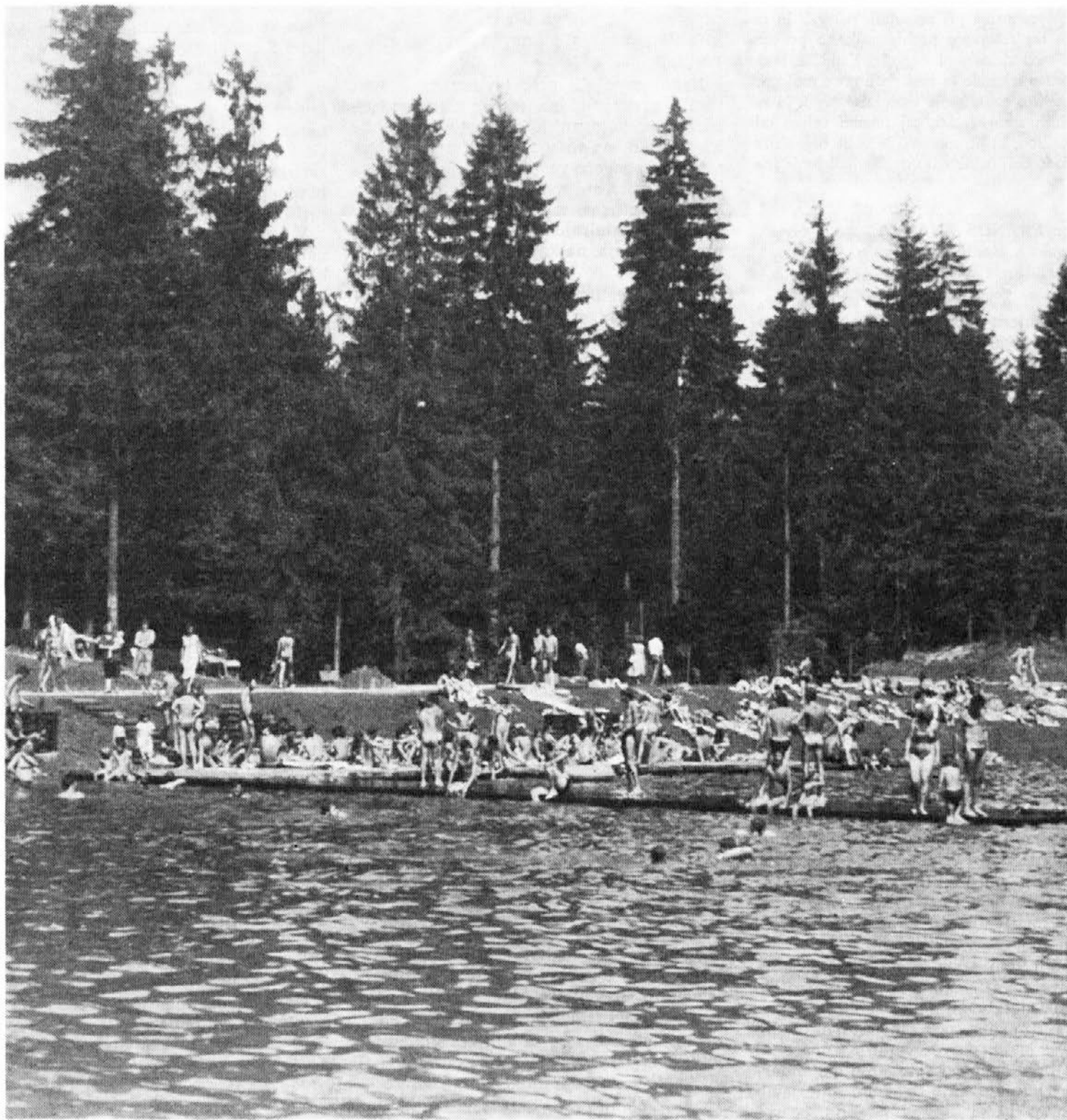

22. julij
smo v občini
dostojno
proslavili.

Osrednji
prireditvi sta bili
v Črni
in na Lešah.

Turistični nagelj za RTC ravenških železarjev Ivarčko jezero

Jože Rodič in sodelavci

STROKOVNI TIMI ŽELEZARNE RAVNE POROČAJO O SVOJEM DELU

Strokovni timi so se v Železarni Ravne že uveljavili, še boljši pa so obeti za prihodnje obdobje. Uveljavitev tega modernega načina dela v kombinaciji s projektno in linijsko organizacijo, čeprav imamo v dosedanem izpolnjevanju »pravil igre« še ogromne rezerve, utemljuje obetajoca pričakovanja za še boljše rezultate.

V preteklem letu je kakovost vsebine dela izredno napredovala. Uveljavile so se povsem nove oblike povezovanja pri razvojnih nalogah in raziskavah ter reševanju problematike. S povezovanjem med delovnimi organizacijami se bodo prav gotovo izkazale še neslutene nove možnosti za učinkovito angažiranje vseh strokovnih in raziskovalnih zmogljivosti, saj imamo veliko različnih kadrov, ki jih moramo le bolje organizirati, da bodo bolj učinkovito uveljavljali svoje znanje.

Tim za: **PRENOS ZNANJA**

Vodja: Jože Rodič

Sekretar: Boris Jocič

ST — 1

V preteklem obdobju je bilo v dejavnosti strokovnega tima za PRENOS ZNANJA najpomembnejše oblikovanje modela vseh tipičnih variant povezovanja dela strokovnih timov. Osnovno zamisel in program nam je uspelo v celoti realizirati. V prvi fazi smo oblikovali in predstavili delo posameznih timov, nato pa smo se lotili razvoja sistematičnega povezovanja po naslednjih načelih:

A — vertikalno povezovanje strokovnih timov DO z institutom in univerzo na določenem področju (npr. vroča predelava)

B — horizontalno povezovanje strokovnih timov DO znotraj sozda (npr. razvoj in raziskave ponovne metalurgije v jeklarinah SŽ)

C — interdisciplinarno vertikalno in/ali horizontalno povezovanje timov različnih področij tehnologije (npr. energetika in računalniško vodenje procesov vroče predelave)

D — vertikalno in/ali horizontalno povezovanje vseh potrebnih področij dejavnosti, vezanih na določen izdelek, skupino izdelkov ali na del proizvodnega programa.

Opredelili smo delitev odgovornosti za raziskovalno delo med univerzo, raziskovalnimi institucijami in raziskovalno razvojnimi enotami v železarni.

Priredili smo vrsto kvalitetnih strokovnih posvetovanj: jeklarsko posvetovanje o ponovni metalurgiji, kovaško in valjarsko posvetovanje, posvetovanje o hladni predelavi jekel, posvetovanje o energetiki v vroči predelavi, posvetovanje o standardizaciji, posvetovanje o železo-nikljevih zlitinah in visoko nikljevih jeklih, posvetovanje o ventilskih jeklih in mednarodno posvetovanje EPŽ z udeležbo priznanih strokovnjakov iz sedmih držav.

Z vseh teh posvetov, ki so bili povezani s problematiko, raziskavami in razvojem Železarne Ravne, smo dobili zbornike, ki

so neprecenljivega pomena za vzgojo naših kadrov ter za uveljavljanje Železarne Ravne v Jugoslaviji in v tujini. Obenem nastaja ponudba naše prodaje znanja. Lanska akcija izdajanja priročnikov za vzgojo pripravnikov in drugih strokovnih kadrov se z opisi temeljnih organizacij in delovnih skupnosti zaključuje in lahko postopoma prehajamo na višjo raven z drugo stopnjo programa, ki posega v znanje tehnologije in sistematičnega poznavanja proizvodnih programov.

Nekaj uspešnih predstavitev smo imeli tudi s predavanji na domačih in mednarodnih posvetovanjih kakor tudi s publikacijami doma in v tujini. Vsega na tem mestu ni mogoče več niti navajati, iz konkretnih vprašanj pa tudi nekaj deviznih in dinarskih realizacij pa lahko sklepamo, da se nam odpirajo lepe možnosti tudi pri prodaji znanja, na katere bomo morali biti pripravljeni.

Posebno velik pomen pripisujemo skupnemu nastopu s firmo INTECO, s katero bomo dosedanje sodelovanje pretvorili v meddržavno registrirano pogodbo o dolgoročni kooperaciji, ki nam bo odprla velike nove možnosti tudi za inženiring.

Strokovni tim je sestavljen tako, da skoraj ni možnosti, pa tudi ne potrebe, da bi se sestajal v celotnem sestavu, zato deluje v glavnem parcialno s svetovanjem in prispevki posameznih članov.

Najpomembnejše bo v prihodnjem obdobju povezovanje znanja vseh delovnih organizacij sozda, raziskovalnih institucij in univerze na določenih najbolj perspektivnih področjih.

Tim za: **USMERJANJE STROKOVNO TEHNIČNE PROPAGANDE**

Vodja: Franc Boštjan

ST — 2

Dejavnost tima, ki je bila podrobneje predstavljena v zadnjem poročilu, se je uspešno nadaljevala.

Zadnje leto smo ponatisnili sedem prospektov in katalogov, šest je bilo ponatisov s pomembnejšimi dopolnitvami in spremembami, izdali pa smo kar enajst novih prospektov in katalogov.

Kljub temu pa še vedno močno pogrešamo prospekte ali kataloge nekaterih izdelkov, med katerimi so prav gotovo najpomembnejši valji za hladno valjanje ter še prav posebej sendzimir valji.

Tudi udeležba na sejnih je bila zadovoljiva, saj smo sodelovali na petih domačih in dveh tujih sejmih.

Nekaj planiranih udeležb na tujih sejmih je odpadlo zaradi odpovedi Jugoslavije.

Dopolnili smo tudi film o strojih za preoblikovanje skupaj z Metalno Maribor.

Program za leto 1984 je še zahtevnejši in kvalitetnejši.

Tim za:

PROJEKTNO ORGANIZACIJO

Vodja: Jože Robič

Sekretar: Boris Jocič

ST — 3

Strokovni tim za razvoj projektne organizacije je eden najstarejših, saj deluje že deseto leto. Bil je dolgo eden najaktivnejših, saj je obravnaval in usmerjal vse projektne naloge ter oblikoval celotno timsko delo. S formiranjem stalnih strokovnih timov smo večji del strokovne dejavnosti in vsebinskega obravnavanja projektne naloge prenesli nanje, timu za projektno organizacijo pa je ostalo področje organizacijskega razvoja tega modernega načina raziskovalno-razvojne dejavnosti in celoten dokumentacijski del projektne organizacije.

V letu 1983 je bilo v delu 82 projektne naloge. V tem številu je bilo med letom zaključenih ali ukinjenih 11 projektne naloge, na novo odprtih pa 24. To pomeni, da se je kar 47 projektne naloge nadaljevalo iz prejšnjih let. Poročila o napredovanju dela na projektih prav sedaj zbiramo, a že vnaprej lahko rečemo tako kot lani: Premalo projektov uspešno in v primernem času zaključimo, preveč je daljših od enega leta, ni jih malo, ki trajajo več let, a so brez poročil in dokumentacije, nove preveč na lahko in nepremišljeno odpiramo, selekcije, usmeritev in odločitev skoraj ni, delamo ali pa vsaj lotimo se skoraj vsega, kar kdo predlaga. To pa ni prav!

Poslovnik projektne organizacije je treba izpopolniti in nato vse organizacijske zahteve dosledneje izpolnjevati. Skupina v sestavi J. Rodič, D. Vodeb in J. Šegel je že lani izdelala predloge popravkov za novo izdajo priročnika. Ker se je po iniciativah Železarne Ravne projektne organizacije precej razširila v timske »horizontalne in vertikalne« povezovanju raziskovalno razvojne dejavnosti z drugimi delovnimi organizacijami, Metalurškim inštitutom in obema slovenskima univerzama, bo po predlogu projektne sveta inženiringa in odbora za znanstveno raziskovalno delo pripravljen skupen enoten priročnik oziroma poslovnik za SOZD Slovenske železarne. Upamo, da bomo s skupnimi močmi našli tudi načine stimulacij, ob katerih bomo lažje uveljavljali dosledno organizirano projektno delo ter uspešneje pospeševali usmerjene inovacije.

Tim se v celotnem sestavu sestaja samo za obravnavo polletnih in letnih poročil, sicer pa se člani sestajajo parcialno po tematiki in problemih.

Tim za: **STANDARDIZACIJO**

Vodja: Matej Smrtnik

Sekretar: Boris Jocič

ST — 4

Tim se je v letu 1983 redno sestajal. Na sejah je obravnaval problematiko pri uvajanju interne standardizacije v Žele-

Slovenski železarji na pohodu na Triglav

zarni Ravne. Sodeloval je pri pripravi strokovnega posveta o standardizaciji in pri organizaciji službe za standardizacijo. S problematiko uvajanja standardizacije smo seznanili poslovodni odbor, odbor za razvoj in delavski svet Železarne Ravne. Predvsem se je tim zavzemal za enoten koncept delovanja službe, določal naloge službe, postopek načrtovanja, usmerjanja in izvajanja standardizacije, tipizacije in unifikacije, način sprejemanja in uporabe standardov.

Večkrat je obravnaval enoten sistem klasifikacije in označevanja tovarniških standardov, izdelkov, sklopov, delov, surovin, tehnoloških postopkov, kakovosti in lastnosti izdelkov.

Določili smo obliko obrazcev za TS (tovarniške standarde), se dogovorili o obliki in izdajanju INFORMACIJ, obravnavali predloge multih standardov itd.

V letu 1984 bo tim še nadalje sodeloval pri oblikovanju in usmerjanju dela službe za standardizacijo, obravnaval in sprejemal tovarniške standarde, zbiral predloge o standardizacijskih nalogah po področjih in temeljnih organizacijah in jih razvrščal po prioriteti.

Tim za: **RAČUNALNIŠTVO**

Vodja: Gvido Kacil

Sekretar: Majda Pesjak

ST — 5

Strokovni tim za računalništvo je imel v letu 1983 tri seje. Na njih se je seznanjal z napredovanjem projektov računalništva ter določal prioritete nalogam. Organiziral je razširjene sestanke komisije in bodočih uporabnikov računalniških obdelav s tem vzbudil zanimanje služb za prehod na nov način dela. To bo prispevalo k temu, da bodo projekti hitreje uresničeni. Komisija je obravnavala tudi problematiko strojne opremljenosti služb v AOP in APP in pri uporabnikih ter oblikovala predloge, kako povečati zmogljivosti ob sedanjih možnostih nabave.

V letu 1983 so projektne skupine delale na razvoju in delno že predale v uporabo naslednje večje programe:

— računalniško vodenno izvozno poslovanje (ISIP)

— računalniško planiranje kapacitet in terminiranje proizvodnje (CAPOSS)

— računalniško programiranje NC strojev in konstruiranje

— računalniško krmiljenje EPŽ procesov.

Poleg teh je bilo v delu še več manjših projektov za izboljšanje sedanjih ali izdelavo novih programov v službi AOP in APP.

Projekt izvoznega poslovanja je zelo zahteven. V železarni smo ga uvedli sami in smo med prvimi, če ne kar prvi v Sloveniji. Z izvoznim poslovanjem, ki zaradi pomanjkanja terminalov še ni uvedeno v končni obliki, se je delo na pripravi informacij, ki jih potrebujejo izvozne in finančne službe, kljub temu izboljšalo. Informacije bodo hitrejša in točnejša, pri tem pa ne bo potrebno večje število zaposlenih. Z dodatno terminalsko opremo, ki jo bomo dobili konec leta 1984, bodo službe lahko dobile potrebne informacije še hitreje.

Projekt računalniškega planiranja kapacitet in terminiranja proizvodnje je nadgradnja obdelav kosovnic in tehnologije. Zahtevnost je v tem, da so osnovni IBM programi, ki smo jih kupili, upoštevali tudi IBM programe za kosovnice in tehnologijo ter IBM banko podatkov in strojno opremo, dislocirano v operativi.

Ker smo programe za vodenje kosovnic, tehnologije in banko podatkov organizirali s svojimi programi, smo lahko uporabili od IBM programa CAPOSS le osnovne programe. Izdelati pa je bilo treba programe, ki omogočajo uporabo naše tehnologije in banke podatkov na IBM računalniku ter programe za PDP oziroma DELTA računalnike, ki bodo vključeni v ta projekt v pripravah dela proizvodnih tozdov. Za popolno obvladovanje zmogljivosti, je bilo

treba vključiti v evidenco zasedenosti tudi dane ponudbe, ki jih doslej nismo vodili z računalnikom. Tudi za ta del projekta je bila izdelana vrsta programov, organizacijskih predpisov, načrtnih novih poti za reševanje informacij itd. Pri uresničevanju tega projekta sodelujeta služba AOP in APP z računalniške strani, poleg teh pa še strokovni delavci iz organizacijske službe za ponudbe RPT, komercialne službe prodaje in izvoza, priprav dela in še drugi. Projekt bo najprej uveden za planiranje zmogljivosti in terminiranje proizvodnje industrijskih nožev. Da bi omogočil kvalitetno uporabo projekta CAPOSS, moramo vzpostaviti tudi računalniško vodenje skladiščnega poslovanja. Tudi ti programi so že v delu. Uvedba v drugih tozdih je odvisna od razpoložljive opreme.

V letu 1983 smo dobili opremo za računalniško programiranje NC strojev in konstruiranje. Služba APP je programe preizkusila, izdelana so bila navodila, organizirani tečajji. Opremo in programe uporabljata konstrukcijski biro in NC programski center.

Programi za računalniško krmiljenje EPŽ procesov so bili izdelani in so že v uporabi. Z avstrijsko firmo INTECO je bilo dogovorjeno, da bo Železarna Ravne programe za vodenje EPŽ procesov pripravljala tudi za nove naprave EPŽ, ki jih firma INTECO proizvaja za svetovni trg in bomo udeleženi pri skupnem izvozu.

Da bi povečali zmogljivosti računalniške opreme, je komisija podprla predlog, da bi del najete opreme pri firmi IBM zamenjali in na ta način pridobili dodatno terminalsko opremo ter večje zmogljivosti centralnega spomina za enako vrednost najema. Najem brez zaključene konca pa se spremeni v najem z zaključnim koncem, kar pomeni, da bo po štirih letih odplačevanja najemnine računalnik odplačan. Ta predlog je skoraj v celoti uresničen, spremeniti nismo uspeli le vrste najema za nezamenjano opremo.

Za procesno in operativno računalniško vodenje smo predlagali nakup DELTA računalnika tipa 4850. To bo omogočilo nadaljni razvoj projektov materialnega poslovanja, planiranja zmogljivosti in terminiranja v tozdu Stroji in deli in DO v ustanavljanju Težki strojni deli ter za konstruiranje v RPT.

Tim za: **MEHANIZACIJO, AVTOMATIZACIJO, ROBOTIKO**

Vodja: Jože Geršak

Sekretar: Boris Jocič

ST — 6

V letu 1983 se je tim redno sestajal. Delal je za vrsto temeljnih organizacij:

TOZD JEKLARNA

— Avtomatizacija doziranja A1 v EOP
Izdelali in preizkusili smo napravo za doziranje. Ker ni A1 žice, naprava še ne obratuje.

— Mehanizacija rezanja korenin ingotov
V letu 84 naj bi odpravili pomanjkljivosti na škarjah za rezanje korenin ingotov. Škarje so izdelane po tehnološki dokumentaciji firme BOFORS in izvedbeni dokumentaciji firme NORBERGS.

TOZD JEKLOLIVARNA

— P 83: Avtomatizacija delovnih postopkov v čistilnici jeklolitine, Robot

ASEA IBR — 60; izdelava načrtov za opremo delovnega mesta, izdelava delavniške in lokacijske dokumentacije, določitev reprezentantov ulitkov. Preizkusno obratovanje.

V prvem polletju 1984: Zagon in polno obratovanje v treh izmenah.

TOZD KOVAČNICA

— Vpeljava hladilnih sistemov za kovane izdelke

V letu 1984 ugotoviti možnosti za:

— mehanizacijo transporta vložka iz aneksa avtomatske kovačnice na odlagalni prostor

— mehanizacijo odvoza odkovkov od krčilnih strojev.

TOZD VALJARNA

Najvažnejše naloge v letu 1984 — osnutki in izdelava dokumentacije

— Mehanizacija kontrole in adjustiranja težkih profilov

— P 84: Mehanizacija rezanja vročih gredic (linija pri torni žagi TIEDE)

— Razširitev lahke proge (projekt), razširitev asortimenta, povečanje avtomatiziranosti valjanja.

TOZD KALILNICA

— Rekonstrukcija kalilnega stroja ASEA Plan za prihodnje obdobje:

— Avtomatizacija kaljenja segmentov

Razvita je avtomatizirana roka na Fakulteti za strojništvo. Testirati roko in krmilnik nato prenesti v proizvodnjo.

— Kaljenje sestavnih delov pnevmatskih kladiv in orodja (Komponente kaljene v slani vodi)

— Izdelati projekt sprotne kontrole segmentov za krožne žage.

TOZD STROJI IN DELI

— Avtomatizacija varjenja težkih vrtalnih cevi za naftno industrijo. Naloga je v fazi realizacije.

— Zasredilni stroj. Izdelava dokumentacije je v delu.

V letu 1984 je treba naloge dokončati.

TOZD INDUSTRIJSKI NOŽI

— Mehanizacija vpenjanja — pričetki z delom po sistemu STAMA.

Planirano:

— Mehanizacija vpenjanja pri proizvodnji: brzoreznega orodja (izdelava projekta)

— Avtomatizacija signiranja in oštevilčevanja industrijskih nožev in brzoreznega orodja na končni kontroli.

TOZD VZMETARNA

— P 118: Koničenje vzmetnih listov.

Izdelava kovaško valjarskega stroja SKV 110 in SKV 55.

— P 101: Razrez vzmetnih listov.

Projektna dokumentacija je izdelana in recenzirana v KB.

— P 102: Prebijanje sredinskih lukenj na vzmetnih listih.

Projekt je razširjen za dodatnih 60 načrtov. Dokumentacija je izdelana.

— Mehanizacija posnemanja robov na vzmetnih listih

— Avtomatizacija strege kalilnega stroja

TOZD TOVARNA REZALNEGA ORODJA

— Razvoj avtomatske linije za brušenje trdokovinskih krožnih žag.

Tim za: NEUSPELO METALURŠKO PROIZVODNJO

Vodja: Jože Rodič

Sekretar: Boris Jocič

ST — 7

Tim se je redno sestajal.

Na sejah smo obravnavali poročila o stanju neuspele proizvodnje po kvartalnih, analizirali vzroke in predlagali ukrepe za njeno zmanjšanje.

Sproti smo opozarjali na izredno hitro rast neuspele proizvodnje, posebej v Jeklarni.

Predlagali smo ukrepe za izboljšanje kvalitete izdelave jekla.

Pozivali smo k večji tehnološki in delovni disciplini, k sprejetju ustreznega kriterija za stimulacijo kvalitete, izboljšanju kvalifikacijske strukture itd.

Vključevali smo tudi strokovne time za jeklarstvo, livarstvo, vročo in hladno predelavo, toplotno obdelavo in druge.

Z vodstvi tozdov smo oblikovali predlog normativov, ki določajo sprejemljivo višino NP, in sicer:

$$\% \text{ NP} = \frac{\text{teža NP (ton)}}{\text{teža skupne blagovne proizvodnje (ton)}} 100 \%$$

pri čemer teža skupne blagovne proizvodnje zajema še medsebojne dobave. In še prikaz za leto 1983

TOZD	Dosežena NP 1. 1983 %	Sprejemljiva višina — normativ %
Jeklarna	4,13	2,13
Jeklolivarna	6,02	4,50
Valjarna	4,41	3,62
Kovačnica	2,92	3,32
Jeklovlek	2,02	1,80

Pokazatelji NP za I. kvartal l. 1984 kažejo, da se stanje slabša v vseh metalurških temeljnih organizacijah, razen v Jeklarni, kjer ostaja NP približno enak kot v l. 1983.

Tim za: NEUSPELO PROIZVODNJO NA PODROČJU MEHANSKE OBDELAVE IN FINALIZACIJO

Vodja: Tone Pralnek

Sekretar: Boris Jocič

ST — 8

Tim se ne sestaja.

Redno izdeluje poročila o stanju in vzrokih neuspele proizvodnje, ki jih kvartalno prejema vsi člani tima.

Člani tima so tudi sodelovali z vodstvi temeljnih organizacij pri izdelavi predloga normativov, ki določajo sprejemljivo višino NP, in sicer:

$$\% \text{ NP} = \frac{\text{skupna proizvodnja (ton)}}{\text{teža NP (ton)}} 100 \%$$

Prikaz višine NP glede na normativ:

TOZD	Dosežena NP 1. 1983 %	Sprejemljiva višina — normativ %
Kalilnica	0,10	0,35
Orodjarna	0,80	0,80
Stroji in deli	1,10	1,20
Industrijski noži	3,40	2,90
Pnevmatski stroji	1,30	1,30
Vzmetarna	0,10	0,13
TRO	3,40	3,50
Armature	1,00	1,00
Kovinarstvo	—	1,20
Bratstvo	—	1,50
Težki stroji in deli	—	1,10

Tim za: JEKJARSTVO — tehnologija, kakovost, raziskave in razvoj

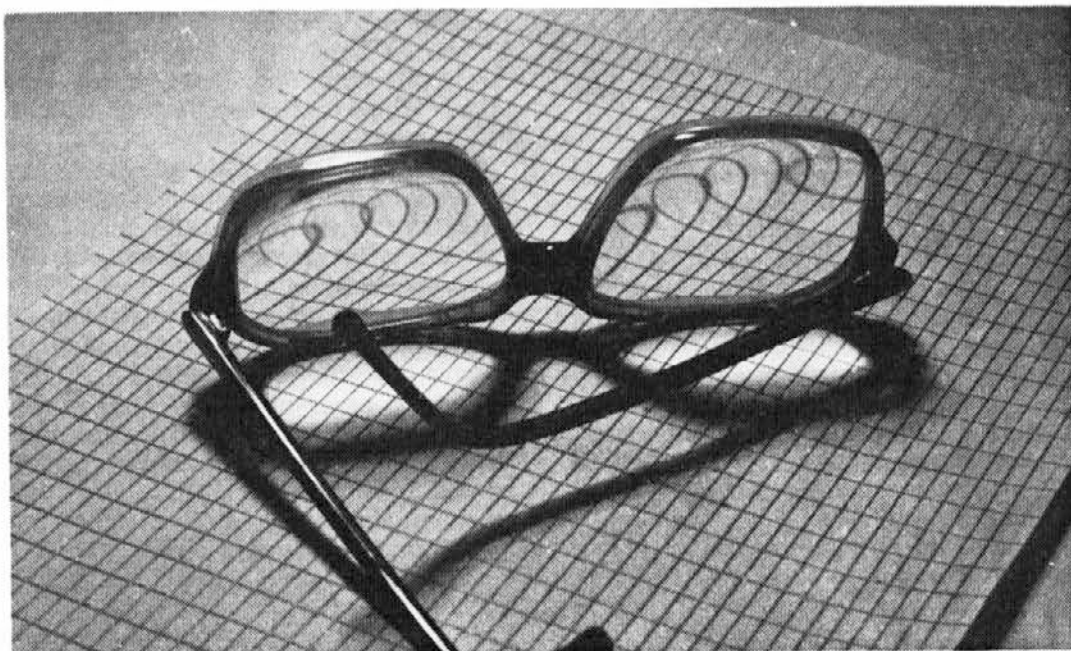
Vodja: Alojz Rozman

Sekretar: Rudi Hovnik

ST — 9

1. POROČILO O DELU STROKOVNEGA TIMA ZA JEKJARSTVO

— Strokovni tim za jeklarstvo je imel v letu 1983 samo eno sejo. Opravljala pa je naloge, ki jih je tim obravnaval na 3. seji dne 11. 8. 1982.

Vragolije

— Za leto 1983 je strokovni tim za je-klarstvo predlagal nadaljevanje naslednjih nalog:

— Livni izolacijski praški (Debelak) — Naloga je končana.

— Možnosti zamenjave bazične in silikatne mase z domačo maso za visokofrekvenčne peči (Bačič) — Naloga je končana.

— Študij in tehnološke možnosti uporabe kompleksnih dezoksidantov (Eržen) — Naloga je končana.

— Raziskave uporabnosti koncentrata FeNi Kavadarci (Smajič) — Naloga se nadaljuje.

— Intenzivnost razogljčenja med vakuumsko oksidacijo nerjavega jekla in vpliv na njegovo čistočo (Smajič) — Naloga je končana.

— Intenziviranje metalurških reakcij po sedanji in ponovni tehnologiji (V. Prešeren) — Naloga se prenese v 1984. leto.

— Določanje algoritmov za kontrolo vsebnosti Al s kisikovo sondo (Koroušič, Rozman) — Naloga je končana.

Uporaba stroja za streljanje Al žice — Naloga se nadaljuje.

Predlagal je nove naloge, in sicer:

— Predelava prašnatih oksidov iz EOP s praženjem in njihova uporaba (Macur) — Naloga ni bila sprejeta.

— Predelava jeklarske žindre in uporaba (Macur).

— V jeklarni II je bila uvedena v redno proizvodnjo izdelava jekla v vakuumski ponovni peči.

— Organizirano je bilo srečanje jeklarskih timov MI, FNT, — montanistika, metalurški odsek in ŽR na temo: Razvoj ponovne metalurgije v ŽR in raziskovalno delo. Na srečanju so sodelovali predstavniki MI, FNT, Železarne Jesenice, Železarne Štore in Železarne Ravne (skupno 57 udeležencev).

— Izdelani so tehnološki predpisi za izdelavo jekla v VPP.

— Vsi tehnološki predpisi za izdelavo jekla v el. obl. peči so vneseni v procesni računalnik.

— Organizirali smo seminar za delo na procesnem računalniku. EPŽ

Osvajali smo pretaljevanje jekel z vsebnostjo Si okrog 2 % in Al okrog 1 %.

Uporaba jeklarskega jedavca za korekturo sestave EPŽ žindre ni mogoča, pač pa smo koristno uporabili apno iz odpravevalnih naprav na EPŽ. To apno doziramo v sesalni vod za nevtralizacijo HF in posledica reakcije je, da iz apna nastane CaF_2 z vsebnostjo nad 95 %.

Izdelali smo vse tehnološke predpise za jekla, ki smo jih v letu 1983 pretaljevali.

Uvedli smo procesni računalnik PDP 11/23, treba je odpraviti še določene motnje pri prenosu signalov.

Z uvedbo procesnega računalnika in izolirnih kamak palet je tudi problematika na relaciji EPŽ—kovačnica in nazaj v glavnem rešena.

Možnost uporabe stare EPŽ žindre še ni realizirana zaradi tega, ker nismo nabavili potrebnega čeljustnega drobilca.

Problematika priprave EPŽ elektrod je rešena.

2. PROGRAM DELA JEKLARSKEGA TIMA ZA LETO 1984

— Tim je na 6. seji predlagal interne raziskovalne naloge:

»Raziskava ogrevanja ponove za vakuumsko tehnologijo«

»Razvoj metode za kontrolo hitrosti litja jekla v kokile in uvedba v proizvodnjo«

»Raziskava možnosti hitrejšega taljenja v EOP z vpihovanjem kisika med taljenjem«

»Izkoriščanje sekundarnih surovin — žindre«. Program naloge izdelala Macur.

»Izdelava in uporaba stroja za streljanje Al žice«. Praktični del naloge se nadaljuje.

— Uvede se ponovna metalurgija v jeklarni I

— Osvajanje pretaljevanja bram 500×1000 na EPŽ

— Uvanjanje računalniškega izračuna dezoksidacije in korekture sestave žindre.

Tim za: LIVARSTVO

Vodja: Mirko Okrogelnik

Sekretar: Marija Piko

ST — 10

Strokovni tim je v letu 1983 obravnaval raziskovalne in razvojne naloge, ki jih določa akcijski program tozda Jeklolivarna.

1. Litje pilger valjev v kokilo

Naloga je v zaključni fazi tako pri direktnem litju v kokilo kot tudi pri litju v kokilo z vmesno plastjo tekočega peska. Treba je pospešiti izdelavo lijaka, livne plošče in opeke za livni kanal.

2. Domače vodno steklo še ni osvojeno za samostrevalne postopke. Napredek je pri domačih oplašenih peskih, kjer smolo brez dušika laboratorijsko preizkušajo, v teku pa so polindustrijski poizkusi s Termitom Domžale.

3. Pri izdelavi in termični obdelavi ulitkov kvalitete Ni-hard, so bile težave, ki smo jih v glavnem odpravili, občasne probleme pa bo treba reševati s povečano kontrolo in spremljanjem proizvodnje.

4. Normativi za formarske surovine so pregledani, ponovljeni ter jih moramo preizkusiti in potrditi v proizvodnji. Normative za jedrarske mešanice še izdelujemo in preizkušamo.

5. Ugotovili smo, da za litje Mn-litine v utrjene forme nista uporabni furanska in alkidna smola, ampak mešanice na osnovi vodnega stekla, vendar je to povezano s samostrevalnim vodnim steklom.

6. Izdelali smo normative za šamotne livne čaše in opeko, s katerimi bomo nadomestili livne čaše iz peskovnih mešanic.

7. Osvajali smo postopek zaščite form in jeder s cirkonitnim premazom s polivanjem.

V letu 1984 rešujemo naslednje naloge:

1. Vsa nedokončana osvajanja je treba nadaljevati in čim prej zaključiti

2. Izboljšati moramo tehnologijo napanja in odstranjevanja napajalnih in livnih sistemov pri Cr-hard in Ni-hard litinah

3. Osvajanje obloge livnih ponove v livarni posebne litine

4. Osvajanje litja členkov gosenic v livarni posebne litine

5. Osvajati je treba termično obdelavo Cr-hard litin v oddelku čistilnice

6. Uvanjanje proizvodnih v rekonstruirani jedrarni. Enako velja za strojno kaluparnico, če bo rekonstrukcija zaključena do konca leta

7. Izboljšati moramo površino in tesnost pri ulitkih za Armature

8. Optimizacija ekonomičnosti izdelave jekla v livarni litine.

Tim za: VROČO PREDELAVO

Vodja: Janez Kovač

Sekretar: Andrej Kokalj

ST — 11

V tem letu smo dali poudarek posameznim področjem vroče predelave, tako delu valjarskega tima kot tudi timu za kovanje.

Pri plastični predelavi jekla z valjanjem so reševali naslednje naloge:

— reševanje slabe predelovalnosti nekaterih jekel pri valjanju ingotov v gredice, predvsem ledeburitnih, cementacijskih, ventilskih ter nerjavečih

— reševanje problematike kontrole linije za izboljšanje ravnosti gredic ter izdelava kriterijev za ocenitev notranjih in površinskih napak

— osvajanje plastične predelave novih vrst jekel, ki se v zadnjem času v precejšnjem številu pojavljajo v proizvodnem programu

— sodelovanje s Fakulteto za naravoslovje in tehnologijo — katedra za preoblikovanje — pri skupni raziskovalni nalogi.

Tim za kovanje je v letos prav zaživel, saj se v ožjem sestavu sestaja vsak ponedeljek in sproti rešuje problematiko, poleg tega pa načrtuje in pripravlja novo ter izpopolnjuje staro tehnologijo.

Glavna letošnja dela so:

— izdelava in potrditev celotne tehnologije od ogrevanja do končne termične obdelave za namensko proizvodnjo

— izdelava in poprava predpisov ogrevanja za težko kovačnico

— izdelava novih predpisov ohlajanja po kovanju

— načrtovanje tehnologije za nove kvalitete in izdelke

— povezovanje raziskovalnega dela z MF — katedra za preoblikovanje v Ljubljani na konkretnih področjih — kovaški stroj

— raziskave novih postopkov tehnične obdelave.

Oba tima pripravljata gradivo o prenosu nekaterih kvalitet na kovaški stroj; kovaški stroj naj bi postal izključni predelovalni obrat za težko preoblikovalna jekla in zlitine.

Tim za: HLADNO PREDELAVO

Vodja: Anton Godec

Sekretar: Ivan Kos

ST — 12

1. Končali smo naslednje naloge iz lanskega leta:

a) Osvajanje grelnih žic RAVNIN-4

Izdelali smo žico v dimenziji $\varnothing 5$ mm z vsemi spremljajočimi preiskavami. V sodelovanju z ETA Cerkljevo smo izdelali žico kvalitete 80/20 in 37/18 debeline $\varnothing 0,33$ mm. Žico so v ETI preizkusili. Ugotovili so, da naša tehnologija vlečenja teh kvalitet jekel ustreza njihovim zahtevam po površini in ostalih lastnostih.

b) V Jeklovleku so postavili in preizkusili globinsko peč z vodnim bazenom. Peč je namenjena za rekristalizacijska žarjen-

nja in gašenja hladno deformirane žice. Peč v redu obratuje.

c) Osvojili smo vlečenje žice nove kvalitete jekla oznake MIG 21-9-7 debeline \varnothing 1,2 in 1,6 mm. Žica se uporablja za varjenje po MIG postopku.

d) Delali smo številne poskuse, da bi izboljšali površino žice za vlečenje. Preizkušali smo nova mazilna sredstva, nove nosilce maziv ter v mnogih primerih uvažali postopek peskanja.

2. Tim za hladno predelavo je organiziral strokovno posvetovanje med timi FNT-MI-ŽR

3. Sodelovanje z MI se je v letu 1983 nadaljevalo z nalogo »Vlečenje orodnih jekel pri povišanih temperaturah«.

4. Za leto 1984 imamo okvirno zastavljen program:

a) V sodelovanju z MI bomo v prvi polovici leta izvedli poskusno vlečenje po pogojih, ki so bili ugotovljeni in postavljeni na osnovi dosedanjih preiskav.

b) Razmaščevalno toplotno linijo za izdelavo svetle žice bomo kompletirali s fazo kontinuiranega nanosa nosilca mazilnega sredstva.

c) Osvajali bomo mazilna sredstva, predvsem nosilce maziv, ki imajo zelo nizko vsebnost Cl, manj od 3 %.

Tim za: **VALJE**

Vodja: Janko Gnamuš

Sekretar: Julijan Žvikar

ST — 13

Tim za valje se je sestajal po potrebi v ožjem ali pa v širšem sestavu. Povprečno se je sestajal enkrat mesečno. Obravnavali smo probleme v proizvodnji sendzimir valjev in hladnih valjev:

- kvalitetna problematika valjev
- raziskave in razvoj
- reklamacije.

Pri proizvodnji valjev je največ tehnoloških problemov v toplotni obdelavi v kovačnici in kalilnici, prav tako pa tudi pri brušenju. V okviru toplotne obdelave in končne mehanske obdelave smo izdelali projekt tovarne za proizvodnjo valjev. Za ta projekt je dal tim mnogo predlogov, predvsem glede tehnologije. Reševal je tudi ponudbe, bodisi sendzimir ali hladnih valjev.

V timu za valje smo reševali vso problematiko izdelave testnih sendzimir in hladnih valjev za ZDA, Romunijo in tudi Tysen.

Glede kvalitete valjev je treba predvsem ugotoviti, katere valje bo treba izdelovati iz EPŽ jekla in katere iz klasičnega. Veliko problemov so povzročale deformacije sendzimir valjev pri toplotni obdelavi. Odpraviti smo morali zaostali avstenit pri sendzimir valjih.

Osvajali smo kvaliteto jekla za tople valje. To jeklo je OTV. Letos smo planirali še dodatne raziskave, ki nam bodo dopolnili sliko za to jeklo.

Iz te kvalitete so že izdelali nekaj testnih valjev. V delu pa imamo dva topla valja dimenzije \varnothing 836 mm za Impol.

Jeklo smo izdelali na Ravnah iz bloka EPŽ \varnothing 960 mm. V Železarni Zenica bodo kovali mehansko, obdelali in poboljšali. VOEST bo valje plamensko kalil, Železarna Ravne pa končno obdelala. Izdelava teh

Pod vrhom

dveh valjev sodi v okvir osvajanja izdelave valjev od \varnothing 585 do \varnothing 850 mm.

Tim je vedno z veliko pozornostjo spremljal reklamacije, ker so ogledalo naše kvalitete.

So v glavnem posledica slabe mehanske in toplotne obdelave.

Tim je zavzel zelo stroge kriterije za dvig kvalitete in s tem se bodo reklamacije zmanjšale.

Program za leto 1984

- ukvarjali se bomo z vsemi proizvodnimi problemi valjev in reklamacij
- izreden poudarek bo na raziskovalni nalogi:

1. Optimizacija proizvodnje sendzimir valjev (kajti to je izdelek za izvoz na zahod)
2. Osvajanje toplih valjev iz kvalitete OTV
3. Osvajanje našega tržišča in testiranje vseh vrst valjev
4. Prizadevanje za realizacijo projekta tovarne valjev — posebej še toplotne obdelave za sendzimir valje.

Tim za: **STROJE IN DELE TER ORODJA**

Vodja: Anton Pratekar

Sekretar: Ivan Lakovšek

ST — 14

Poročila o delu tima nismo prejeli.

Tim za: **INDUSTRIJSKE NOŽE**

Vodja: Alojz Knez

Sekretar: Roman Pori

ST — 15

Strokovni tim za strojne nože je skoraj v celoti uresničil program za leto 1983.

Izpustil je le posvetovanje o strojnih nožih. To posvetovanje je tim načrtal iz programa realizacije čisto zavestno zaradi težkih gospodarskih razmer, ki silijo toz Industrijski noži k vse večjemu izvozu izdelkov in ob tem je zaradi nezadostnih zmogljivosti nekoliko zmanjšana dobava domačim kupcem. Posvetovanje je pove-

zano tudi z določenimi stroški in zaradi tega je tim presodil, da je bolje s posvetovanjem počakati na ugodnejši trenutek, ko bomo lahko nudili tudi domačemu kupcu zelene količine v dogovorjenih rokih izdelanih strojnih nožev.

Tim ne rešuje problematike proizvodnje samo s sodelovanjem strokovnjakov iz železarne, temveč tesno sodeluje s Strojno fakulteto iz Ljubljane. Trenutno z njenim sodelovanjem rešujemo nalogo z naslovom »Raziskava brušenja strojnih nožev«, katere nosilec je prof. Roethel in ima osnovni cilj zmanjšati obrabo abrazivnih sredstev in določiti optimalne pogoje obdelave. Sodelovanje je vzorno. Člani tima pa se poleg vsakodnevne problematike v proizvodnji soočajo s specifičnimi problemi, ki jih sami ne bi mogli rešiti.

Tako si je tim zadal nalogo odpraviti velike dodatke za mehansko obdelavo pri compound valjanih lamelah. Pri optimizaciji obdelovalnih dodatkov smo že precej naredili. Letos predvidevamo, da bomo celoten asortiment compound valjanih lamel uspešno spravili v tolerančne, optimalne okvire, s čim bomo veliko prihranili na času obdelave in s tem pocenili proizvodnjo.

V končni fazi je tudi naloga izboljšanja kvalitete mlevnih plošč (segmentov za rafinator in defibrator). S to novo kvaliteto mlevnih plošč bomo lahko konkurenčni tudi na tujem trgu, če bomo odpravili določene nepravilnosti pri litju. Največ glavobola pa povzročajo timu segmenti za krožne žage. Kvaliteta toplotne obdelave se slabša iz dneva v dan. Tu nastaja izredno velik izmeček, dobavni roki tozda Kalilnica so zelo dolgi in serije od tam prihajajo nepopolne, tako da je proizvodnja krožnih žag ogrožena. Tu je tim nemočen.

Tim poskuša tudi zmanjševati izmeček, ki je materialne narave. Velik problem predstavljajo v proizvodnji nožev valjarske napake (zavaljan material, valjarske preplate, napetostne razpoke) zlasti pri jeklu OCR 12 VM in izredno slaba površina

compound lamel — zavaljana škaja, ki predstavlja eno največjih ovir za kvaliteto izdelavo furnirskih in grafičnih nožev. Tim skuša ta problem rešiti z izdajo novih kakovostnih predpisov, ki bodo predpisovali tudi kvaliteto površine in maksimalno globino, do katere lahko segajo površinske napake.

Tim si v letu 1984 prizadeva za izboljševanje kvalitete in zmanjševanje neuspele proizvodnje.

Tim za: **PNEVMATIČNE STROJE**

Vodja: Milan Slatinšek

Sekretar: Marjan Lečnik

ST — 16

Program:

1. Reševanje tehnološke in proizvodne problematike
2. Raziskave pri uvajanju novih vrst jekel, toplotne in mehanske obdelave
3. Razvoj novih izdelkov
4. Sodelovanje z drugimi tozdi v železarni in zunanji ustanovami
5. Odpiranje raziskovalnih in projekt-nih nalog.

Tim sproti rešuje proizvodno problematiko. Dosele je članom tima uspelo probleme vedno hitro in kvalitetno rešiti.

Tim je uspešno uvedel uporabo jekel in jeklotin za posamezne dele pnevmatičnih kladiv, s čimer se je izboljšala kvaliteta izdelkov, v večini primerov pa so tudi ekonomski kazalci ugodnejši.

Tim je seznanjen z osvajanjem in razvojem novih proizvodov, tako je bilo v letu 1983 izdelano prvo hidravlično kladivo RRH-30, ki ga trenutno še preizkušajo. Dosedanji rezultati testiranja pa so že pokazali, da smo sposobni narediti tudi zelo zahtevna hidravlična kladiva.

Z ozirom na to, da si brez hidravlike ni mogoče predstavljati prihodnosti, so člani tima že začeli osvajati nova hidravlična kladiva in spremljajoče orodje. Trenutno so na preizkušanju vsadniki za težka hidravlična kladiva, kjer smo po prvih rezultatih lahko precej zadovoljni. Vsadnike bomo mogoče lahko tudi izvažali.

S tozdi dokaj uspešno sodelujemo. Pri izdelkih, ki jih sami ne moremo preizkušati, pa sodelujemo z našimi kupci in drugimi ustanovami, kot recimo z Rudnikom urana Žirovski vrh, kjer preizkušamo razne sestavne dele težkih hidravličnih kladiv.

Tim se seznanja z vsemi raziskovalnimi in projektnimi nalogami, ki so povezane s proizvodnjo pnevmatičnih in hidravličnih kladiv. Tim je tudi predlagatelj projektne naloge za osvajanje vsadnikov, spojnic in vrtalnih drogov. Menimo, da je tim z dosedanjo dejavnostjo opravičil svoj obstoj.

Tim za: **ENERGETIKO**

Vodja: Dušan Vodeb

Sekretar: Zvonko Erjavec

ST — 17

Tim za energetiko je v letu 1983 opravil naslednje:

Naloga procesno vodenje peči je v zaključni fazi. Izvedli smo praktične meritve procesnega vodenja, ki so zelo uspele. Nalogo nadaljujemo in sistem želimo preizkusiti še na žarilnih pečeh in pečeh v valjarni. V celoti smo uporabili domačo opre-

mo in znanje. Za izdelavo naloge dispečerski center so zbrani vsi podatki, sedaj pripravljamo zasnovo gradnje, ki naj bo etapna in z domačo opremo. Zelo intenzivno delamo na predelavah peči s tekočih goriv na plinasta.

Sodelovali smo na petih posvetovanjih v Jugoslaviji. Imeli smo dve objavi. Najpomembnejše je izboljšanje predstavitve lastnega dela. Na Ravnah smo organizirali posvetovanje in nanj povabili vse, ki delajo v energetiki, da sodelujejo s prispevki in v razpravi.

V sodelovanju z Metalurškim inštitutom in Fakulteto za strojništvo v Ljubljani smo izdelali načrtovane naloge. Naloga MI naj bi omogočila racionalnejšo kurjenje s plinastim gorivom, pri nalogi Fakultete za strojništvo pa sofinanciramo razvoj toplotne cevi. Osvojena je tehnologija izdelave in rezultati meritev so tudi uspešni.

V letu 1984 z MI sodelujemo pri meritvah toplotno tehničnih objektov, ekoloških meritvah in pri osvajanju nove tehnologije metalurške energetike. S Fakulteto za strojništvo moramo zaključiti razvoj toplotne cevi, odprli bomo pa novo, in sicer izkoriščanje nizko temperaturnih virov odpadne toplote.

Tim za energetiko bo sodeloval na raznih posvetovanjih, pripravlja strokovne objave ter se vedno bolj vključuje v dodatno izobraževanje zaposlenih v energiji.

Tim za: **TOPLOTNO OBDELAVO**

Vodja: Janko Gnamuš

Sekretar: Cveto Barbič

ST — 18

Tim za TO se je v letu 1983 sestal vsaka dva meseca in obravnaval:

— problematiko toplotne obdelave po tozdih

— dogovarjali smo se o možnostih medsebojne pomoči tozdov, da bi bile vse zmožljivosti popolnoma izkoriščene.

Posebej smo obravnavali kvaliteto toplotne obdelave:

— toplotna obdelava segmentov je iz dneva v dan bolj problematična. Stalno je za toplotno obdelavo pripravljenih 60 do 90.000 segmentov. Takoj moramo najti rešitev, sprva kratkoročno (kaljenje v solni kopeli), nato pa dolgoročno, ki je v varjenih segmentih

— toplotna obdelava namenske proizvodnje — tukaj je težava predvsem v zastarelosti peči, ni dovolj termoelementov, instrumentov in kompenzacijskih vodnikov

— toplotna obdelava sendzimir valjev je problematična zaradi premajhnih kapacitet toplotne obdelave, pa tudi sedanja tehnologija je zelo draga

— indukcijsko kaljenje hladnih valjev za območja Ø 400 do Ø 600 mm je problematično. Rešitev je kaljenje pri VOESTU, doseženi pa so že obetajoči rezultati z domačimi rešitvami

— pri plamenskem kaljenju je treba vpeljati tehnološko disciplino zaradi prevelikih reklamacij, predvsem pri kaljenju zobnikov

— pri industrijskih nožih je treba takoj uvajati zaščitno atmosfero pri kaljenju nožev in s tem poceniti proizvodnjo.

Program dela za leto 1984

1. Izboljšati kvaliteto toplotne obdelave pri:

- segmentih za krožne žage
- diskah za krožne in frikcijske žage
- težkih odkovskih valjev in utopov
- industrijskih nožih
- sendzimir in hladilnih valjih
- izdelkih namenske proizvodnje
- proizvodnji hladne predelave (pokron 9 in pokron 39).

2. Optimizirati postopke toplotne obdelave in s tem doseči boljši ekonomski učinek.

3. Sodelovati pri razvoju toplotne obdelave in pomagati pravilno določiti vrstni red in tudi kvalitetni izbor investicij.

Tim za: **VARILSTVO**

Vodja: Dušan Pahor

Sekretar:

ST — 19

Tim za varilstvo združuje delavce-strokovnjake, ki v posameznih tozdih delajo stalno ali občasno na področju varilstva. Za sedaj nas predvsem združujejo različne strokovne naloge, manj pa se kot tim ukvarjamo s problematiko v posameznih delovnih okoljih — tam jo vsak član zaenkrat rešuje s svojimi močmi.

V letu 1984 bodo člani tima sodelovali pri naslednjih nalogah:

1. Izdelava elektrod za navarjanje orodja za kovaški stroj
2. Varjenje debelostenskega bakra
3. Varjenje — navarjenje orodnih jekel s trakasto elektrodo pod praškom pri nožih
4. Dodajni materiali za navarjenje orodij
5. Varjenje konstrukcijskega in brzoreznega jekla v celoto.

Iz naslovov je razvidno, da so naloge izredno pomembne pa tudi zahtevne, vendar so pri prvi navedeni nalogi že doseženi prvi zeleni rezultati.

Tim bo moral najti še oblike za spremljanje in reševanje vsakodnevnih težav v varilstvu v Železarni Ravne.

Tim za: **ANALIZNE PREDPISE**

Vodja: Jože Šegel

Sekretar: Anton Vučko

ST — 20

Tim ST 20 je v letu 1983 sproti spremljal dosežene porazdelitve kemijske sestave izdelanih jekel.

Na pobudo oddelka za kakovostne predpise smo uskladili analize predpise z DIN standardi.

Izdelali smo primerjalno statistično analizo vseh preiskovanih lastnosti iz banke podatkov TKR za jekla, za katera je bil uveden interni analizni predpis. V glavnem smo dosegli cilje, zaradi katerih je bil ta predpis uveden. Še posebej uspešen je bil interni analizni predpis za jeklo PK12sp.

Spremenjena je tudi sestava tima. Vključili smo Ivana Kaca, vodja oddelka za kakovostne predpise.

Jožeta Rodiča je v timu zamenjal Milan Švajger.

Prihodnje leto bo obseg in način dela tima podoben dosedanjemu.

Pripravljamo interne analize predpise za EPŽ jekla ter jekla, ki vsebujejo drage legirne elemente (Ni, Mo, Cr, V, Mn). Delo tima bo odvisno tudi od rezultatov analize učinkov dosedanjih predpisov.

Dipl. ing. Jože Borštner in sodelavci

Energetika v Železarni Ravne

1. OSNOVNE KARAKTERISTIKE RAZVOJA ENERGETIKE V ŽELEZARNI RAVNE

Energetika v Železarni Ravne se je razvijala skladno z razvojem osnovne dejavnosti. Za uresničitev proizvodnega programa moramo zagotoviti zadostno količino energije, ki mora biti tudi ustrezne kvalitete. Energetika pokriva vsa področja energetskega toka v železarno, od vstopa v železarno do izstopa iz tehnološkega procesa. V tem procesu je udeleženi veliko ljudi in služb, ki skrbijo, da je vedno dovolj energije, kakor tudi, da se le-ta čim racionalneje porabi.

Včasih je bil znak razvoja dežele poraba železa na prebivalca, danes je tak pokazatelj poraba energije na prebivalca. Energija je stalen spremljevalec razvoja, danes pa je postala eden izmed največjih omejitvenih dejavnikov nadaljnje rasti. Energetika ima lasten razvoj. V delovnih organizacijah in tozdih poskušajo slediti temu razvoju in zagotoviti predpisano produktivnost, ekonomičnost in racionalnost.

Železarna Ravne je s transportnimi potmi vezana na slovenski in jugoslovanski energetske prostor.

Naša železarna je tretji največji porabnik energije v SR Sloveniji.

V tabeli 1 in 2 prikazujemo porabo in strukturo porabe primarne energije v železarni Ravne od leta 1970 dalje.

Poraba energije v Železarni Ravne

Tabela 1

leto	GWh
1970	677,885
1975	743,708
1980	809,897
1982	803,342

Struktura porabe primarne energije za Železarno Ravne (v %)

Tabela 2

	1970	1975	1980	1982
trda goriva	48,11	2,31	0,52	0,45
tekoča goriva	25,12	47,69	47,58	26,59
plinasta goriva	3,34	23,85	25,50	46,78
elektr. energija	23,43	26,15	26,39	26,26

Iz strukture porabe je razvidno, da se je železarna preusmerila s trdih goriv na tekoča in po letu 1978 pretežno na plinska goriva.

Pri oceni stanja energetike so zelo pomembni podatki o specifični porabi energije.

Za nekatere energetske medije, obrate in različne železarne, so v tabeli 3 podani podatki o specifični porabi energije za oktober 1982.

Specifična poraba energije v oktobru 1982 (v kg/t ali kWh/t skupne proizvodnje)

Tabela 3

energetski medij ali obrat	Železarna			
	Ravne	Štore	Nikšič	Zenica
trdo gorivo	—	6,0	71,0	847,0
tek. gorivo (mazut, olja)	89,3	—	85,4	130,9
skupaj el. energ.	1026,3	1912,2	1197,7	448,5
para	191,0	324,0	475,0	2296,0
kisik	6,8	12,7	23,1	51,2
el. energ. v jeklarni	660,0	665,6	716,9	808,3
tek. gorivo v valjarni	63,2	—	49,2	33,7

Za železarno smo naredili projekcijo bodočega razvoja. Ugotovili smo čas, ko bomo dosegli stanje nasičenosti in bomo morali menjati proizvodnje naprave.

Glavni podatki so v tabeli 4.

Doseganje nasičenosti za posamezne pokazatelje razvoja energetike v Železarni Ravne.

Tabela 4

podatek	enota	meja nasičenja	% dosegan. za 1. 1980	doba trajanja naprav do meje nasič.
proizvod. jekla	ton	255.000	84	20
skupna energija	GWh	970	83	10
el. energija	GWh	300	73	25
tek. plin + gorivo	GWh	670	89	10
para	ton	74.000	71	10

Iz tabele 4 razberemo zanimivo ugotovitev. Od leta 1980 imamo časa samo 10

let, da moderniziramo naše osnovne energetske naprave.

Podlaga in smernice za raziskovalno in razvojno delo so ugotovitve dosedanje gradnje, izkušenj in stanja.

Ugotovitve:

— Razvoj energetike v SR Sloveniji in Železarne Ravne zaostaja za splošnim razvojem v svetu, tako glede zmogljivosti (predvsem elektroenergije) kot glede razvoja novih virov za najmanj 10 let.

— Niti v Sloveniji in ne v Jugoslaviji nimamo dolgoročnega enotnega načrta razvoja te panoge, tako da ne vemo, kako priti do potrebnih zmogljivosti in katere vire bo treba v 10 in več letih upoštevati.

— Razvoj energetike v naši železarni smo povezovali s plemenitim proizvodnim programom, zato smo se usmerili na čiste in kvalitetne energetske medije, predvsem elektriko in zemeljski plin.

— Naprave za pridobivanje posameznih vrst energije v železarni so zastarele, predvsem kisikarna, topla voda in para, sistem hladilne vode.

— Doselej prodaje viškov energije, razen tople vode, ni bilo treba upoštevati, ker jih ni bilo.

— V železarni se izobražuje lasten strokovni kader za opravljanje del v celotnem kompleksu energije (operativa in razvoj).

2. ZASNOVA PRIHODNJEGA RAZVOJA ENERGETIKE V ŽELEZARNI

2.1 Energetski viri

Električna energija

Oskrba z električno energijo je odvisna od slovenskega sistema. Znotraj železarne obstaja možnost za gradnjo malih hidrocentral.

Pri Janžku v Koprivni

Zemeljski plin

Zemeljski plin bomo uporabljali kot plavžno tehnološko gorivo v Železarni Ravne, z dograditvijo plinovodnega omrežja v občini Ravne pa tudi za široko porabo, ogrevanje in kuhanje. Sistem za zemeljski plin bo treba dograditi, in sicer: ločiti dobavo zemeljskega plina za potrebe železarne od dobave zunanjim porabnikom. V sistemu za železarno bomo morali povečati zmogljivost naše mešalne postaje. Za plinovod za zunanje porabnike pa bomo morali v končni fazi porabe zgraditi novo merilno reducirno postajo in mešalno postajo za tekoči naftni plin takšnih karakteristik, da bo zamenljiv s čistim zemeljskim plinom. V ta sistem spada tudi tekoči naftni plin, za katerega bi morali postaviti še en kroglasti rezervoar.

Mazut

Mazut prehaja vse bolj iz primarne vloge v nadomestek glavnega nosilca toplotne energije — zemeljskega plina. Na mazutovodnem sistemu, razen vzdrževalnih posegov, ni treba graditi novih naprav.

Hladilna voda

Hladilnega sistema v Železarni Ravne v prejšnjem obdobju nismo dograjevali, zadovoljili smo se z ugotovitvijo, da je vodni vir dovolj velik in nam ni treba vlagati v modernizacijo sistema. Že zaradi družbenih norm do vode, kakor tudi dejstva, da je vodni sistem s sedanjo fazo modernizacije jeklarne izkoriščen, bomo morali temu nameniti posebno pozornost. Rekonstruirati bomo morali zajetje, speljati še eno dovodno cev v železarno, rekonstruirati črpališče oziroma filtrirno postajo ter znotraj železarne preurediti glavni vodni razvod. To je povezano tudi z ekologijo, posebno za strugo Meže, kar bomo tudi morali reševati, da bomo onesnažene odpadne vode ustrezno očistili. Gre predvsem za maščobe, emulzije in škajo.

Pitna voda

Z dovodom Šumca bomo imeli dovolj pitne vode v železarni za občutljivo hlajenje in sanitarno rabo. Znotraj železarne pa bo treba modernizirati cevni razvod, ki je popolnoma dotrajal. Lastne vodnjake podtalnice bomo obdržali.

Tehnični plini

Za zadovoljenje tehnoloških potreb jeklarne po tehniških plinih imamo zgrajen sistem, za kisik imamo kisikarno, za dušik in argon pa sistem rezervoarjev; sistem je v gradnji. Zgrajeni sistemi bodo osnova za nadgradnjo pri gradnji nove moderne kisikarne. Pri tem velja poudariti, da jo moramo dimenzionirati tako, da bo delala optimalno, eventualne viške kisika, dušika in argona pa bi z lahkoto plasirali na tržišče.

2. 2 Energetski porabniki

Pri energetskih porabnikih obravnavamo ločene naprave, ki bodo uvedene in sedanje naprave.

Porabniki energetične energije:

Pri električnih porabnikih smo odvisni od razvoja osnovne tehnologije. Najnovej-

ša je poraba v elektro pečeh v jeklarni, kjer so

- modernizacija regulacije
- računalniško vodenje in optimizacija obremenitev
- uvajanje novih sistemov za boljšo izrabo peči

Peči

Različne vrste peči so osnovni porabniki plinskih in tekočih goriv.

Osnovna naloga v prihodnjih letih bo zaradi energetske situacije čim prejšnja predelava vseh **ogrevalnih peči** na plin. Nove peči morajo biti opremljene z ustrezno izolacijo ter tako regulacijsko in merilno opremo, da jih bo mogoče procesno voditi s procesorjem ali računalnikom. Tudi pri sedanjih pečeh bo zaradi tehnologije in racionalnejše porabe energije nujno modernizirati obzidavo, regulacijo in vgraditi rekuperatorje.

Novozgrajene **žarilne peči** bodo morale ustrezati sodobnim principom:

- konstrukcijske rešitve za sodobno tehnologijo (tesnjenje, mineralna vlakna za izolacijo, razporeditev gorilnikov)

— natančna mera in regulacijska tehnika, ki omogoča tudi procesno vodenje peči.

Tudi pri sedanjih pečeh se bo treba z rekonstrukcijo približati tem ciljem.

Porabniki toplotne energije:

V vseh novogradnjah se že uvajajo sodobni načini ogrevanja, kjer izkoriščajo odpadno toploto zraka ki uhaja iz hal. Na tem področju bomo usmerjali aktivnosti v dve glavni področji:

- sanacija stanja
- uvajanje novih racionalnih sistemov ogrevanja

V halah, ki so grajene izven sedaj veljavnih tehničnih norm, bomo dali glavni poudarek izolaciji stavb. Uredili bomo sistem regulacije podpostaj, kar je povezano s projektom »dispečerski center«.

Pri novih gradnjah bomo zahtevali upoštevanje norm o izolaciji stavb, v hale pa bomo vgrajevali sisteme, ki bodo omogočali maksimalno varčnost porabe toplotne energije ob sočasni zadovoljivi klimi v hali.

2. 3 Razvojno raziskovalna dejavnost

Razvojno raziskovalno dejavnost delimo na dve osnovni skupini:

- raziskave za uvedbo novih energetskih medijev
- raziskave za optimalno porabo energije

V prvi skupini imamo naslednje raziskave, ki jih delno že izvajamo in jih moramo nadaljevati, oziroma so osnova za nadaljnje raziskave:

1. Izkoriščanje nizkotemperaturnih odpadnih toplot

V Železarni Ravne se nam pojavljajo nizkotemperaturni viri odpadnih toplot (pod 50 °C), ki jih bomo morali zajeti in izkoristiti. S toplotno črpalko ali z uporabo Rankinovega procesa bi lahko dvignili odpadni toplotni tok na temperaturno višjo raven. Z raziskavami vrednotimo vire, iščemo panore te toplote skozi vse leto in zbiramo najprimernejšo opremo. Oče-

Popotno znamenje pri Šumelu

njujemo, da bomo te raziskave delali v fazah 4 do 6 let.

2. Uvedba trdih goriv

S tovrstno raziskavo se vključujemo v reševanje krizne situacije v SR Sloveniji. Iščemo način čim racionalnejše porabe trdih goriv. V železarni moramo najti rešitev, kako uvesti plinasta goriva, ki bi jih pridobili iz premoga, če bi seveda prišlo do takšne odločitve. V ta namen so potrebne raziskave, ki posegajo v zgorevanje, regulacijo in plinski sistem. To je izrazito dolgoročna naloga.

3. Vodni sistem v Železarni Ravne

Voda postaja vse bolj iskana in cenjena, zato bomo v železarni prisiljeni iskati racionalnejše sisteme za izkoriščanje hladilne in pitne vode. Znotraj železarne obstajajo velike rezerve pri porabi vode, tako pa je treba poiskati nove vire ali povečati sedanje in zagotoviti preskrbo železarne z vodo.

4. Plinski sistem

Z graditvijo dispečerskega centra bo treba optimalno krmiliti mešalno postajo za zemeljski plin. V ta namen bo treba izdelati stimulacijski model naše plinske mreže in ga prenesti v sistem vodenja plinskega omrežja in distribucije. Pri tem bo treba upoštevati tudi cenovni kriterij, ne tehničnega.

5. Računalniško modeliranje

Z računalniškimi metodami je mogoče posamezne energetske pojave analitično veliko bolje spoznati in obrazložiti. V ta namen bomo za posamezna področja uvajali in realizirali tovrstne raziskave (ogrevanje, ohlajenje, prenos toplote, zgorevanje, transportni pojavi).

2. 4 Organizacija energetske dejavnosti

Trenutno je energetska dejavnost zadovoljivo organizirana. Imamo dva tozda, ki se ukvarjata z energijo in osnovnimi pro-

blemi, medtem ko smo inovacijsko in raziskovalno komponento prenesli v tozdr PII. V organiziranosti nam manjka člen pri porabnikih, ker velikokrat ne najdemo delavcev, ki bi vodili akcijo na mestu porabe. V tem smislu bi morali organizacijo dopolnjevati.

Za prihodnje obdobje že pripravljamo nove projekte, ki smo jih opisali. Za železarno imamo izdelan scenarij, po katerem bi se naj gibala energetska poraba, kakšne prihranke energije je možno pričakovati pri realizaciji vseh ukrepov.

Vsekakor nam bodo energetska poraba narekovali proizvodni agregati in pri osvajanjem nove tehnologije bomo energetiki toliko prisotni, da bomo lahko relizirali proizvodne naloge z racionalno porabo energije.

3 ZAKLJUČEK

Zunanji dejavniki našo železarno večkrat glede energije postavijo za zgled. To smo hoteli s številkami in opisom aktivnosti tudi prikazati. Zavedati pa se moramo, da smo na energetske področju še

najmanj podvrženi trenutnim stihijam, da pa je gradnja stalna. Z zaključkom investicij srednjeročnega obdobja 1965—1970 smo zaključili tudi del energetske investicij. V obdobju zadnjih 10 let je bil dodan drugi del. Za naprej smo nanizali naloge, ki so odvisne od časa in sredstev.

Vendar situacija še zdaleč ni takšna, da bi dovoljevala samozadovoljstvo in počitek. Zagotovitev virov in racionalna poraba sta ob nenehnem porastu cen energije in vse manjših klasičnih virih osnovna naloga v prihodnosti.

Gregor Klančnik

Dospesevalec turizma

Naravne danosti za tujski promet na Koroškem še niso izrabljene. Velike možnosti za razvoj zimskega turizma nudijo Uršlja, Peca in Olševa. Projekt Interalpcenter je priložnost, ki se ne sme izpustiti. Plan in gonilna sila sta pogoj, da bo turizem dobil občinsko pravico.

Primerjava Slovenije z avstrijsko Koroško nam pokaže, da je prva industrijsko razvita, druga pa turistično uveljavljena. Ta razlika je še bolj očitna med avstrijsko in našo Koroško. Hitra industrijska rast po osvoboditvi, ki ji je tempo narekovala železarna Ravne, je jugoslovansko Koroško pripeljala med gospodarsko razvita območja, naravne danosti za gojitev tujkega prometa pa so ostale neizrabljene.

Poleg obsežnega letnega turizma je sosedna Koroška vstopila v dvosezonski tujski promet, začela izrabljati gorska pobočja za razvoj smučanja in postala privlačna tudi za jugoslovanske zimske dopusnike. Med drugimi je tudi Podjuna izrabila naravna možnost. Zgradili so 2,4 km dolgo dostopno sedežnico na Peco od Najbrževga do Stana, na višini 1.700 m severnega pobočja gore. Od tod so speljali navzgor dve vlečnici in dobili idealno, okrog 600 m dolgo smučišče. Ob dvajsetletnici so letos sedežnico modernizirali, povečali zmogljivost, zboljšali vlečnici in zlasti razširili in uredili smučišča, ki v dobrih zimah omogočajo neprekinjeno smučanje od višine 1.900 m do 500 m ali smuk s 1.400 m višinske razlike.

KAJ JE INTERALPCENTER?

Korošci so spoznali, da jim smučarsko urejena Peca povečuje tujski promet in Podjuni odpira zimsko sezono in da bi Peca lahko sprejemala še znatno večje število smučarjev. Ob pogledu na našo sončno stran so prišli do zamisli o bogatitvi smučarske ponudbe s širjenjem smučišč čez greben Pece in državne meje v Jugoslavijo. Po vzorih iz avstrijsko — itali-

janske in avstrijsko — švicarske sosesčine so pred štirimi leti Sloveniji ponudili meddeželni projekt Interalpcenter.

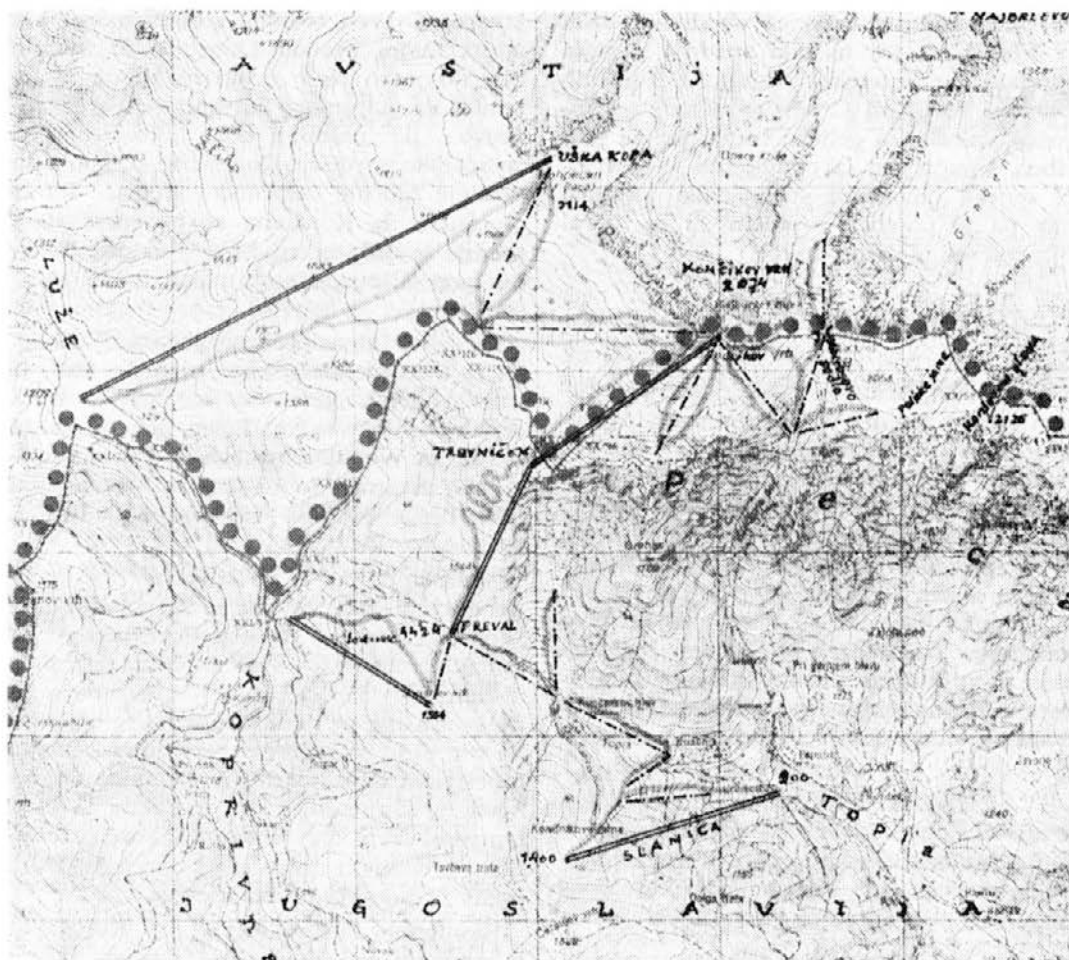
Interalpcenter naj bi bilo meddeželno smučarsko središče na področjih Pece, ki bi bilo dostopno z jugoslovanske in avstrijske strani. Ob enotnih plačilnih pogojih bi smučarji uporabljali smučarske proge na obeh straneh meje. V prvem polletju 1980 ponujeno sodelovanje za enotno planiranje razvoja turistično rekreativne ponudbe Pece se je rodilo predvsem v podjunskih občinah, kjer imajo Slovenci še pomembno vlogo. Kljub temu, da je projekt meddeželnega značaja, bi tudi na naši strani moral biti prednostni interes obmejne občine Ravne na Koroškem. Pobuda za Interalpcenter pa nas je našla nepripravljene, s slabo razvitim gostinstvom in turizmom, v položaju, ko je na avstrijski Peci že bilo razvito smučarsko središče, pri nas pa ni bilo niti primernih dostopnih cest. Ideja s Koroške je v Mežiški dolini prebudila spoznanje, da je turizem pomembna gospodarska dopolnilna panoga in da je Peca le ena od naravnih danosti za razvoj letnega in zimskega tujkega prometa. Ugotovili smo, da le dobro organizirani lahko nadomestijo zaostanek in postanemo enakopravni družabnik v projektu, ki naj bi na Peci združeval turizem dveh dežel.

Izvršni svet skupščine občine Ravne na Koroškem je takoj organiziral izdelavo zasnove načrta za gradnjo sistema žičnic po jugoslovanskem področju Pece. Peter Lakota, priznani jugoslovanski strokovnjak za alpske smučarske proge, vlečnice in sedežnice, je izdelal idejni projekt za izrabo vseh možnosti, ki jih naša Peca nudi. Ta načrt, ki dokazuje možnost povezanih smučarskih prog od Mežice, čez Kordežovo glavo, Končnikov vrh do Tople, in Koprivne, z odcepi v posamezne gorske kotline, je pogled v prihodnost in načrta prostorskega obdelava Pece. S tem načrtom smo sosednim Korošcem dokazali, da

resno pristopamo k projektu Interalpcenter in da smo sposobni sami izdelati načrta smučarskih prog. Preden bi začeli postopno uresničevati načrt žičniškega sistema na področjih Pece, pa bi morali izdelati celovit koncept razvoja turizma v Mežiški dolini, izoblikovati prostorski načrt in pridobiti večje turistične organizacije združenega dela za investicije.

Projekt Interalpcenter sme biti le eden od projektov celotne predvidene smučarske ponudbe Mežiške doline, njegova kakovostna razlika pa ni le v tem, da bo prestopil mejo višine 2.000 m, temveč tudi v meddržavnem značaju, ki omogoča pridobivanje dodatnih finančnih virov.

Turizem mora dobiti občinsko pravico zaradi koristi, ki jih pri zaposlovanju in pridobivanju deviz prinaša. Skupščina občine Ravne na Koroškem je že 20. 4. 1981 ustanovila 13-članski iniciativni odbor za pripravo in sklic ustanovne skupščine Poslovne skupnosti za gostinstvo in turizem Mežiške doline. Ta samoupravna skupnost naj bi vzpodbujala, usklajevala, usmerjala, združevala in pospeševala turistično dejavnost v ravenski občini. Delo iniciativnega odbora pa je zastalo zaradi pomanjkanja gradiva za pridobivanje ustanovnih članov poslovne skupnosti. Dve seji odbora nista mogli z mrtve točke premakniti občinskega izdelovanja dokumentacije dolgoročnega plana razvoja gospodarskih in negospodarskih dejavnosti, prostorskega načrta ter mesta in vloge gostinstva in turizma v Mežiški dolini. Ni dovolj, da poznamo zimske vrednote Uršlje gore, vzhodnega pobočja Pece, okoli Črne ter Tople, Koprivne in južnega grebena Pece, vedeti je tudi nujno, kaj vse je potrebno, da bi domačim in tujim gostom postale dostopne. Šele takrat, ko bodo opredeljena vsa perspektivna smučarska središča, mesto in vloga posameznih krajev za razvoj stacionarnega in izletniškega turizma, lokacije in zmogljivosti športno rekreacijskih in preskrbovalnih objektov, bo mogoče spelja-

Prostorski načrt smučišča in žižnic meddeželnega projekta interalpcenter. To smučarsko središče bo nastajalo v Topli in se širilo prek prevala v Koprivno in na zgornje pobočje Pece. Predvidoma bo na mejnem prehodu, iz avstrijskih Luž zgrajena sedežnica na Urško kopo

ti tudi akcijo pridobivanja ustanovnih članov Poslovne skupnosti za gostinstvo in turizem. Vsak član bo moral videti svoj interes v tej skupnosti.

To pa ne pomeni, da je pri izdelovanju idejnih projektov, lokacijskih dokumentacij in pridobivanju soglasij za oblikovanje ter širjenje posameznih telesnokulturnih središč treba čakati na delovanje Poslovne skupnosti. To še posebej velja za obdelovanje južnega pobočja Pece, Tople in Koprivne, kjer naj bi se oblikovalo novo smučarsko središče meddržavnega značaja.

V interesu načrtnega in sistematičnega razvoja gostinstva in turizma v ravenski občini je najprej potrebno dolgoročno, tja do leta 2000, določiti:

- koncept razvoja stacionarnega in izletniškega turizma
- potencialne lokacije za smučarske proge na pobočjih Uršlje, Pece, Olševa in druge
- politiko postopnega povečanja prenočitvenih zmogljivosti v družbenem in zasebnem sektorju
- lokacije večjih preskrbovalnih in nočitvenih objektov
- komunikacijske povezave in mesto infrastrukturnih naprav, parkov, telesnokulturnih igrišč ter dvoran, bazenov in podobno.

Enostavno dobiti je treba prostorski načrt Mežiške doline, v katerem bodo poleg pogojev za razvoj industrije, rudarstva, kmetijstva ter gozdarstva upoštevane, zgo-

dovinske ter kulturne danosti in predviden razvoj letnega in zimskega turizma. Za razvoj smučanja je že jasno, da bodo v prihodnosti nastala središča:

- Rimski vrelec, Ivarčko jezero, Ošven, Luže
- Mežica, Podpeca, Rišperg
- Črna, Stanečki vrh
- Topla, Preval, Koprivna, Olševa
- Zgornje pobočje Pece — Interalpcenter

MEDDEŽELNO SODELOVANJE

Projekt Interalpcenter je pri tem najtežja naloga, ki meri najvišje, zahteva največ sredstev, seže daleč čez občinske meje in je republiškega ter mednarodnega značaja. Misel, da bo Interalpcenter zavrnil druge, lokalne pobude in urejevanje zimskega rekreativnega in tekmovalnega smučanja, je napačna, bila pa tudi škodljiva. Tudi ustanavljanje Poslovne skupnosti za turizem ni namenjeno samo Interalpcenteru, temveč enotnosti reševanja in pospeševanja turizma kot pomembne gospodarske dejavnosti. Vedeti pa je vendar treba, da je projekt Interalpcenter edini, ki bo skrbno pripravljen in v občini Ravne na Koroškem primerno podprt, dobil svoje mesto v republiškem planu razvoja mednarodnega turizma. To dokazuje že dejstvo, da je izvršni svet skupščine SR Slovenije imenoval delegacijo v mešano slovensko-koroško delovno skupino, ki že dve leti deluje in da obstaja mešan strokovni tim za usklajeno načrtovanje smučarskih

prog. Interalpcenter je tudi predmet dnevnih redov sestankov predsednikov Koroške deželne vlade in izvršnega sveta Slovenije.

Projekt Interalpcenter je izoblikovan šele v temeljni zamisli, podrobnosti načrta izrabe smučarskih možnosti pa je treba še obdelati. Jasno je že, da bo stik avstrijskih ter jugoslovanskih smučišč na Knepsovem sedlu pod Končnikovim vrhom — 2010 m visoko. Avstrijska stran mora zgraditi samo še vlečnico za dobrih sto metrov višinske razlike, od gornje postaje zgornje vlečnice do državne meje na Knepsovem sedlu. S tem bo po avstrijskem, severnem pobočju Pece možno smučati od višine 2000 m do doline. Na naši strani pa je še vse nedotaknjeno, južno pobočje Pece je tako, kot nam ga je dala narava, le pastirji in lovci so tod krčili goščavo. Tam je od Končnikovega vrha (2074 m), Doliča, Koble, Trate, Snežne jame, Hudičeve skleda pa bo Travnička (1800 m) položno in ugodno za smučanje. Od roba zgornjega pobočja do Tople in Koprivne so do višine 1500 m skalovite strmine, neuporabne za smučanje. Za razvoj smučanja je zatem ugodna Topla, Čofatija, sedlo Preval in zahodno področje, mimo Ledrovca do Koprivne.

Na naši strani Pece je za vstop v Interalpcenter treba pričeti na startu. Spodnja smučišča se načrtujejo od Tople do Koprivne med višino 900 m in 1500 m, kjer so dobre snežne razmere. Smučišča na gornjem pobočju Pece so 300 m višje, do njih pa je treba najprej zgraditi drago dovozno sedežnico. Na naši strani je najugodnejša lokacija sedežnice po grebenu od sedla Preval — 1424 m do Travnička — 1800 m. Položaj je torej tak, da bi bil žičniški in smučarski sistem na gornjem pobočju Pece, ki bi ga bilo mogoče takoj zgraditi, dostopen samo z avstrijske strani in bi tako bogatil koroško smučarsko ponudbo, z naše strani pa bi bil dostopen šele potem, ko bi bila zgrajena nova dovozna sedežnica. Razumljivo je zato, da moramo naš del projekta Interalpcentra graditi od spodaj navzgor, najprej je treba zgraditi spodnjo smučarsko središče Topla, Preval, Koprivna. Tudi to bo zahtevna naloga, ki se bo razširila na gradnjo cestne povezave in na znatno povečanje prenočitvenih zmogljivosti.

OPTIMALNO NAČRTOVANJE

Mešani strokovni tim, ki ga sestavljajo dr. W. Mory, G. Kerschbaumer in J. Pajank s Koroške in G. Klančnik ter P. Lakota iz Slovenije, je imel 29. 3. 1984 na Peci svoj redni sestanek. Namen srečanja je bil usklajevanje projektiranja žižnic in smučarskih prog na obeh straneh Pece. Dogovorili smo se, da zlasti za drugo dostopno sedežnico poiščemo optimalno rešitev, ne oziraje se na državno mejo, saj je na območju Interalpcentra ne bo.

Ugotovili smo naslednje:

- Koroška stran v Interalpcenter vstopa z že urejenimi smučarskimi programi na severnem pobočju Pece od višine 1900 m do Najbrževega, ne razpolaga pa z idejnimi projekti dolgoročnega razvoja smučarske ponudbe.

— Slovenska stran ima idejne rešitve gradnje smučarskih prog na južni strani Pece, nima pa še nobenega urejenega smučišča na območju Interalpcentra.

— Slovenska stran mora v svoj vstop v Interalpcenter pričeti spodaj v Topli in se dvigati proti Končnikovemu vrhu in Knepsovemu sedlu, kjer bo stik s koroško stranjo.

— Pospešitev gradnje smučarskih prog na gornjem južnem področju Pece, za kar so zainteresirani sosedni Korošci, je možna, če jo financirajo Avstrijci.

— Zarisan trasa slovenske dovozne sedežnice Preval, Travniček ni idealna rešitev. Glavna slabost je v tem, ker strmina ne dovoljuje gradnje smučarskih tekmovalnih in turističnih prog. Možno je, z visokimi stroški, zgraditi le serpentine za vračanje na smučkah.

— Optimalna rešitev za gradnjo druge dostopne sedežnice na gornje južno pobočje Pece je trasa Luže — Uška kopa. Ta varianta omogoča gradnjo tekmovalnih in turističnih smučarskih prog od gornje do spodnje postaje sedežnice, ki bi bila v bližini urejenega prehoda na Lužah.

Predstavnika iz Slovenije sta varianto dostopne sedežnice na zahodni, avstrijski strani Pece zagovarjala iz naslednjih razlogov:

— Sedežnica z Luž s smučarskimi programi bi bila že sama za sebe ekonomsko opravičljiva in zato prej dosegljiva.

— Luže kot izhodišče, ki imajo tudi dosti prostora za parkirišča, so iz Črne in Železne Kaple skoraj enako oddaljene kot do morebitne spodnje postaje na naši strani mejnega prehoda v Koprivni, kjer pa teren ni primeren.

— Stroški za aktivizacijo zgornjega jugoslovenskega pobočja Pece bi se enakomerneje razdelili, celotna smučarska ponudba pa bi bila bogatejša.

— Iz gornjega izhodišča na Uški kopi bo ugoden vstop v žičniški in smučarski sistem slovenskega dela Interalpcentra in od tam na koroško stran Pece.

— Dovožna sedežnica Preval — Travniček bo še vedno ostala v načrtu kot možnost slovenskega dostopa na območje Interalpcentra v zgornjih naših in avstrijskih pobočjih Pece.

Gradnja sedežnice Luže — Uška kopa bi torej pomenila:

— odpiranje novega kakovostnega smučišča od zgornje do spodnje postaje žičnice in

— vstop na gornje južno pobočje Pece.

Smučar bi se lahko na Najbrževem usedel na sedežnico, se z dvema zaporednima vlečnicama potegnil na Knepsovo sedlo do Končnikovega vrha, se smučal po naši progi proti Travničku in z vlečnico proti Uški kopi ter zatem smučal dalje do Luž. To bi lahko ponovil tudi nazaj, vmes pa izrabil bogato smučarsko ponudbo na naši in koroški strani Pece. Vse to pa so zaenkrat sanje stvarno zasnovanih načrtov, ki jih bomo v prihodnosti uresničili. Med ovirami pa je tudi lastnik, grof, ki ne dovoljuje gradnje smučarskih prog skozi svoje gozdove.

Vemo, da je smučanje v Sloveniji razvito tako, da razpoložljiva smučišča daleč zaostajajo za potrebami. Smučarsko središče z izhodiščem na avstrijskih Lužah

bi bilo zanimivo celo za enodnevni izlet iz Ljubljane, saj bi bila spodnja postaja (prehod čez Jezersko) oddaljena le slabih 100 km. To (skozi Črno) velja tudi za Koroško, šaleško in celjsko regijo ter za Maribor, smučarjem iz oddaljenih krajev pa bi moralj omogočiti stacionirani turizem, kar pa je poseben problem, ki bi moral biti interes Mežiške doline.

POSTOPNA GRADNJA INTERALPCENTRA

Slovenska stran v Interalpcentru v ožjem smislu vsebuje žičniški sistem in urejene smučarske proge na gornjem južnem pobočju Pece od Travnička do Doliča, v širšem pa še smučarsko središče Topla, Preval, Koprivna. Vzhodno področje Pece je iz projekta Interalpcenter zaradi strmin in dolžin čez Kordevo glavo do Doliča — začasno izpuščeno, kot samostojen projekt pa se predvideva podaljšanje smučarskih prog iz Mežice skozi Podpece do Rišperga. Za uresničevanje našega dela projekta Interalpcenter so realne naslednje etape:

PRVA ETAPA: Odpiranje smučarskega središča Topla, ki bo na področju Čofatije imela smučarsko progo za najzahtevnejša mednarodna tekmovanja v slalomu in veleslalomu in vrsto rekreacijskih smučišč od lažjih do težjih prog.

Speljane bodo lahko tudi krajše tekaške proge.

To središče bo lahko prevzemalo do 2000 smučarjev. Ob upoštevanju oddaljenosti od večjih naselij je na izletniške prihode možno računati največ na 60% gostov, pa bi morali biti nastavljeni v bližini Topole. To pomeni, da bo že prva etapa vstopanja v projekt Interalpcenter zahtevala, poleg gradnje smučarskih prog, investiranje v komunikacije, prenočitve in preskrbovalne zmogljivosti.

DRUGA ETAPA: Podaljšanje središča na Preval in dalje Ledrov v Koprivno. Smučišča se bodo lahko razširila v Peco do višine 1550 m in s Šoparjevega vrha (1524 m) čez Ledrovec v Koprivo. Zmogljivost središča se bo povečala na več kot 4000 smučarjev. Za napajanje tega smučarskega središča bodo prenočitve zmogljivosti na območju Črna — Topla že morale omogočati več kot 1000 nočitev dnevno.

Za delovanje smučarskega središča Topla — Preval — Koprivna bi morale biti zgrajene sedežnice in vlečnice v skupni dolžini 4,3 kilometrov, ne da bi stopili na gornje pobočje Pece in v stik s koroškimi smučišči.

TRETJA ETAPA: Ta poseg vsebuje visoki skok iz središča Topla — Koprivna na zgornja področja južne strani Pece in gradnjo žičniškega sistema ter smučarskih prog na višini od 1800 m do 2100 m od Travnička, Uške Kope, Končnikovega vrha, Doliča do Koble trate. Ta najzahtevnejša etapa, ki na naši strani, brez dovozne sedežnice, zahteva gradnjo žičniškega sistema dolžine 4 km, bo aktualna šele potem, ko bo z Luž ali s Prevala zgrajena sedežnica. Le če bi Avstrijci investirali smučarske proge s Končnikovega vrha, ki bi bile dostopne z Najbrževega, bi se lahko ta gradnja pospešila. Sicer pa bo šele s tretjo etapo projekt Interalpcenter postal

stvarnost. Pred tem bo seveda moral biti odprt mejni prehod Luže. To bi moralo biti doseženo že v drugi etapi, da bi izletniki iz Gorenjske in Ljubljane čez Jezersko, po najbližji poti, lahko dosegli smučarsko središče Koprivna — Topla in pozneje zgornje smučarsko središče Interalpcentra. Iz Koprivne se pa smučarjem ponuja še dodatno središče — Zadnji Travnik pod Olševo, kjer bi zlasti tekači imeli svoj raj.

Projekt Interalpcenter je republiškega značaja in meddržavnega pomena, zato je izziv in možen generator turizma v občini Ravne na Koroškem. Poleg tega projekta pa so za razvoj zimskega športa in rekreacije zanimivi in ekonomsko utemeljeni tudi drugi projekti na področju Uršlje, Podpece, v Črni in drugod.

Mežiška dolina je turistično še malo poznana in zaostala, zato so za razvoj tujkega prometa potrebni investicijski posegi na mnogih področjih — od komunikacij, prenočitvenih zmogljivosti, preskrbovanja do gostinstva in telesnokulturnih objektov. Za vse to in za skrb pri razvoju industrije, kmetijstva, sekundarne in terciarne dejavnosti, gradnje objektov družbene in življenjske ravni pa so potrebni dolgoročni plan, prostorski načrt in gonilna sila. Brez plana in hotenja ne bo uspeha.

Skupščina občine Ravne na Koroškem je na svoji seji 26. 3. 1984 sprejela informacijo o Interalpcentru in o razvoju letnega ter zimskega turizma kot pomembne dopolnilne dejavnosti za zaposlovanje prebivalstva. Sprejela je sklep, da je delo na pripravi dokumentacije za razvoj turizma treba nadaljevati, za usklajevanje in pospeševanje pobud za širjenje turistične ponudbe pa končno ustanoviti Poslovno skupnost za gostinstvo in turizem Mežiške doline.

Iz tega prispevka se vidi, da so možnosti za turizem velike, še večje pa težave, da bi jih dosegali. Človek pa si je vedno zastavljal zahtevne cilje in jih s prizadevanostjo tudi dosegal. Nisem občinski planer, niti jasnovidec, zato ne morem napovedati, kdaj bodo posamezne etape Interalpcentra pri nas uresničene. Prepričan pa sem, da bodo pred vstopom v tretje tisočletje na zgornjem južnem področju Pece urejene smučarske proge. Kljub zahtevnemu stabilizacijskemu času so prvi koraki za odpiranje novega smučarskega središča Topla — Preval — Koprivna že napravljeni. V rekonstrukciji sta cesti v Toplo in v Koprivno proti bodočemu mejnemu prehodu na Lužah. V izdelavi je glavni projekt za osrednjo smučarsko progo v Topli, »Slanico«, ki bo na severnem področju Čofatije, s sedežnico dolžine 2300 m na višini od 900 m do 1400 m, pomenila pomembno tekmovanje in turistično pridobitev Koroške. V teku je postopek za pridobivanje uporabnega dovoljenja za zemljišče in lokacije odobritve. Z velikim prizadevanjem, optimizmom in vztrajnim delom bi v zimski sezoni 1985-86 z otvoritvijo te smučarske proge dejansko že vstopili v Interalpcenter. Pri tem bodo glavno vlogo morali odigrati gozdarji, mežiški rudarji, toplanski kmetje in koroški smučarji. Dejanja so potrebna, če želimo, da bi projekt Interalpcenter dobil tudi materialno republiško podporo.

Marta Kos

Jezik lokalne radijske postaje Slovenj Gradec

RAZISKOVALNA NALOGA

1. UVOD

Lokalna radijska postaja Slovenj Gradec je dala območju, na katerem živimo, poseben pečat. Ljudem je všeč, če lahko slišijo na radiu tudi glas iz svojega kraja. Zato pri nas vse več ljudi posluša Koroški radio — Slovenj Gradec (oddaja na UKW valovih 88,9 MHz, oddajnik Slovenj Gradec; 97,2 MHz, pretvornik Plešivec), saj govorijo večinoma o stvareh, ljudeh in dogodkih, ki so povezani z ljudmi od Črne pa vse do Dravograda in Mislinje. Prav zato me je ta raziskovalna naloga še bolj pritegnila, saj se v njenem naslovu skriva marsikaj. Že veliko prej, preden sem se odločila za to nalogo, sem radio tudi poslušala. Oddaje so dokaj kvalitetno sestavljene, moti pa me jezik, ki ga na radiu govorijo, oz. odnos ljudi do njega. Čeprav vemo, da morajo biti vsa javna besedila napisana v knjižnem jeziku, v govoru pa lahko poleg zbornega uporabljamo tudi pogovorni jezik, sem v oddajah opazila, da uporabljajo besede, besedne zveze ali celo cele sestavke, ki sploh niso dovoljeni. Zato me zanima, kaj se dogaja za kuliso vsega tega, preden se kakšna oddaja pojavi na radiu. Seveda sem morala najprej analizirati jezik ter radijske postaje, hkrati pa sem stopila tudi v stik z ljudmi, ki tam delajo.

»Kdo odloča o vrstah oddaj? Ali imajo zaposlenega lektorja? Po kakšnem načelu se ravna?« To so le nekatera izmed vprašanj, ki me zanimajo in s pomočjo te naloge bi rada našla odgovore nanje, spoznala pa bi tudi rada, na kakšen način deluje neka lokalna radijska postaja.

Moram pa priznati, da me raziskovalno delo nasploh zanima in je to verjetno tudi eden izmed vzrokov, da sem se lotila te naloge. Pojem slovenskega jezika je zelo širok, malo pa vemo o tem, kakšen jezik govori določena skupina ljudi glede na namen in kako to delajo. Vemo, da se jezik iz leta v leto spreminja, zato ga moramo še bolj poznati, da bomo lahko sledili njegovemu razvoju. Kljub temu da smo Slovenci, slovenski jezik bore malo poznamo, saj drugače ne bi prihajalo do vseh nepravilnosti, ki se pojavljajo in ponavljajo iz dneva v dan.

Seveda je bila največja težava, kako se naloge lotiti. Zato sem se povezala z mentorico prof. Vero Mrdavšič in skupaj sva to nalogo tudi zasnovali in naredili naslednji razpored:

1. razvrstitev oddaj na funkcijske in socialne vrste jezika
2. besedoslovna analiza
3. skladska analiza
4. vpliv narečij na jezik radijske postaje
5. vpliv mešanja prebivalcev (predvsem iz drugih republik) na jezik radijske postaje.

1. Posamezne oddaje, oziroma tipe oddaj sem razvrstila po funkcijskih in socialnih vrstah. Ugotoviti sem morala, katere vrste prevladujejo, prav tako pa tudi, kaj vpliva na to.

2. Besedoslovna analiza besedila

Poskušala sem ugotoviti predstavnost pomenov in besedoslovne vrednosti. Na podlagi teh bom ugotovila, ali obstajajo na našem območju specifične besede in od kod izvirajo. Mogoče se bo dalo ugotoviti, ali imajo besede, ki so v uporabi v vsej Sloveniji, pri nas kakšen poseben ali drugačen pomen.

3. Skladska analiza besedila

Ugotoviti sem morala značilnosti, ki izstopajo na našem območju, skladska vloga besednih vrst v zgradbi povedi in besednih zvezah pa tudi skladske povezave več povedi.

4. Vpliv narečij

Naše območje je jezikovno precej neenotno. Prav tu poteka razmejitvena črta med štajerskim in koroškim narečjem, pa tudi v sami Mežiški dolini v posameznih krajih različno govorijo.

5. Vpliv mešanja prebivalcev

Tega je sicer na našem območju kar precej, zanima pa me, kako se spremeni jezik ljudi, ki pridejo v naše kraje.

1. RAZVRSTITEV ODDAJ PO FUNKCIJSKIH IN SOCIALNIH ZVRSTEH JEZIKA

I. Socialne vrste

a) Knjižni jezik (oz. zborni jezik)

V zbornem jeziku so besedila, ki govore o različnih stvareh in so ponavadi prebrana, oziroma že vnaprej pripravljena. Zanimivo je, da je razlika med prebranim in prosto govornim besedilom zelo hitro opazna. Lahko rečem, da je tretjina vseh oddaj (govornih) v knjižnem jeziku. Po moje je to premalo in bi bilo treba temu problemu nameniti več pozornosti. K tej vrsti spadajo (v jeziku naše lokalne radijske postaje): besedila pri voščilih, obvestila, reklame, mali oglasi, nasveti (navodila za kolesarje, kmetijski nasveti), sporočila, Koroški razgledi (novice o dogajanjih v posameznih krajih na Koroškem).

b) Pogovorni jezik

V oddajah prevladuje pogovorni jezik (približno v dveh tretjinah), ko se novinar pogovarja s kakšnim sogovornikom — tega pa je v oddajah največ. Novinarji sprva še poskušajo govoriti v zbornem jeziku, vendar se na ta način teže približajo sogovorniku. Zato tudi sami uporabljajo pogovorni jezik (velikokrat oz. v večini primerov splošni pogovorni, manj pa pokrajinski pogovorni jezik). Prav tako je način govorjenja pogovornega jezika odvisen od sogovornika. Pri tem je pomembna starost (otroci in vrtci, starejši ljudje, najstniki) ter pripadnost določeni skupini ljudi (kmetje, šolarji, delavci). Podvrsti pogovornega jezika, torej slenga, žargona in arga ni.

c) Narečje

Narečje se v oddajah ne pojavlja, je pa nekaj vplivov, o čemer bom spregovorila v četrtem poglavju.

II. Funkcijske vrste

a) Umetnostnega jezika je v oddajah zelo malo. Pojavlja se pri predstavitvah

knjižnih novosti, ko včasih preberejo odlomek iz knjige ali kakšno pesem. Novinarka Janja Koren ima zanimiv način uvoda v oddaje (včasih), ko prebere odlomek iz kakšne knjige, nato pa se na ta odlomek navezujejo razmišljanja sogovornikov in prihaja do zanimivih razprav.

b) Neumetnostni jezik

Jezik praktičnega sporočanja prevladuje pri poročilih in obvestilih ter voščilih. V tej vrsti so tudi različna besedila o ponudbah, storitvah, prostih delih in nalogah, sporedi kinematografov, športnih tekmovanj, vabila na prireditve. Za to vrsto so značilne kratke, nezapletene povedi, ni obsežnih razlag, ampak le najnujnejši podatki. Nasploh se na radiu trudijo, da bi uporabljali kratke stavke, brez tujk, in pa pogovorni jezik, ki bolj pritegne ljudi. Pri obvestilih so kratki in jasni, saj besedila gredo hitro mimo človeka, zato morajo biti razumljiva, pa tudi lahko berljiva. Upoštevajo tudi glavne značilnosti jezika javnega obveščanja: prenašanje informacij, prepričevanje in pritegovanje. Izogibajo se nenavadnim izraznim sredstvom, pogosto pa uporabljajo že ustaljene zveze: delni neuspeh, drugo spomladansko kolo, sklonjenih glav, sobotni derbi, tesna zmaga, enotna slovenska liga, dinamika zaposlovanja, samoupravni sporazum, privatni sektor, strokovna izobrazba, skupnost za zaposlovanje, obrtno združenje, dolgoročni plani zaposlovanja, kadrovski interes. Na ta način lahko poslušalci hitro ugotovijo, za kaj gre, saj te zveze omogočajo zgoščeno informacijo. Res pa je, da jih je izredno veliko in včasih zvenijo že nekoliko prisiljeno.

PRIMERI:

1. Osnovna organizacija Zveze socialistične mladine Slovenije Mežica vas vabi na prvomajsko zabavo, ki bo v ponedeljek, 30. 4., ob dvajseti uri v Narodnem domu v Mežici. Igral bo Duo Kora. Vabljeni!

2. Prebivalci Mislinjske doline! Občinski svet Zveze sindikatov Slovenije v občini Slovenj Gradec vas vabi na tradicionalno prvomajsko srečanje s predvojnimi sindikalnimi aktivisti. Srečanje bo v torek, prvega maja, ob enajsti uri pri planinski koči na Kremžarici. Po uvodnem delu programa bodo za dobro voljo poskrbeli člani ansambla Štirje kovači. Prvega maja se torej dobimo na Kremžarici.

3. Avto-moto društvo Titovo Velenje obvešča vse prijavitelne za dvodnevno smuko na Kaninu, da je odhod v petek, 27. aprila, ob šestih uri in trideset minut in ne 28. aprila, kot je bilo prvotno določeno. Hkrati sporoča AMD, da vpisuje v tečaj

ČESTITKA

Marta Kos je z zagovorom te naloge na letošnjem republiškem prvenstvu dosegla delitev 1. mesta. Čestitamo njej in mentorici prof. Veri Mrdavšič.

cestnoprometnih predpisov, ki bo tudi tokrat izjemoma v dveh izmenah — to je dopoldan in popoldan. Ta tečaj bo zadnji pred koriščenjem letnih dopustov, zato pohitite s prijavi. Člani AMD in njihovi ožji svojci lahko celotno šolnino plačujejo obročno. Vse, ki bi se radi včlanili v društvo in tudi sodelovali v društveni dejavnosti, vabimo, da se oglasite v društvenih prostorih na Prešernovi devet vsak dan od sedme do sedemnajste ure in trideset minut.

4. Prodam novo dvostanovanjsko hišo na Muti in staro hišo, primerno za obrt, z 2000 m² zemlje v središču Mute. Informacije dobite po telefonu 82-715.

Posebno mesto imajo tudi čestitke poslušalcev. Poslušalci sami sestavljajo besedila, ki pa jih morajo na radiu zaradi napak tudi popravljati. Prav tako ne morejo objaviti vsega, kar si poslušalci želijo, zato radijski čestitke večkrat sami sestavljajo, zaradi česar se tudi ponavljajo:

— dragi mamici — mnogo zdravih let v krogu družine želi očka in mama, ki si tudi želi, da bi jih večkrat obiskala

— Ivanu vse najboljše za rojstni dan ter še na mnoga zdrava leta. Vnuki mu pošiljajo pedeset poljubčkov in ga prosijo, da bi jih še naprej imel tako rad

— dosti zdravja, največ pa družinske sreče...

— mnogo zdravih let v krogu družine... Čestitki se pridružuje še...

— veliko sreče, zdravja in osebnega zadovoljstva; vsi njeni.

To so zveze, ki se velikokrat ponavljajo in zvenijo precej enolično, vendar so na radiu na čestitke precej vezani zaradi finančnih razlogov. Enako je tudi z obvestili, sporočili ter malimi oglasi.

Strokovnega, znanstvenega in poljudno-znanstvenega jezika ne uporabljajo, medtem ko je praktično strokovnega jezika nekaj malega. Uporabljajo ga v prispevkih, ki govore o raznih nasvetih (npr. za kolezarje). Ta jezik vsebuje manj strokovnih izrazov in je zaradi tega tudi lažje razumljiv. V tem jeziku so nekateri razpisi za prosta delovna mesta in naloge (s posameznih področij, ki jih širši krog ljudi ne pozna, zato bi morali na to bolj paziti).

Veliko je publicističnega jezika: v raznih komentarjih (o pomembnih dogodkih, akcijah, prireditvah), izjavah (kjer ljudje izrazijo mnenje o pomembnem dogodku), reportažah (teh je malo) in pa intervjujih. Intervjujev je veliko, saj se na radiu držijo načela, da je vsaka radijska oddaja namenjena ljudem in na ta način poslušalce najbolj pritegnejo. Vendar pri tej vrsti oddaj prihaja tudi največkrat do napak — pri novinarjih manj, pri sogovornikih pa zelo velikokrat. Kot sem že omenila pri razdelitvi po socialnih zvrsteh jezika, se poskuša novinar sogovorniku približati na ta način, da spregovori v načinu, ki je temu sogovorniku bližji. Najbolj opazno je to pri otrocih, kjer je potrebno veliko podvprašanj, pomagati jim je treba, da beseda lažje steče. V takih primerih, ko se pogovarjajo z otroki, večkrat pozabijo na pravilno rabo jezika. Kot pa sem izvedela na radijski postaji, je to nujno, saj drugače sogovornik vprašanja sploh ne razume, ali pa noče govoriti, ker pravi, da ne zna pravilne slovenščine. Zato na radiu dopuščajo tudi oddaje, kjer je jezik zelo

slab. Vendar je po moje to kar prav. Ljudje morajo začutiti, da je treba jezik spoznati, da lahko pravilno govoriš. Menijo, da to ni potrebno vsakemu človeku, ampak le tistim, ki se z jezikom poklicno ukvarjajo. Zaradi tega so takšne oddaje potrebne, da bodo mogoče vsaj nekateri začeli drugače razmišljati o tem. Če bi morali na radiu vsi govoriti v strogem zbornem ali pogovornem jeziku, pa ne bi bilo tiste domačnosti in povezanosti z ljudmi. To pa je za lokalno radijsko postajo vsekakor pomembno. Da bi vse to lažje razumeli, navajam tudi nekatere intervjuje:

1. Osmo delovno srečanje kovinarjev in metalurgov je zaključeno. Vi, kot predsednik organizacijskega odbora, kako ocenjujete zdaj to tekmovanje?

— MMM. Mislim, da je osmo delovno srečanje kovinarjev in metalurgov v Ravnah in na in v Mežici, kjer sta potekali, kjer je potekalo, to tekmovanje uspelo.

— Koliko je bilo udeležencev?

— Udeležencev prijavljenih je bilo nekaj čez sto, potem pa se je tekmovanja samega udeležilo okoli petintrideset tekmovalcev. Nekaj jih je bilo odsotnih zaradi bolezni, ki je nastopila, ali pa zaradi službene odsotnosti.

— Z ozirom na to, da je za same priprave treba vložiti veliko dela, bi bilo gotovo prav, da bi se tega tekmovanja, ki je bilo zamišljeno koroško, udeležili tudi predstavniki iz drugih občin. Kako je bilo to?

— Hmm. Letos predstavnikov iz drugih občin koroške regije ni bilo na tem delovnem srečanju, prav bi bilo, da bi se tega srečanja udeležili, saj je tu potrebno veliko vloženege dela, da se tekmovanje izpelje. Lahko rečem, recimo, da je pripravljani odbor in pa razne komisije, ki so bile potrebne za izpeljavo tega tekmovanja, da je to angažiranih okoli sto sodelavcev, tako, da bi bilo prav, da bi bilo tekmovalcev vsaj nekoliko več, kot pa je teh, ki tekmovanje pripravljajo. Zakaj ni bilo udeležbe iz ostalih občin Koroške regije, mi ni poznano.

To je del pogovora s starejšo osebo, ki govori dokaj pravilno.

2. Intervju s srednješolko:

— Bila sem v delovni organizaciji v Lesni, ne, in se mi zdi, da je njihov program, način dela z nami, da je to napačno, zaradi tega, ker sem le v tretjem letniku in to je eno leto pred koncem, kjer naj bi se pol prklučla v delo in praktično nisem spoznala nič, kar bom opravljala, ko bom končala srednjo šolo.

— Kaj si delala teh štirinajst dni?

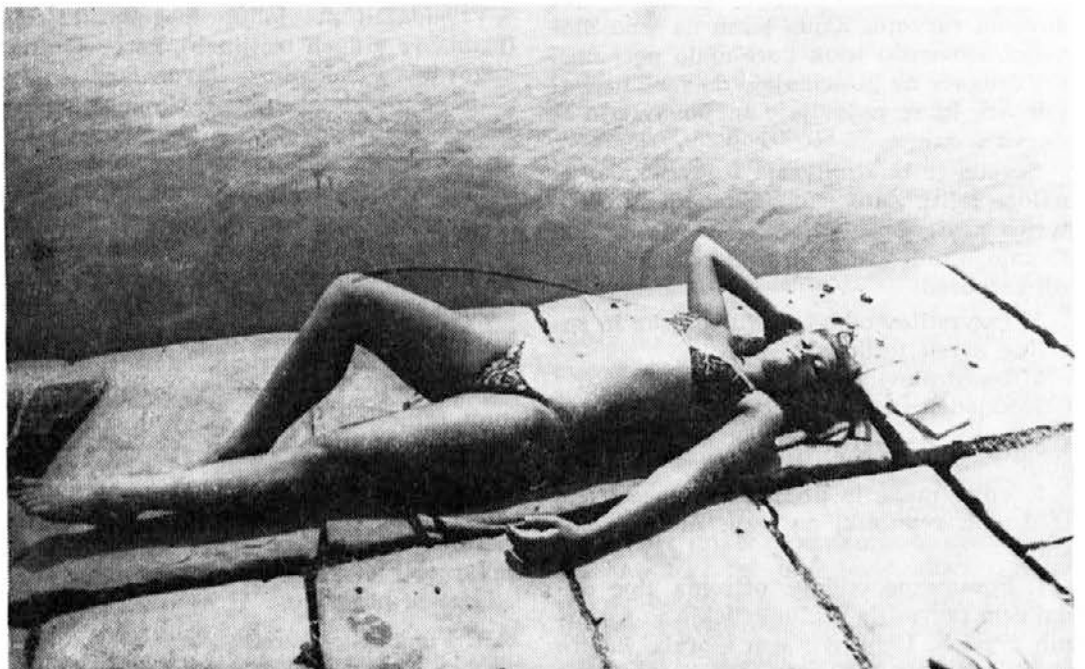
— Jaa. Na primer, bila sem kot kuriral pa sem si zapisala samo tisto, kar, kar sem morala, kar so mi oni povedali, ne da si, kako bi rekla, da sem mogla tist dnevnik izključit, ampak niso mi pa pokazali, kaj naj počnem. Na primer — praktično v računovodstvu. Tam naj bi, naj bi mi pokazali, kako bom jaz delala. Ampak jes sem delala predvsem samo tisto, da sem hodla kot kuriral iz SDK na OZD, ne, druga pa praktično nič. In samo to in da sn, da sn tiste fakture spravljala in ništa in nič in praktično nič drugega.

— Kaj bi ti pričakovala od delovne prakse, kaj ti naj bi dalo to proizvodno delo?

— Ja, to proizvodno delo naj bi me prklučlo v nadalno delo, tam, ko bi jaz začela delat, ne, naj bi mi omogočlo, da bi vidla, kako poteka sam način dela, da bi se prklučla v ta proces, ampak se sploh, nasplošno nisem, ker niso vidla nobenega, noben, mislim, praktično nobenega nisem dobila, nobenega vtisa o tem, da bi me, da bi vidla, kak poteka to, ta način dela.

— Pa tvoj mentor?

— Mentorca mi je sama rekla, da nas je zato sprejela, zaradi tega, ker nas je morala. Ona nam je že lani nakazala, pravzaprav predlani, ne, nam je nakazala tisti, kar tisti potek dela, kak poteka, pa niti ne. In potem nam in smo lah, iz tega sklepala sem lah, da sem v drugem in tretjem letniku opravljala isto delo. Na primer, da mi, da nisem dobila nič zraven, nobenega dodatnega, nobenega dodatnega dela, zaradi tega, ker sem le v tretjem letniku, se mi pozna, kot pa v drugem letniku, ker to sn se več naučila in tisto zna-

Morje vabi

nje nikamor nisem uporabla, ampak sn opravljala praktično isto, al pa so me odpravili, al pa sem na primer mogla, lah sn končala predčasno delovni čas, al pa tud podobne stvari.

— Kako pa si bila nagrajena v teh 14 dneh za svoje delo?

— Jaa. Dobila sem nagrado, ne, ampak od te nagrade sem mela praktično nič, zaradi tega, ker je bilo v to nagrado, je bilo vključena moja vožnja in za to vožnjo sn porabla predvsem stošestdeset jurjev na mesec. In od te dobila sem pa za prakso nagrado dvesto, pa še nekaj.

To je pogovor novinarka Janje Koren z učenko iz Radelj. Učenka govori precej zmedeno in pove eno stvar večkrat in v celem enem delu ne pove nič novega. Veliko je vmesnih besed (ne pol), ki nimajo kakšne posebne vloge. Uporablja besede, ki sploh niso dovoljene v takih zvezah (znanje nikamor nisem uporabla). Odlomku je treba dobro slediti, da sploh lahko ugotovimo o čem govori. Večkrat že začne neki stavek, ga prekine in prične z novim.

3. Pogovor z osnovnošolcem:

— Dražen, a si bil že kdaj tako za mikrofonom?

— Ne, še nisem bil.

— A maš kaj treme?

— Malo, ja.

— Lepše se je verjetno voziti s kolesom, kot pa sedeti zdaj tu.

— Ja.

— Najprej iskrene čestitke. Kako si zadovoljen z uvrstitvijo, torej s četrtem mestom na republiškem tekmovanju v Črnomlju, ki je bilo v soboto?

— Z uvrstitvijo nisem najbolj zadovoljen, lahko bi bilo boljše, ker sma s tovarišem mentorjem Ogriskom toliko pretrenirala, lahko bi si upal reči, mogoče največ od vseh tekmovalcev, ki so bili prisotni na tem tekmovanju.

— No, sedaj lahko primerjaš republiško tekmovanje v Črnomlju s tistim v Slovenj Gradcu, z občinskim tekmovanjem. Je bila kakšna razlika?

— Ja, seveda je bila razlika, mislim, republiško tekmovanje je le republiško in je tekmovanje višjega ranga kot pa občinsko in tudi večja trema je bila in nervoza, tako da, mogoče je to tudi vplivalo malo na mojo boljšo uvrstitev.

— No, kako pa je to tekmovanje potekalo? To sta bila verjetno dva dela — teoretični in praktični?

— Ja, hhm. Tekmovanje je bilo najprej teoretično z reševanjem pol, ki je bilo ob enajstih, potem je bil povorka po ulicah, in ogled proge, nato se je začelo tekmovanje, vožnja s kolesom po mestu in nato še spretnostni poligon.

— So bila teoretična vprašanja težja na republiškem kot tista na občinskem?

— Ja, seveda so bila težja. Bila so sestavljena bolj — mislim, kok bi reko, na svoje, niso bila postavljena tako, kot piše v knjigi, ampak obrnjeno vse.

— Paaa — si si znašel?

— Ja, je še blo kar nekaj.

— Kaj ti je delalo največ težav? Na ktiro vprašanje si bil jezen, da je bilo uvrščeno?

— Npr. na tako, ko ga nisma s tovarišem sploh ne pričakovala, za, bilo je za luči za avto. Tega vprašanja sploh nisma

predelala, ker sva mislila, da tega pač ne bo, ker je to kolo.

— Kaj pa praktični del? Je bilo tekmovanje dobro pripravljeno, predvsem, slišali smo lahko takrat po televiziji, da je bilo precej pripomb na račun pripravljenosti prog?

— Ja, proga je bila, mislim, cestna proga je bila dokaj slabo pripravljena, saj se je vidlo, da so jo pripravljali, vendar — slabo, slabo je bila pripravljena. Poligon pa je bil v redu.

— Je bilo kaj lukenj, tako kot na Koroškem?

— Ja, bilo.

— S kakšnimi vtisi si se vrnil iz Črnomlja?

— Ja. Bil sem zadovoljen, ker, po tolikih storjenih napakah tega sploh nisem pričakoval, da bom zasedel četrto mesto in se uvrstil naprej.

— Kaj pa drugi vtisi?

— Ja, so, je, kar v redu je blo.

— No, zdaj nočeš povedati, ampak prej, ko sva se pripravljala na pogovor, si dejal, da si spoznal tudi veliko deklet — domačink?

— Ja, res je.

— Na, zdaj prosiva Samota za malo glasbe, potem pa nadaljujeva.

4. Pogovor z žičničarjem

Sprva novinar spregovori nasplošno o zimski smuki in preide na število smučarjev v tej zimski sezoni. Nato pa nadaljuje sogovornik.

— Res je blo iz dneva v den jih več, toda v zadnjem času je začelo upadati, ker je bla pač dolgo zimska sezona in narod ne rabi, ne čuti več potrebe po smučanju.

— To se pravi, v letošnjem letu, žičničarji na Pohorju ste pravzaprav v primerjavi z lanskim letom ste bili ugodno ocenjeni. Niste imeli velikih zastojev, potrudili ste se tudi, da so bile proge dokaj dobro steptane.

— Najbolj vneti smučarji pa tudi rekreativci imajo enkratno možnost lepe spomladanske smuke na Kaštivniku, ko bo Kaštivnik delau, od petka pa do srede, od 27. aprila pa do 2. maja od osmih zjutraj pa do dvanajstih dopoldan, to pa zaradi tega, ker popoldan pač odjuga nastane, pa je mehka smuka, ni za smuko, je pa enkratno za sončenje. Pred smuko je pa tud še enkratna možnost za iti poslušat folcanske petlinov, tak, da od vmesne postaje bo enkratno šlo gor. Želim vam, da se enkratno počutite, želim, da čimveč smučarjev se bi našlo gora, sploh ta tistih vnetih in še več rekreativcev.

5. Pogovor s članom zelene straže

Tovariš Rožanc, vi ste eden tistih zelenih stražarjev al pa gozdnih stražarjev, kot jih imenujemo. Koliko časa pa že stražarite tako?

— Ja, jes, že zdaj stražarim ta tretjo leto, ta tretjo leto, pač vsako obdobje, to spomladansko, tak traja to pa približno tri tedne, do pet tednov, mislim od tega časa, ko narava se že suši, postane nevarna za ogenj in do tega časa, ko potem že dežuje, ozeleni vse skop.

— No, v petih letih ste verjetno marsikaj doživeli, tako v zvezi z ljudmi kot tudi z manjšimi požarki in požari, ne. Nam morda lahko opišete kakšen tak dogodek?

— Ja, na vse sorte naletiš. Naletiš, na primer, na ljudi, ki imajo razumevanje in vejo, da smo mi od zunaj z našimi aparati, naletiš pa tudi na ljudi, ki ti nudijo en tak odpor. Ko se pa z nemo začneš pogovarjat, na kakr pride do razumevanja, da je to res nevarno in da ma to res lahko hude posledice. So pa tud taki, ko bi včas blo intervencijo iskat na policiji al pa na gozdarstvu, so tud taki posamezni primeri.

— Ste morda v teh letih že s tem vašim preprečili kak požar?

— Ja, smo že preprečili, precej, vam, tu nad Mušenikom, a skoraj vsako leto, tud lansko leto in letošnje leto. Ko smo za-

Pregled koles

gledo, da je to nevarnost, ko sn prašo do noga, zaenkrat je meu en tak odpor, je reko, kaj boš, je reko, eden je celo reko, jas sn star gasilc, mane ni treba vučot, drugi je reko, jas sn gozdar, jes sn tega že dojst skoz naredo, včas smo v gozdovih kurili. To je blo primer dva, tri metre vstran od gozda. Mejdun, med tem cajto se pa potegne veter, je bil pa ogenj v gozdu, sma meva pa prav notno, da sma tist na hitro pogasiva, če ne, bi ble pa posledice lahko hude.

— No, potem s tistim človekom najbrž ni blo problemov okrog kurjenja?

— Ni blo problemov, pa ko se zdaj vidma, se malo zasmejima, to je vse. Mərš pač tak pristopit k ljudem, z lepi besedi najlaže dosežeš to, kar je treba.

— No, preden zaključiva ta pogovor, bi morda kazalo, da date kakšne nasvete našim poslušalcem, tistim morebitnim ljudem, ki bi kdaj radi kurili.

— Je pač tak nareto, da če že misli kurit, naj pripravi tiste kupe, tisti pepev, plevel ali karkoli že, na ene določene prostore, odmaknjene od gozda, potem pa naj počaka, da bo začel dež, ampak ne kar prve trenutke, ko vidi, da par kapljic pade, da bi začel kurt, ko pa enkrat začne že v redu lit, potem pa naj zakuri, vseeno pa naj še to prijavi gozdarjem, gasilcem in področni milici.

Iz vseh teh intervjujev oz. odlomkov lahko ugotovimo, da so v pogovornem jeziku, zato so opazne tudi lastnosti le-tega:

V glasoslovju kratki samoglasniki slabijo, izgovarjajo se manj razločno, namesto i in u pa se izgovarja polglasnik ali v posameznih primerih kar onemita:

PRIMERI:

Zborna	splošno pogovorno
nastopila	nastopla
ali	al
hodila	hodla
sem	sən
jaz	jes
drugo	druga
tako	tək

Prav tako se lahko nenaglašeni polglasnik popolnoma izgubi. Nenaglašena -il in -el deležnika na -l se izgovarjata kot -u. Prihaja tudi do moderne vokalne redukcije: imam-mam, imaš-maš, imamo-mamo, tudi-tud.

Tipične narečne posebnosti so tudi:

gor	gərta, gər
dol	douta, dou
dan	den
bilo	blo
zaradi	zarad
tistih	tastih
v letniku	v letniko
potem	pol
nisem	nisən
pri	par
sva	sma
kar	kər
nekako	nekak
nisva	nisma
tako	tək
ljudje vedo	ljudje vejo
na ljudi	na ludi
z njim	z nəmo

prišel
do njega
učiti

prašo
do noga
vučot

2. BESEDOSLOVNA ANALIZA BESEDIL

Z analizo sem ugotovila, da so besede lahko v osnovni obliki ali po aloleksemi (različice osnovne slovarske enote).

Največ je v uporabi samostalnikov in pridevnikov, zanimivo je, da je malo števnikov. Prav tako je zanimivo, da se vezniki veliko ponavljajo, oziroma prevladuje uporaba veznikov ko, in, da, ki. Če primerjamo besedno gradnjo s pomenom besednih zvez v povedi, lahko večkrat ugotovimo, da so besede izgubile svojo osnovno pomensko vrednost:

— morala sem dnevnik izključit (to pomeni, da je morala dnevnik napisati)

— deževje ozeleni vse skop (dež povzroči, da narava ozeleni).

Zgodi se, da so večkrat uporabljene besede, za katere govornik ne ve pravega pomena, oz. ne spada k pogovoru, ampak, ker se ne spomni druge besede, uporabi pač to:

— predčasno je končala delovni čas

— »odpravili« so jo z dela

3. SKLADENJSKA ANALIZA

Na radiu uporabljajo večinoma zložene stavke, medtem ko so prosti bolj redka izjema. Vendar pa so ti zloženi stavki preprosti in dovolj povedo, saj na ta način ljudje stvari laže dojemajo.

Janžkova kašta
(Koprivna)

Približno v enakem razmerju nastopajo zveze podredno in priredno zloženih stavkov. V podredni zvezi skoraj največkrat nastopa predmetni odvisnik z značilnim veznikom DA, medtem ko v priredju nisem zasledila prevladujoče vrste.

Zanimivo pa je, da novinarji in napovedovalci velikokrat v svojih vprašanjih (pa tudi v povednih stavkih) uporabljajo protivno priredje (npr. ampak, toda, temveč), ko drugi stavek nasprotuje pomenu. Verjetno lahko s tem sogovornika bolj pritegnejo k pogovoru.

Če pa že uporabljajo proste stavke, so to dvodelni stavki, medtem ko kakšnih posebnih stavčnih vzorcev (enodelni stavek, okrnjeni stavčni vzorec) nisem zasledila.

Sogovorniki večkrat uporabljajo cele stavčne zveze brez ločil (zgodi se, da je kakšen sestavek iz samih manjših delov, vendar je videti to bolj kot naštevanje kot pa kakšno priredje ali podredje). Večkrat so uporabljene besedne zveze, s katerimi si govorniki pomagajo, ko ne vedo, kako bi nadaljevali (mislim, bi rekel, na primer, recimo, potem). Če že uporabljajo odvisnike, so to enostavni, nezapleteni, medtem ko jim (sogovornikom) sestavljanje bolj zapletenih stavkov ne gre od rok. Besedni red je večkrat zaznamovan, značilna je tudi uporaba besednih zvez. To pa se razlikuje od posameznika do posameznika.

Predvsem novinarji (včasih tudi sogovorniki) pričenjajo stavke na enak način — z enako besedo. Največkrat so to -pa,

-in, -no, -ja, -a. Videti je, da na ta način laže nato nadaljujejo.

Pogosta napaka je tudi nepravilna raba nomenklature in nedoločnika:

— morala sem zapisat (namesto zapisati)

— težko se je odločit (namesto odločiti).

Velikokrat uporabljajo osebni zaimek na začetku stavka, čeprav to sploh ni potrebno. Zanimivo je tudi, da je ljudem bolj všeč daljša oblika kateri, katerega kot pa ki.

PRIMERI:

1. Predmetni odvisnik

Potrudili ste se tudi, da so bile proge dokaj dobro steptane.

Nisem pričakoval, da bom zasedel četrto mesto in se uvrstil naprej.

2. Uporaba protivnega priredja

No, zdaj nočeš povedati, ampak prej, ko sva se pripravljala na pogovor, si dejal, da si spoznal tudi veliko deklet — domačink.

4. VPLIV NAREČIJ

Zaradi tega, ker je območje jezikovno neenotno, lahko to opazimo tudi na radiu (tako pri sogovornikih kot tudi pri novinarjih samih). Razmejitve med koroškim in štajerskim narečjem v Dravski dolini, na Pohorju in Kozjaku poteka po geografski meji, ki je bila do srede 12. stol. tudi upravno politična meja med Koroško in Štajersko. Čeprav se je ta meja že v 12. stol. pomaknila mnogo bolj na zahod, pa je nekdanja stara upravopolitična meja izpred 12. stol. še danes dialektična meja med koroškimi in štajerskimi govori v Dravski dolini, na Pohorju in Kozjaku.¹ Čeprav Tine Logar v svoji knjigi pravi, da v SR Sloveniji govorijo koroško narečje v Dravski dolini skoraj do Ruš in na obeh straneh Drave po severnih pobočjih Kozjaka ter v Mežiški ter spodnji Mislinjski dolini, pa se mi zdi, da lahko o mežiškem koroškem narečju govorimo le neka-ko do Dravograda, kjer že prehaja v štajersko narečje. Najbolj opazno je to pri prebivalcih Slovenj Gradca. Uporaba besed pri njih je drugačna, prav tako tudi naglas besed in izgovarjava. Tudi v Mežiški dolini govore v posameznih krajih različno. Najbolj očitna je verjetno Mežica s svojevrstnim izgovarjanjem vrstilnih števk; namesto pēti, šēsti, sēdmi, pravijo pēti, šēsti, sēdmi, ...

Direktnega narečja pa na radiu ni, kažejo se le vplivi. Tudi tega se poskušajo na radiu znebiti in se približati pravilni slovenščini. Problem pa je, ker ima vsak izmed napovedovalcev in novinarjev posebnosti, ki se jih ni tako lahko znebiti. Na sogovornike pa ne morejo vplivati v taki meri, da bi govorili pravilno, kar je tudi popolnoma razumljivo.

5. VPLIV MEŠANJA PREBIVALCEV

V treh mesecih, kolikor sem oddaje na radiu nekoliko natančneje poslušala, sem zasledila le dva primera, ko je na jezik vplivalo tudi mešanje prebivalstva — pri tem mislim predvsem na ljudi iz drugih republik (delavci), ki jih je na našem območju precej. Opazila sem, da sicer poskušajo govoriti slovensko, kar pa jim ne

uspeva preveč. Tako pridemo do mešanice srbohrvaščine — in pa tudi do govornice našega območja, ki pa je pri teh prebivalcih še bolj očitna, saj skoraj sploh ne poznajo zakonitosti slovenskega knjižnega jezika, ampak uporabljajo izraze dobesedno tako, kot jih slišijo. To sem opazila pri sogovornikih, ne pri novinarjih.

ZAKLJUČEK:

Ugotovimo lahko, da je jezik naše lokalne radijske postaje precej dober, vsaj kar je odvisno od novinarjev in napovedovalcev. Na druge ljudi, ki tudi sodelujejo, seveda ne morejo veliko vplivati, menim pa, da so lahko malo pozornejši pri izbiri sogovornikov, seveda, če je to mogoče.

Tudi oddaje so zanimivo sestavljene in ustrezajo načinu življenja, ki ga tu živimo. Če upoštevamo, da na radiu Slovenj Gradec nimajo zaposlenega lektorja in da morajo vse korekcije opraviti sami novinarji in napovedovalci, smo lahko z jezikom zadovoljni.

Prav tako nimajo nekakšnega strogega načrta ali pravil, po katerih bi oddaje sestavljali, ampak sledijo vsakodnevnemu utripu krajev v tem delu Slovenije. Po moje je to eden najboljših načinov, da prikažejo življenje ljudi, njihove navade in pa seveda tudi jezik.

V oddajah prevladuje pogovorni jezik s svojimi tipičnimi lastnostmi. Včasih je prav težko ugotoviti, kaj je zborna in kaj pogovorno, saj je pogovorni jezik tako pogost, da nam zveni že čisto »udomačeno« — kot pravilna slovenščina. Čeprav je v vsakdanjem življenju v naših krajih veliko narečja, je zanimivo, da tega na radiu ni. So pa posamezne narečne posebnosti. Kot ena bistvenih značilnosti radijskega jezika so tudi besedne zveze, ki so pogoste in nekatere že ustaljene. Posebno mesto ima tudi zaznamovan besedni red, ki je včasih posledica treme, zmedenosti ali pa nepoznavanja jezika. Posebnost so tudi enostavni stavki kot nujnost za dobro obveščanje in sporočanje.

LITERATURA, ki sem jo uporabila:

— Slovenski jezik I (za usmerjeno izobraževanje)

— Slovenska narečja — Tine Logar

— Pravopis

Poslušala sem tudi televizijsko oddajo na televiziji Ljubljana — Radijski jezik (23. 4. 1984 ob 17.55), iz katere sem izvedela za pomembne lastnosti te vrste jezika.

Seveda pa so glavni viri vseh informacij bile oddaje na radiu Slovenj Gradec. Oddaje so ob torkih, četrtek, sobotah in nedeljah. Aktivno sem jih poslušala od januarja pa do maja — ves čas, ko sem nalogo sestavljala. Seveda si nisem vedno vsega zapisovala, ampak sem po nekaj oddajah ugotavljala značilnosti. Za lažje delo sem nekatere izmed oddaj tudi posnela, tako da je bila analiza besedil lažja.

Bila sem tudi na radiu Slovenj Gradec, kjer sem se pogovarjala z novinarko radia Hedo Praprotnik, ki mi je v strnjeni obliki prikazala delovanje radia in mi s tem tudi veliko pomagala.

Seveda pa mi je bila v največjo pomoč prof. Vera Mrdavič, ki me je usmerila na pravo pot in mi tudi pomagala pri izdelavi naloge.

Jože Libnik

Macesen

Poletje dalo je slovo,
V dolini koprene so meglic.
Neskončno modro je nebo,
v razkošju barv srce mi vene.

Stèza bela je postala,
pod čevlji se zmrzal drobi.
Se spremenila je narava,
jesen s paletto barv hiti.

K tebi vračam se macesen
na goro sivo skalnato,
kako bi rad zapel si pesem
pa mi srce je žalostno.

Kje barva tvoja je zelena,
ki lepšala je letne dni?
Bela že prihaja zima,
slovo od sonca te boli.

Rumen postal si že macesen
saj vedno bolj pritiska mraz.
V meni si ostal prelesten,
vzel bi čopič tudi jaz.

Pa bi barval te zeleno
z nežno barvo, ki diši
po poletju, ne rumeno,
daljšal bi ti letne dni.

Zopet veter v tvojih vejah
iskal nežne strune bi,
spet postal bi nežen dah,
da pričara sladke sni.

Kavke bi svoj ples nemiren
nad meliščem spremenile,
ples njih bil bi bolj radosten
ne čakaje mrzle zime.

Gamsovke pod tvojo senco
spet vodile bi mladiče,
v tvojih vejah pesem soncu
spet prepevale bi ptice.

Vzel bi barvo pa je nimam,
mraz vrhove že beli.
S tabo jaz že težko čakam
spet zelene majske dni.

MISLI

Čas kuje srečo in nesrečo.	HANS HABE
Misli rodijo trpljenje.	STENDHAL
Misli so proste carin.	LUTHER
Beseda je obleka duše.	SENKA
Da bi držali besedo, je najbolje, da je nikoli ne dajemo.	NAPOLEON
Kadar se malo dela, se zelo veliko teorizira.	BALZAC

¹ Tine Logar: Slovenska narečja, str. 6.

Gregor Burjak

PROSLAVE 22. JULIJA V OBČINI RAVNE NA KOROŠKEM

Ob dnevu vstaje slovenskega naroda so v Črni na Koroškem odkrili doprsni kip narodnega heroja Toneta Okrogarja-Nestla, delo akademskega kiparja Stojana Batiča.

Pozno popoldne 21. julija se je zbrala na trgu ob spomeniku žrtvam nacističnega nasilja vrsta Nestlovih soborcev, delovnih ljudi in občanov ter predstavniki borčevskih organizacij in društev s svojimi prapori, prisostvovali pa so tudi Nestlovi sorodniki. Pihalni orkester Rudnika Mežica je zaigral žalostinko — Kot žrtve ste padli...

Predsednik krajevne borčevske organizacije Črna Ivan Rožanc je v uvodnih besedah pozdravil vse navzoče ter dal besedo Nestlovemu rojaku in soborcu Ivanu Uraniču-Dragu, ki je temeljito orisal njegovo življenjsko, posebej pa borbeno pot in odkril spomenik, ki upodablja borca, ki je večji del svoje borbene poti od leta 1942 do osvoboditve preživel na koroških tleh tostran in onstran meje, tako da mu je koroška zemlja prirastla k srcu. Zato je tudi po vojni ostal tu in tu umrl. Za vsa njegova dela in borbo, ki jo je Nestl pomagal izbojevati do zmage, se mu Korošci le delno oddolžujemo z odkritjem spomenika.

Po slovesnem odkritju spomenika v Črni smo se dogovorili, da se v še večjem številu zberemo naslednji dan na Lešah, ko tamkajšnja krajevna skupnost praznuje svoj krajevni praznik, v občinskem merilu pa proslavlja dan vstaje slovenskega naroda. In res. Ob lepem prazničnem jutru so se že pred 9. uro pričeli zbirati gostje in domačini na že pripravljenem slavnostnem prostoru ob spomeniku žrtvam nacističnega nasilja na Lešah. V naše veliko zadovoljstvo so med prvimi prispeli gostje iz Ljubljane — prvi organizatorji oboroženega odpora na Koroškem: Pavle Žaucer-Matjaž z ženo Andriino, Olga Kastelic-Marjetka in Ivan Uranič-Drago; vsi so prisostvovali že slavnostni seji skupščine krajevne skupnosti Leše ob 9. uri. Poleg omenjenih je bilo na seji več družbenopolitičnih predstavnikov občine Ravne ter krajevnih skupnosti, krajevnih borčevskih organizacij ter organizacij združenega dela v občini. Posebno slovesno vzdušje je zavladalo na seji, ko je bilo prvič v času samostojne krajevne skupnosti Leše podeljenih 19 priznanj krajevne skupnosti. Prejelo jih je deset posameznikov, pet delovnih organizacij ter štiri domača društva in družbenopolitične organizacije. Ker je krajevna skupnost s svojimi družbenopolitičnimi organizacijami in društvi v praznovanje krajevnega praznika vključila tudi srečanje nekdanjih rudarjev leškega premogovnika (odkrili so tudi spomenik rudarjem), je pokroviteljstvo nad proslavo prevzela delovna organizacija Rudniki svinca in topilnica Mežica, ki je poslala na srečanje delegacijo uniformiranih rudarjev s praporom pod vodstvom sekretarja akcijske konference ZK rudnika Mežica Branka Đuriča in vodje tozda Rudarski obrati inženirja Franca Mežnarja. Od

47 še živih leških rudarjev jih je bilo na srečanju samo 25, čemur se ni čuditi, saj je minilo že 50 let, odkar je bila premogokopna družba na Lešah uradno ukinjena.

O strojni proslavi na Lešah, ki je potekala v pravem prijateljskem in tovariškem vzdušju, ob obujanju spominov na daljno in bližnjo preteklost ter sklepanju novih poznanstev, je težko pisati. Vsi nastopajoči, z godbo ravenskih železarjev na čelu, mešani pevski zbor upokojevcev Prevalje, domača kulturniška skupina mladih in govorniki, ki so v kratkih, a jedrnatih besedah poudarili pomen praznika, so prispevali svoj delež, brez katerega proslava ne bi dosegla svojega namena. Predsednik krajevne organizacije ZZB NOV Leše Gregor Burjak je v govoru poudaril, da temelji leški krajevni praznik na dogodkih pred 43 leti, ko je okupator izgnal iz kraja prve domoljube, nekatere za vedno.

Ko se je prevesila proslava v drugo polovico, so se obiskovalci obrnili v smer, kjer je stal z rdečo zastavo pokrit kamniti relief, delo in darilo akademskega kiparja Andreja Grošlja svojemu kraju. Odkril ga je domačin Jože Pavlinec, pobudnik in eden glavnih organizatorjev tega srečanja rudarjev. Med odkrivanjem spomenika, posvečenega leškim rudarjem, se je iz stolpa nekdanje rudarske »prozivnice« oglasil zvon, ki je pred več kot pol stoletja naznanjal rudarjem pričetek in konec delovnega dne, kar so v novejšem času prevzele sirene s svojim presunljivim tuljenjem. Z odkritjem se je postavila pred nas podoba izmučenega rudarja s karbidovko v roki. Če pa pogledamo z druge strani, ugledamo rudarjevo ženo z otrokom ob njej z zaskrbljenimi pogledi, kakršne so imele včasih rudarske družine zaradi bede in pomanjkanja.

Tako so lešani s proslavo krajevnega praznika in dneva vstaje slovenskega naroda ter s srečanjem rudarjev vsestransko počastila spomin na lepe in težke zgodovinske čase.

Ivan Močnik

SVEČANOST V ČRNI

V soboto, 21. julija 1984, ob 18. uri je bila v Črni na Koroškem svečanost ob otvoritvi doprsnega kipa narodnemu heroju Tonetu OKROGARJU-Nestlu.

Uvodni govor je imel predsednik krajevnega odbora ZZB NOV Črna Ivan Rožanc. Dragi gostje, borci in krajan!

Črnjani smo s ponosom, radostjo in veseljem sprejeli predlog osrednjega odbora koroških partizanov iz Ljubljane in občinskega odbora zveze združenj borcev NOV Ravne na Koroškem, da v središču Črne postavimo doprsni kip narodnemu heroju Tonetu OKROGARJU-Nestlu.

Narodni heroj Nestl je bil že v začetku oboroženega boja proti okupatorju pri nas na Koroškem eden izmed prvih vodilnih partizanskih komandantov, se tu pri nas boril, po osvoboditvi tukaj delal in živel in zaradi zahrbtni bolezni v Črni umrl.

Narodni heroj Tone OKROGAR-Nestl je bil zaradi izrednega tovarištva in borbenosti zelo priljubljen med vsemi, ki smo sodelovali v tem boju in pozneje tudi v svobodi z njim skupaj delali in živeli. Vse to dokazuje izreden odziv borcev v vrste na-

Partizanska pesem

rodnoosvobodilne borbe in nazadnje 221 padlih v boju, umrlih v koncentracijskih taboriških in izseljeništvu, ki jih je Črna z okolico darovala za svobodo.

Da je bil uspeh vstaje in borbe na Koroškem izreden, gre zahvala tudi vsem borcem, ki so se pri nas že v začetku leta 1943 in pozneje vključili v aktivni boj, in bivšim komandantom, najožjim sodelavcem narodnega heroja Nestla, ki so znali organizirati in voditi ta boj in bili neposredno povezani z njim. Ti so danes med nami in jih v imenu vseh najlepše pozdravljam.

Posebej pa pozdravljam naše goste, ki so bili organizatorji vstaje proti okupatorju na Koroškem, posebno na območju Črne, in med njimi predsednika Osrednjega odbora koroških partizanov iz Ljubljane tovariša Draga.

Med nami so tudi sorodniki Toneta OKROGARJA-Nestla, ki jih iz srca pozdravljam, posebno njegovo ženo.

Pozdravljam predstavnike Osrednjega odbora koroških partizanov iz Ljubljane, predstavnike Zveze koroških partizanov iz Celovca, predstavnike družbenopolitičnih organizacij občine Ravne na Koroškem in krajevne skupnosti Črna na Koroškem in vse druge, ki ste se odzvali našemu vabilu.

Slavnostni govornik je bil Ivan URANIČ-Drago, bivši komandant Koroškega odreda in sedaj predsednik Osrednjega odbora koroških partizanov v Ljubljani.

Govor pri odkritju doprsnega kipa Narodnemu heroju Antonu Okrogarju-Nestlu v Črni na Koroškem

Danes, ko odkrivamo spomenik Narodnemu heroju Antonu Okrogarju-Nestlu, menim, da je prav, da se spomnimo nekaterih dogodkov iz njegove kratke, a pomembne življenjske poti, predvsem iz obdobja NOB.

Rodil se je v številni rudarski družini v Zagorju ob Savi 3. 2. 1923. Mladostna leta je preživel tako kot večina knapovskih otrok, v stalnem pomanjkanju in negotovosti za prihodnost. Oče je bil znan komunist in borec za delavske pravice. Zaradi naprednega političnega nazora, stalnega boja za delavske pravice ter slabega zdravja, je bil vedno na slabše plačanih delovnih mestih. Umril je, ko še nihče od otrok ni bil zaposlen, kar je še poslabšalo življenjske razmere v družini. Vsa družina je nadaljevala očetovo revolucionarno pot. Nestl se je že v bivši Jugoslaviji vključil v napredno mladinsko gibanje. Ob nemški okupaciji Jugoslavije je takoj po ustanovitvi OF začel v njej delati. Zbiral je orožje, sodeloval v prvih sabotažnih akcijah. Tako je že julija 1941 s tovariši miniral pogonski motor na rudniški separaciji. 9. avgusta 1941 je še kot ilegalec sodeloval pri napadu Revirske čete na žandarmerijsko postajo in rudniško stražo (Werkschue) v Zagorju ob Savi. Pozimi 1941. leta je sredi belega dne po glavni cesti na saneh, v vreči, napolnjeni s senom, peljal skrite puške iz Zagorja na Izlake ter jih izročil partizanom. Že takrat je hotel ostati z njimi. Prepričali so ga, naj ostane še doma, da jim tako bolj koristi. Nemci pa so kmalu odkrili njegovo delovanje. V mesecu februarju 1942 so ga gestapovci iskali na delovnem mestu v Turkovi ključavničarski delavnici. Uspelo mu je, da je neopazno skozi stranska vrata pobegnil in se priključil Revirski četi. Že v

dotedanjem delu se je pokazal kot iznajdljiv in hraber mladinec, te kvalitete je nenehno potrjeval tudi kot partizan.

Nestl je bil, kot mnogi revirci, prepričan, da narodnoosvobodilni boj ni le boj za osvoboditev in izgon okupatorja, ampak da je to istočasno boj za novo, pravičnejšo družbeno ureditev, v kateri bo dela in kruha za vse, v kateri ne bo izkoriščevalcev in izkoriščanih. O tem so bili prepričani, ker so vedeli, da ima vodilno vlogo v tem boju komunistična partija, v katero so imeli nemajno zaupanje. Nestl se je zavedal, da z vstopom v partizanske vrste stopa na enosmerno pot, s katere ni vrnitve, da vodi le v svobodo ali smrt. Še pred vstopom v partizane si je dopovedoval, da živ ne sme pasti v roke Nemcem, ta misel je bila v njem živa vsa leta narodnoosvobodilnega boja. Če se tega zavedamo, nam je razumljiva marsikatera njegova odločitev, ki je takrat nismo doumeli. Tako nismo razumeli, da težko ranjen skriva rano, da težko ranjen vztraja v enoti in premaguje napore, ki so jih težko premagovali zdravi, da na zahtevo noče oddati pištole, ki bi jo poslali na teren in pojasni, da se z mitraljezom ne more ubiti, če bi nastala taka situacija, in podobno.

Nestl je kot borec 1. štajerskega in Savinjskega bataljona II. grupe odredov sodeloval v vseh večjih bojih. Sodeloval je pri napadu na Moravče, Trbovlje, rudnik Hudo jamo pri Laškem, v borbi pri Kokarjih v Savinjski dolini, celodnevni bojih na Dobrovljah 31. oktobra in 7. novembra 1942. leta, v katerih se je kot pomočnik mitraljezca posebno odlikoval.

Omeniti moram tudi dogodek pri napadu na Hudo jamo pri Laškem 2. 7. 1942. Določen je bil v skupino za miniranje kompresorske postaje. V času, ko je postavljajl mino, je neki soborec polil po prostoru bencin. Pri vžigu mine so se bencinski hlapi vžgali, in Nestl se je le s težavo rešil ognja. Dobil je hude opekline po obrazu in rokah. Zdravil se je v revirjih. Ko se je po mesecu dni vrnil v bataljon, je imel po obrazu in rokah nežno kožico. Okrog vrata in zapestja je imel obveze, izza katerih so občasno lezli črvi iz še nezaceljenih ran.

Po bitki na Dobrovljah je z delom Savinjskega bataljona odšel na Koroško in tu ostal v skupini 11 borcev (7 Zagorjanov, 3 Trboveljčani in 1 Ljubljančan). Na Koroškem je postal mitraljezec in ga nosil nepolno leto dni. Pri organizirani in dogovorjeni mobilizaciji domačih fantov iz Koprivne, 26. marca 1943, je bil v zasedi pri Šumelu, prišlo je do spopada z nemško patroljo in delec ročne bombe ga je ranil v prsi.

Sodeloval je pri napadu na Mežico. Po umiku iz Mežice so nas Nemci zasledovali, zato so na to območje pripeljali mnogo vojaštva. 5. aprila popoldne so nas takorekoč popolnoma obkrožili. Z Nestlom in njegovima pomočnikoma smo ščitili umik enoti. Nemški rafal je zadel Nestlov mitraljez in ga ranil v tri prste desne roke. Naslednji dan so četo, ki je ostala na Čufatijevem vrhu, ponovno napadli. Četa se je prebijala čez vzhodni greben Snežnika, Olševe pod Raduho in od tod v Bistro. Nestl je, dvakrat ranjen, na vsej tej poti nosil svoj mitraljez.

Zadnje dni avgusta 1943 je prišel ukaz, naj se Koroški bataljon priključi Šlandrovi brigadi in z njo odide na Dolenjsko. Na

Mozirski planini so pregledali bataljon, iz njega so odvojili 20 borcev, med njimi je bil tudi Nestl. To naj bi bila Koroška terenška četa. Za komandirja so določili mene, za komisarja Kijeva. Iz te skupine sva morala sestaviti 3 vode, ki naj bi nadzorovali vso Koroško. Nestlu sem predlagal, naj prevzame 3. vod, ki bo nadzoroval teren med Jezerskim in ljubeljsko cesto. Nestl je predlog odklonil in dodal: »Jaz bom le mitraljezec«.

Po daljšem prepričevanju je prevzel dolžnost komandirja 3. voda.

Do srede oktobra je četa narasla na 90 borcev. Obiskal nas je namestnik komandanta 4. operativne cone Boris Čižmek-Bor in odločil da se četa preimenuje v bataljon. Tako Nestl postane komandir 3. čete. Kot komandir je bil zelo priljubljen pri borcih. O marsičem se je razlikoval od ostalih komandirjev, predvsem v tem, da je v četi gojil posebne tovariške odnose. Gojil je zavestno disciplino, vzgajal jih je tako, da so sami čutili potrebo, da se naloge izvršujejo brez pogovorov, vestno in disciplinirano. Napake pri borcih je odpravljajl tako, da se je z njimi pomenil, se posvetoval in jim pokazal napako. To mu ni bilo težko, saj jim je sam kazal z osebnim zgledom, kako se morajo ponašati v spopadih s sovražnikom. Nestl je bil vedno tam, kjer je bilo najtežje, v borbi na čelu svoje enote, zato je tudi užival ugled in spoštovanje pri borcih. Bil je tudi zelo pravičen do borcev, nikoli ni delal razlik. Še kot borec se je zavzemal za ostale borce, če je ugotovil, da se jim godi krivica, ali je kdo preveč obremenjen. Ni priznaval avtoritet, priznaval in spoštoval je le tiste, ki so imeli pravičen in človeški odnos do drugih, posebno je cenil in spoštoval dobre in hrabre borce.

Osebnostno je užival, kadar je vodil manjše diverzantske skupine prostovoljcev v nenadne napade, ki so bili vedno uspešni.

Za obletnico oktobrske revolucije je zbral podatke o postojanki v Beli pri Železni Kapli. Ugotovil je, da se policisti hranijo v bližnjem hotelu, da gredo na kosilo točno ob 12. uri. V četi je odbral skupino 8—10 borcev, med njimi več domačinov. Še pred zoro so se približali hotelu, skrili v grmovje in opazovali postojanko ter hotel. Okrog 12. ure so opazili, da gredo policisti proti hotelu, počakali so še nekaj minut, nato pa stekli do hotela, odprli vrata in z brzostrelkami užgali po policistih, ki so sedeli za mizami, pripravljeni na kosilo. V trenutku je bilo vse gotovo. Pobrli so orožje in odhiteli v postojanko. Tam je bil le dežurni, vrata so bila zaklenjena in trajalo je nekaj časa, preden so jih odprli. Dežurni je vrtel telefon in vpil: »Hilfe, hilfe!« Napadalci so pred napadom prerezali telefonske žice. Plena je bilo obilo, tako da vsega niso mogli odnesti. Ranjene policiste so naložili na kamion in jih poslali v Železno Kaplo. Tudi s tem je Nestl dokazal svojo humanost.

Spomladi 1944 je v podobni akciji v Bistrici pri Pliberku ujel nemškega generala, pri tem je zaplenil parabolo, več lovskih pušk in druge opreme. Naredil pa je napako. Namesto, da bi generala pripeljal v štab, se je z njim pogajal, da mu general priskrbi orožje in municijo, on pa mu vrne lovsko orožje. Seveda od tega ni bilo nič. O tem je bil obveščen štab 4. operativne cone. Poveljstvo odreda je dobilo ostro kri-

tiko, kajti če bi imeli generala kot ujetnika, bi ga lahko zamenjali za naše ljudi, ki so jih imeli Nemci zaprte.

Ob ustanovitvi XI. brigade Miloša Zidanška je s Koroške na Pohorje v sestavi te brigade odšel bataljon 100 borcev, med njimi tudi Nestl. Bil je razporejen v 2. bataljon, za komandirja čete.

Prva večja akcija brigade je bil napad na vlak na postajališču Janžev vrh v Dravski dolini. V tej akciji se je Nestl ponovno izkazal v jurišu in razoroževanju nemških vojakov in starešin. Naslednji dan je bil pohvaljen pred strojem brigade. 20. januarja se je bataljon zadrževal na zahodnem delu Pohorja pri kmetu Smageju. Nemci so bataljon ponoči obkrožili in napadli. Bataljon je imel več mrtvih in ranjenih, tudi Nestl je bil težko ranjen. Krogla ga je zadela v desno ličnico, mu zdrobila več zob in vilico, šla skozi vrat in izšla pod levo plečko. Bataljon se je prebil. Nestl je izgubil zvezo z bataljonom, zato se je odločil, da se vrne na Koroško, ker bo tu lažje dobil zvezo s partizani. Tu se je našla tudi Rusinja Sonja, ki ga je za silo obvezala s šalom, drugih obvez ni imela. Hodila sta mimo Slovenj Gradca in se ustavila na kmetiji. Zaprošil je gospodinja, da jima skuha čaja in dá nekaj jesti. Zleknil se je na klop ob peči in zadremal. Ko se je prebudil in pogledal skozi okno, je bilo na dvorišču vse zeleno Švabov. Prebudil je Sonjo, ji dal svojo puško, vzel izza pasa bombi, odprl vrata in eno za drugo treščil med zelence. Eksplozija bomb je Nemce za trenutek zmedla. To sta izkoristila, se pognala v sneg in zbežala proti gozdu. Streljali so za njima, nato pa poskušali ujeti živa, bili so jima tako rekoč že za petami in le naključje ju je rešilo. Na robu gozda sta po strmini zdrsnila v grapo do izhujene poti, tekla sta po njej, dokler jima niso pošle moči. Nemci ju niso več zasledovali. Nadaljevala sta pot in prišla v Kotlje, tu sta dobila zvezo s političnim delavcem Francem Kastelicem-Donom. Sonja je ostala pri njem in se s prvim kurirjem vrnila v brigado. Nestl je nadaljeval pot proti Javorju. Tako mi je letos pripovedovala Sonja, ko smo se srečali v Mariboru ob 40. obletnici ustanovitve XI. brigade Miloša Zidanška. Nekako tako mi je ta dogodek opisal tudi Nestl.

Sredi februarja 1944 sem tudi sam odšel s Pohorja na Koroško za komandanta Vzhodnokoroškega odreda. Ko sem prišel v Kotlje, so mi kmetje pripovedovali o Nestlovi tragediji. Začel sem iskati sled za njim. Oglasil sem se v Javorju pri Pleščevih. Ko sem povpraševal, če kaj vedo o Nestlu, mi je gospodinja povedala, da je v bunkerju pri Unionu in Korošču. Odpekljala me je v bunker, Nestl se je najinega snidenja zelo razveselil. Takoj je rekel: »Grem s teboj!« Pregovarjal sem ga, naj ostane tu, da se vsaj za silo pozdravi in odpočije, on pa mi odgovori: »V tej luknji pa ne bom crknil.« Tako sva počasi hodila naprej proti Bistri, povpraševala in iskala bataljon, iz katerega naj se ustanovi Vzhodnokoroški odred (VKO).

Nestl je ostal v štabu odreda kot komandir zaščite. Njegovo zdravstveno stanje se je le počasi boljšalo, predvsem zato, ker ni mogel jesti. Edino, kar je zaužil, je bilo mleko ali čaj, pa še to sem mu moral siliti.

Spodnjo čeljust in grlo je imel še vedno močno otečeno in še vedno odprte rane. Preteklo je več kot dva meseca, preden je lahko zaužil še kaj drugega kot tekočino. Še dolgo potem je iz ust z zašiljeno vžigalico odstranjeval drobce zob in koščice čeljusti. Vsi, ki so ga pri tem opazovali, so ga pomilovali in občudovali.

Ko se mu je zdravje boljšalo, smo ga postavili za pomočnika komandanta VKO. V štabu ni zdržal, zaprosil me je, da bi šel pogledat, kako je stanje v drugem bataljonu, ki je takrat deloval v okolici Kort, Obirskega in Sel. S komandantom tega bataljona — Modrasom sta bila velika prijatelja, pa tudi po tamkajšnjih domačijah se mu je tožilo. Kot so ga radi imeli borci, tako so ga vzljubili tudi koroški kmetje, predvsem zaradi njegove skromnosti in pristnega tovariškega odnosa do njih. Nestl Koroške in njenih ljudi ni mogel pozabiti, resnično so mu prirasli k sreči. To je dokazoval tudi s tem, da je Koroško obiskoval, pa čeravno je moral mejo prestopiti ilegalno.

Rudi Mlinar

50 LET POZNEJE

Dvaindvajsetega julija, na dan vstaje slovenskega naroda, smo Lešani praznovali svoj krajevni praznik. Letos smo ga posvetili srečanju še živih leških rudarjev in žena, ki so bili zaposleni v leškem premogovniku.

Blizu je čas, ko bo minilo petdeset let, odkar je zadnji lastnik premogovnika bankrotiral in so rudnik na javni dražbi razprodali. Knapi z družinami so potem v veliki večini poiskali kruh v bližnji in daljni okolici, veliko se jih je razteplo po tujini vse do Francije.

Nekaj najbolj vztrajnih rudarjev, ki so si v kraju že ustvarili družine in jim je bilo težko zapustiti Leše, je kupilo del rudarske opreme in so potem še okoli štiri leta sami kopali premog ter ga prodajali po dolini.

To je bila edinstvena rudarska »zajednica«, ki nima primere v zgodovini, da bi delavci brez kapitala prevzeli rudnik v svoje roke. Seveda pa so tudi ti rudarji sčasoma obupali, saj brez vlaganj v rudnik ni bilo mogoče pričakovati, da bi lahko še nadalje kopali premog. Leta 1939 je torej propadla tudi zadnja organizirana oblika kopanja leškega premoga.

Kraj je bil na pragu druge svetovne vojne dobera izpraznjen in prav v počitnicah 1939—1940 je skupina mariborskih študentov taborila na Lešah in proučevala delavsko gibanje kraja, opozarjala pa tudi na vedno večjo nevarnost vojne ter neusmiljeno kritizirala tedanje razmere v Jugoslaviji.

Seme upora, ki so ga zapustili študenti, je v marsikaterem Lešanu prebudilo zavest. Ko so Jugoslavijo zasedle nemške okupacijske čete, ni bilo treba mnogo časa, da so začeli organizirano delovati. Seveda pa niso računali na možnost izdaje, zato so to prvo klico upora Nemci kmalu omejili, čisto zadušiti pa je le niso mogli, nikdar, vse do osvoboditve.

Potomci rudarskih družin, ki so tudi po propadu rudnika še vztrajali na Lešah, so danes gotovo ponosni, da jim korenine ne segajo v čas delovanja rudnika.

Po končani vojni je ostal v Jugoslovanski ljudski armadi. Zaradi 80-odstotne invalidnosti in slabega zdravja so ga invalidsko upokojili s činom majorja.

Zadnja leta se mu je zdravstveno stanje naglo slabšalo. Pred smrtjo si je še enkrat zaželel videti Koroško in se srečati z bojnimi tovariši. Že zelo bolan se je zadrževal pri kmetu Robniku, od tod je šel peš čez Sleme v Koprivno in naprej v Črno. Obiskal je bojnega tovariša Alberta Vodovnika-Miša. Tu je obležal. Zdravje se mu je naglo slabšalo, vendar ni dovolil poklicati zdravnika, ko pa so ga pripeljali v črnsko bolnišnico, je bilo že prepozno. Umril je v bolnišnici v Črni na Koroškem 13. februarja 1955. leta, star komaj 32 let.

Naj bo spomenik, ki ga odkrivamo narodnemu heroju Antonu Okrogarju-Nestlu, v ponos Črni, da se je tu na Koroškem boril človek, ki ni varčeval z naporji in svojo krvjo za svobodo slovenskega naroda. Mladi generaciji pa naj bo vzor, kako je treba braniti to, kar so jim generacije pred njimi priborile.

V nedeljo, 22. julija, so se torej prvič po toliko letih zbrali med pisano množico krajanov in drugih občanov tudi nekateri še živeči rudarji. 25 se jih je zbralo na prireditvenem prostoru. Petindvajset mož in žena, ki so v svojih rokah še občutili težo premoga, ki so ga luščili iz umazane gline.

Čas neusmiljeno zakriva še zadnje ostanke leškega premogovnika in njegovih naprav. Prav pozoren mora biti obiskovalec, da še zasledí te ostanke, ki se pogrezajo v zemljo in jih zarašča bujno rastlinstvo. Franciškov rov pri Kosu na poti s Prevalj še edini kolikor toliko kljubuje neusmiljenim zakonom propadanja. Zato smo se v kulturno-umetniškem društvu Leše v času, ko smo pripravljali srečanje rudarjev, dogovorili, da bomo ohranili vsaj ta rov vsem, ki jim ni vseeno, kakšna je preteklost Leš. Na prostovoljni delovni akciji smo za silo očistili okolico rova. Ob tem smo ugotovili, da moramo, če nočemo, da bo rov propadel, organizirati temeljito akcijo, ki bo preprečila nadaljnji propad rova in okolice.

V nevarnosti je predvsem zanimiva plošča z napisom FRANCISCUS 18—49, ki bo kmalu odpadla s portala rova, če je ne bomo zaščitili. Vsekakor upamo, da bomo s pomočjo odbora za spomeniško varstvo pri kulturni skupnosti Ravne našli rešitev za obnovo in ohranitev vsaj tega rova. Če nam to ne bo uspelo, potem bo kmalu narava storila svoje in uničila še zadnji vidni ostanek leškega premogovnika.

Vsekakor pa bo ostala drobna knjižica — ALMANAH SREČNO, ki ga je za to srečanje pripravila in uredila Hedvika Gorenšek, zunanja podoba pa je delo akademskega kiparja Andreja Grošlja s Prevalj. Prikazuje prav zadnji ohranjeni rov Francišek na čelni strani, na zadnji strani pa je čelna podoba reliefa, ki ga je umetnik podaril svojemu rojstnemu kraju in smo ga med proslavo svečano odkrili.

Almanah bi prav gotovo morali obširneje predstaviti, saj menim, da je njegova kvaliteta tiste vrste, ki nikoli ne izgubi na pomenu, ampak z leti le še raste, saj se vedno bolj izgublja neka-

teri podatki, ki bodo na ta način le ohranjeni in zapisani ter dani tudi prihodnjim generacijam v uporabo.

Vsekakor je to dragocena knjižica za vse Lešane, pa ne samo za njih, ampak za vse, ki jih zanima zgodovina naših krajev.

O praznovanju lahko z zadovoljstvom zapišem, da se je v pravem poletnem dnevu zbrala okrog prireditvenega prostora pisana množica ljudi od blizu in daleč, pozdravil jih je rudarski pozdrav SREČNO na transparentu pred prireditvenim prostorom.

Potek proslave ni bistven, vseboval je vse vrvine tovrstnih srečanj in praznovanj, z izjemo »prozivke«
še živečih rudarjev, klicanja zvona in odkritje reliefa, posvečenega leškim rudarjem. Prislunil sem skritemu utripu med ljudmi. Vztrajali so zbrano skozi uro dolg program pod toplimi sončnimi žarki in so se skupaj z nastopajočimi zlili v celoto. Preživeli rudarji in žene so z nageljni na prsih lahko obujali spomine na čas, ki se vedno bolj odmika v sivino pozabe. To je bil utrip dopoldneva 22. julija na Lešah. Sedanjost se je srečevala s preteklostjo pred petdesetimi leti, z izročili srečanja študentov in s slavno preteklostjo naše narodnoosvobodilne vojne.

Vse se je prepletalo med seboj, mladost v očeh učencev, zanos mladine in bleski v očeh stark in starcev z nageljni. Lahko si spoznaval med gubami stoletne Marije Debeljak s Prevalj tudi svoje korenine, začutil si lahko utrip nekega časa, ko so njene oči še videle, sam pa si lahko skozi njene besede iskal pot v leta, ko so prenehali odmevati koraki leških knapov po rovih rudnika.

Videl sem mlade, ki so prvič začutili, da živijo v kraju, kjer je nekoč na stotine rudarjev služilo svoj borni kruh. Ko sem jih gledal, sem začutil, kako so se odpirali ter srkali vase košček za košček zgodovine. Res da so bile to le besede, ker hreščanja podpornih tramov nismo slišali, niti čofotanja korakov po razmočenih rovih, nismo videli, kako se na obleki strjuje ilovica, kako se v roke zažira premogov prah.

Vendar smo ob tem z rahlo mero sanj le lahko dojel del tega življenja in ga začeli ceniti tako, kot zasluži.

Mogoče je kdo celo začutil premog, tisti temni kamen, ki ga še vedno najdeš tu in tam v strugi leškega potoka in te spomni na preteklost.

Svečanemu odkritju reliefa in proslavi je sledilo tovariško srečanje. Mnogi so se še dolgo pogovarjali in obujali spomine.

Zagrnila se je še ena zavesa, ki je odkrila vsem nam lepoto nekega časa pred petdesetimi in več leti.

Prav je, da poudarim vsaj eno ime med mnogimi, ki so se nesebično trudili, da je bilo prazno-

Ignac Zdovc

Prvo partizansko srečanje ranjencev iz bolnice B-11

Na pobudo komisije za negovanje tradicij NOB pri občinskem odboru ZZB NOV Ravne na Koroškem in po sklepu predsedstva občinskega odbora ZZB NOV Ravne je bila marca 1984 pri tem odboru ustanovljena komisija, ki je dobila

vanje letos lepo in bo ostalo v naših spominih zapisano s svetlimi črkami.

Če ne bi bilo Jožeta Pavlinca, ne bi bilo tudi srečanja rudarjev. Zahvaljujemo se mu za vse delo, ki ga je opravil, pa tudi vsem ostalim — od nastopajočih do tistih, ki so prispevali svoj delež k izdaji almanaha.

Vedno ste dobrodošli med nami. SREČNO!

Srečanje ranjencev v Bistri

Udeleženci srečanja v Bistri

nalogo, da prevzame partizansko bolnico Pepca, ki je edina na Koroškem, v varstvo in poskrbi, da ne bo osamljena. Po 40 letih je organizirala prvo srečanje ranjencev iz te bolnice. Posebna skrb komisije je bila, kako najti sredstva za vse to.

V tej partizanski bolnici B-11 — Pepca — v Bistri pri Črni na Koroškem se je med vojno zdravilo 51 ranjencev in bolnikov. Naši komisiji je uspelo najti 35 ranjencev. Seznam je imel Tone Ikovic iz Solčave. Zal pa za druge ranjence iz te bolnice ne vemo. Verjetno jih je nekaj že pomrlo. Za 22 ranjencev imamo tudi naslove, poslali smo jim vabila za srečanje, pa se ga je udeležilo samo 9.

V Muzeju revolucije v Slovenj Gradcu so izdelali pano, na katerem je več slik in zgodovinskega materiala iz bolnice B-11. Gradivo je priskrbel Tone Ikovic iz Solčave, ki piše knjigo o partizanski saniteti na Koroškem.

Samouk Ivan Kladnik iz Črne pa bo izdelal maketo te bolnice. Postavljena bo na trgu v Črni. Zavod za delovno usposabljanje mladine iz Črne pa je lepo oblikoval smerokaze, ki kažejo pot iz Črne do bolnice B-11. Gozdno gospodarstvo Črna je s prostovoljnimi delom uredilo pot od ceste do bolnice. Občinski odbor Rdečega križa Ravne je zbral nekaj odej, da smo postlali postelje v tej bolnici. Ne smemo pozabiti krajevne skupnosti in

Turističnega društva Črna, ki sta nam pomagali pri izvedbi srečanja ranjencev. Vsem se naša komisija najlepše zahvaljuje!

V soboto, 14. julija 1984, je ta komisija s pomočjo občinskega odbora ZZB NOV Ravne pripravila prvo srečanje ranjencev, ki so se zdravili v tej partizanski bolnici.

Prišlo je devet ranjencev, ki so se zbrali ob 10. uri v gostilni Teber v Črni. Tu so jih pozdravili predstavniki političnih organizacij občine Ravne in krajevne skupnosti Črna. Nato so se odpeljali k bolnici B-11. Prenekateri so imeli solzne oči, ko so po 40 letih spet prišli na ta zgodovinski kraj, kjer so si nekdaj v trpljenju in mrazu celili rane.

Pred partizansko bolnico B-11 — Pepca — je ranjence pozdravil predsednik komisije za pripravo tega srečanja Ignac Zdovec. Nato je spregovoril nekdanji komisar te bolnice Peter Tomazin-

Skala. Obudil je spomine na dogodke med vojno v tej bolnici in pohvalil organizatorje, Krajevno združenje borcev NOV iz Črne, ker je v letu 1976 ponovno obnovilo to požgano partizansko bolnico.

Udeleženci srečanja so si ogledali pano in na slikah prepoznavali sebe in ranjene soborce. V knjigo spominov so se vsi podpisali in s tem potrdili svojo navzočnost na tem srečanju.

Z žalostnim srcem so ranjenci ugotovili, da priljubljene bolničarke Pepce ni več med živimi. Pač pa njeno humano delo v tej bolnici ne bo pozabljeno, saj se bolnica imenuje po njej.

Po kosilu v Črni se je srečanje še nadaljevalo. Nekdanji borci-ranjenci so imeli dovolj priložnosti za obujanje spominov. Zaželeli so si, da bi se srečevali odslej vsako leto, kot borci-ranjenci iz Zidanškove brigade v Pavčkovi bolnici na Pohorju.

Ignac Zdovec

Kurirji 4. VDV brigade Koroških kurirjev so obiskali šolo v Koprivni na javki K-10

Partizanski kurirji so se srečali s pionirji osnovne šole v Koprivni letos že dvanajstič. Kurirji 4. VDV brigade Slovenije imajo namreč patronat nad to šolo. Zategadelj se šola imenuje po eni izmed partizanskih kurirskih javk v Koprivni, K-10.

Na tej šoli poučujeta že vrsto let učiteljici Mija Carf in Marina Krivonog. Vsako leto pripravljata z učenci pestre kulturne programe, ne samo za srečanje s kurirji, temveč za večje slovesnosti v tej partizanski Koprivni. Tokrat sta v kulturnem programu sodelovala manjši pevski zbor in recitacijski krožek.

Predsednik pododbora koroških kurirjev Ožbi Fajmut se je zahvalil za lep sprejem in pozdravil vse navzoče. Šolskim otrokom pa je v imenu kurirjev podaril 22 dežnih plaščev. Zanimivo je, da ti otroci redno obiskujejo svojo šolo, čeprav so doma s hribovskih kmetij, oddaljenih od šole tudi po uro in pol. Ni jim težko iti v šolo niti pozimi, ko zapade v Koprivni meter in še več snega.

Slavnostni govornik je bil Hinko Laznik iz Otiškega vrha. Lepo je otrokom orisal skrivnostne poti partizanskih kurirjev po vsej Sloveniji, predvsem pa na Koroškem, vse do Zilje in Svinške planine. Slavnosti v Koprivni se je udeležil tudi direktor tovarne Gorenje—Muta inženir Marko Rutar. To podjetje je namreč prevzelo patronat nad koroškimi kurirji. Direktor Gorenja—Muta je otrokom šole v Koprivni podaril nekaj orodja, ki ga izdeluje ta tovarna. Otroci ga bodo uporabili za obdelovanje šolskega vrta.

Koprivski otroci so nam zaupali, da med vojno ni bilo v Koprivni niti enega izdajalca. Zategadelj so še posebno ponosni. Koprivna je bila zibelka koroških partizanov.

Kurirji so obiskali težko bolnega prvoborca iz Koprivne Keber-Janeza Kebra in mu zaželeli čimprejšnje okrevanje.

Po končani slavnosti je vse skupaj čakal srbski pasulj in ob dobri kapljici se je še pozno v popoldan razlegala — kot nekdaj — lepa partizanska pesem.

Hinko Laznik

GOVOR KOPRIVSKIM PIONIRJEM

Leta minevajo in spomini na preteklost počasi bledijo, čeprav nihče v sedanosti ne more mimo tega, kar je nastalo najbolj dragocenega in plemenitega v preteklosti. Prenašanje spominov je eno poglobitvenih sredstev, ki preprečuje pozabo. Organizacija kurirskih TV postaj je bila za partizanski boj na Slovenskem zelo pomembna ne le pri nas, temveč tudi za odporniška gibanja v vsej Evropi. Z njo je bila kot mreža skrivnostnega pajka prepredena vsa Slovenija od Bele krajine, Prekmurja do Gorenjske, Primorske in Koroške. Na TV postajah so delovale manjše skupine posebno pogumnih, samostojnih in izkušenih partizanov, ki so dan za dnem neutrudno prenašali in odnašali sporočila, literaturo iz glavnega partizanskega središča v Kočevskem rogu in pokrajinskega središča v politične in vojaške enote, ki so delovale po vsej Sloveniji. Razen tega so vodili po skrivnostnih poteh tudi partizanske komandante in politične osebnosti iz pokrajine v pokrajino, iz središča gibanja na teren in nazaj.

To seveda niso bila enostavna kurirska potovanja. Ti kurirji so morali v eni sami noči prečkati zastražene železniške in cestne poti, mostove in reke, če so hoteli svojo nalogo opraviti varno in seveda tako, da niso puščali za seboj sledov. Posebno huda ovira za kurirje je bila razkosana Slovenija, njena posamezna območja so bila pod nemško, italijansko ali madžarsko okupacijo. Še zlasti huda in nevarna ovira za kurirja je bila žična ograja in z minami posejana meja med nemško in italijansko cono.

V to pogumno in učinkovito kurirsko vojsko je bilo v Sloveniji na 145 TV postajah vključenih 1800 borcev. Med njimi jih je bilo nekaj iz leta 1941, skoraj vsi drugi pa so prišli leta 1942 in pozneje, povečini so bili komunisti.

Vsako leto obujamo radostne spomine na konec druge svetovne vojne, na močno Jugoslovansko armado, ki je 9. maja 1945 osvobodila Ljubljano in ostale predele Slovenije. Dosegla je končno zmago, ko je zlomila fašistični odpor na Poljani na Koroškem 15. maja 1945.

Za svobodo so veliko prispevali tudi partizanski kurirji, čeprav niso v jurišu osvajali mest. Bili so nevidna armada, ki ni poznala utrujenosti, ovir in težav, ta je vedno morala delovati kot najboljša ura. Od 1800 slovenskih kurirjev jih je omahnilo v smrt več kot 450.

Pri izpolnjevanju dolžnosti in s svojo krvjo so utrdili našo svobodo. V našem ljudstvu živi spomin na mlade fante, ki so mirno zrlj smrti v obraz in skromno izvrševali svoje naloge. Ob prehodih rek, mostovih, gorskih selih, križiščih, stezah, razpotjih so našli kurirji svoj grob in tod so danes spominska znamenja. Okupator je najbolj prežal na kurirje, kajti vedel je, da prenašajo pomembno pošto, zato jih je čakal v zasedi. Na javko sta po navadi potovala po dva kurirja, in to večinoma ponoči, kajti tedaj jih je okupator bolj težko opazil.

Včasih so s kurirji potovali komandanti ali politični voditelji, ki so morali hitro prispeti na določen kraj. Danes si prizadevamo, da bi ta herojski spopad na življenje in smrt zaznamovali, da bi to prešlo v narodno zavest. Če tega ne bomo storili, bodo tudi največja junaštva posameznikov ali enot izginila kot sneg, ki se stali spomladi.

Kurirji niso pozabili vojne in ljudstvo ni pozabilo kurirjev. Koroški kurirji si štejejo v čast, da smo pokrovitelji šole, iz katere so šle in bodo še šle generacije za generacijo zavednih, poštenih, delavnih, domovini predanih sodelavcev. Zato je vaša naloga, da se pridno učite v šoli in spoznavate zgodovino partizanskih bojev, ne le v vašem kraju, temveč po vsej Sloveniji in naši socialistični samoupravni Jugoslaviji.

Dragi pionirji, na vaši šoli je spominska plošča, popisana z imeni padlih partizanov, ki so se borili za boljšo prihodnost. Prepričan sem, da boste znali braniti to, kar imamo, in nadaljevati pot, ki nam jo je začrtal Tito.

Zlatko Skrubej

ZIV SPOMIN

Niso dnevi šli še v pozabo,
ko po naši zemlji gazil je,
vse lepote je imel za vabo
škorenj smrti, ki je rušil vse .

Vsepovsod le lakota in smrt,
črna žalost in jadikovanje,
z dnevi sreče bil že vsak je spert,
v dnevih teh zasliši se mrmranje.

Vsak dan glasnejše je bilo,
odjeknili so maščevanja strelj,
saj je za boljši jutri šlo,
da bi danes srečno vsi živeli.

Res veliko je bilo krvi
v težkih borbah za naš svet prelite,
z žalostjo se spomnimo prav vsi
na vse padle žrtve plemenite.

RANJEN PARTIZAN

Leži tam ranjen partizan,
v temnem gozdu čisto sam,
iz prsi mu teče rdeča kri,
opešale so mu vse moči.

Kje si, ljuba mati moja,
kje je mehka roka tvoja,
tvoj sin s smrtjo se bori,
pridi in zatisni mi oči.

Udeleženci srečanja v Koprivni

Učenci v vetrovkah, ki so jih jim predali kurirji

Ignac Zdovec

Delovna akcija krožka NOB iz šole Miloša Ledineka v Črni pri partizanski bolnici B-11 – Pepca

Posebna komisija pri občinskem odboru ZZB NOV Ravne na Koroškem, ki skrbi za to bolnico in pripravlja srečanje ranjencev iz te bolnice, je s pomočjo krožka NOB na šoli v Črni izvedla delovno akcijo pri tej partizanski bolnici. Ker je bolnica visoko v hribih in oddaljena 15 km iz Črne, je organizatorjem priskočila na pomoč šola v Črni. Krožek NOB z mentorico Tončko Grabner je povežalo izlet v naravo z delovno akcijo pri bolnici Pepca. S šolskim avtobusom so krenili na pot. S seboj so vzeli nekaj odej za postelje. Odeje in blazine je zbral za partizansko

bolnico občinski odbor Rdečega križa Ravne na Koroškem.

Člani krožka NOB iz Črne so uredili postelje, jih postlali ter očistili prostore. Uredili so tudi okolico te nekdanje partizanske bolnice.

Ker je partizanska bolnica B-11 — Pepca v Bistri pri Črni na Koroškem edina partizanska bolnica na Koroškem, poziva komisija, ki pripravlja srečanja ranjencev in skrbi za te bolnice, vse šole v koroški regiji, predvsem pa krožke NOB na šolah, da si v uri zgodovine ogledajo to bolnico in opišejo njeno preteklost in doživetja ranjencev NOB na Koroškem.

Rok Gorenšek

Zakaj Kotlje in Hotuljci?

Pokojni profesor dr. Franc Sušnik, prvi ravnatelj gimnazije na Ravnah in poznejši ravnatelj naše osrednje koroške — študijske knjižnice na Ravnah na Koroškem, katerega obletnice smrti smo se pred kratkim spominjali, je bil brez dvoma eden naših največjih slavistov. Bil je izreden poznavalec slovenskega jezika, posebno pa njegovih koroških, slovenskih narečij. Karkoli me je pot zanesla k njemu, me je opozarjal na to, kako lepo je naše koroško, slovensko narečje, ki ga pa le redki še pravilno govorijo, saj se pa tudi v vsakem kraju drugače govori. Še prav posebno pa mu je bila pri srcu naša hotuljska govorica. Ko sem bil zadnjič pri njem na obisku v bolnišnici v Slovenj Gradcu, bilo je to kakšen mesec dni pred njegovo smrtjo, sva se veliko pogovarjala o vsem mogočem. Zelo dobro se je počutil, tako je bil dobre volje, da nisem niti pomislil, da ga poslednjič vidim živega in se z njim pogovarjam. Ko sem se že poslovil in prišel do vrat sobe, v kateri je ležal, me je nenadoma poklical in mi rekel: »Ti, Rok, malo še počakaj in me dobro poslušaj! Jaz iz te hiše ne bom prišel več živ. Z menoj je že končano. Nekaj mi pa obljubi v imenu Hotuljcev. Čuvajte in varujte vašo lepo hotuljsko koroško slovensko govorico. Sedaj je še posebno v nevarnosti, ker je pri vas »poplava« priseljencev iz vseh krajev. Pa še nekaj je. Piši! Spomine piši, svoje in drugih ljudi. Vse zapiši, karkoli veš ali se spominjaš, karkoli domačega, našega, koroškega, vse zapiši. Če sam ne veš, pa vprašaj tiste, ki še kaj vedo. To bo imelo veliko vrednost. To bo v bodoče največ vredno. Važno je, da se tega čim več ohrani. Ali mi obljubiš?« Seveda sem mu obljubil. Povedal sem mu tudi, da sem prepričan in verjamem, da bo ozdravel. Toda ostal je pri svojem, da iz te hiše ne bo odšel živ.

Za Kotlje je rajni dr. Franc Sušnik zmeraj trdil, da se kraj pravilno imenuje Kotlje, a prebivalci so »Hotuljci«, ne pa kakšni Kotljani, Kotuljci, Koteljčani in podobno, kar žal vse pogosteje slišimo. Koroška slovenska govorica je mehka in spreminja trdo izgovarjavo v mehko. Stari Hotuljci so celo rekali, grem v Hotlje, namesto grem v Kotlje.

Nekoč se mi je v nek moj govor pomotoma vrnila beseda »koteljski«, to je opazil dr. Franc Sušnik in mi je kar na kratko napisal dopisnico, ter me okregal za takšno mojo površnost. Takole se glasi njegov opomin:

Fotokopija dopisnice

To sem zapisal in objavljam zato, da bi ostali zvesti in bi ohranili posebnost naše koroške slovenske govorice. S tem se bomo tudi najbolj in najlepše oddolžili spominu pokojnega profesorja in velikega poznavalca ter učitelja slovenščine dr. Franca Sušnika.

Milka Tevž

POROČILO

O DELU OŠ JURIČEVEGA DREJČKA V ŠOLSLEM LETU 1983/84

Osnovno šolo Juričevega Drejčka Ravne na Koroškem je v šolskem letu 1983/84 obiskovalo 81 učencev iz občin Ravne in Dravograd. Učenci prihajajo iz naslednjih krajev: Črna — 9, Mežica — 11, Prevalje — 16, Ravne — 41, Dravograd — 4 učenci. Od vsolanih učencev je 42 ali 52 % vozačev, 10 jih živi v času šolanja v rejniških družinah na Ravnah bodisi zaradi preoddaljenosti doma od šole ali neurejenih domačih razmer. Mlajši učenci se vozijo v spremstvu starejših.

V šolskem letu 1983/84 je delovalo 8 oddelkov od 1. do 8. razreda in 5 oddelkov podaljšanega bivanja z 51 učenci. Učnovzgojno delo je potekalo od 7.50 do 15.30. V podaljšano bivanje je vključeno tudi varstvo vozačev in prehrana učencev. Na osnovni šoli Prežihov Voranc se opoldne hrani 50 učencev, ker naša šola ne more urediti lastne kuhinje in jedilnice. Malicajo v šoli vsi učenci. Prostorska problematika se bo uredila šele z gradnjo nove šole, ki se je še bolj oddaljila, ker samopriskpek ni bil izglasovan v vseh krajih občine. Zastaviti bomo morali vse sile, da bo ponovni referendum uspel. Stabilizacijska prizadevanja bodo uspešna le, če bodo mlade generacije dovolj izobražene in sposobne slediti hitremu tehnološkemu razvoju, zato je toliko bolj nujno, da ustvarjamo in izboljšujemo osnovne pogoje za vzgojo in izobraževanje.

Doseženi učnovzgojni uspehi v tem letu so dobri, saj je od 81 učencev izdelalo razred 80 ali 98,77 % učencev.

	1982/83	1983/84
odlični	8	4
prav dobri	32	35
dobri	41	32
zadostni	10	9
izdelali	91 — 93,82 %	80 — 98,77 %
niso izdelali	6 6,18 %	1 1,23 %

Po sklepu učiteljskega zbora bo razred ponavljal 1 učenec 1. razreda, ker je negativno ocenjen iz računstva. Dopolnilni pouk je bil organiziran za učence, ki niso mogli v rednih urah osvojiti obravnavane snovi pri slovenskem jeziku, računstvu in spoznavanju družbe. Vse leto je dopolnilni pouk obiskovalo 24 učencev. Sposobnejši učenci od 6. do 8. razreda (19) so obiskovali dodatni pouk iz računstva in osvojili predvideni program, ki je nujno potreben za vpis v prilagojene skrajšane programe srednjega usmerjenega izobraževanja.

Posebna naloga osnovne šole s prilagojenim programom je, da organizira delovno prakso za učence 7. in 8. razreda v organizacijah združenega dela. Letos je uspešno opravilo prakso 24 učencev, in sicer v Železarni Ravne 10, Tovarni rezalne orodja 6, Instalaterju na Prevaljah — 2, Tekstilni industriji, obrat Prevalje — 4 in

v Grafiki na Prevaljah — 2 učence. Rezultati ankete delovodij ob koncu prakse so pokazali, da so bili učenci dovolj disciplinirani, pridni, prizadevni in so delali po svojih najboljših sposobnostih. Prakso so redno spremljali razredniki in učitelji tehničnega pouka. Vsem organizacijam združenega dela se iskreno zahvaljujemo, ker z razumevanjem pomagajo uresničevati delovni program naše šole.

Šolanje bo v prilagojenih skrajšanih programih srednje šole na Ravnah nadaljevalo 7 absolventov, 2 učenci se bosta usposabljal v Bodočnosti v Mariboru, 4 učenci pa na delovnem mestu. Skupnost za zaposlovanje zagotavlja materialna sredstva za čas usposabljanja za vse učence.

Zimske šole v naravi na Navrskih ledinah se je udeležilo 14 učencev 5. razreda. Trajala je od 12. do 18. februarja 1984. Bivanje je bilo za učence brezplačno. Sredstva so prispevale samoupravne interesne skupnosti, delovne organizacije in društva. Učence so spremljali: razrednik, učitelj telesne vzgoje in vaditelj smučanja Anton Oblak. V tozdu Kovačnica so mu na prošnjo šole tudi letos odobrili dopust za opravljanje te dejavnosti. Redno vadbo smučanja in vzdrževanja opreme so popestrili člani planinskega društva. Franc Podmeninšek je imel predavanje z barvnimi diapozitivi o koroških gorah in Julijskih Alpah, Franc Telcer pa o gorski reševalni službi in delu reševalcev. Prijetno preseñenje je bil tudi obisk šolske zdravnice dr. Marije Vodnjov, ki že vsa leta namenja res izredno skrb zdravstveni zaščiti naših učencev. Učenci so preživeli izredno sproščen teden in dnevno združevali prijeto s koristnim, se odpočili in zdravstveno okrepili. Tudi dolgoletni smučarski sodnik SK Fužinarja Martin Pšeničnik se nam ni izneveril. Spet se je ob zaključku udeležil tekmovanja v veleslalomu, opravil sodniške dolžnosti in skupno s članico sveta šole Adelo Urnaut podelil učencem priznanja in nagrade.

Učenci so uresničevali svoje samoupravljalske pravice in dolžnosti kot člani razrednih in šolske skupnosti v okviru pionirske in mladinske organizacije, šolskega športnega društva in v številnih krožkih, kjer so zadovoljevali svoje interese. Vsak učenec je bil vključen najmanj v eno interesno dejavnost, večina pa v dve, tri ali pa tudi več. Posebno prizadevanost so učenci pokazali pri akcijah, ki so jih opravljali v sodelovanju z OK ZSMS in učenci OŠ Prežihovega Voranca v okviru sklenjenega samoupravnega sporazuma.

Izredno prisrčno je bilo srečanje gojenecav zavoda za delovno usposabljanje v Črni na Koroškem, učencev OŠ Juričevega Drejčka in OŠ Prežihovega Voranca v telovadnici osnovne šole. Taka srečanja korenito spreminjajo odnos zdravih otrok do prizadetih, ki bodo na ta način laže našli svoje pravo mesto v naši samoupravni

družbi. Rezultati ankete, ki so jo letos izvedli delavci zavoda za delovno usposabljanje mladine v vseh OŠ v občini, to trditve v polni meri potrjujejo.

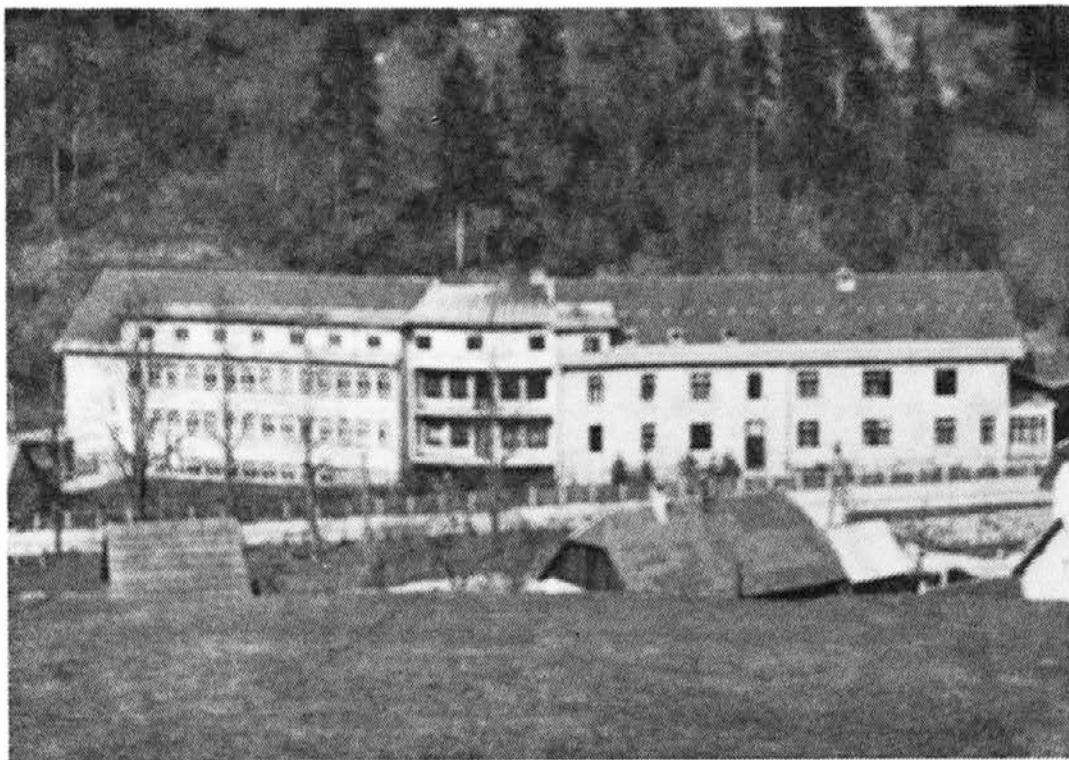
Učenci aktivno sodelujejo v športu, planinski in taborniški sekciji, pri prometni vzgoji, ohranjanju tradicij NOB ter na tehničnem in kulturnem področju. V tekmovanju za najboljše šolsko športno društvo je šola prejela srebrno plaketo. Učence 8. razreda Matko Šipek je bil jeseni občinski prvak v krosu, v spomladanskem pa tretji. Na področnem tekmovanju osnovnih šol s prilagojenim programom v Mariboru smo v atletiki osvojili tri prva mesta, eno drugo in eno tretje mesto, s čimer smo si prislužili ekipni pokal in zagotovili nastop dvema učencema na republiških športnih igrah v Lendavi. Oba sta izpolnila naša pričakovanja in osvojila prvo in drugo mesto v teku na 800 m, za kar sta prejela kolajno in pokal. Šolsko športno društvo Samorastnik je izbralo za najboljša športnika leta Matka Šipka in Petra Ozimica.

Prometno značko je osvojilo 49 učencev, bralno značko 32 učencev, športno značko 7 učencev in priznanja za odličen uspeh 4 učenci. Knjižne nagrade in priznanja za uspešno delo v interesnih dejavnostih je prejelo 12 učencev. Kolesarske izpite so opravili štirje učenci.

Na vseh prireditvah sta uspešno nastopala pevski zbor in folklorna skupina. Dobri uspehi so bili doseženi tudi pri delovnih akcijah. Zbirali so star papir in steklenice, redno čistili sneg in okolico šole ter večkrat Čečovje in park telesne kulture, izobešali so plakate za razstave v drugih krajih in prodajali material socialno-humanitarnih organizacij. Mladi člani RK so obiskali starejše občane v domu v Črnečah.

Z razstavo tehničnih izdelkov učencev smo sodelovali na srečanju mladih tehnikov koroške regije na OŠ Koroški jeklarji. Likovne in tehnične izdelke smo razstavljali v izložbi papirnice na Čečovju ob krajevnem prazniku Raven ter na šoli za dan republike in ob zaključku šolskega leta. Obrambni krožek je pripravil več dokumentarnih razstav. Počastili smo tudi obletnico smrti maršala Tita in dan mladosti. Doživeto je bilo srečanje učencev in delavcev šole z vojaki obmejnih enot v Dravogradu, ki smo jih obiskali za obrambni dan.

Delovni načrt šole smo v celoti uresničili. Na zaključni prireditvi je šola podelila izdelke učencev v zahvalo in priznanje za dolgoletno sodelovanje delavcem SIS, OZD in mentorjem. Doseženi uspehi so plod skupnih prizadevanj, naporov učencev, delavcev šole, mentorjev in širšega družbenega okolja, zato se vsem iskreno zahvaljujemo za sodelovanje z željo, da bi bili tudi v prihodnjem šolskem letu naši sooblikovalci in soizvajalci delovnega načrta.

Zavod v Črni — drugi dom za prizadete otroke in mladostnike

Marjan Lačen

POROČILO O RAZVOJU IN DELU ZAVODA ZA DELOVNO USPOSABLJANJE MLADINE V ČRNI

Zavod za delovno usposabljanje mladine v Črni na Koroškem je samostojna samoupravna delovna organizacija, ki opravlja dejavnost posebnega družbenega pomena. Zakon o njegovi ustanovitvi je sprejela skupščina socialistične republike Slovenije. Leta 1967 je bil objavljen v Uradnem listu SRS.

Ustanoviteljske pravice do zavoda izvršuje skupnost socialnega skrbstva Slovenije, ki je leta sprejela s sklepom skupščine leta 1980. Zavod je registriran pri Okrožnem gospodarskem sodišču v Mariboru in deluje pod šifro dejavnosti 130-222.

Naloga zavoda je, da usposablja zmerno in teže duševno prizadete otroke in mladostnike, ki niso sposobni za šolanje, so pa sposobni za delovno usposabljanje in pridobivanje osnovnih socialnih in delovnih navad. Poleg tega ima zavod delavnico pod posebnimi pogoji, kjer z eksternim in domskim varstvom skrbi za zaposlovanje, vzgojo in varstvo zmerno duševno prizadetih odraslih oseb.

Zavod je republiška institucija, zato sprejema otroke in mladostnike iz cele Slovenije.

Glavni smotri zavoda so:

1. razvija:

- intelektualne funkcije
- pozitivne emocionalne reakcije
- nagibe in hotenja
- osebno samostojnost (skrb za samega sebe)
- higienske navade
- delovne privajenosti in tehnike
- socializacijo v najširšem smislu

2. skrbi za otrokov in mladostnikov telesni razvoj in korekcijo telesnih hib

3. delavnica pod posebnimi pogoji nudi odraslim duševno prizadetim osebam zaposlitev, nadaljnje usposabljanje v skladu z njihovimi sposobnostmi in hotenji, nego in varstvo.

Prva skupina otrok je prišla v zavod v Črni 20. 2. 1968. Prišli so v neurejene in neprimerne prostore, sprejeli so jih ljudje, ki o njih niso veliko vedeli. Na ta dan je zavod pričel s svojim delom; praktično iz nič.

Zato sta bili prvi in temeljni usmeritvi zavoda že takoj na začetku: pridobiti ustrezno strokovnost delavcev ter prilagoditi prostore načelom delovnega usposabljanja.

Nalogi sta zahtevali precejšen napor in odpovedovanje celotnega kolektiva. Zavod je omogočil študij ob delu več kot 25 delavcem; v glavnem na Pedagoški akademiji v Ljubljani, na oddelku za specialne pedagoge, saj je bil to v tem času izredno deficitaren poklic. Velika večina je končala študij in je zavod danes praktično v celoti ustrezno strokovno zaseden. Vse napore študija, ki je z večjo ali manjšo intenziteto trajal več kot 10 let, najbolj intenzivno v letih 1971—1976, so delavci zavoda reševali sami in z lastnimi sredstvi, praktično brez zunanje pomoči.

Z namenom, da bi ustvarili kar najboljše življenjske razmere za gojence in tudi delovne razmere za delavce, so delavci zavoda ob pomoči različnih dotacij iz leta v leto namenjali velik del lastnih sredstev za adaptacije, preurejanje in nakup opreme. Z leti, vse bogatejšimi izkušnjami, spoznavanjem potreb prizadetih oseb, je zavod razvil tako imenovani družinski sistem vzgoje in dela. Bistvo sistema, ki je pravo nasprot-

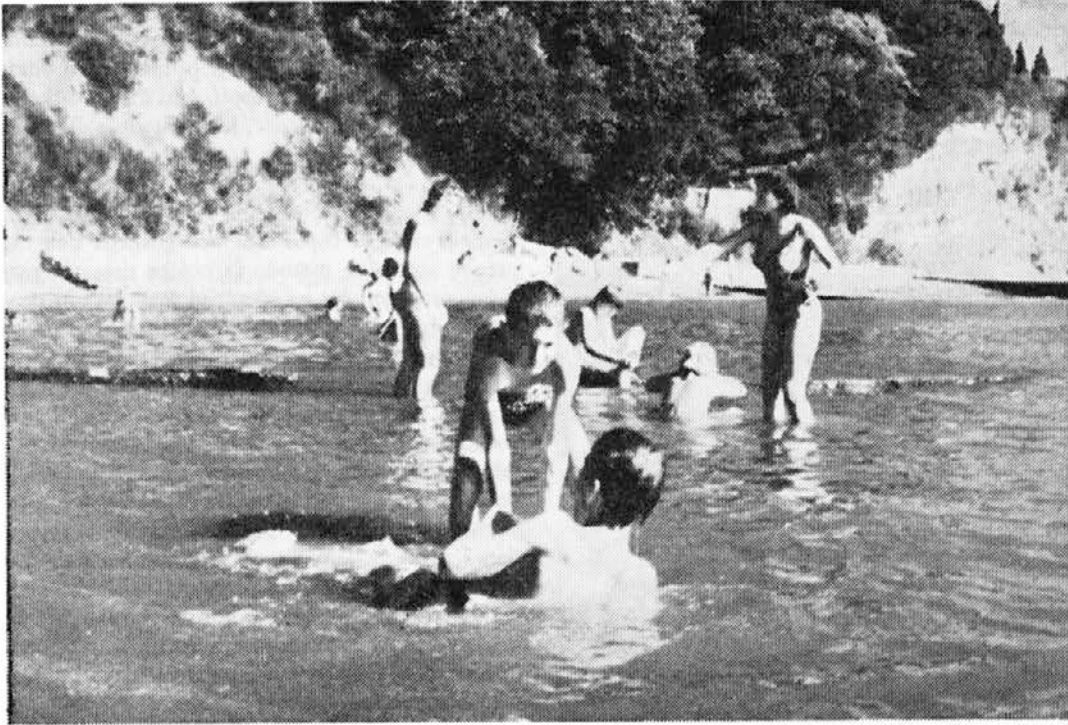
je klasičnemu internatu je v tem, da ima vsaka skupina (5-9 gojencev) svoje prostore, v katerih živijo in delajo. S tem je posamezniku omogočen občutek varnosti, topline in intimnosti, torej vseh tistih momentov, ki jih srednje duševno prizadeta oseba še kako potrebuje. Organizacija programa delovnega usposabljanja in družinski sistemi vzgoje in dela sta se popolnoma potrdila. Temelj vsakega uspešnega pedagoškega dela so razvite specialne metode in oblike dela ter razdelan program. Ne na specialni metodiki in programu posebne osnovne šole. Zelo kmalu pa so strokovni delavci zavoda ugotovili, da to ni tisto, kar potrebuje srednje duševno prizadeta oseba. Potreba po boljšem delu ter želja pomagati prizadeti osebi sta delavce zavoda silili k razvoju posebnih vsebin, metod in oblik dela. Tako so ob delu iz dneva v dan nastajale nove izvirne rešitve, ki, obogatene z izkušnjami doma in na tujem, danes predstavljajo temelj strokovnega dela zavoda. S svojimi izkušnjami so delavci lahko tudi uspešno sodelovali pri oblikovanju programa za delovno usposabljanje v Sloveniji. V program, ki je danes sprejet in veljaven, so vtakne mnoge izkušnje delavcev zavoda v Črni.

Delavci zavoda se vseskozi zavedajo, da zavod pravzaprav ni naravno življenjsko okolje in da je gojence treba usposobiti za življenje in delo v manj zaščitenem okolju. Zavod je samo prehodna, v določenem obdobju nujna oblika njihovega usposabljanja. Ob tem spoznanju, ki je v zavodu v Črni postalo pravilo, so delavci zavoda razvili vrsto oblik in načinov vključevanja gojencev v okolje; v kulturne, športne, delovne prireditve in druge dejavnosti. Vrsta teh dejavnosti bi bila še pred leti nekaj nemogočega za srednje duševno prizadete osebe, danes pa je to v Črni stvarnost.

Z razvijanjem teh oblik pa se je tudi zavod kot celota vse bolj vključeval v okolje in postaja vse bolj sestavni in nepogrešljivi del kraja. Vzporedno s tem pa je zavod opravljal še eno poslanstvo: razvijal je vse bolj vzpodbujajoč in realen odnos širšega kroga ljudi do prizadetih oseb.

Pomembna naloga naše družbe pri razvoju sistema skrbi za duševno prizadete osebe je njihovo vključevanje v življenje in delo po končanem usposabljanju; temeljna oblika te vključitve so delavnice pod posebnimi pogoji. Zavod si je že leta 1975 začel prizadevati za ustanovitev delavnice pod posebnimi pogoji v občini Ravne na Koroškem. Skupaj s socialnim skrbstvom Ravne na Koroškem je 1978. leta ustanovil eno prvih delavnic v Sloveniji. Kaj kmalu pa se je pokazalo, da bodo vsaj nekatere delavnice pod posebnimi pogoji morale imeti v sklopu svoje dejavnosti tudi domsko varstvo za tiste varovance, ki zaradi različnih vzrokov ne bodo mogli bivati v domačem okolju. Ker je bilo ob vse številnejših absolventih zavoda vse več takšnih, ki se niso mogli vrniti v domače okolje, smo v zavodu organizirali domsko varstvo pri delavnici. Na osnovi sodobnih pedagoških in andragoških načel poznavanja specifičnosti in potreb srednje duševno prizadetih oseb je v Črni ob delavnici zrasla prva oblika domskega varstva v Sloveniji. Analize v zadnjem letu potrjujejo pravilno strokovno naravnost in humano usmerjenost delavnice; saj so varovanci, ki bi v nasprotnem primeru končali v azilnih zavodih, ob svojem delu in v popolnoma odprtem okolju srečni.

S tem pa je zavod dosegel in dosega začrtane končne smotre: usposobiti in osrečiti prizadeto osebo je bil osnovni cilj, ki je bil neprestano v ospredju kolektiva zavoda v Črni. Ravno zaradi tega se je v zavodu neprestano nekaj dogajalo in se še dogaja.

Gojenci zavoda na morju

S pridobivanjem ustreznega kadra in urejanjem prostorov se je kapaciteta zavoda postopoma večala. V sedanji fazi je zavod dosegel zgornjo mejo svojega razvoja. Kapaciteta zavoda je taka: na usposabljanju je povprečno okoli 140 gojencev, ki so razvrščeni v 18 skupin; varovancev v delavnici pod posebnimi pogoji pa je od 35 do 40 in so razvrščeni v tri skupine; poleg tega prihaja v delavnico iz občine Ravne dnevno na delo okoli 12 do 15 varovancev. Delavnica pod posebnimi pogoji za skupnost za zaposlovanje tudi preizkuša delovne zmožnosti invalidov drugih kategorij. Z vsemi temi gojenci dela povprečno 85 delavcev, katerih izobrazbena struktura je naslednja:

- višja, visoka izobrazba 34
- srednja izobrazba, KV delavci 37
- nekvalificirani delavci 14

V zavodu so organizirane sledeče dejavnosti: specialna pedagoška, psihološka, socialna služba, logopedska, korektivna gimnastika in zdravstvena (v zdravstveno dejavnost sta vključeni tudi pediatrična in pedopsihiatrična obravnava).

V skladu z zakoni in sporazumi je financiranje zavoda urejeno takole:

- osnovni program dela (učni program delovnega usposabljanja) financira Izobraževalna skupnost Slovenije
- oskrbo (oskrba, varstvo, hrana, bivanje, rekreacija) financirajo v obliki oskrbnega dne občinske skupnosti socialnega skrbstva, ki so otroke napotile v zavod.
- zavod opravlja tudi del zdravstvene dejavnosti, za kar dajejo povračila občinske zdravstvene skupnosti iz katerih je otrok oz. mladostnik.

Ob prejemu Žagarjevega priznanja naše iskrene čestitke

Po nekaj več kot 15 letih dela se je zavod v Črni razvil v zgledno institucijo za usposabljanje zmerno in teže duševno prizadetih otrok in mladostnikov ter na tem področju prevzel eno vodilnih vlog v jugoslovanskem prostoru. Zavod je razvil specialne metode, oblike in vsebine dela s prizadetimi osebami, dosegel je visoko socializacijo srednje prizadetih oseb, z neprestanim poglobljanjem svojega dela je zavod prispeval tudi k razvoju stroke in teorije usposabljanja prizadetih oseb, razvil je prvo obliko domskega varstva prizadetih oseb pri delavnici pod posebnimi pogoji.

Za vse to delo je zavod prejel več priznanj, med katerimi so najpomembnejša:

- plaketa Zveze društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije za uspešno sodelovanje v korist duševno prizadetih (1974)
- priznanje za likovne izdelke na razstavi »Skozi oči otroka« (London 1975)
- nagrada skupščine občine Ravne na Koroškem (1975)
- srebrni znak sindikatov Slovenije (1977)
- zlata plaketa UNICEF ob mednarodnem letu otroka za nesebično in humano delo pri usposabljanju prizadete mladine (1979)
- najvišje slovensko priznanje za vzgojo in izobraževanje — Žagarjevo priznanje za leto 1984 z utemeljitvijo:
- Za svojo bogato dejavnost na področju usposabljanja srednje duševno prizadetih otrok in mladine v Sloveniji.

Ivan Kušnik

Osnovna šola Franja Goloba Prevalje v šolskem letu 1983/84

Na centralni šoli smo imeli 25 oddelkov s 685 učenci. Dva oddelka podaljšanega bivanja z 18 in 20 učenci 1. in 2. razreda sta gostovala v družbenem domu.

Na podružnični celodnevni šoli Holmec je v dveh kombiniranih oddelkih 1. in 2. ter 3. in 4. razred obiskovalo 23 učencev ter 9 otrok malo šolo.

Na podružnični šoli Leše je v dveh kombiniranih oddelkih 1. in 2. ter 3. in 4. razred obiskovalo 36 učencev.

Na podružnični šoli v Šentanelu je v dveh kombiniranih oddelkih 1. in 2. ter 3. in 4. razred obiskovalo 21 učencev.

Ob koncu šolskega leta smo dosegli naslednji učni uspeh:

Centralna šola

- 1. a 100 %
- b 96,3 %
- c 100 %

- 2. a 96,7 %
- b 96,4 %
- c 96,6 %

- 3. a 100 %
- b 100 %
- c 100 %

- 4. a 92,9 %
- b 100 %
- c 96,4 %

- 5. a 100 %
- b 96,2 %
- c 100 %
- č 96,4 %

- 6. a 100 %
- b 100 %
- c 100 %

- 7. a 96,8 %
- b 93,3 %
- c 100 %

- 8. a 100 %
- b 100 %
- c 100 %

Skupno bo 12 učencev razred ponavljalo, kar znaša 98,2 % uspeh.

Podružnica Leše

Oddelk 1. in 2. razred 100 %

Oddelk 3. in 4. razred 80 %

Podružnica Holmec

Oddelk 1. in 2. razred 88,9 %

Oddelk 3. in 4. razred 92,8 %

Podružnica Šentanel

Oddelk 1. in 2. razred 100 %

Oddelk 3. in 4. razred 100 %

Pouk na razredni stopnji centralne šole je bil v dveh izmenah. V 2 oddelka podaljšanega bivanja smo zaradi pomanjka-

nja prostora lahko vključili le učence 1. in 2. razredov.

Iz Šentanela in s Holmca sta učence vozila dva avtobusa, medtem ko so se učenci iz Kota vozili v šolo s kombijem.

Vseh vozačev je bilo 100.

140 učencev je v šoli prejelo kosilo, malicali pa so skoraj vsi.

Učenci so med šolskim letom sodelovali v naslednjih organizacijah in krožkih:

- pionirski in mladinski organizaciji
- šolskem športnem društvu
- pionirskem kulturno umetniškem društvu z dramskim, literarnim, folklornim, lutkovnim, likovnim, pravljničnim in recitacijskim krožkom, tremi pevskega zbori in šolskim radiom, šolski zadrugi, z vrtnarskim in čebelarškim krožkom in pionirsko hranilnico
- klubu mladih tehnikov z modelarskim, lesarskim, fotografskim in obrambnim krožkom
- drugih krožkih in organizacijah šahovski, naravoslovni, gasilski, prometni, strelski krožek, klub OZN, pletiljski krožek, planinsko društvo, taborniška organizacija.

Dokaj pestra izbira prostovoljnih dejavnosti je učencem omogočila, da so se lahko uveljavljali tudi po lastnih zanimanjih in interesih. Zato tudi uspehi niso izostali.

Pionirski odred na Lešah je v tekmovanju v Jugoslovanskih pionirskih igrah dobil nagrado.

Aprila smo organizirali občinsko tekmovanje pionirjev kolesarjev, kjer je naša ekipa dosegla prvo mesto. Zato se je tudi naš učenec Ivan Hafner udeležil republiškega tekmovanja pionirjev prometnikov. Šolsko športno društvo je tudi letos prejelo zlato republiško plaketo.

Izredno uspešni so bili na tekmovanjih mladi tehniki. Zato so tudi sodelovali na regijskem, republiškem in zveznem tekmovanju.

V oktobru smo organizirali akcijo »Varno kolo v prometu«. Pregledali smo 103 kolesa. Nalepko »varno kolo« je dobilo 55 koles.

Učenci so zbrali 18 ton starega papirja in okrog 6700 steklenic. V veseli šoli je tekmovalo 441 učencev.

Sekcija planinskega društva je organizirala 12 izletov za 263 učencev. 453 učencev je osvojilo bralno značko. 33 učencev in 4 učitelji so prejeli še Gašperjevo bralno značko. Pri nas je opravljalo prakso tudi 27 učencev iz usmerjenega izobraževanja.

Ob 20-letnici naše šole oziroma zgradbe smo odprli muzej Franja Goloba, po katerem naša šola nosi ime.

Pri našem delu so sodelovali Železarna Ravne, tozd Rezalno orodje Prevalje, Planinsko društvo Prevalje, Koroški zdravstveni dom, Zveza borcev, Gasilsko društvo, Čebelarško društvo, TVD Partizan in Korotan. Boljše sodelovanje bi si želeli še s Kmetijsko zadrugo Prevalje.

Pričakujemo, da bomo lahko v prihodnjem šolskem letu to sodelovanje še razširili.

Prav je, da objavimo tudi imena tistih učencev, ki so bili vseh 8 let odlični in so letos končali osnovno šolo.

Jesenski kros

8 a

Marija Mager
Julija Marošek
Primož Slanič
Katarina Srnko
Mateja Paradiž

8 b

Simona Navršnik
Hermina Paradiž
Irena Kašnik

8 c

Suzana Vinkovič
Sebastjan Svanjak
Karmen Podbrežnik
Jasmina Pečovnik
Lovro Pandel
Dejan Novosel
Bojan Čreslovnik
Miran Fužir
Čestitamo!

Franc Valentar

O delu OŠ Prežihov Voranc v šolskem letu 1983/84

Osnovna šola Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem s podružnično osnovno šolo Strojna pokriva krajevne skupnosti Čečovje, Trg-Ravne, Dobjo vas in Strojnsko Reko. Pouk je organiziran na centralni šoli od 1. do 8. razreda. Skupaj je na centralni šoli 24 oddelkov ali tri paralelke vsakega razreda. Za učence od 1. do 4. razreda so organizirani tudi trije oddelki podaljšane bivanja.

Na podružnični osnovni šoli Strojna sta delala dva kombinirana oddelka z učenci od 1. do 8. razreda. V vsakem oddelku so bili učenci štirih razredov.

Centralno šolo je obiskovalo 650 učencev, od tega je bilo v oddelkih podaljšane bivanja 81 učencev od 1. do 4. razreda. Podružnično osnovno šolo Strojna je obiskovalo 24 učencev od 1. do 8. razreda. V posameznem programskem razredu je bilo od 2 do 5 učencev. Na Strojni je deloval tudi oddelek male šole — priprava predšolskih otrok na šolo v skrajšani obliki (120-urni program). Kljub temu da na Strojni obiskujejo skrajšano malo šolo otroci, stari 5 in 6 let, sta bila v preteklem

letu samo dva vključena otroka. Po dolgih letih se bo prvič zgodilo, da za šolsko leto 1985/86 na Strojni ne bomo imeli vpisa v 1. razred.

Delo na šoli je opravljalo 58 delavcev, ki združujejo delo za nedoločen čas, in ena delavka, ki združuje delo za določen čas. Na centralni šoli dela 17 razrednih in 18 predmetnih učiteljev, 3 učitelji razrednega pouka delajo na podružnični osnovni šoli Strojna. Poleg učiteljev delajo na šoli še ravnatelj, pomočnik ravnatelja, šolska pedagoginja in šolska knjižničarka, skupaj torej 42 delavcev. Poleg 42 pedagoških delavcev delajo še: pravnica, tajnica, knjigovodkinja, računovodkinja, 4 kuharice, hišnik in 7 snažilke, od tega je ena na podružnični šoli Strojna.

Letošnje šolsko leto je bilo bogato tako po vsebini dela kot po doseženih rezultatih. Vrata šole so bila odprta za delo in ustvarjanje učencev od jutra do večera. Dejavnosti ob pouku za učence višje stopnje so bile pretežno v popoldanskem času. Ugotavljamo lahko, da učenci radi prihajajo popoldne nazaj v šolo. Izbor dejavno-

Kurirčkova pošta

sti, v katere so se učenci vključevali, je bil pester, saj jih je bilo več kot 40. Za učence nižje stopnje so potekale dejavnosti takoj po pouku, tako da se jim ni bilo treba vračati v šolo popoldne. Dejavnosti v popoldanskem času so potekale med 14. in 18. uro. Ob delavcih šole je sodelovalo še 28 zunanjih sodelavcev.

Zunanji sodelavci so vodili dejavnosti ob pouku, pomagali pri organizaciji in izvedbi raznih akcij, zimske šole v naravi za učence petega razreda, obrambnega dneva šole, pri tehničnem pregledu koles učencev, pri opravljanju kolesarskih izpitov ter pri usposabljanju pionirjev prometnikov. Delež, ki so ga v vzgojno delo vložili naši zunanji sodelavci, je neprecenljive pedagoške vrednosti. Neposredno so sodelovali v učnovzgojnem delu tudi učenci 3. letnika pedagoške usmeritve srednje šole TNPU Ravne.

Na podružnični šoli Strojna smo imeli zunanjšega mentorja, ki je vodil obrambni krožek.

Učenci, ki so se udeležili mnogih tekmovanj, so dosegli uspehe, ki so v ponos šoli, kraju in občini. Vsi uspehi so plod neumornega dela vseh delavcev šole in naših zunanjih sodelavcev. Z gotovostjo lahko trdimo, da bi bili učnovzgojni uspehi skromnejši, če ne bi bilo toliko pomoči v kadrih, materialu in drugih oblikah. Delovanja šole brez sodelovanja okolja si ne moremo več zamišljati.

V preteklem šolskem letu so s šolo najtesneje sodelovali in ji pomagali: Železarna Ravne (kadrovske in materialno), Likovni salon, Osrednja knjižnica dr. Franc Sušnik Ravne, Glasbena šola Ravne, Osnovna šola Juričevega Drejčka Ravne, Koroški zdravstveni dom — šolska ambulanta in šolska zobna ambulanta, KO RK, KO ZZB Ravne, taborniški odred »Koroški jeklarji« Ravne, Planinsko društvo Ravne, Gasilsko društvo Ravne, OIS Ravne, ZKO Ravne, ZOTK Ravne, ŠD Fužinar Ravne, VVZ Ravne, OŠ Koroški jeklarji Ravne, Integral — TOZD Potniški promet Preva-

lje, Srednja šola TNPU Ravne, Gradis Ravne, Instalater Prevalje in še mnogi drugi. Izredno pomembno vlogo pri povezovanju šole s krajem so imeli starši naših učencev. Sodelovanje s starši je za šolo in njeno delo posebnega pomena, saj je element v verigi dejavnikov, ki vplivajo na uspešnost šole.

Z ozdi, društvi, organizacijami, klubi in še zlasti s KS želimo oblike povezovanja in sodelovanja še poglobiti. Nove vsebine prinašajo tudi oblike proizvodnega in družbeno koristnega dela. Prepričani smo, da bi bilo mogoče prenesti iz železarne, Instalaterja in še od kod v šolo določene vsebine proizvodnega dela. Pričakujemo, da bo v to smer v prihodnjem letu storjen kak konkreten program. S krajevnimi skupnostmi bi morali najti konkretnije oblike sodelovanja in povezovanja.

Računalništvo omamlja svet in mlade s svojimi neprecenljivimi možnostmi uporabe. Med učenci je veliko takih, ki bi se z računalnikom radi spoprijeli že v osnovni šoli. Šola bo storila vse, da se bo opremila z minimalnim številom hišnih računalnikov. Že v šolskem letu 1984/85 načrtujemo krožek in fakultativni predmet računalništvo. Iz ozdov pričakujemo zlasti kadrovske pomoč, saj smo sami kadrovske nespособni izpeljati program. Naša velika želja je, da bi šola dobila računalniški terminal, ki bi bil povezan z računalnikom v železarni ali pa z računalnikom Iskra Delta, ki bo v neposredni bližini šole.

REZULTATI UČNOVZGOJNEGA DELA

Od 650 učencev centralne šole je razred uspešno končalo 629 učencev, od 24 učencev podružnične šole Strojna pa 23. Na centralni šoli bo razred ponavljalo 18 učencev, od tega so trije razvrščeni in bodo jeseni nadaljevali šolanje na osnovni šoli Juričevega Drejčka Ravne. Trije učenci osmega razreda so v avgustovskem roku opravljali popravni izpit iz enega predmeta.

Uspeh po razredih — centralna šola:

Razred	št. učencev	odl.	pdb	db	zd	popr. izpit	nezd
1.	95	34	23	24	10	—	3
2.	96	34	26	24	11	—	1
3.	71	28	16	21	4	—	2
4.	77	28	25	15	7	—	2
5.	77	23	19	19	13	—	3
6.	85	26	22	27	6	—	4
7.	76	11	25	29	8	—	3
8.	74	21	20	19	11	3	—
Šola:	650	205	176	178	70	3	18

Uspeh po razredih — podružnična šola Strojna

Razred	št. učencev	odl.	pdb	db	zd	popr. izpit	nezd
1.	4	1	1	—	1	—	1
2.	3	—	2	1	—	—	—
3.	2	—	2	—	—	—	—
4.	5	3	—	2	—	—	—
5.	3	—	1	2	—	—	—
6.	2	—	1	1	—	—	—
7.	3	1	1	1	—	—	—
8.	2	2	—	—	—	—	—
Šola:	24	7	8	7	1	—	1

Uspeh, ki so ga dosegli učenci na centralni in na podružnični šoli Strojna, je dober. Šola si je na začetku šolskega leta zastavila cilj poostri kriterij za doseg pozitivnega uspeha. Učenec mora obvladati temeljno znanje, ki je pogoj za uspešno delo v naslednjem razredu oziroma v srednjem usmerjenem izobraževanju. Rezultat večjih zahtev po znanju je večje število učencev, ki bodo razred ponavljali, na drugi strani pa se je precej povečalo število učencev, ki so dosegli boljši uspeh kot zadostno. V primerjavi s šolskim letom 1982/83 je nezadostnih učencev 10 več kot v prejšnjem šolskem letu, zadostnih je 14 manj, dobrih je 8 več, prav dobri so štirje manj in odličnih je 23 več. Ne glede na večje število učencev z nezadostnim splošnim uspehom je splošni uspeh, ki so ga dosegli učenci precej boljši kot je bil v prejšnjem šolskem letu. V prihodnjem šolskem letu si bomo še bolj prizadevali za kvaliteto.

DEJAVNOSTI OB POUKU

Učni rezultati prav gotovo ne bi bili taki, kot so bili, če ne bi rednega pouka bogatilo bogate vsebine dejavnosti ob pouku. Že iz uvodnega dela tega poročila ste lahko razbrali, kako pestro in bogato so bile organizirane in izpeljane interesne dejavnosti na centralni šoli in na podružnični osnovni šoli Strojna.

Učenci so sodelovali v naslednjih organizacijah, društvi in krožkih na šoli:

- pionirski odred
- OO ZSMS
- šolsko športno društvo Pionir, v katerem so delovale naslednje sekcije: taborniki, planinci, plavalci, ritmika, atletika, namizni tenis, košarka, odbojka, rokomet, nogomet, aerobika, smučarski teki in šah.
- pionirsko-mladinsko kulturnometniško društvo, v katerem so delovale naslednje dejavnosti: mladinski in otroški pevski zbor, šolski radio, dramski, lutkovni, likovni krožek, folklor, novinarsko-dopisniški krožek, glasilo SAMORASTNIKI, literarni in recitacijski krožek;

— klub mladih tehnikov, v katerem so delovali: radioamaterski, brodomodelarski, proizvodno-tehnični, fotografski, raketni, konstrukcijski in prometni krožek;

— šolska zadruga MRAVLJA, v kateri so delovali: šiviljski krožek, krožek ročnih spretnosti, čebelarški, cvetličarski, vrtnarski krožek, šolska hranilnica, zelene straže, delovne brigade;

— MČ RK so se vključevali v mnoge humanitarne akcije, pripravili so obisk gojencev Zavoda za delovno usposabljanje mladine iz Črne. Obiskali dom starostnikov v Črnečah, pripravili krajevno proslavo za krvodajalce, sprejeli prvošolce med mlade člane RK. Vsi učenci šole so člani RK.

Poleg naštetih dejavnosti smo organizirali dejavnosti še pri dodatnem pouku in nekaterih predmetnih krožkih. K dodatnemu pouku so hodili učenci pri matematiki od 5. do 8. razreda, pri kemiji v 7. in 8. razredu, pri nemškem jeziku v 5. in 6. razredu. Delovala sta še biološki krožek mladih zgodovinarjev.

Na podružnični osnovni šoli Strojna so ob pouku potekale naslednje dejavnosti: recitacijski, glasbeno-instrumentalni, tehnični, dramsko lutkovni, cvetličarski krožek, pionirska hranilnica, krožek ročnih spretnosti, pravljčni in obrambni krožek. Učenci šole so delovali v pionirskem odred in mladinski organizaciji.

V šolskem letu, ki ga zaključujemo, sta bili na centralni šoli zlasti aktivni organizaciji učencev: OO ZSMS, ki je za svoje delo prejela posebno priznanje OK ZSMS Ravne, priznanje pa sta prejeli tudi dve učenki in mentorica.

— Pionirski odred je s svojo dejavnostjo povezoval celotno življenje in delo šole. Tekmoval je v okviru JPI, kjer je prejel tretjo nagrado in posebno priznanje.

V tekmovanju iz Vesele šole je sodelovalo 275 učencev centralne šole in 10 učencev podružnične šole Strojna, republiškega tekmovanja so se udeležili 3 učenci — dve sta postali republiški prvakinji. Bralno značko je osvojilo 361 učencev centralne in 16 učencev podružnične šole.

V preteklem šolskem letu je bilo opravljeno veliko družbeno koristnega dela in akcij. V jeseni so učenci od 4. do 8. razreda pomagali po en dan pospravljati kmetijske pridelke. Učenci so zbrali 800 kg želoda, 494 steklenic in več kot 17 ton odpadnega papirja. Delovna brigada je sodelovala pri urejanju zelenic v KS Trg-Ravne. Učenci so opravili čez 7 tisoč delovnih ur — urejali so okolico šole, sodelovali pri gradnji čebelnjaka, delu na kmetijah, lopatali na šolskem vrtu, čistili sneg na šolskem dvorišču itd. Delo, ki so ga opravili učenci, je izredne vrednosti.

Ob polletju je zaživel čebelarški krožek. Ob sodelovanju GP Gradis in Železarne Ravne je za šolo zrasel lep čebelnjak. Mladi čebelarji že imajo tri panje čebel. Posebej moramo pohvaliti mentorja čebelarškega krožka Jožeta Orešnika, delegata sveta staršev Zvonka Lešnika in Marijo Hribernik — mentorico šolske zadruge Mravlja.

V pionirsko hranilnico je bilo vključenih 595 mladih varčevalcev. Na podružnični šoli Strojna so vsi učenci varčevali v šolski hranilnici. Šolska hranilnica je delala vsak dan. Najuspešnejše blagajničarke so

za svoje vestno in požrtvovalno delo prejele Mussijevo značko. Mladi vrtnarji in cvetličarji so skrbeli, da je vsa šola v rožah, na šolskem vrtu pa so pridelali precej zelenjave, ki so jo prodajali šolski kuhinji.

V PM KUD so dobro delovale naslednje dejavnosti: pevska zbor sta vključevala 117 učencev in sta med šolskim letom opravila 21 nastopov. Zbora smo opremili z novimi bluzicami. Pri opremi zbora so nam pomagali Železarne Ravne, kulturna skupnost Ravne, pionirska hranilnica, KO ZZB Ravne in šola. Med aktivnejšimi so bili še dramski krožek, folklor in lutkarji. Mladi likovniki so sodelovali v mnogih natečajih, v avli šole pa so poslikali steno z motivi iz življenja in dela šole. Novinarski krožek je pisal o delu in počutju učencev. Svoje prispevke je objavljala v mladinskem periodičnem tisku in v Informativnem fužinarju. S člani šolskega radia je pripravljala oddaje za šolski radio. S prispevki je sodeloval v šolskem glasilu Samorastniki. V preteklem šolskem letu je izšlo pet števil glasila.

Aktivno je bilo športno življenje, ki ga je vodilo ŠSD Pionir. Učenci so uspešno sodelovali na mnogih tekmovanjih ter nas razveseljevali z uspehi. ŠSD Pionir je v letu, ki ga zaključujemo, že četrtič zapored

osvojil zlato plaketo ŠSD. Med najaktivnejšimi v ŠSD so bili mladi taborniki.

Pri mladih tabornikih je v preteklem letu na novo pričel z delom konstrukcijski krožek, ki ga je vodil Gojko Melanšek. Zelo uspešna sta bila še krožek mladih raketarjev, ki ga je vodil Zlatko Žunko, in radioamaterski krožek, ki ga je vodil Ivan Cigale. V prometni krožek je bilo vključenih čez 100 učencev. V jeseni smo izvedli tehnične preglede koles, maja pa je opravljalo kolesarski izpit več kot 90 učencev. Usposobili smo skupino mladih prometnikov. V veliko pomoč sta nam bili postaja milice in AMD Ravne. Na šoli so dejavnosti ob pouku tako razvejane, da je težko opisati vse dosežene rezultate. Posebno zahvalo za dosežene uspehe v preteklem šolskem letu moramo izreči vsem zunanjim sodelavcem — mentorjem, zlasti Ivanu Cigaletu, Gojku Melanšku, Zlatku Žunko, Jožetu Orešniku, Zvonku Lešniku in še mnogim drugim. Zahvala velja vsem staršem, celotnemu zboru delavcev šole in vsem, ki so pomagali šoli.

Pričakujemo, da bo šola tudi v prihodnje deležna pomoči in obljubljam, da bomo s tem dosegli še boljše rezultate.

HVALA VSEM ZA POMOČ IN SODELOVANJE!

Silva Sešel

ŽE 20 LET FORMA VIVA NA RAVNAH

Ravenska Forma viva praznuje letos že svojo dvajseto obletnico. Rojena je bila sicer tri leta prej (1961) v Kostanjevici in Portorožu, kjer so skulpture »galerijsko« razporejene.

Pobudniki so ta mednarodni simpozij imenovali forma viva — »živa oblika« (tudi: »oblika, ki je življenje« oziroma »življenje, ki je oblika«), kjer so želeli, da bi kiparji popolnoma svobodno in brez vsakih zadržkov uporabljali tisto, kar hočejo izraziti, kar hočejo ustvariti v različnih materialih.

Tako se je Forma viva uveljavila v mednarodnem likovnem svetu, saj je v teh letih ustvarilo več kot dvesto umetnikov z vseh celin tudi toliko skulptur; dokazuje se s svojo vztrajnostjo, življenjskostjo, kar se vsak dan sooča s pokrajino in ljudmi. Posebno naše-ravenske skulpture so vraščene v okolje, obvladujejo pa tudi dograjujejo prostor. Kovina, jeklo iz železarne, pomeni iziv umetnikom, da sledijo svojim kiparskim zamislim in z varjenjem »jekleno« jeklo postane kot voljna snov.

Na prvem simpoziju 1964 leta se je zbralo sedem umetnikov: Italijan Giancarlo Marchese, Japonec Jo Oda, Kanadčan Yves Trudeau, Poljak Jerzy Jarnuszkiewicz in naši Stevan Luketić, Zoran Petrovič ter Slavko Tihec. Med tokrat nastalimi deli se je ljudem posebej priljubil Tihčev »Semafor«, ki ga mimoidoči »mora« opaziti in je od vseh strani zgovoren, še najbolj s ceste s stopnicami v ozadju. Jo Oda je

zavaril ritmično plastiko, jo postavil pred Kavarno na odprt prostor, kjer je imela dovolj zraka, sonca, zelenja in nebesne modrine in se je odpirala prek roba Čečovja v park, na tovarno in stari del mesta. Arhitekti so kasneje pozidali prostor zadaj za plastiko s trgovino in tako uničili izraznost umetnine. Umetniki in urbanisti bi skoraj morali poiskati prostor za skulpturo. Naslednje leto so delali: Italijan Dino Basaldella, Portugalec Waldemar D'Orey, Anglež John Hoskin in Japonec Ichiro Yoshibova. Hoskinova piastika je postavljena ob vhodu v mesto in obiskovalcu zgovorno pripoveduje o »železarski formi vivi«. Yoshibova plastika stoji na vzpetini med gimnazijo, stadionom in Čečovjem in dobi občutek, da s svojo rdečo barvo ne-nehno kriči v okolico.

Najplodnejši sta bili prvi leti; 1970 leta pa so prišli: Anglež Ernst Eisenmayer, Japonec Katsuyi Kishida, Avstrijec Borna von Sartory in Franc Rotar. Ljudjem je blizu Sartoryev »most«, saj so zanj našli številne razlage. Povezuje zeleni del z betonom, povezuje spodnji kraj z zgornjim, pomeni povezanost ljudi z železarno, kajti kar je zraslo na Ravnah, je zraslo iz jekla in tudi prihodnje življenje bo odvisno »od železa«.

Leta 1975 so se simpozija udeležili Japonec Yuki Oyangi, Danec Jörgen Haugen Søreuren ter Petar Hodži Boškov; 1981 pa še Američan Thomas Lindsey, Nemka Irmtraud Ohme in Zvonimir Kamenar in Milena Braniselj.

Postavljene plastike dokazujejo, da ima jeklo kot kiparsko gradivo neomejene izrazne in oblikovne možnosti. V delih prevladuje abstraktna plastika (zato se včasih zastoj sprašujemo, kaj vendar predstavlja), čeprav gre tudi za zelo spoznavne oblike kot je Kamenarjeva pred AMD ali Lindseyeva pred gimnazijo, ki pa ju vseeno ni mogoče »prevesti« v razumljivo predmetost.

Obe kiparki pa sta na simpoziju iz jekla izvabili lahкотnost, prva je izoblikovala pobarvano jeklo »izrezljanko«, druga pa vetrnico; obe deli stojita pred šolama in

simbolizirata lahkatnost in igrivost otroškega živčava in z gibkostjo razbijata togost kvadratastih in pravokotnih stopnic in blokov.

V letošnjem jubilejnem letu pa so se simpozija udeležili: Američan Gary C. Dwyer, Irec Jim Buckley ter Jugoslovana Dušan Tršar in Roberto Stell.

Nekaj lahko rečemo za našo FORMO VIVO — večina skulpture dopolnjuje arhitekturo, mestno okolje, poživlja naš bivanjski prostor in se vključuje v našo zavest o okolju.

Angelca Haramije

NOVA PRALNICA NA RAVNAH

V začetku maja smo se preselili v nove delovne prostore. Odprli smo jih za občinski praznik občine Ravne.

Pralnica na ravnah je bila ustanovljena maja 1961. leta kot servis pri krajevni skupnosti Ravne. Leta 1965 smo postali samostojna delovna organizacija. Na začetku poslovanja je bilo zaposlenih le 7 delavk. Opravljali smo storitve samo za občane. Leta 1962 se je obseg poslovanja zelo povečal, saj se je Železarna Ravne odločila, da organizirano koristi naše storitve. Število zaposlenih pa se je povečalo na 14 in kasneje na 22 delavk. Postopoma se je obseg dela širil. Za naše storitve so se odločile tudi druge delovne organizacije. Vseh 23 let smo delali v kletnih prostorih samega doma na Čečovju, ki so postali pretesni in so omejevali nadaljnji razvoj. Ti prostori so bili vlažni, slabo zračni, temačni in nefunkcionalni. Opremo smo sproti obnavljali. Neprimerni prostori niso dopuščali, da bi sledili zahtevam tržišča, zato smo bili prisiljeni odklanjati naročila.

Že dolgo smo želeli pridobiti nove prostore in opremo ter tako izboljšati delovne razmere in hkrati zadovoljiti potrebe po naših storitvah. Začetek intenzivnih prizadevanj za nove delovne prostore sega v leto 1979, ko je Ekonomski center Ravne izdelal investicijski program. Pri izvedbi programa smo se v začetku srečevali z dvema enako težavnima problemoma: kako zbrati potrebna finančna sredstva za investicijo in kje najti primerno lokacijo. Za iskanje ustrezne lokacije smo skupaj s pristojnimi organi in službami porabili veliko časa in truda. Že je kazalo, da problema ne bomo mogli rešiti, pa je bil leta 1980 na prodaj objekt zasebnega lastnika, zgrajen do tretje faze, in prvotno namenjen za avtopralnico. Ta lokacija je kar ustrezna, je sredi kraja, na dostopnem mestu in ob Železarni Ravne, največjem porabniku naših storitev.

Ugotovili smo, da bo mogoče z manjšimi prizidavami in dograditvijo pridobiti objekt, v katerem bomo lahko funkcionalno in smotrno organizirali pranje, likanje in

krpanje delovnih in drugih oblačil in perila.

Seveda bi bilo boljše, če bi bil objekt že od začetka namenjen, projektiran in grajen za končni namen. Večjih ovir v tehnološkem procesu dela ni. Po vztrajnem iskanju potrebnih finančnih sredstev se je pokazala realna možnost 1980. leta ob razpisu presežkov samoupravnih interesnih skupnosti v občini Ravne. Z našim programom smo zadostili namenom za uporabo teh sredstev, saj smo v pralnici zaposlene izključno ženske in tudi vsa dodatna delovna mesta so primerna za ženske. Naša dejavnost je storitvena in širšega družbenega pomena, ki sama ni dovolj akumulativna. Presežki sredstev SIS so bili osnova za nadaljnje združevanje sredstev zainteresiranih uporabnikov naših storitev. Za gradnjo objekta in nakup opreme so združili sredstva v letu 1981 iz presežkov SIS 9.700.000 dinarjev, v letu 1982 Monter Dravograd 400.000 dinar-

jev, Instalater, tozd Proizvodnja Prevalje, 300.000 dinarjev, Gradis Ravne 300.000 dinarjev in Integral tozd Delavnice Prevalje 50.000 dinarjev. V letu 1983 Hypos Muta 150.000 dinarjev in največji sovlagatelj Železarna Ravne 3.500.000 dinarjev. Železarna Ravne je tudi zgradila objekte za dovod energetskih medijev (para, komprimiran zrak in voda), s katerimi nas bo tudi oskrbovala. Sredstva presežkov SIS in sredstva Železarne Ravne so združena nepovratno, ostali sovlagatelji pa so združili sredstva pod ugodnimi pogoji. Bančnega kredita kljub prizadevanju nismo uspeli pridobiti. Do maja letos smo vložili 2.400.000 dinarjev lastnih sredstev, v kratkem pa bomo vložili še 2.000.000 dinarjev (vrnili bomo namreč komercialni kredit izvajalcu). Pri seštevku dosedanjih vlaganj v višini 18.400.000 dinarjev je treba upoštevati, da so vlaganja v objekt in opremo trajala skoraj štiri leta in je današnja vrednost bistveno večja.

Prvotni in dodatni projekt je izdelal Kograd, Projektivni biro Dravograd, vodja projekta je bil Jožko Frasn, dipl. inž. arh. Gradnjo smo zaupali najugodnejšemu ponudniku Gradisu Ravne s kooperanti. Dela je vodil Marjan Zupančič. Nadzorni organ je bil Peter Gorjanc, dipl. inž. gr. V stavbi so prostori: sprejemnica, pralnica, likalnica, šivalnica, jedilnica, garderoba, pisarne, skladišče in sanitarije v skupni površini 450 m². Vsa oprema je domača. Pralne in sušilne stroje je dobavil Primat Maribor. Iz prejšnjih prostorov pa smo prenesli še uporabne likalne naprave in šivalne stroje. Velika pridobitev je pralni stroj za 100 kg suhega perila. Zmogljivost pralnice je 1.100 kg na dan. Nekaj manjkajoče opreme, kar pa ne vpliva na osnovno zmogljivost, bomo kupili v prihodnjem obdobju. Pralnica je gotovo velika pridobitev za delovne organizacije in občane v naši in sosednjih občinah. Ta pridobitev je uspeh skupnih naporov občine, sovlagateljev, izvajalcev in kolektiva.

V novih prostorih imamo boljše delovne razmere, postopno pa bomo povečevali obseg in vrsto storitev ter se trudili, da jih bomo še naprej opravljali kvalitetno in solidno.

Dobili smo novo pralnico

Franc Gornik

323 let Vrhnjakove hiše

Brdinje šte. 40

Skoraj dvajset let sem zahajal k Vrhnjakovim na Brdinje, kamor me je prvič zanesla pot za gobami. Spoznal sem se z lastniki, še posebej s sinom Lovrom sva si bila »po knofih«. Njegov oče Ivan je rad pripovedoval dogodivščine iz prve svetovne vojne, ko je služil pri »kranjskih janczih« na soški fronti, kjer je bilo še več fantov iz Kotelja, med njimi tudi Prežihov Voranc.

Sedanji lastniki Sekavčniki so se priženili na to posestvo konec prejšnjega stoletja. Bili so dokaj premožni kmetje z mogočnimi starimi gozdovi. Denar so le težko spustili izpod »palca« in imeli so to smolo, da jim je propadel iz vojske v vojsko. V posodobitev hiše in posestva so vlagali malo in tako je vse breme modernizacije in gradnje nove hiše padlo na rame mladega gospodarja Lovra.

Pri hiši so bili ljudje in živina skozi stoletja žejni vode, ki je je v tem delu Brdinj zelo malo. Povedali so mi, da je v tem delu Kotelja dobil Prežih navdih za novelo »Kopljki pod Brezo«.

Podzemni vodnjak je bil oddaljen od hiše in hleva približno 100 m in v zimah je skoraj usahnil. Vso vodo so morali znositi do štale, da je živina dobila svojo pičlo porcijo. Da je bila tragedija z vodo še večja, je stari oče Ivan v tem vodnjaku nazadnje še utonil, ko mu je ob zajemanju vode spodrsnilo.

Pa dosti o tem, da ne bo zamere.

Vsa leta, ko sem zahajal k Vrhnjakovim, me je zanimala preteklost te stare hiše, v kateri je še vedno vidna črna kuhinja.

Na tramovih nisem našel nobenih letnic, kar je drugače v starejših hišah običaj. Pred približno petimi leti pa sta mi mati Frančiška in sin Lovro pokazala stare križe, ki so bili pribiti pri steni na hišnem nosilcu. Bili so večkrat prebeljeni in ko jih je Lovro snel, so se razleteli od starosti. Doma sem jih očistil, ter sestavil in tako dobil zanimivo trojko, ki je vidna na sliki.

Graditelj hiše je za označbo letnice izdelal križ, ki ga je s težko tesarsko roko okrasil z letnico 1661. Nad njo je upodobil nekakšno sonce, lahko pa je mišljena tudi trnjeva krona. Na drugem križu so inicialke CA, to naj bi bile začetne črke graditelja, in VT, lastnika hiše.

Hiša je tipična za to obdobje. Obrnjena je s čelom proti cesti, ki so jo stoletja neviht sprala vsaj za 1 m, tako da se vidijo že temelji, in v hišo vsekane luknje za trlice so za vsako stoletje nekaj decimetrov nižje.

Sliko Vrhnjakove hiše je v enem zadnjih Fužinarjev priobčil in opisal Maks Dolinšek, zato tega ne bom ponavljal.

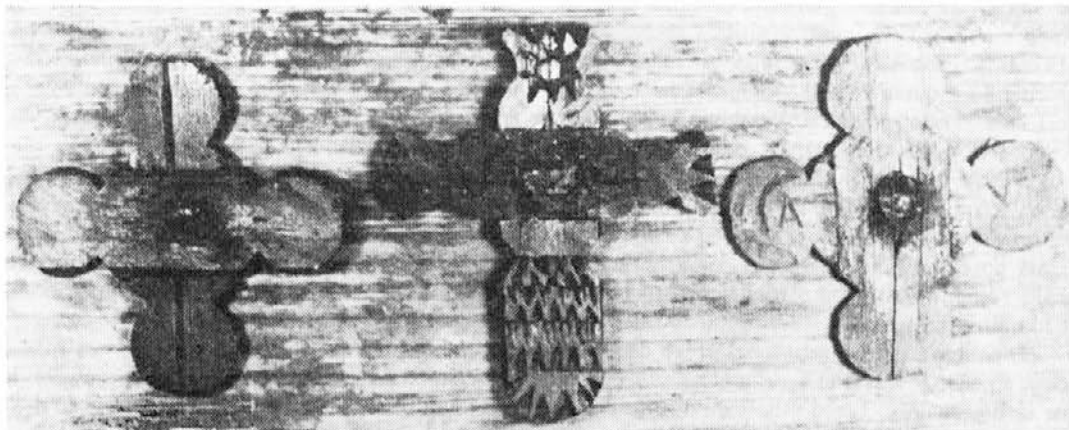
Mogoče bi bilo zanimivo opisati, kaj se je dogajalo po svetu v času, ko so si »Vrhnjaki« zgradili hišo.

Štiri leta pred tem je zasedal avstrijski prestol Leopold I., ki bi moral postati pravzaprav duhovnik. Njegov brat, prestolonaslednik Ferdinand, je nepričakovano umrl in tako je moral Leopold s 17 leti postati avstrijski cesar. Vladal je celih 48 let do 1705.

Za časa njegovega vladanja se je ponovno vnel boj s Turki, ki jim je takrat vladal Mohamed IV. Med branilci je bil s svojimi vojaki tudi Vajkard Valvazor, vendar so bili ti boji na Ogrskem in južni Moravski. Končali so se s porazom Turkov pred Dunajem leta 1683.

V Rimu je takrat papeževal Aleksander VII., ki je nasledil v letu 1655 umrlega Inocenca X.

Imel je velike težave s katoličani v Franciji. Tam je vladal v tistih časih Ludvik XIV., imenovan tudi »Sončni kralj«. Dal je zapleniti cerkveno premoženje ter hotel postati tudi cerkveni vladar. Pri tem njegovem odpadništvu so ga podpirali Janzenisti.

Večstoletni spomenik v naši občini, ki ga bo vzelo to leto

Fužinarska kladiva ob Meži so takrat že kovala železo za civilne in vojaške potrebe. Znano je, da je leta 1620 odkupil Melhior Putz rudnik železa in kovačnice v Črni. Pridobil si je tudi koncesijo za dve talilni peči. Bil je špekulant, ki je uvidel, da s tem podjetjem ne bo na hitro obogatel, zato je že leta 1624 vse skupaj prodal grofu Hansu Ludvigu von Thurnu za 16000 fl in 500 tolarjev. Glavne fužine so bile takrat okoli Mušenika.

V stari skrinji na »Vrhnjakovem« podstrešju sem našel nalepljen list romarske cerkve »Loretto«, kamor so v prejšnjih stoletjih hodili romarji na »božjo pot«. Cerkev je natisnjena na ročno iz-

delanem listu papirja, zato sklepam, da jo je v naše kraje prinesel eden od teh romarjev. Ti so se ob določenih časih zbirali v Trstu. Od tod so jih brodarji odpeljali čez morje v Jakin (Ankono). Najprej so obiskali Loreto, kamor naj bi prinesli angeli Jožefovo hišo iz Nazareta čez Trst. Nekateri romarje je nato vodila pot še naprej v Rim.

Rod Vrhnjakov, po katerem je kmetija dobila ime, je gospodaril do leta 1833. Takrat je posestvo podedovala hči Marija. Poročila se je z Aleksom Drobičem, ki je bil rojen na Brunerjevi hubi na Selah. V zakonu sta imela pet otrok: Urbana, Aleksa, Elizabeto, Uršulo in Lorenca.

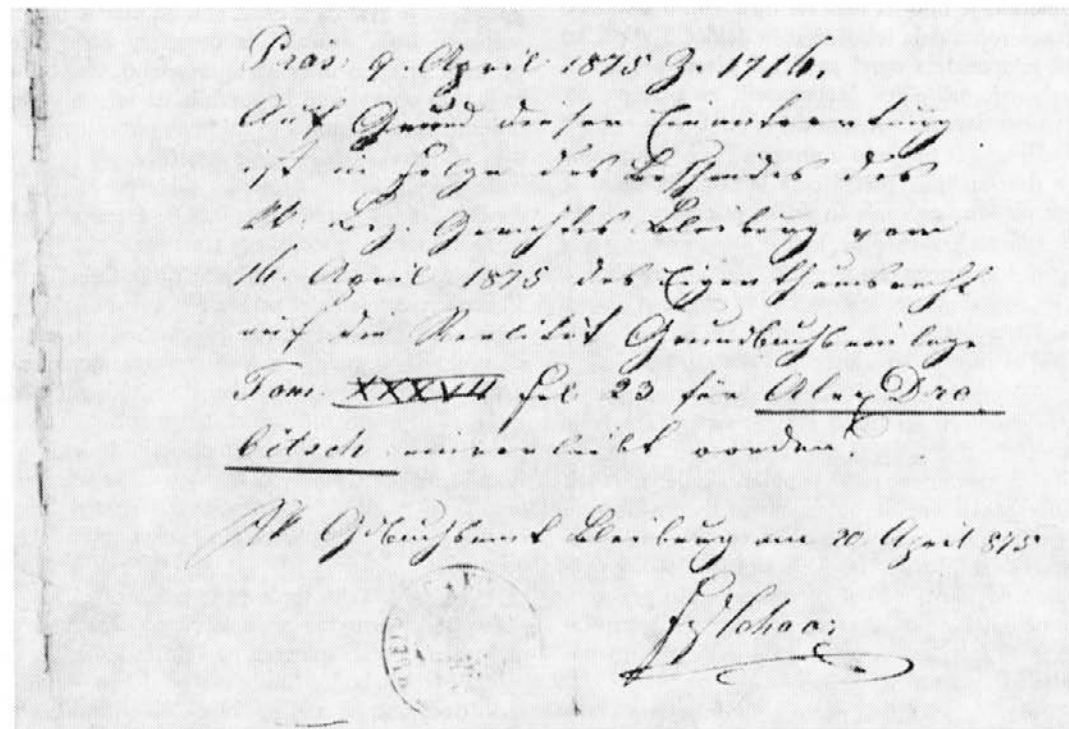
Marija Vrhnjak-Drobič je umrla 28. novembra 1874 ter zapustila dediščino 1400 zlatnikov svojim otrokom. Iz dokumentov je razvidno, da je

imel Aleks velike težave pri izplačilu dediščine svojim otrokom. Že leta 1892 zasledimo, da je Vrhnjakovo prodal Alojzu in Mariji Šantini.

Alojz Šantini je umrl 31. maja 1896. Posestvo je zapustil mladoletnemu sinu Jožefu, zato je kmetijo do polnoletnosti vodila mati Marija.

Verjetno je mladi dedič kmalu umrl. Posestvo je prevzela njegova sestra Julijana Šantini, ki se je poročila z Ivanom Sekavčnikom. S to poroko je Vrhnjakovo prišlo v last Sekavčnikov, ki so na Vrhnjakovem še danes.

Vso na podstrešju najdeno dokumentacijo (50 listov) bom oddal v Delavski muzej na Ravnah.

Dokument iz leta 1875, ko je po smrti žene Marije postal lastnih Vrhnjakovega posestva

Mici Kotnikova

Ob sprejemu-slovo

Godba in glasovi govorečih na otvoritvi nove leške šole so mi prišli nasproti že v Gutovske travnike. Od daleč so se videle zastave med množico nastopajočih otrok. Tega dneva se bodo sedanje generacije spominjale. Generacije osnovnošolcev in malčkov iz novega vrtca. Obstanem pred spomenikom. Vaščani sežejo do roba ravnine. Mnogo ljudi je tudi z bližnjih Prevalj. Mehak bel pesek, posut pred spomenikom, je prostor še polepšal. Tu se igra dvoje otročkov. Vnučka Šibovske Florke. Igrata se z drobnim peskom, med tem ko mlada starša poslušata spored. Med Lešani so pomešani učitelji iz prevaljske šole. Med njimi ugledam tudi svojega učitelja Černca. Tako dobro se še drži. Vzravnan in ohranjen, čeprav je poteklo že 41 let od tistega vigradnega jutra, ko nas je pokojni ravnatelj Lebič napotil nazaj domov. Podučil nas je v 6. razredu o nevarnosti, ki preti Sloveniji. Naj se ne zadržujemo po cestah. Naj ostanemo doma ob starših, kajti vojna, ki grozi, bo prinesla gorje in nesrečo nad našo deželo.

27. november je bil zelo topel in lep dan. Sonce je s pozno jesenskimi žarki grelo zbrane vaščane in nastopajoče. Iznad množice pa se je dvigala nova stavba. Lepa je nova šola. Ponos Lešanov. Tam, kjer je bila ograja nekdanjega šolskega dvorišča, kjer se je prostor za igre končal, tam je začetek novega poslopja. Poslopje stoji ob poti na Nove bajte. Prostor v zgradbi pa je večnamenski. Tako so Leše z novo šolo pridobile tako pogrešano prostorno dvorano za igre.

Prisluhnila sem Jelenovemu Lipiju, ki mi je pokazal premakljivo okenca: »To je pa lina za delitev otroške malice, da ne bo treba kuharici tekati po dolgih hodnikih z malico. Ja, kako smo si lomili glave, pa študirali, kaj bi se še zboljšalo pri zidavi.«

Ganjen je bil, ker je zamisel o šoli, vrtcu in lepih prostorih v njej — uspela.

In njegovi petelini na razstavi, kako so bili lepi. Gotovo mora biti ženi lepo, če se mož loti takega ročnega dela z iglo in prejico. In koliko umetnin je bilo na razstavi njegovih. Videli smo razna ročna dela leških žen in deklet. Kaj pa, ko bi kdo dekleta ogrel za FILE umetnine. Ko bi nekdanje učiteljice še poprosili za prelepo dejavnost davnega ročnega dela . . .

Šli smo iz prostora v prostor. Na hodniku smo se drenjali. Kar precej časa je poteklo, da si je vsa množica ogledala to veliko pridobitev.

Tam na kraju stavbe, kjer je prostorna in svetla igralnica, namenjena 4-, 5- in 6-letnim otročkom, tam se me je oprijela pa čudna otožnost. Slovo od stare šole.

V ta prostorček nimam kaj poslati.

Dekleta in mlade žene tega niso občutile. V tem prostoru so njihove tihe materinske želje pridobile domišljjski čar. Tisti bogati čar materinskih sanj. Mene pa se je polastil čuden občutek slovesa. Nič več ne bomo srečali tistega blagega učitelja, Ožbija, ki je ob njem poteklo moje najlepše šolsko leto. V lanskem so ga položili k večnemu počitku. Nič več ne bomo srečali prijaznega učitelja Lebiča. Prav na dan, ko je bila proslava nove šole, so se poslovili od pokojnega ravnatelja na stari prevaljski šoli.

Tako so položili k počitku že dolgo pred tem Janjo Lebičevo, ki je prihajala poučevati na Leše. Tudi ročna dela in petje je vodila. Kje so že tista

leta, ko smo prihiteli k pouku v blage roke Janji, Ožbiju, Ivanu . . .

Druga za drugo odhajajo mamice, ki so nas počesale, skuhale in zabelile žgance, tudi kdaj priganjale, da bi šole ne zamudili. Takrat, ko smo tekli, ni srce nič nagajalo. Bum, bum, je razbijalo v sencih, dušilo pa ni. Usta so bila rožnata. O povišanem pritisku se nismo nič učili, ni bilo potrebno . . . Besedi kap — infarkt sta bili daleč od nas.

Tako malo je na Lešah še mamice, ki so vstajale mojim sošolcem. Morda so še štiri.

Skrivalnikova mama so tisti novembrski dan sedeli pri oknu. Razpoloženje pred novo šolo je seglo do njih.

Kako si bolnik, ki ne more sam po stopnicah, želi, da bi spet občutil pod nogami mehko trato, da bi mogel na obisk k nekemu, ki ga ima rad. Ob pogledu na urne korake zdravih si bolnik zaželi, da bi še mogel hoditi kot včasih. Proslavo bolnik sprejme drugače, gren invalidnosti mu brani, da bi ga od srca razveselilo.

Danes Micijeve mamike ni več.

Legle so želje in upi Micijeve mame v grob k mlademu dekletu — vnukinji Miri, ki jo je družinica tako pogrešala.

Vračala sem se od sprejema nove leške šole.

Osiveli lasje sošolcev potrjujejo, da so naša leta zdrsel z bliskovito naglico mimo nas. Ob novi šoli je v nas zrasel občutek slovesa, slovesa od stavbe, v kateri je stekla polovica šolskih let — lepih let.

In slovo od učiteljev, ki sta nas želela vzgojiti v dobre ljudi.

Kako težavna je hoja z bergljami, hoja brez obeh nog, a učitelja Lebiča je spremljala v šolo ljubezen do otrok. Vlivati v otroška srca bogate zaklade znanja, oplemenitenega s srčno dobroto, z ljubeznijo.

Vračam se z Leš. Narava se pripravlja na zimski počitek. Po travnikih ni zelenja. Spet in spet mi stopajo pred oči svetli prostori novih učilnic, prostorne dvorane, razstava ročnih del. Petje in godba, ki je zvalila k oknu eno od mamice mojih sošolcev. Bolni mamiki je otvoritev nove šole prinesla prijetne urice in spremembo. Zamotilo jo je. Ob opazovanju je pozabila na težave svoje boleznici. Bleda mamika se mi je ob oknu nasmehnila . . . Oživi podoba Janje Lebičeve. Na tilniku zvita debela kita. Oči tople. Glas pa prijeten, da človeka — otroka osvoji. Oživi spomin na vigradno travo Pristovskega travnika.

Devetletna fantka — Sirkov Erih in Debelškov Vinko sta zletela daleč od steze kot dve iskri. Živahna in neugnana. Visok, vitek učitelj pa stoji ob cvetovih vigradnih rož, skupaj opazujemo tekanje mravelj. Sonce majskega dopoldneva nas greje, znal je biti tudi topel dan v aprilu. Trava je bila čudno lepo zelena, mehka in še kratka. Rože v njej kot puščelci. In Lodrantov Ožbi je tako lepo poklical neugnanka, da se naj lepo vrnete, ostaneta na stezi. Naj ne tekata po njivah ali travi.

Ni bil hud. Tako toplo ju je poklical . . . Malčki iz prvih razredov nove šole bodo čez 50 let prav tako obujali spomine na šolo in življenje v njej. Povedali bodo. Otvoritve se dobro spominjamo, saj smo na njej nastopali. Na glavah smo imeli titovke, pred nami je bila strnjena množica samih znanih obrazov. Sprejeli smo prapor

šole z imenom leškega učitelja in z željo, da bomo šolo čuvali.

Postojim sredi strmine. Siva stavba nekdanjega knapovskega zbirnega mesta — FRLESCIMER — poznejša naša šola — se z značilnim »turnom« dviga nad drugimi hišami. Iz lin tega »turna« je pel zvon, ki je vabil knape na šiht. Po stopničkih te stavbe smo se vzpenjali otroci. Med nami Ožbi in Janja, ki sta puščala doma otroke približno enakih let, kot smo bili mi v njunem razredu.

To leto ob otvoritvi je bilo za njune otroke eno najtežjih. Slovo otrok od obeh atijev — Lodrantovega in Lebičevega.

Ta dan bodo otroci učiteljice Janje Lebičeve pospremili svojega očeta k zadnjemu počitku.

Z invalidskega vozička in z bolniške postelje se Doričin ati ne bodo več oglašili. Požrtvovalna hčerka bo ostala sama v domu.

Toda spomini na blage starše ostanejo tako živi v predmetih domače hiše da z otroki živijo naprej. Oživljajo sleherni trenutek in osrečujejo.

Nizko je potovalo sonce. A je vendar tako prijetno grelo. Grelo tudi našo staro šolo, kateri se je ta dan izteklo dolgoletno poslanstvo — poučevanje otrok v knapovski vasi.

Nizko pod Gutovnikom sta ostali leški šoli. Leta so odnesla naše najlepše — starše in mladost.

Srečno, šolska doba, srečno, mlada leta — srečno!

Ivan Ivartnik

Užljja goza

**Mogočna med nami ti stojiš,
groma in sovraga se ne bojiš.
Med oblaki spokojna ti živiš,
vse lepša, mlajša se nam zdiš.**

**Gozdovi mogočni pod teboj šumijo
in polja žitna valovijo.
V spokoju tvojem gamsi živijo,
pod Šmohorico ruševac jutro ti naznanja.**

**Romarji na vrhu cerkev so zgradili,
da v hladu tvojem bi molili.
Nikoli biriču niso se klonili,
saj pod teboj so se rodili.**

**Puntarji v prepadih so se skrivali,
kmetu, holcarju novo misel so odkrivali.
Priti mora dan, ko kmet ne bo tlačan,
pod goro življenje si bo krojil sam.**

**Na tvoj vrh povzpел se je partizan,
ves izmučen, a nasmejan;
boj krvavi ni bil zaman,
tujec z gore za vedno je pregnan.**

**Danes praznik s teboj slavimo,
uspehov svojih vsi se veselimo.
Dom svoj na vrhu smo obnovili,
v njem si zdravje in telo bomo krepili.**

Ivan Modrej

Lov in ribolov v Mežiški dolini ob koncu XVI. stoletja

V škofijskem arhivu v Ljubljani je v fasciklu 98/3 ohranjen urbar gospostva Pliberk na Koroškem iz leta 1570, ki ga je na povelje tedanjega deželnega kneza dal sestaviti David Ungnad, baron v Ženeku, kot zastavni gospod graščine in gospostva Pliberk. Na prvi strani tega urbarja je zapisano: »Urbars, beschreibung der Herrschaft Bleiburg, samt aler irer zuegehörung, so ich Mavid Ungnad Freyherr zu Sonegg, als Pfandt inhaber jezt berüerter Herrschaft, auf gnedigste in beuelch vnnd vervordnung der Fürsth Dhrl. Erzherzogen Carls zu Österreich etc. meines gnedigsten Landtsfürsten vnnd Herrn dess 1570.er Jahrs so will mir bevust, vnnd zu erfahren möglich gevest, bereüthen vnnd aufrichten hab lassen, wie hernach volgt.« Opis urbarja gospostva Pliberk z vsemi njegovimi pritikinami, ki sem ga dal preračunati in sestaviti jaz, David Ungnad, baron v Ženeku, kot zastavni imetnik tega zgoraj imenovanega gospodarstva, na milostni ukaz in odredbo njegove knežje veličine nadvojvode Karla Avstrijskega itd. mojega milostnega deželnega kneza in gospoda v letu 1570, kolikor mi je bilo osebno znano in kolikor je bilo mogoče s poizvedbami ugotoviti, kakor sledi.

David Ungnad je bil naslednik barona Ivana Ungnada, znanega pospeševalca slovenskega protestantskega tiska na Württembergem v Nemčiji. Ivan in David Ungnad sta bila lastnika graščine in gospostva Sonnegg (Ženek). Ta grad je stal blizu Globasnice v Podjunu na Koroškem (pri Braslovčah v Savinjski dolini pa je grad Žovnek). David Ungnad pa je imel tisti čas poleg graščine Ženek v posesti še grad in gospostvo Pliberk kot zastavljeno gospostvo. Tudi David Ungnad je bil po ohranjenih arhivskih virih vnet protestant, kar pa naj bo tu omenjeno le mimogrede. Zastavni gospod gospostva Pliberk je imel v svojih rokah tudi deželno sodišče tega gospostva. Pod to deželno sodišče je spadal tudi velik del Mežiške doline. Del Mežiške doline je spadal pod deželno sodišče Črna, del pa pod deželno sodišče Guštanj (današnje Ravne). Meje vseh treh deželnih sodišč so v urbarju iz leta 1570 natančno opisane, bilo bi pa preobširno, da bi jih tu navajali. Pliberško deželno sodišče je bilo zelo razsežno. Na severu in vzhodu do izliva Meže v Dravo je bila za mejo reka Drava. Od tod je šla meja po potoku Meža do Slatinskega vrha (Tolsti vrh), od tod dalje severno od trga Guštanj do vasi Poljana, potem čez vrh Pece do griča nad Brežko vasjo in od tod po ravni črti do Drave.

Kako mogočno je bilo gospostvo graščine Pliberk, nam razodevajo vpisi podložniških kmetij v urbarju. Pliberškemu gospostvu je bilo podložnih v območju deželnega sodišča okoli 250 kmetij, podložniki ostalih gosposk pa so morali plačevati pliberškemu gospostvu odvetščino. Iz zapisov v urbarju izvemo tudi, da je bil grad v Guštanju leta 1570 nezaseden in da je tisti čas tudi gu-

štanjsko deželno sodišče upravljal baron David Ungnad po svojem oskrbniku. Pliberško gospostvo pa je tisti čas verjetno upravljalo tudi deželno sodišče v Črni, kjer je imelo pravico do velikega lova v tamkajšnjih gozdovih, kakor bomo videli.

Poglejmo najprej, kaj je vpisano v urbarju leta 1570 glede lova: Ob koncu popisa mej deželnega sodišča Pliberk je vpisana tale pripomba: »Meje tega sodišča gospostva Pliberk niso nikjer sporne in se ne dela na nobenem kraju kaka škoda, razen od strani graščine Suha (Neuhaus) in njenega pomirja, ker si je ta graščina drznila povečati svoje pomirje ali obgradje (Burgfried) čez njegove določene meje v mnenju, da to pomirje sega dalje. Tam si lastijo tudi kmetje, ki so naseljeni v tem obgradju in ki spadajo pod grad Suha, pravico do izvrševanja malega lova in streljajo divjo perjad, ko je vendar znano, da pravico do malega lova oddaja gospostvo Pliberk v zakup in sicer v vsakem oddanem lovišču po enega zajca in eno lisico več ali manj. Prav tako si lastijo pravico do malega lova podložniki graščine Scherberg in tudi tu oddaja gospostvo Pliberk lovišča v zakup. Grad Scherberg nima nobenega pomirja. Glede velikega lova je vpisano v urbarju iz leta 1570: »Kar se tiče pravice do velikega lova gospostva Pliberk, ni bilo v letih, v katerih sem jaz gospodar gospostva, uplenjeno nobeno leto več kot en kos divjadi. Stalež rdeče divjadi (jeleni, srne) je v območju gospostva zelo majhen iz razlogov, ker so gozdovi, ki niso v lasti pliberškega gospostva, temveč drugih gospodov, zelo posekani in polni goličav, da nima divjad več tistega obstanka kot nekdanj. Pa tudi od letiče perjadi pride redkokdaj katera na odstrel.«

Glede malega lova pa je David Ungnad vpisal v urbar, da se mali lov ne oddaja več v zakup, kakor je bil prej običaj, temveč ga izvršuje sam za potrebe lastnega gospodinjstva. Pri opisu mej deželnega sodišča v Črni pa je v navedenem urbarju tale pripis: »V Črni obstojita dva velika gozda, v katerih je mnogo divjadi, in sicer jelenov in srn, medvedov ter divjih prašičev. Prvi, ki mu je ime Lipovec, je po eno miljo hoda dolg in širok. Drugi, imenovan Peca, je tudi približno eno miljo hoda dolg in širok. Tam je naseljenih dvanajst kmetov, ki so dolžni loviti medvede in kakor hitro ustrele medveda ali divjega prašiča, so dolžni oddati to divjačino v graščino Pliberk, zato se jim pa odda od vsakega medveda dve šapi in ena pečenka. Če ustrele srno, jo morajo prav tako oddati v Pliberk. Za vsako srno dobe po štiriindvajset beličev.

Glede ribolova so v urbarju iz leta 1570 ti zapisi: »V vodi, imenovani Mežica, sme imeti oskrbnik v Guštanju enega, oskrbnik v Pliberku pa dva ribiča, in to od Črne do Guštanja, ki naj skupaj ribarita.« Gospostvo Pliberk ima tele ribolovne pravice: »Na Dravi ima imenovano gospostvo pravico do ribolova od Žvabeka do Suhe na polovici Drave in se ta del oddaja v zakup za en funt beličev. Od Labuda do izliva Mežičice v Dravo se oddaja ribolovna pravica za tri šilinge, šest beličev in tri obede rib (drey Essen Visch). Med Labudom in Suho imata ribolov dva kmeta, ki spadata pod graščino Gossla; stari kmetje pa trdijo, da je pred leti ta pravica pripada tudi gospostvu Pliberk, zato je treba pri kmetih ali njihovem gospostvu vprašati in poizvedeti, po kakšni pravici kmetje tam ribarijo. V potoku Mežica, ki izvira nad Črno in ki teče skozi Guštanj do Dravograda, kjer se izliva v Dravo, ima go-

Ko prepeka

spostvo Pliberk pravico ribolova od začetka, kjer meji deželno sodišče na Črno, do kraja, kjer mejita pliberško in guštanjsko deželno sodišče pri posestvu Serančiča. Četudi teče tam Mežica med hribi, je njen vodotok majhen in je v njej malo rib. Nadalje ima pliberško gospostvo ribolovno pravico v potoku Mežica od slatinskega vrelca do izliva v Dravo. Prav tako spada pod pliberško gospostvo žabji potok, ki izvira pri posestvu, imenovanem Glunkovo posestvo, in ki teče do mesta Pliberka. Opis ribolova, spadajočega pod urad Guštanj: »Začenja se na potoku Mežica na kraju, kjer mejita pliberško in guštanjsko sodišče pri posestvu nad Poljano, imenovano Stražičevo posestvo, in se neha pri studencu, imenovanem Slatinski studenec. Od tega ribolova se mora oddajati oskrbniku v Guštanju skozi vse leto vsak petek po en obed rib. Če bi se to na kak petek zamudilo, se mora nadomestiti drugi ali tretji petek. Za en obed rib pa se ne sme dajati manj kot štirindvajset postrvi ali liponov. Ker pa je sedaj graščina v Guštanju prazna in ni tam nobenega oskrbnika, se morajo te ribe oddajati v grad Pliberk. V imenovanem vodu Mežico se iztekajo na mnogih mestih majhni potoki, ki pa nimajo mnogo rib, razen tistih, ki iz Mežice pridejo v te potoke, pa tudi te ne ostanejo. Ko pridejo namreč neurja, odnese voda vse ribe iz teh potokov s seboj. Od označenega slatinskega vrelca pripada ribolovna pravica na potoku Mežica od njenega izliva v Dravo zopet gospostvu Guštanj ali Pliberk, kakor je zgoraj omenjeno.

»V Črni so trije potoki, prvi je Mežica, drugi Mežičica in tretji Nahorn. Vsi trije potoki imajo postrvi, ki jih smejo loviti tako daleč, kolikor daleč sega deželno sodišče. To ribolovno pravico izvršuje sedaj gospodarstvo Pliberk, in če se da ta ribolovna pravica v zakup, donaša približno šest funtov beličev, kadar pa se ta ribolov ne da v zakup, naj se prepusti prebivalcem Črne. Ob zaključku urbarja pa je David Ungnad dal vpisati tele pripombe: Pravica župnika v Guštanju do ribolova: »Vsakokratni župnik v Guštanju ima pravico do ribolova v Mežici, za kar mora oddajati gospostvu Pliberk enega skobca ali en ogrski goldinar; ribolov sme izvrševati sam ali po drugi osebi, toda le ob postnih dneh in to samo z vrvice in ne z mrežo. Proštu Jakobu Pruteju, bivšemu župniku, je oskrbnik Adam Swussinger zaplenil mreže.

Ribolovna pravica na Dravi in Mežici se je oddajala poprej na več krajih ribičem v zakup. Zakup je prinašal letno 7 funtov beličev; v času, ko sem imel jaz gospostvo v rokah, pa sem večji del tega ribolova upravljal za domače potrebe.«

Zaključki

Podatki, ki smo jih posneli iz urbarja pliberškega gospostva iz leta 1570, so glede lova in ribolova, posebno tisti glede lova, skromni, dajo pa nam kljub temu verno sliko o tem, kako so bile urejene lovske in ribolovne pravice v Mežiški dolini proti koncu 16. stoletja.

Lov in ribolov sta bila v tem času še vedno regala deželnega kneza. Kolikor pa si deželni knez teh pravic ni pridržal za določeno ozemlje sam, je imel te pravice zastavni gospod tistega zastavljenega deželno-knežjega posestva, kakor smo videli tudi v

našem primeru pri gospostvu Pliberk. Na območju deželnega sodišča Pliberk, kakor navaja David Ungnad, je bilo tedaj malo rdeče divjadi, to je jelenjadi in srnjadi in je tudi malo te divjadi prihajalo v ta lovišča iz drugih lovišč, kakor to Ungnad ugotavlja nekako z obžalovanjem. Bolj zanimivi so podatki o velikem lovu na območju deželnega sodišča Črna. Tam je smelo oziroma moralo izvajati ta lov dvanajst kmetov, ki so bili naseljeni v okolici Črne, morali pa so vsi uplenjeno divjad oddajati v pliberško graščino. Iz vpisa v navedenem urbarju iz leta 1570 izvemo tudi, da je imelo teh dvanajst podložniških kmetov svoja posestva v zakup po kupnem pravu, to se pravi, da so lahko s svojimi posestvi svobodneje razpolagali in so jih smeli tudi prodajati. Če pa so hoteli svoje posestvo prodati, so morali to javiti gospostvu oziroma grajskemu oskrbniku, in so morali plačati gospostvu od vsake marke kupnine po 24 beličev. Tem dvanajstim kmetom, ki so imeli svoja posestva v zakup po kupnem pravu, tudi ni bilo treba plačevati primščine, ki so jo morali plačevati gosposki tisti podložni kmetje, ki so imeli svoja posestva v zakup po zakupnem pravu. Ker je bilo teh kmetov, ki so smeli oziroma morali v območju deželnega sodišča izvajati velik lov, le dvanajst, smemo sklepati, da so bile to zelo velike in obširne kmetije in da so bili ti kmetje ne le dobri lovci, temveč da so se tudi z veseljem ukvarjali z lovom, saj so smeli streljati poleg srnjadi, medvedov in divjih prašičev tudi gamse. Uplenjeno divjad so morali sicer oddajati graščini v Pliberk, dobivali pa so za vsak odstrel odškodnino, bodisi v mesu ali denarju. Za tedanji čas, ko je še vedno prevladovalo fevdalno gospodarstvo in ko je bil velik lov domena vladajočega stanu, pa je navedeni primer, da so podložniški kmetje na določenem teritoriju sami izvajali velik lov, redke na slovenskem ozemlju. Kar se tiče malega lova, smo videli, da je oddajalo gospostvo v Pliberku ta lov kmetom podložnikom v zakup, kolikor tedanji uživalec tega gospostva David Ungnad ni sam lovil za potrebe svojega gospodinjstva. Zakupniki so smeli odstreliti letno po enega zajca in eno lišico več ali manj, kar se da sklepati, da so bili obsegi v zakup danih lovišč, kjer so posamezni zakupniki lovili, zelo majhni, in je moralo biti teh v zakup danih zemljišč mnogo.

Glede ribolova pa vidimo, da je imelo gospostvo Pliberk glavni dohodek te panoge gospodarstva iz reke Drave in potoka Mežice, manjši del pa iz potoka Bistrica, ki teče skozi mesto Pliberk. Na Dravi je imelo gospostvo Pliberk ribolovno pravico od Žvabeka do Dravograda, in sicer do polovice toka Drave. Pravico do ribolova v Dravi je oddajala graščina Pliberk v zakup, kolikor David Ungnad ni potreboval rib za lastno gospodinjstvo. Zakupniki ribolova na Dravi so morali poleg denarne zakupnine, ki je bila sorazmerno majhna, oddajati graščini letno še tri obede rib, to je okoli 70 rib. V potoku Mežica pa so za gospostvo Pliberk lovili ribe stalni plačani ribiči, ki so morali oddajati graščinskemu oskrbniku tedensko po en obed rib vse leto. Ker je vseboval en obed rib 24 postrvi ali liponov, smemo sklepati, da je bil potok Mežica tiste čase bogat z ribami. Ker so morali ribiči oddajati oskrbniku tedensko tako veliko število rib, bi sklepali, da tiste čase niso poznali lovopusta za

Jaser Terezija

KRUH

**Ko tako budna jaz ležim,
skozi spomine pohitim,
nazaj na moje mlade dni,
ko rastle sem brez teh dobrot,
kar jih ima naš mladi rod.**

**Presrečen, kdor delo je imel,
beseda kruh je pomenila veliko,
za naše starše besedo bridko,
saj ga veliko kje ni bilo doma,
kako nasititi lačna usta vsa.**

**Boli me, ako vidim kruh,
na tleh ležati,
ne morem mimo njega.
S spoštovanjem moram ga pobrati,
preveč ga cenim, da pustila
bi ga tam ležati.**

**A kaj bi s tem grenila si življenje?
Je že tako, da imajo eni preveč
in drugi premalo,
tako bo tudi še naprej ostalo.**

JESENSKI DAN

**Zunaj je turoben jesenski dan,
ves meglen je in zaspan,
dež pa kot za stavo lije,
da zemlja komaj ga popije.**

**Listje pada na zemljo,
jo pokrije prav lahno,
kakor da bi se bala
da ne bi drevje pozimi zmrzovalo.**

**Gozd se jesensko je odel,
vse barve ima in je vesel,
a kmalu konec bo tega,
botra zima bo prišla,
nam sneg bo dala,
do vigredi bo narava spala.**

postrvi in lipane. V potoku Mežica so smeli loviti ribe le s trnkom in ne z mrežami, kakor smo to videli pri vpisu pravice guštanjskega župnika do ribolova: župnik pa je smel loviti le ob postnih dnevih in je moral oddajati za to pravico gospostvu določene letne dajatve, ki pa so bile malenkostne. V reki Dravi so verjetno smeli loviti tudi z mrežami. Čudno se zdi, da David Ungnad navaja, da je bilo v potoku Bistrica malo postrvi. Za časa svojega bivanja v Pliberku sem več kot deset let lovil postrvi v potoku Bistrici in je bil pred prvo svetovno vojno ta potok eden najbolj bogatih postrvjih potokov na Koroškem. Zanimiv je tudi zapis v urbarju, da je imela graščina Pliberk pod gradom zgrajeni dve jami za shranjevanje rib.

Opomba: potok Mežica je reka Meža, potok Mežičica je potok Bistra, potok Nahorn je Javorski potok.

Gozd Lipovec je današnji Smrekovec, nekdanj je prevladovalo listnato drevje. Na to ime še danes spominja kmetija Hlipovec ob vznožju Smrekovca v Bistri, mimo te kmetije je nekdanj in še danes vodi pešpot z vrha Smrekovca na Ljubno v Savinjski dolini.

Vir: Dr. Anton Svetina, Lov in ribolov v Mežiški dolini ob koncu XVI. stoletja. Lovec, letnik 1970.

Milan Vošank

SEPTEMBRSKI DAN

Septembrski dan na hribovitih Brdinjah. Dan, že malo jesenski, a tudi še malo poletni obenem. Jesenske barve se že kažejo v prvih obrisih po gozdovih in sadovnjakih naokrog. Sadje se zrelo ziblje na vejah ali pada skupaj z listi v travo. Krompir je že pobran z njiv in nekaj brazd je že sveže obrnjenih za zimo. Le pesa in repa in zelenjava po vrtovih še čakajo na spravilo. Živina se že nemoteno preganja po travnikih, rešena poletnih žičnatih zapor električnih pastirjev. Jutra so često hladnejša in meglena in dnevi vse krajši. Sonce se je iznad Brinjeve gore že zdavnaj pomaknilo proti Peci, ki bo ob prvem daljšem deževju ali ohladitvi pokazala bele lise snega na svojih senčnatih strmali.

Jesen, letni čas, ko vse, naravo in ljudje, kakor da se poslavljajo, hočejo nekam poskriti. Ko vse hiti in se pripravlja na bližnje mesece zmrzali, snega in tulečih viharjev po grebenih in med vogali. Ko se bo vse umirilo — čakajoč novega brstja in zorenja in zaživetja na pomlad. Toda čez dan je še, ko sonce ogreje ozračje in naravo, da se od brazd na poljih pokadi sopara, vse tako poletno živahno. Sončna svetloba skuša ujeti barvite pramene gozdov in jih izrisati, uokviriti v slike, v neprecenljive umetniške podobe igre narave.

Septembrski dan. Lahko bi mu tokrat še porekli — kmečki praznik. Ne ravno takšen, kakršnega opisuje v jamniški (hotuljski) steljeraji Prežih. Kot že kar vaški praznik in veselje s petjem in z glasbo in veselico na koncu. Ki so si ga v veliko pričakovanje bajtarjev, hlapcev in dekel, privoščili lahko le največji pavri.

Ne takšen, pa vendarle praznik. Sobota. Zgodnje jutro, ki navkljub zamegljeni Uršlji gori onstran hotuljske kotline obeta sončen dan, ko se zbiramo na dvorišču naše domačije. Črna kava in šnops, za pogretje in dobro voljo, zaokrožita naokrog med nami. Koruzo, pravzaprav koruzna stebela, koruzno, še precej zeleno slamo, bomo spravljali z njive domov, na skedenj, na gumno, do slamoreznice. Stroj ima nad kolesom z rezalnimi noži podaljšane zavite puhalniške cevi in bo narezano slamo kar sproti zmetal skozi lino v silos.

Kar precej se nas je že zbralo, pa še nismo vsi. Ljudje, ki bodo poprijeli za delo: sorodniki, prijatelji, sosedje in znanci, bodo prihajali še vse dopoldne. Za začetek nas je vseeno le dovolj in razporedimo se po posameznih delih, različnih opravilih. Nekaj jih bo odšlo s srpi na njivo, kjer bodo želi koruzna stebela in jih na tleh zlagali v snope, nekake butare. Trije bodo s traktorjem vozili te butare domov na gumno. Traktor ima priključene posebej za prevoz živinske krme prirejene vile, ki se odpirajo in zapirajo. Vanje naložimo koruzo, polne zapreš, dvigneš in odpelje in samo odložiš na gumnu. Sijajna zamisel v pomoč in olajšanje kmečkemu delu. Na ta način ni potrebno zamudno nalaganje in razlaganje koruznih stebel na traktorsko prikolico ali morebiti celo okoren lojtrski voz. Dva bo-

sta stregla slamoreznici. Prvi, rezač, bo ravnal stebela na stolu in jih usmerjal med rezalne nože. Drugi, strežač, mu bo pomagal, tako da bo na stol prinašal manjše butare. Stroj, čeprav dokaj avtomatiziran in stebela vleče vase sam, pa je vseeno zahteven in kaj rad zaropota v prazno, če sta rezač in strežač prepočasna. Zato bosta morala delati, rezati neprestano. Počivala bosta samo med čakanjem na novo koruzo. Preostali bodo šli v silos. Okrogel, betonski, visok, temačen znotraj. Tlačili bodo. To delo ni naporno, utrudljivo morda le zaradi enoličnosti početja. Ves čas je treba hoditi v krogu po narezani koruzi, jo tlačiti, ker od časa do časa posoliti z grobo živinsko soljo. Od pravilno in dobro potlačene silaže in soljenja je odvisna kakovost in obstoj krme. Med tlačenjem se ves čas od zgoraj, skozi lino, iz cevi puhalnika usiplje narezana koruzna, zato so tlačilci pokriti z velikimi vrečami. Mnogi grede kljub vsemu prav radi v silos.

Slamoreznica glasno zaropota in s svojim rezkim, enakomerno udarjajočim glasom prodorno napove, da se je začelo. Za začetek strežem pri rezanju. Stroj ropota in požira; ko kolesje zagrabi konice koruznih stebel, jih brez zadržka potegne vase, med nože, in na drugi strani razrezane vrže skozi cevi v silos. Z rezačem ne govoriva veliko, sploh ne utegneva, če pa že, morava vpiti. Stebela so lepo zložena. Samo primem jih del ter položim na stol. Tako delam, dokler jih ne zmanjka in slamoreznica ostro zapoje k počitku. Ustaviva segret pogonski elektromotor in po gumnu zazeva prijeten mir. Le spodaj v silosu, glasno govoreč, kar tlačijo naprej. Ni treba dolgo čakati, da pred skednjem zaropota traktor. Narezana krma v silosu se počasi, a vidno dviguje.

Naporno in hitro delo, na gumnu tudi nekaj prahu, in toplota sonca, ki je potisnilo vlažno meglovje v doline in med gorske grebene, vse to nas je naredilo žejne. Vrč novega, reznega mošta je bil in postal vedno bolj dobrodošel in priročen. Po vsakem zrezanem kupu skupaj s prevozniki kratko posedimo na dvorišču in pogovori pa šale, se vedno bolj razvnamajo. Dobra volja nam je delo naredila prijetnejše.

Čez čas se pri delu zamenjamo. Sedaj pričem pomagati pri spravilu koruze. Dva stopiva zadaj na vile, se trdno primeva in že voznik požene traktor po zelenih zarah in po klancu navzdol do njive. Žanjci so pridni. Neutrudno se sklanjajo in s srpi zarezujejo v trda stebela. Storže, kolikor še niso bili obrani prejšnje dni, mečejo na kupe. Za njimi ostajajo butare stebel. Nekatere so precej velike. Pravijo, da čim težji je žanjec, tem večjo butaro koruze ali snop žita pri žetvi naredi.

Žanjce oskrbimo z moštom in naložimo med rogovile vil koruzo. Potem nevoznika spet poiščeva prostor na traktorju, kjer se pač da stati ali sedeti in že težko zaropota po mehki zemlji. Na klancu, na zarah, mora voznik traktor obrniti in zapeljati navzgor do ravnine z vilami spredaj. Tovor koruze bi namreč, če bi vozil normalno, preveč nevarno in nerodno dvigoval prednji del traktorja. Zato je zamisel, voziti čez strmi predel poti do skednja obrnjeno, popolnoma varna.

Dopoldan se je prevesilo proti dvanajsti uri. Medtem je sonce že razgnalo jutranje meglovje in vse bolj manjšalo sence po okoliškem hribovju. Uršlja gora in Peca sta s te, severne strani, kakor ju vidimo, nekam temačni in hladni, z večno senco v svojih globačah. Čez njune grebene že potegnejo mrzli vetrovi. Nižje hribovje od Preškega do Navrskega vrha, Brinjeve gore in Tolstega vrha do Selovca, pa je umirjeno obsijano in nekako bolj prijetno na pogled. Povsod naokoli brne traktorji. Povsod hitijo z jesenskimi opravili, dokler je

Roštilj

PO ODLOKU ZVEZNEGA IZVRŠNEGA SVETA
O UVEDBI PLAKETE VARNOSTI
SE DODELJUJE

PLAKETA VARNOSTI

*Gorski reševalni službi
postaji Prevalje*

KOT PRIZNANJE ZA IZREDEN PRISPEVEK
K VARSTVU SAMOUPRAVNE SOCIJALISTIČNE DRUŽBE
TER VARNOSTI IN NEODVISNOSTI
SOCIJALISTIČNE FEDERATIVNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE
ZA KAR SE IZDAJA NASLEDNJA

Zasluzeno priznanje

LISTINA

Številka 192/1984 (1984) 10/1

PREJELCI
GORSKI REŠEVALNI SLUŽBI
POSTAJA PREVALJE

PRIZNANJE POSTAJI GORSKE REŠEVALNE SLUŽBE PREVALJE

Na slovesni podelitvi odlikovanj in priznanj delavcem organov za notranje zadeve ob 13. maja — dnevu varnosti, ki je bila 10. maja 1984 v veliki dvorani izvršnega sveta SR Slovenije v Ljubljani, je predsednik izvršnega sveta SR Slovenije Janez Zemljarič podelil Gorski reševalni

službi-postaji Prevalje **PLAKETO VARNOSTI** kot priznanje za izreden prispevek varnosti samoupravne socialistične družbe ter varnosti in neodvisnosti Socialistične federativne republike Jugoslavije. Plaketa je bila izdana po odloku zveznega izvršnega sveta.

Iskreno čestitamo!

vreme še ugodno. Povsod je videti črede živine po travnikih. Fabrika v dolini je danes bolj tiha, le hrup topilniških peči je komaj slutno zaznati. Nova naselja Javornik, Šance in Čečovje so v soncu še bolj bela kakor običajno. In zato so v svoji arhitektonski zmedenosti in ubranosti obenem še bolj izrazita.

Za malico so žaneci ostali kar na njivi, preostali pa smo se zbrali za mizo v domači hiši, v veliki obokani kuhinji. Komajda nanosimo dovolj stolov. Medtem so že prišli vsi, ki so imeli namen pomagati pri spravi in nobene bojazni ni več, da koruza ta dan ne bi bila požeta, zrezana in potlačena v silosu. Miza je obložena z domačo, pravo kmečko hrano: doma pečen kruh,

domače klobase in mehka, sočna, začinjena sirna skuta, pa še nekaj čebule in solate zraven in dovolj vrčev mošta. Kdo bi se branil vsega tega. Med jedjo se vse bolj razvema govor, glasno, že kar vpijoče besedičenje o resnih, pa tudi manj resnih, hudomušnih in šaljivih stvareh iz našega vsakdanjega življenja. Od zapletov v politiki do gostilniških doživetij, fabriškega dela in vsakodnevnih opravil doma in okrog kmetij. Vsi smo zadovoljni, ker se pripravljane silosa odvija hitro in brez zastojev. Nekateri postajajo vse glasnejši. Mošt in požirki šnopsa so jim hitreje pogнали kri, poživili misli in jezike. Prav je tako, dobra volja mora biti. Napori pri delu in pihanje hladnega vetra pa bodo že

znali ponovno zbrisati misli in razgibati otrdela telesa.

Popotnik, ki gre mimo njive, postoji, se ozre in se začudi veselju žanjcev. Šaljivemu zbadanju in prerekanju. In smehu. Potem, ko so znova zaropotali stroji in zarezali srpi. Ko se je delo znova razživelo. Koruznih stebel stoji vse manj. Njiva postaja veliko strnišče, pripravljeno za jesensko oranje in zimsko počivanje.

Opoldansko sonce občasno prijetno zagreje in z dreves, ko zapiha veter, se usipa listje. Zrelo sadje čaka. Travniki pa so že zdavnaj izgubili svojo živahno poletno podobo, ko so se goste trave, vse razcvetene, rahlo pozibavale ob vsakem vetrcu. In pokošene tako prijetno značilno dišale daleč naokoli. Nekaj kozolcev, sivih in okornih, prazno ždi sredi senožeti. Ritem kmečkega življenja je neutrujen in nenehen. Od pomladi do jeseni in še pozimi. Od takrat, ko na gorah še leži sneg, ko se življenje na poljih in travnikih in v sadovnjakih in na vrtovih in med gospodarskimi poslopi prebudi, do pozne jeseni, ko se snežniki zopet belo prekrijejo. Delo brez konca. Z zaključki in nenehnimi novimi začetki. Kmet ne zna in pravzaprav tudi ne more, ne sme živeti drugače.

Nekaj malega je še ostalo nepožete koruze, ko se pri delu spet malo zamenjamo. Poprimem srp in se priključim žanjcem. Stebla so trda in kar krepko je treba zamahovati. Vmes raste še nekaj trave, ki jo je tudi treba požeti in stlačiti med butare. Vsakdo od žanjcev si izbere nekaj vrst in utira pot proti robu njive. Pa vendar, bolj se bližamo temu robu, počasnejši postajamo. Kakor da postajamo že utrujeni. Srpi zamahujejo in režejo za odtenek počasneje, vile ob traktorju nakladajo malo dalj, le rezača na gumnu — kakor da sta neutrudna.

Sedaj, kakšni dve uri čez poldne, smo na zarah: na koncu njive. Še udarec po zadnjem stebelu za likof in hrbti se bodo končno zravnali. Zadovoljni smo nad opravljenim, ko postojimo in se oziramo po prazni njivi, ko s traktorjem odpeljejo še zadnja stebela. Šele sedaj prav vidimo in se zavemo, kako velika je njiva. Na strnišču so ostali le še kupi koruznih storžev. Še te bo treba pobrati, toda prej smo potrebni novega okrepčila in počitka, zato se napotimo po zarah navzgor proti domačiji.

Sonce se je že približalo zatonu, obzorjem za grebeni Pece, in dolge sence padajo in se širijo čez dolino. V daljavi, komaj slišno, pojejo gozdovi svojo večno enako zateglo pesem v vetru. Prelesten mir je povsod naokoli. Še fabrika je nekam presenetljivo utihnila.

Toliko nas je, da se moramo k obedu zbrati ob dveh mizah. Nekaj zunaj, onkraj dvorišča pod lipo, ostali v kuhinji. Ne zbere se čisto toliko ljudi pri kmečkem delu. Tudi jih ni zmeraj ravno treba, ko so kmetije vse bolj strojno modernizirane. Ali vseeno — prijeten je pogled, posebej za kmeta, ko se toliko ljudi zbere na njegovem gruntu in je veliko delo hitro opravljeno. Vendar mnogo kmetov dandanes rado potoži, kako težko je priti do dela voljnih ljudi. Mnogi starejši gruntarji se spominjajo, kako je bilo še pred leti drugače. Takrat so ljudje iz mestnih naselij precej rajši poprijeli za kmečka orodja. Današnji čas tehničnega modernizma, betonske za-

nesenosti, večnega hitenja v malomeščanski utesjenosti pa kakor da ljudi od dela na zemlji, od bivanja v naravi sploh, odteguje. In nekateri kakor da se kmečkosti celo sramujejo. Ali ni bil kmet v zgodovini Slovencev vendarle tisti, ki je obdržal v težkih časih preizkušnje pod nadoblastjo tujcev ponos našega naroda, njegov obstanek sploh in jezik? Ali ne vemo vsi, kakšna je bila in je in bo venomer vrednost zemlje za preživetje? Ob sedanjih gospodarskih težavah in druginji je slednje še posebej občutno. Čas torej spet postaja takšen, da se ljudje vse bolj in vse rajši vračajo k zemlji. K vrednotam naše grude. Prsti, ki so jo ljudje že nosili na svojih prsih na poteh pregnanstva. Vse se vrača, poje pesem.

Na mizah je spet dovolj hrane: krompirja, mesa, solate in mošta. In dobre volje. Kdo se na takšen dan in ob taki, nevsakdanji priložnosti, ne bi znal poveseliti. Pozabiti na težave običajnega vsakdana.

Vsa koruzna stebila so zrezana in silos potlačen. Sedaj ga bo treba na vrhu le še zapreti in zatesniti, da se bo v krmi pričel proces presnavljanja in da bo, ko ga bomo pozimi odprli za krmo, kislo zadišalo. Posebno seveda živini, takrat živeči večinoma le ob senu in vodi.

Hladno že postaja, sonce je že tik nad zahodnimi grebeni, ko se vrnemo na njivo. Traktorist zapelje tja še prikolico s posodami za storže. Tri zvrhane naberemo. Na skednju, na parni, ko bo prišel čas za te stvari, ko bodo polja pospravljena, ko bo sta na drevje in trave legala slana in mrzla novembrska megla, ko bo morda že zapadel prvi sneg, bo treba storže izluščiti iz perja in obesiti na rante pod strop, da se posuše. Kasneje, pozimi, se bodo s storžev oluščila, zročila še zrna, ki jih bomo porabili za kokoši ali prašiče ali pa za mletje, za moko za žgance in morebiti tudi za živinsko krmo.

Mrak se spušča v doline. Njiva je sedaj končno prazna in nekako pusta, brez življenja. Dovolj pridelka je dala, čeprav ocenjujemo, da bi ga lahko še več. Ker pa koruza od zemlje precej zahteva in je bila na tej njivi posejana že drugo leto, tudi gnojenje ne pomore več dovolj. Tretje leto bi bil pridelek že izredno slab, zato je treba zemljo nujno pustiti malo počiti ali še bolje, dobro pognojeno posejati z manj zahtevno poljsko kulturo.

V zadnji medli svetlobi so se obzorja med Peco in Brinjevo goro rdeče prebarvala. Barva v ozkih neznatih pramenih udarja čez grebene do dolin, kjer se izgublja v gostem mraku. Nad grebeni pa hoče poseči še nekam navzgor, dokler se nenadoma odsekano ne izgubi v sivini še malo prej modrega neba. Od vzhoda sem veter čez Uršljo goro žene črne oblake, ki vse bolj prekrivajo barvo, vendar ta vedno znova sili na plan. Čudovita igra narave.

Posedemo k prigrizku in pijači k mizi pod lipo. Čez Brdinje že pihajo hladni vetrovi. Toda kar prijetno je takole posedeti, poseči po narezku povojenega svinjskega mesa in kruhu in kozarcu mošta in poreči nekaj besed, ko je za nami uspešen delovni dan. Nekateri so precej utrujeni in kmalu se napotijo proti svojim domovom.

V dolini se prižigajo luči. Vse več je teh svetilk, pouličnih v ravnih črtah in kri-

žem nametanih po naselju. Svetilke se prižigajo še po kmetijah in bajtah, nekatere v gručah, druge same zase, osamljeno v hribovju naokrog.

Preostali se napotimo na gorko v kuhinjo. Mrak se je zgostil v temno, črno, zvezdno noč. Podobe hribovja in gora naokoli so kakor spojene z nebom, komaj opazne. Moram še stopiti nazaj na plano in dolgo stojim na dvorišču. Mir in tihota, le veter nekje daleč v gozdovih: vse me prevzame. Občutki zadovoljstva in sreče se po-

Rudi Mlinar

SOLDAT IZ PODGORJA

(Po spominskih zapisih Cirila Marina iz Sentanela)

Bilo je leta 1914.

Lep sončen dan je bil, konec julija. Žita so tiste dni dozorela, zato je bilo na poljih vse polno ljudi, ki so želi.

V to lepo pokrajino je nenadoma, kakor da bi udarila strela, šinila besedica VOJNA.

Avstrija je napovedala vojno Srbiji.

Srpi v rokah ženic so obstali sredi zamaha v zrelo žito. Fantje so odložili kose in prenehali spravljati snope v kupe, ter se pričeli zbirati in modrovati.

»Kaj bo tako majhna država proti več kot 52-milijonski Avstriji, saj jo bodo v hipu pohodili.«

Večini je bila beseda vojna tuja, sredi travnikov in temnih lesov so zanjo le malokdaj slišali, vendar je na vseh obrazih bilo prebrati tiho skrb in prikrito bojazen. VOJNA. Videli so nepožeta žita, svoje kmetije, žene, dekleta, in v podzavesti so slutili, da jim vse to ta beseda jemlje. In resnično.

Kar takoj, v 24 urah je bila mobilizacija. Tudi na občino Podgorje je prišel sel s pozivi in mnogi so se morali v 24 urah javiti na vojaškem poveljstvu v Celovcu.

Zvečer so prišli možje in fantje, ki so dobili poziv, pod lipo, pridružila pa se jim je skoraj vsa vas. Začeli so se poslavljati.

rajajo v meni. Pa še otožnosti, ker je vse tako minljivo. Toda življenje je vendar pot, potovanje, romanje brez konca. Od mejnika do mejnika. Od žalosti do veselja. Od hrupa do tišine. Od lepote do razdejanja. Tako preišlujem in se oziram proti hotuljski in ravenski razsvetljeni dolini. Skozi okno domače hiše se sliši petje, smeh in glasno govorjenje. Potem se vse počasi umirja. Vrnem se med svoje. Naš kmečki praznik se tako za letos veselo in radostno končuje. Življenje pa bo teklo naprej.

Eni so zapeli, spet drugi zajokali, vsi pa so se tolažili z besedami: »Saj ne bo dolgo, ne more biti dolgo, za vse svete, najkasneje za božič bomo doma...«

Minilo je leto 1914, začelo se je leto 1915, pa vojne ni hotelo biti konec. Začeli so klicati druge letnike.

Če so pri prvem vpoklicu klicali samo res sposobne, v drugem že niso bili več tako izbirčni in so prišli v poštev tudi takšni, ki v miru niso bili spoznani za sposobne služiti cesarju.

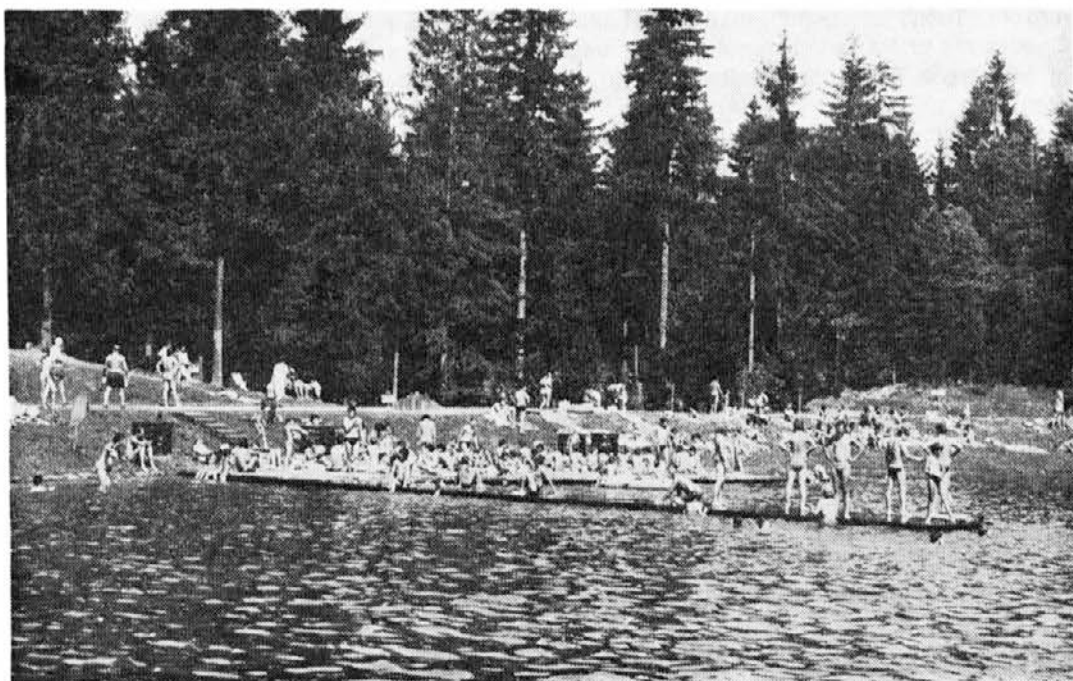
Tako je prišel poziv tudi h kmetu Žibratu v Podgorje. Svojo kmetijo je imel visoko v planini na lepem sončnem kraju, od koder se je odpiral čudovit pogled po dolini, ki je kot odprta knjiga ležala globoko spodaj.

Pred kratkim se je poročil.

Imel pa je le majhno kmetijo, ki je premoгла dve kravi in par volov, s katerimi je opravljal vsa zemeljska dela.

Sam je bil močan možakar, star trideset let, ki ni nikoli hodil v šolo, zato ni znal ne pisati niti brati, sicer pa vsega tega pri delu tudi ni potreboval. Njegova edina skrb je bila, da iz skope planinske zemlje v potu svojega obraza izkoplje hrano zase in za ženo.

Fantje so se ga bali, saj je o njegovi moči šel glas daleč okoli, vedelo se je, da kar je

»Naše jezero«

on prijel, ni več izpustil. Priložnost za to pa je dobil le ob največjih cerkvenih praznikih, saj drugače ni hodil v dolino.

Ena takih priložnosti je bila lepa nedelja (žeganje) v Podgorju, ko se je navadno proti večeru med fanti začelo izzivanje in marsikateri pretep zaradi podgorskih deklet. Tedaj je marsikdo, ki le še ni poznal njegove moči, občutil, kaj se skriva v njegovih rokah.

Drugače je bil miren človek, prej molčec kot zgovoren, z neko čudno navado, ki je bila mogoče še bolj kot njegova moč znana po dolini. Ob vsaki pomembni besedi ali krajšem stavku je skoraj obvezno zaklel, in to že od mladosti, ko je včasih pomagal starem furmanu (vozniku), za njih pa so tako vsi vedeli, kako so znali preklinjati nad svojimi konji.

Žena mu je prebrala poziv, na katerem je pisalo, da se mora javiti v sredo na vojaški komandi v Velden pri Vrbskem jezeru. V ponedeljek, še bolj pa v torek, je žena Mojca za svojega moža pripravljala vse, kar mu je namenila, da bo nesel s sabo. Malo kruha, klobase, še pogačo je spekla, četudi je to delala le ob največjih praznikih, manjkala ni niti žegnana voda (šnops ali žganje) za poživitev, še bolj pa za jezo.

Mož Ivan pa je tačas hodil okoli in se slavil od sosedov, se jezil in še bolj preklinjal kot navadno. Seveda je videl, da so po večini kmetij bile doma le ženske in otroci in tisti najpremožnejši kmetje, ki so se znali odkupiti na pravem kraju, da so tako zavlekli svoj odhod za kakšen mesec, čisto odkupil pa se tako ni skoraj nihče.

Kar hitro sta minila tista dva dneva in že je prišla sreda.

Bilo je zelo zgodaj, jutranji svit je komaj začel rdečiti nebo na vzhodu, le petelin v hlevu se je že oglašal in naznanjal, da se bliža nov dan.

Vzrok tako zgodnjemu vstajanju je bilo dejstvo, da je bilo treba kar krepki dve uri pešati na postajo v Pliberk. Kar brez odvečnih ceremonij sta se poslovila, o vsem sta se pogovorila že zvečer. Ivan je v jezi pobasal svoj nahrbtnik s hrano in že hotel oditi, ko pa je videl solze v očeh svoje žene, je zaklel: »Hudič, ali boš šla zraven na postajo.« »Seveda bom šla, ljubi Ivan,« mu je odgovorila vsa vesela žena, da gre lahko z možem. Točno ob osmih je pripeljal vlak. Onadva sta prišla zadnji trenutek; kart Ivanu ni bilo treba kupiti, saj je imel vožnjo zastoj.

Še enkrat se je na hitro poslovil od svoje žene, rekoč: »Pa pridna bodi in mi kaj piši, hudič, menda ja ne bo dolgo, pa bom spet doma pri tebi, hudič.«

Vlak je odpeljal. S pogledom je spremljal svojo ženo, dokler je ni skrilo postajno poslopje, potem je gledal pot, po kateri sta z ženo prišla, ko le te ni več videl, pa svojo planino, dokler se tudi ta ni izgubila v daljavi.

Opoldne se je skupaj z drugimi že javil na vojaškem poveljstvu v Vrbi. Bil je ves zmeden, izgubljen sredi množice vojakov, oficir je vpil nad njim »du vindiše trotl« (žaljivka za Slovence), ker ni nič razumel, kaj pravzaprav hočejo od njega.

Našel se je kmalu nekdo, ki je razumel nemško, tisti je potem pomagal, da so kolikor tolako uredili vso stvar. Po popisu so šli v kasarno, tam so jim prinesli vojaško obleko. Eni so bili hitro gotovi, Ivan pa, kar je

pomeril, mu je bilo premajhno, preklinjal je in grdo gledal okrog sebe. »Moj duš, menda še gvanta ne bo zame, hudič.« Nazadnje so mu prinesli največjo, ki so jo imeli, pa še v tisti je bil videti kot siromak in je nekam sumljivo pokala po šivih.

Spali so skupaj v velikih sobah. Vsak je imel železno posteljo s slamnjačo. Seveda je bolj slabo spal, saj je bil navajen na svoje mehko koruzno perje, v katerega se je doma kar ugreznil.

Naslednje jutro je nekdo že navsezgodaj vpil po hodniku: »Avšten!« Na hitro so morali urediti posteljo in v vrsto po kos kruha in skodelo črne kave. Gledal je druge, kaj so delali, razumel je zelo malo.

Popoldne je šla četa vadit na travnik blizu kasarne. Tam jih je »freitar« postavil v vrsto, jim na kratko razložil, kaj morajo delati, seveda so to razumeli le redki, tisti, ki so znali tudi nemško, nato pa je začel »Rechts — links — rechts — links...« Pri drugih je počasi kar šlo, samo Ivan si nikakor ni mogel zapomniti. Freitar je vpil nad njim, ga zmerjal z vindiše trotlom, vendar je bil rezultat vseskozi enak. Tako je šlo dan za dnem. Vsi so že kar lepo vadili, le Ivan je še vedno ves zgubljen stal sredi njih, velik, smešen v svoji tesni vojaški obleki. Doma je bil navajen svojih volov, s katerima je oral, poznal je »heej« pa »štija«, »hop«, »voo«. Tu pa tako. Zvečer je bil navadno od vsega skupaj tako izmučen, da dolgo ni mogel zaspiti, tiho je pri sebi preklinjal vojsko in komando, freitarja in vse druge, ki so se drli dan na dan nad njim. Imel je le enega poznanega iz Pliberka, ta je tudi spal nad njim. On ga je tolažil, da bo sčasoma vse še dobro, in da se bo še že na vse navadil. Ivan mu ni čisto verjel, dobro pa mu je le dela tolažba. Z mislijo na svojih poljih, pri svoji ženi je potem le zaspal, da bi ga zjutraj spet zbudil tisti osovraženi avšten.

Prišla je nedelja, tedaj so bili prosti, čistili so obleke in čevlje ter sanjarili o svojih domovih, ki so jih zapustili pred kratkim. Ivanu je bilo strašno dolgčas po ženi Mojci in po planini. Zdelo se mu je, kakor da bi bil v zaporu. Prosil je prijatelja, naj namesto njega napiše pismo domov. Seveda je bil prijatelj takoj za to uslugo, ker pa je bil tudi sam preprost kmečki fant, ki se je le s težavo prebil skozi učenost pisanja, je zapisal vse, kar mu je Ivan povedal. »Preljuba žena, hudič, moram ti pisati, hudič, kak se meni godi štu pri soldatih, hudič. Veš Mojci, jaz, mojduš sem pri tistih, ki imajo, hudič, šnejtfrede. Vsak dan sekiramo, hudič, freitar vpije na nas, mojduš, najbolj name, ker nemško ne zastopim. Ljuba žena, jaz sem več barti vačn kot sit, ker mi dajo zelo malo menaže, hudič, za jesti. Moj duš, pošlji mi kaj za jesti, hudič, vsak večer mislim na vas, prekleto, ko doma lahko brez vseh skrbi spite. Piši mi kmalu, hudič, in mi pošlji kaj za jesti. Te pozdravlja tvoj Ivan.«

Ko je žena prejela pismo, je seveda takoj začela pripravljati paket, spomnila pa se je da bi možu lahko poslala tudi svojo sliko, imela je namreč novo jopo, takšno z rdečimi pikami, pa bi se rada pobahala z njo.

Odšla je v dolino, k župniku, ki je imel edini fotoaparata, da bi jo slikal.

Župnik pa je rekel, da nima plošč in je ne more slikati.

»Kako nimate plošč«, ga ni razumela Mojci in je še dodala, naj si jih gospod župnik

pač sposodijo v gostilni, kjer imajo gramofon, tam da imajo dovolj plošč. Seveda se je župnik tokrat od srca nasmejal ženski navivnosti in začel razlagati, kako deluje eno in drugo. Razumela je zelo malo, le to, da bo njen Ivan dobil paket brez njene slike in tako ne bo videl njene lepe nove pikčaste jopice. Paket je preстал vse kontrole in Ivan je bil v kasarni po dolgih dneh le enkrat pošteno sit, a kaj, ko žena ni mogla kar naprej pošiljati paketov in je bil spet večkrat lačen kakor sit.

Vse mogoče nezgode in prigode je moral Ivan prestat v kasarni, preden se je njegov bataljon z vso marškompanijo premaknil na italijansko fronto v bitke. Ker so ga nadrejeni imeli v tako dobrem spominu, ga je prav ta njegova lastnost rešila. Dodelili so mu dva konja in voz, da je pobiral po bitki ranjene in mrtve tovariše.

Leta so tekla in sreča je bila na strani njegove in njegovih konj. Voz, ki ga je vozil po bojišču, pa je neusmiljeno požiral veliko slovenskih fantov in mož, ki pač niso imeli te sreče, da bi preživeli in so umirali za ideje, ki niso bile njihove, za interese, ki jih niso zanimali in za potreb generalov, ki jih niso razumeli. Tako je šlo vse do 1918. leta, ko se je suh, vendar srečen in živ lepega dne pojavil v Podgorju, kjer je še več let v sreči in zdravju ob svoji zvesti ženi užival svobodo v svoji planini.

Dolina pa je ležala globoko spodaj z vsemi svojimi krivicami, hotenji, z življenjem, ki ni bilo lepo, ki ga ni razumel in ki je vodilo svet proti novi, še večji vojni.

Tisto malo ljudi, ki so zašli v njegovo samoto, je lahko občudovalo veliko priznanj, odlikovanj in medalj, ki jih je pobral mrtvim in mnogi so ga občudovali, saj je modro molčal, kako je prišel do njih.

Le to je vedel, da je treba zrnje posejati, da je treba dežja, da bi vzkliho, da je treba požeti, zmleti in speči kruh.

Bil pa je bogatejši še za spoznanje, da je vojna res hudič, ki se ga je treba, primojduši, izogibati.

Pa vendar se tudi on, kot mnogi, ki so preživeli strahote prve vojne, ni mogel izogniti še hujski drugi svetovni vojni.

Zlatko Škrubej

Živ spomin

Ko pride mrak,
po cesti se sprehajam
kakor ne vsak,
k spominom se podajam.

Kot videl bi,
prijatelj gre naproti,
ki ga več ni
med živimi na poti.

Bliža se,
že maha z rokami,
vse bliže je,
s pogledom me kar mami.

Zbudi me hupa
avta, kot da pravi,
kar s čim manj hrupa
v sedanjost se postavi.

Franc Telcer

15 let organiziranih železarskih planinskih pohodov

Pri združevanju slovenskih železarn v združeno podjetje smo se dobro zavedali, da bo za slovensko železarstvo pomembno, če bomo spremenili tudi vsebino medsebojnih odnosov, tako da se bomo med seboj spoznavali, povezovali, prenašali naše skupne interese in krepili samoupravljanje v novo ustanovljeni delovni organizaciji.

Ni naključje, da so bila tudi prva srečanja slovenskih železarjev — planincev nosilci te dobro zamišljene in zastavljene poti skupnega dela, prizadevanja za uspešen napredek slovenskega železarstva. Letos, ko praznujemo 15-letnico prirejanja planinskih pohodov slovenskih železarjev, ne moremo mimo dejstva, da so tej zvrsti, ki je postala med slovenskimi železarji nedosegljiv člen življenja ob vse večjem prizadevanju, da bi še naprej uspešno premagovali vse gospodarske težave, prispevali tudi svoj delež.

Od vseh usklajevalnih proizvodov, ob povezanosti, dosledni delitvi dela med delovnimi organizacijami, vključevanju v delo in uspehe zduženega dela, graditvi sistema samoupravljanja, smo želeli čim več delavcev povesti tja, kjer se krepi duh in naravni viri dajejo človeku moč in zdravilo za težko in zadušljivo delo prav v naših železarnah.

Vseh teh nalog in prvin so se prvi zavedali naši železarski tovariši z Jesenic, ki so v letu 1969 prvič popeljali na Triglav delavce Železarne Jesenice. Prvi pohod jeseniških železarjev je dobro uspel. Slučajno smo bili na pohodu tudi posamezniki z Raven. Med seboj še nepoznani z našimi železarskimi deli, poznani pa že v planinskem, predvsem alpinističnem delovanju, smo si prvič podali roke tudi kot železarji. Želeli smo si, da bi se srečevali tudi kot železarji. Brez priprav je bil načrt skovan. Tako je bil v malem, skromnem, vendar obetajočem delu sklenjen velik in pomemben korak dela za vse slovenske železarje.

Prva zamisel skupnega srečanja — pohoda slovenskih železarjev je bila na Jesenicah, Ravnah in Štorah sprejeta z velikim razumevanjem in v veselje zaposlenih.

Prvemu pohodu jeseniških železarjev na Triglav leta 1969 je sledila tudi odločitev takratnega upravnega odbora Železarne Ravne, ki je 9. oktobra 1969 imel svojo sejo na vrhu Triglava pod vodstvom takratnega direktorja Gregorja Klančnika. Tu je bila takrat objavljena zgodovinska pogodba o ustanovitvi združenega podjetja Slovenske železarne.

Že naslednje leto so se želje železarjev — planincev uresničile. Jeseniški železarji so pripravili prvi skupni pohod na Triglav. Nepozabni vtisi v Mojstrani — železarji, med seboj še nepoznani, niso nadaljevali poti, dokler si nismo podali roke in si pogledali v oči. Tu so bili obrazi plav-

zarjev, topilcev, livarjev, valjavcev, kovačev, predelovalcev, vzdrževalcev, energetikov, delavcev skupnih služb, mladi in starejši, vsi veseli in zdravih lic.

Državna in železarska zastava sta kazali pot od Mojstrane do Aljaževega doma v Vratih ljudem, ki proizvajajo železo — napredek za ljudi. Prvič se je tu kovalo združeno delo, združene želje, prijateljski in tovariški stiki, pohodi so začeli ljudi zblíževati ob delu in razvedrilo v naravi.

Skromni, zadovoljni, močni in številni smo stali na vrhu Triglava prvič združeni slovenski železarji.

Nepozabno doživetje je bilo, ko je železar s trobento zaigral:

»Triglav, moj dom...« Tišina na najvišji slovenski ravni je v srca vseh zapisala: »Srečali se bomo vsako leto.«

Deset let brez prestanka smo se vsako leto ob lepem in slabem vremenu zbirali slovenski železarji na našem očaku Triglavu. Po krajšem prestanku smo nato v organizaciji jeseniških železarjev obiskali še: Stol, Mežakljo, Golico in seskozi Bohinska vrata podali v Krmo.

V letošnjem jubilejnem letu se bomo zopet povzpeli na Stol, ki bo kot spominski pohod na prerano umrlega organizatorja športne rekreacije in planinskih pohodov Janeza Jenka iz Železarne Jesenice.

Prihodnje leto pa je na programu zopet pohod na Triglav. Jeseniški železarji so v 14 planinskih pohodih prikazali lepote Julijcev in Karavank 7915 slovenskim železarjem. Kar 5275 planincev — železarjev se je povzpelo na Triglav.

Pri organiziranju železarskih planinskih pohodov pa tudi železarji z Raven nismo hoteli zaostajati. Leta 1973 smo začeli tudi

mi organizirati pohode za vse slovenske železarje. Do sedaj smo pripravili že 12 pohodov, in sicer: 6 na Peco, 2 na Uršljo goro, 2 na Olševo in 2 na Raduho. Lepote naših koroških planin in vrhov privabljajo vedno več pohodnikov slovenskih železarjev, saj so naši pohodi najmnogičnejši. Naših pohodov se je doslej udeležilo 7130 planincev — železarjev.

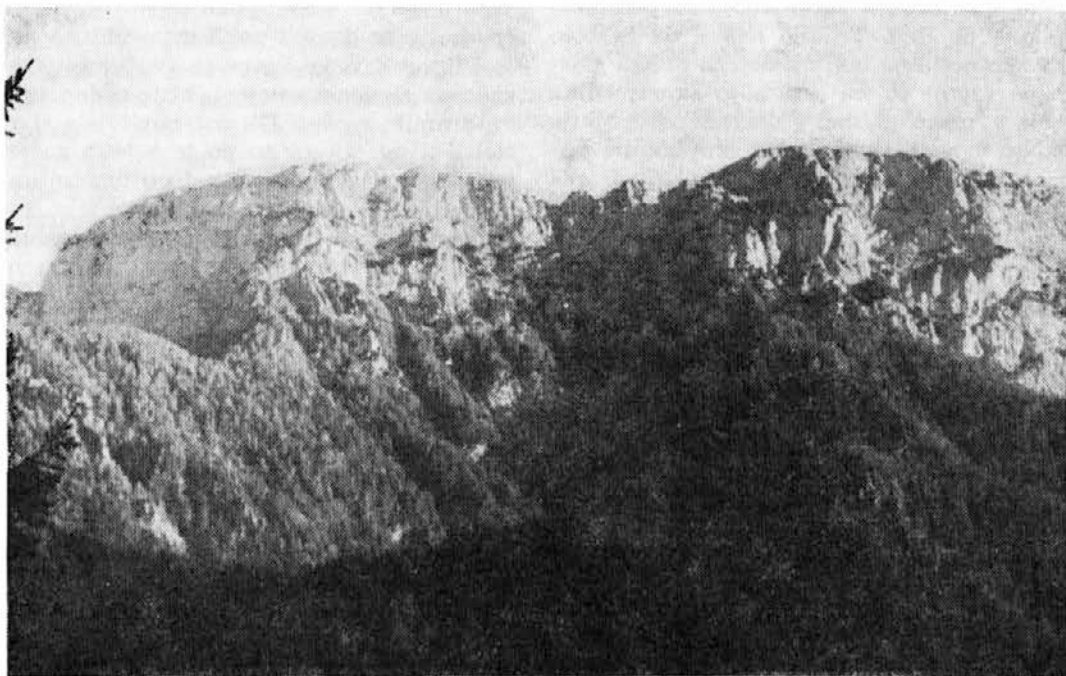
Železarsko planinsko pohodništvo nenehno napreduje. Že leta 1977 so se organizaciji pohodov pridružili železarji iz Stor. Kar 5-krat so pripravili pohod čez Kamniško sedlo na Okrešelj, dvakrat pa čez Strelovec v Logarsko dolino. Pri spoznavanju lepote Kamniških Alp je bilo udeleženi 3065 pohodnikov — železarjev.

Tudi ostale delovne organizacije združenega podjetja želijo sodelovati pri organizaciji železarskih planinskih pohodov.

Leta 1983 je bil prvič organiziran planinski železarski pohod pod okriljem delovne skupnosti Veriga iz Lesc, in sicer na Begunjščico. Bilo je 490 udeležencev. Letos v maju pa je delovna skupnost Tovil iz Ljubljane pripravila pohod na Snežnik. Udeležilo se ga je 426 železarjev.

Zanimanje za organizacijo planinskih železarskih pohodov je vedno večje, večja pa se tudi število pohodnikov.

V 14-letnem delu se je organiziranih planinskih pohodov slovenskih železarjev in tudi dveh letošnjih pohodov udeležilo 18.826 železarjev-planincev. Število železarskih planinskih pohodnikov se bo v prihodnosti še povečalo, kar dokazuje, da delovni ljudje želijo naše oblike dela, želijo oblikovati skupnost, se med seboj spoznavati, krepiti združeno delo in skrbeti za zdravo razvedrilo.

Raduha

Naši železarji na vrhu Pece

Ob 15. obletnici združenih železarskih planinskih pohodov pa smo vsi slovenski železarji ponosni, da so našemu zgledu sledili številni delovni kolektivi iz vse Slovenije.

Naši skupni pohodi so opravili tudi veliko vzgojno vlogo, ljudje so spoznali naše kraje, naše planine, predvsem življenje

drugih železarjev. Pohodniki so si pridobili tudi bogate izkušnje iz življenja v naravi ob lepem ali slabem vremenu.

Ob 15. obletnici planinskih železarskih pohodov bomo načrtovali nove zamisli, nove pobude; predvsem za zdravo in veselo rast Slovenskih železarn.

Francoi Kamnik

Iz vsakega jutra raste dan 15 let MoPZ Fužinar

Zborovska pesem je ena tistih oblik kulturnega ustvarjanja, ki zajema veliko število ljudi. Mnenja nekaterih, da je glasbeni amaterizem zgolj konjiček posameznikov, ne drži. Trdimo lahko, da je zborovsko petje najbolj razširjena oblika glasbene vzgoje in na podeželju skoraj edina oblika resne glasbe. Kuturno ustvarjanje lahko bogati ljudi, tako skupine in posameznike kot tiste, ki jih imamo za animatorje kulturnega in glasbenega življenja. Takšno ustvarjanje odpira perspektivo za vse bolj humane odnose med ljudmi ter bogotitev človekove osebnosti.

»Kultura je del nas, o tem nihče ne dvomi več, le da je videti kot da jo včasih postavimo ob rob življenja, češ, najprej kruh, potem vse drugo. Peli in igrali so ljudje še v mnogo težjih časih, ko ni bilo dotacij in časa še manj in tudi v času, ko je bilo naše petje prepovedano,« je zapisal v naš jubilejni almanah Mitja Šipek.

V ta razmišljanja o kulturi je vpet tudi jubilej pevcev ravenskega Fužinarja. Pojemo, da nadaljujemo pot naših prednikov, ki so prinesli pesem v naše kraje, naše fužine.

Slavimo petnajsto obletnico ustanovitve moškega pevskega zbora Fužinar.

Leta 1969 smo se prvič zbrali na pevski vaji pevci iz vrst upokojencev, delavcev železarne in drugih poklicev, vodil pa nas je Viktor Krivec. Pevce je družila lepa in zanosna slovenska pesem, ki je vedno znova dramila zavest. Ob ustanovitvi je zbor štel dvajset pevcev in po treh letih začetnega dela je odgovorno nalogo umetniškega vodje prevzela Monika Plestenjak. Načrtovanje pevskega programa ter nenehno širjenje zborovskega repertoarja, predvsem pa petje zahtevnejših ljudskih in umetnih pesmi, so po petih letih njenega dela pri našem zboru obrodile vidne uspehe. Vendar dalje ni mogla iz objektivnih vzrokov je prenehala z delom v našem zboru. Po srečnem naključju smo dobili novega zborovodja — profesorja Branka Čepina. Njegov naravni dar, obogaten s strokovnim znanjem, se je kaj hitro odrazil pri pevcih, saj smo v neverjetno kratkem času dosegli zavirljive uspehe: srebro na republiškem tekmovanju v Mariboru, »zlato vrtnico« za umetniško izvajanje programa na mednarodnem nastopu v Budimpešti ter pohvalo na tekmovanju »Kosta Abrašević« v Valjevu.

Naše delo je bilo poplačano tudi s priznanji v domačem kraju: srebrna Prežihova plaketa, in zlata plaketa ravenske železarne.

Pevci smo prejeli za zvestobo petju zlate, srebrne in bronaste Gallusove značke ter zlate, srebrne in bronaste Vorančeve spominke.

Jubilejni koncert našega pevskega zbora v Titovem domu je bil višek vseh priprav in ustvarjalnosti tako pevcev, kot zborovodje. Polna dvorana je bila dokaz, da krajanji znajo ceniti kulturno delo, predvsem umetniško podano pesem ter pesem jugoslovanskih narodov. Koncertni program sicer ni bil odraz vse obdobja petnajstletnega dela, saj bi to zahtevalo prevelik napor za pevce, predvsem za mlajšo generacijo, ki je zaživela šele pod taktirko profesorja Čepina. Pa vendarle je bil jubilejni program po svoji zahtevnosti na dostojni umetniški višini in je zadovoljil številne poslušalce. Spontan aplavz pevcem in dirigentu je dal pevskega večeru poseben pečat. Predstavniki prijateljskih zborov in družbenih organizacij občine so izrekli zboru čestitke za jubilej ter izročili spominska darila. KUD Prežihov Voranc je namenil zborovodji Branku Čepinu priznanje za uspešno vodenje zbora — umetniško delo slikarja Franca Boštjana. Prav tako je prejel priznanje tajnik zbora Franci Kamnik, ki to delo opravlja že od ustanovitve.

Posebne pozornosti so bili deležni gostje iz Budimpešte — predstavniki mešanega pevskega zbora LAMPART ter predstavnik sindikata istoimenske tovarne v Budafoku.

Spregovorili smo o delu, uspehih in prizadevanjih. Pohvaliti gre vztrajnost in predanost tistih pevcev, ki so zboru ostali zvesti od ustanovitve do danes. Upogniti se moramo tudi spominu vsem tistim, ki so orali brazdo in jih ni več med nami. Dolg do njih je znaten, če ne obveza, vsaj vzpodbuda za prihodnost!

In kako naprej? Na to vprašanje odgovarja profesor Čepin: »Za nami je obdobje vztrajnega in plodnega dela. Moški pevski zbor Fužinar je v zadnjih petih letih pokazal visoko zmogljivost, čeprav se pri našem delu srečujemo s številnimi težavami. Mislim predvsem na izmensko delo pevcev, ki otežujejo hitro napredovanje programa — pa tudi drugih problemov ne manjka, vendar pa trda volja pevcev in ljubiteljska naklonjenost občinstva pomagata premagovati težave. Upam, da bodo priliv novih pevcev v zbor in spremembe v kadrovskem sestavu dale zboru novih moči za uspešno rast in napredovanje.«

Pevci smo ponosni na ime Fužinar kakor tudi na to, da smo delavci mogočnega kolektiva. Trudimo se, da bi bila naša pesem zlahka kot jeklo, ki ga izdelujemo, je v Almanahu zapisal predsednik Jože Oder.

Zahvaljujemo se vsem, ki ste nam pomagali in nam še pomagata pri našem delu: železarni Ravne, ZKO Ravne, kulturni skupnosti Ravne, KUD Prežihov Voranc ter številnim neimenovanim prijateljem. Hvala!

MoPZ Fužinar

Miroslav Osojnik

Pihalni orkester ravenških železarjev že tretjič v Italiji

(Dnevniški vtisi)

Petek, 6. julija 1984

Železarna zagodrnja v pozdrav iz svojih kovinskih pljuč, ko odpeljeta oba avtobusa z ravenske postaje. Nekaj čez sedmo je. Za štiri dni zapuščamo našo dolino. Svetlozeleni pašniki, rumenorjave njive in zamolklozeleni gozdovi se že sončijo v prvih žarkih mladega sonca. Nad Uršljo goro plavajo mehki beli oblaki. Lep dan bo!...

... Pokrajina se spreminja. Razgibani celinski svet se polagoma razvleče v melanholične kraške motive. V Sežani nas pričakata zakonca Gergolet. Od njiju izvem, da nas bo kot prevajalec spremljal njun nečak Marko Gergolet in Doberdoba. Ob treh popoldne smo že čez mejo.

Naš cilj: Mirandola in Cesenatico! Obe mesti, kamor so naš pihalni orkester povabili gostoljubni domačini, ležita v severni Italiji, v deželi Emilia-Romagna. Vanjo vstopimo, ko prečkamo široki, zeleni Pad. Emilia-Romagna je ravna, široka in rodovitna dežela. Razteza se med dolgimi hrbti Apeninov na eni in med jadransko obalo na drugi strani. Ime so ji naredili po velikih cestah, ki jo je leta 187 pred našim štetjem dokončal konzul Emil Lepidin. Ta cesta preseka deželo po vsej dolžini od rodovitne Piacenze ob Padu od letoviščarskega Riminija ob Jadranskem morju. Blizu Riminija je Cesenatico, naša druga postaja. Sedež dežele Emilia-Romagna je znana Bologna, deželo pa sestavlja sedem pokrajin: Ferrara, Forlì, Modena, Parma, Piacenza, Ravenna in Regio Emi-

lia. Oba kraja, kamor je namenjen naš pihalni orkester, ležita v pokrajini Modena.

Ob šestih zvečer, ko smo že utrujeni od enolične, čeprav zelo rodovitne zelene pokrajine na obeh straneh ceste, si po skoraj celodnevni vožnji oddahnemo. Tik pred ciljem smo. Pred odcepom z glavne ceste nas čaka prijazen maestro Giberti, ki je tudi letos uredil vse v zvezi z gostovanjem. Po najbližji poti nas pripelje do mladinskega centra v Mirandoli, kjer bomo imeli tri noči skupno prenočišče. Že pri večerji spoznamo nekaj znamenitosti italijanske kuhinje v tej deželi. Postrežejo nam s prekajeno jeguljo in s svežimi testeninami z obilo mletega mesa, paradižnika in parmezana; vina so lahka in suha.

Ob pol desetih zvečer je koncert mirandolskega pihalnega orkestra. Približno petdesetčlanski ansambel se nam predstavi v najlepši luči. »Klasični italijanski stil!« komentirajo naši fantje, ki jih je izvedba pritegnila k zbranosti. »Veliko mehkeje igrajo kot mi.« Sam pri sebi (po načinu njihovega komentiranja) kljub svojemu zelo pičlemu poznavanju tehnik in stilov pihalnih orkestrrov le spoznam, da je bolje tako, kot igrajo naši. Pritegne nas tudi simpatična flavtiska Miranda, ki z značilnim mediteranskim žarom napoveduje in predstavlja program domačega orkestra. Naš prihod takoj opazijo in topel poletni večer v parku vzkipi od vzklikov in ploskanja. Miranda nas v imenu gostiteljev toplo pozdravi in povabi poslušalce na nedeljski koncert našega orkestra. Zdaj mora seveda naš župan Maks Večko na oder.

Prisrčno se zahvali za topel sprejem in ker ni redkobeseden, ima naš prevajalec Marko prvič »polne roke« dela...

Čas po koncertu se razprede v zanimivem in sproščenem pogovoru. Ko legamo k počitku, se je zvezdna poletna noč že zdavnaj prevesila v mirno in jasno sobotno jutro.

Sobota, 7. julija 1984

Po zajtrku odpotujemo iz Mirandole proti osemdeset kilometrov oddaljenemu Cesenaticu, kjer bo od pol desetih zvečer naš orkester prvič koncertiral. Izkoristimo redko priložnost in zavijemo proti republiki San Marino. Mesto San Marino je 596 metrov nad morjem in je prestolnica istoimenske republike. Razteza se na gori Titano in kot srednjeveško naselje predstavlja zelo obiskano turistično središče. Po nepreverjenem izročilu naj bi republiko ustanovil neki Dalmatinec Marko, ki je sem pribežal pred jezo cesarja Dioklecijana. Najprej je bila tu redovna skupnost, v trinajstem stoletju pa so prebivalci sprejeli pravni red, ki velja še danes. Vsa dolga stoletja so ostali neodvisni. Republika San Marino meri 61 km² in ima okoli 18.000 prebivalcev. Na treh koncih gorovja Titan se bočijo tri trdnjave z bogatimi muzeji, Guaita iz 14. stoletja, Cesta in Montale iz 13. stoletja. Od vsepovsod je lep razgled na okolico. Za ogled in nakupe spominkov imamo dve uri časa, nato se vrnemo nazaj na veliko avtocesto in smo ob šestih popoldne že v Cesenaticu.

Cesenatico je tipično letoviško mesto ob Jadranskem morju, blizu bolj znanega letovišča Riminija. Ima peščeno plažo, ki se lahko kosa s tistimi v črnogorskem primorju. V romantične pejzaže stavb, ki so večinoma še iz renesančnega obdobja, pa nikakor ne sodi modernj petintridesetnostropni hotel, ki kot ogromen obelisk štrli v prazno in prebada nebo. Ekonomski učinek je očitno zmagal nad občutkom za estetiko! Med to peščeno plažo, modernim hotelom in renesančno stavbo so gostitelji postavili oder za naše glasbenike. Ob pol desetih zvečer je temperatura ravno prava za koncert na prostem. Poslušalci se zbirajo in v nekaj minutah ni nobenega prostega sedeža. Več kot dva tisoč poslušalcev vseh narodnosti nestrpno pričakuje pričetek. Tedaj pa na nesrečo prične pihati močan veter, za naše pojme že kar prava burja, ki neusmiljeno prevrača podstavke z notnim gradivom in obrača strani! Maestro Gianni Giberti, drugače tudi poslanec pokrajine Emilia-Romagna v Rimu, je že na odru. V superlativih predstavi naš pihalni orkester in poslušalcem v svojem mehkozvočnem jeziku naniza največje uspehe doma in v tujini. Naš orkester se predstavi z malenkost drugačnim programom, kot je tisti, ki ga ima pripravljenega za koncert v Mirandoli. Ura je hitro naokrog, občinstvo pa očitno uživa, kljub burji, ki precej moti slišnost in ovira naše glasbenike. Nenehno mora kdo pobirati stojala, popravljati notne strani in jih pritrdjevati na stojalo. Po vsaki skladbi hvaležno občinstvo bučno in temperamentno skandira. Ko je uradni del koncerta sklenjen, zahtevajo ponovitev. Stanko Arnold mora na koncu ponavljati kot solist »II silenzio«. Poslušalci še vedno zah-

tevajo marš. Nasmejani dirigent Lojze Lipovnik se odloči za jugoslovanski marš »Vojaki letalci«. Spet ni konca ploskanju in navdušenju! Iz Cesenatica odhajamo z najlepšimi vtisi. Niti neprijetna burja, ki je našim fantom in dekletom povzročila toliko preglavic in jih prepihalo do kosti, ne more pokvariti občutja.

Zgodaj zjutraj naslednjega dne se utrujeni toda zadovoljni vrnemo v Mirandolo. Nočni zrak še vedno brnji od toplote...

Nedelja, 8. julija 1984

Tudi nedeljsko jutro je v Mirandoli zaznamovano s širokim poljubom sonca, ki se odbija od rdečkaste renesančne arhitekture mesta. Takoj po zajtrku je sprejem na mestnem svetu. Naši gredo v paradaj skozi s soncem oblitno mesto in vabijo meščane na koncert. Množica mladih se jim hitro pridruži; starejši postavajo na vogalih in radovedno prisluhnejo. Na glavnem trgu je pred ponosno občinsko zgradbo postavljen oder. Tam se sedaj zbere velika množica in navdušeno pozdravlja! Vsi smo povabljeni v slavnostno dvorano, kjer nas v županovem imenu, ki je na neodložljivem opravku izven mesta, sprejme pooblaščen občinski predstavnik za kulturo. Spet naš župan izreče zahvalo za dobrodošlico: ... »naša želja je, da prijateljstva, ki jih na ta način sklepamo, ne ostanejo samo na ravni osebnega prijateljstva tistih, ki so se dejansko srečali, temveč da to prijateljstvo razširimo tudi na narode, ki jih predstavimo, in na ta način tudi mi prispevamo k poglobljanju prijateljskih vezi italijanskega in jugoslovanskih narodov«...

Izmenjamo spominska darila in si ogledamo občinsko stavbo. V županovi pisarni visi na steni oljni portret človeka, na katerega so občani Mirandole najbolj ponosni. To je filozof in humanist Giovanni PICO DELLA MIRANDOLA, rojen leta 1463. V njegovi filozofiji so vidni vplivi Platona, Aristotela, novoplatonizma in kabale. V zadnjih dneh življenja (umrl je leta 1494) je bil pod vplivom Savonarole. Pico je postavil tezo o človeku kot mikrokozmosu, ki je proti ostalemu makrokozmosu v sebi zaključena celota. Boril se je tudi proti mističnim astrološkim napovedim, proti cerkveni dogmatiki in bil navdušen zagovornik novega duha v kritičnem dialogu med teologi in znanstveniki.

Popoldne smo povabljeni na kosilo k članom mirandolskega pihalnega orkestra. Vsak član povabi, kolikor more in zmore. Spet se prepričamo o njihovem izrednem gostoljubju. Spet spoznamo nekaj značilnih jedi: lasagne verdi — jed iz špinačnih rezancev; ocvrtega purana. Od sadja prvič pokušamo melone.

Po kosilu nas že čaka prijazni občinski predstavnik za kulturo in nam razkaže kuturni center. Tu imajo moderno knjižnico s približno 90.000 bibliotecnimi enotami. Urejena je po principu prostega pristopa in precej podobna našim modernejšim knjižnicam. Še posebej so ponosni na domoznansko zbirko »Racolta Gaviolana«, ki jim jo je zapustil Don Francesco Gavioli, arhivar, paleograf in raziskovalec domače zgodovine. Varno imajo shranjenih vseh 30.000 enot domoznanskega gradiva,

ki jih je v šestdesetih letih zbral, uredil in strokovno obdelal ta mirandolski učenjak. Tudi računalniški terminal, prek katerega lahko druge knjižnice iščejo gradivo domoznanske zbirke v Mirandoli in obratno, nam pove skoraj vse o modernizaciji te knjižnice! Nadstropje više si ogledamo sodobno in prostorno likovno galerijo, kjer razstavlja svoj cikel »Med dvema vojnama« italijanski surrealist Renzo Vespignani. Slike nas pretresejo. Z modernimi izraznimi sredstvi avtor tako prepričljivo pričara vzdušje vojnih grozot in njihovih posledic, da je ves cikel močna in sugestivna obtožba nesmiselnosti vojskovanja. V kulturnem centru imajo tudi zanimivo arheološko zbirko, moderen kabinet za učenje tujih jezikov in še modernejšo videotečno dvorano.

Ko se vrnemo v dom, nas čaka delegacija iz Marana, mesta, kjer je naš pihalni orkester gostoval lani. Župan ni v zadregi, saj ima s seboj uradno vabilo občine in občinske kulturne skupnosti. Delegacija z veseljem sprejme vabilo. 29. in 30. septembra letos bodo glasbeniki iz Marana ravenški gostje!

Kazalec se približuje pol deseti uri zvečer. Pričakovanje mehko šelesti med tisočglavo množico na glavnem trgu. Naši fantje in dekleta se prikažejo v paradaj. Na trg vkorakajo v ritmu jugoslovanskega marša. Poslušalci jih navdušeno sprejmejo. Na odru je naša stara znanka, flavtistka Miranda. Pozdravi in prosi maestra Gibertija, da prevzame besedo. Spet maestro temperamentno vodi poslušalce od skladbe do skladbe, jih opozarja na jugoslovanske avtorje, predstavlja soliste. Pihalni orkester jim od jugoslovanskih avtorjev predstavi Hrističevo »Ohridsko legendo« — predigro in ples, Parmove »Rokovnjače« in Adamičevega »Fičfiriča«. Še posebej poslušalce navduši lahkoživi »Fičfirič«, ki ga mojstrsko pričara solist Janez Petrač. Navdušenje je še večje, ko Stanko Arnold prikaže vse svoje solistične sposobnosti v Ferstovem »Beneškem karnevalu«. Zvrstijo se še Verdijeva uvertura iz »Nabucca«, Ketelbeyev intermezzo »Na perzijskem trgu«, Griegova »Vdanostna koračnica«, Löfflerjeva koračnica »Dixie Parade« in Tosellijeva »Serenada«. »II silenzio« zaključuje uradni del, občinstvo pa se razživi in zahteva ponovitev nekaterih skladb. Najbolj prosijo za »Beneški karneval«. Dirigent Lipovnik prijazno ugodj in maestro Giberti napove ponovitev drugega stavka. Spet so na vrsti ovacije... Poslušalci so vse bolj navdušeni. Presenetili jih moderni »Halyfax«... Ura je pol dvanajst, ko se zadovoljni razidejo, za naše glasbenike pa še ni počitka! Mirandolski župan jih prosi, da odidejo skupaj do prijaznega gostišča in se ob belem vinu, narezku in nekakšnih ponvičnikih ali mlincih, ki hrustljajo pod zobmi, pogovarjajo o vsem mogočem. Kmalu se naši fantje postavijo v klasični trio, kakršen igra po koroških ohceti in veselica — tu je seveda harmonika obvezna, zato jo imajo s seboj! — in Italijanom pokažejo, kako zvenijo naše polke in valčki... Še in še bi trajalo veselje, pa je treba k počitku. Nočne sence se umikajo, dan je vedno bolj mlad; zjutraj bo treba zgodaj na pot...

Ponedeljek, 9. julija 1984

Bleščeče ponedeljkovo jutro je zaznamovano z včerajšnjim slavljem. Trije dnevi so minili, pripravljamo se za odhod. Prijazni gostitelji iz Mirandole so povsod z nami. Srce in misli skušamo prisiliti k običajnemu ritmu... jutri bo treba spet v službo... pa so spomini še tako živi in sveži; nismo jih še mogli urediti; nismo se utegnili prav zahvaliti za gostoljubje. Vsi želimo in mislamo tisto, kar zaenkrat še nismo mogli zagotovo obljubiti: — Dragi glasbeniki iz Mirandole, nasvidenje drugo leto na Ravnah!

Roman Jereb

Življenje

Opazujem življenje,
kako ga prežema trpljenje.
Kakor v vrtincu voda
se z življenjem poigrava usoda.

Ta kruta usoda sveta
meje ne pozna.
Premetuje te iz stene v steno,
vse je tako pusto-megleno.

Sredj vetrov se rešiti želiš,
zato upanja ne izgubiš.
Upiraš se na veselo,
da te ne bi zaneslo.
A to veslo je upanje, da rešil bi se.

Tok življenja je močan
kakor orkan.
Na karkoli se opiraš,
prej ali slej shiraš.

Vrtinec ali orkan,
zmaga v dan,
ko čeri razbijejo dno,
to pa je zadnje slovo.

Flider

O ti flider, lepa roža,
čudovit vonj te obkroža.
Kako opojno dišiš,
ko se razcvetiš.

Želim si, da pod teboj bi ležal
in te v vsej lepoti občudoval.
Te ga bi se srce razcvetelo,
ko tvojega vonja bi se zaužilo.

Sedaj pa daleč od narave,
daleč od lepote prave
take in podobne želje gojim,
ko v bolnici živim.

Še malo in prišel bom med cvetove,
med cvetove na vrtove.
kjer vedno sem rože gojim,
tam vedno srečen sem bil.

Upanje še vedno v srcu gojim
in si želim,
da zopet živel bi med cvetovi,
da užival bi dišave
in lepote prave.

Stanko Ledrant

POLSTOLETNI ODMEVI

V jesenskem Fužinarju (3. št. 1983) nas, prebivalce izpod Pece in Uršlje gore, France Bevk izziva, da se oglasimo s spomini na množično uprizoritev poslednjega ustoličenja koroških vojvod na Poljani, ki je bila septembra leta 1935. Tovarišu Brenku in dokumentacijski službi študijske knjižnice na Ravnah gre prav gotovo bolj za spomine nastopajočih in za znanstveno neoporečne dokumente kot pa za spomine pobiča tretjega razreda osnovne šole. Zdravnik dr. Aschenbrenner mi je spomladi tistega leta ravno pomagal premagati težko pljučnico, pa sem tedaj še posebej omočno vse dojemal. Moja otroška duša je vsrkavala predvsem stranske, obrobne detajle tistega velikega spektakla.

Spominjam se, da sta vlaka, ki sta pripeljala obiskovalce iz Maribora in Celja, obstala na improvizirani postaji pred Poljano, tam, kjer železniška proga iz doline zavije proti malemu tunelu pred Holmcem. Starejši so bili ogorčeni, ker pričakovani, tretji vlak, iz Ljubljane, ni prišel. Spominske značke »narodnega tabora« z zastavnimi trakci so veljale kot vstopnice za predstavo; za šolsko mladino niso bile obvezne. Mi, mularija, smo se smukali okoli zgodovinsko našemljenih vojakov in otipavali sulice in meče, ki pa na našo žalost niso bili »pravi«, tako pravi, kot so bile kose in cepci kmečkih vojakov. Pravi je bil tudi vol, ki se je pekeli, natakneni na vrtečem brunu, pravi je bil seveda ogenj, katerega vročina nam ni dovolila, da bi odščipnili košček mesa in ugotovili, kako je že pečen. Prodajali so tudi pijačo in drugo kramo, a kaj, ko ni bilo denarja za nakupovanje.

Brenka zanima, če je imela opisana prirediteljev vpliv na današnje »množično« kulturno življenje Mežiške doline. To bi bilo zelo težko raziskati. Saj je bilo takrat takih množičnih prireditev več: Pasijonske igre, veličastni »Mutec Osojski«, večkratna Miklova Zala, da ne govorim o igrah o zamorčkih v misijonih... v vseh so igrali moji starši, tete in strici. Igre v zvezi s princi in princeskami je prirejala šola, n. pr. »Dve Marički«, v kateri je nastopal kot krojaški vajenec tudi brat Pepi... Na Brenkovo vprašanje bi se dalo odgovoriti tudi tako, da je pač njegov scenarij pri nas padel na zelo ugodna tla.

Voditelje te takratne igralske vnebe bi mogli ločiti v klerikalno (orlovsko gibanje), liberalno meščansko (sokolsko, uradno od države, iz Beograda, prosperirano gibanje) in rdeče obarvane skupine (delavsko prosvetna društva). Tako razstavljanje takratne kulture pa bi bilo nesmiselno, ker so vse te oblike imele pri še neopredeljenih domačinih, svoj pozitivni učinek.

To polarizacijo v stranke, ki so jo vnesli v naš svet priseljenci, omenjam zato, da bi se razumelo, kako je bila »črnina« Ljubljane kriva, da ni prišel omenjeni vlak na predstavo poslednjega ustoličenja, ker je bil to produkt drugače usmerjenih animatorjev.

Vrnimo se k prireditvi poslednjega usto-

ličenja, ki naj bi bila glavna nit tega sestavka in sicer njena odmevnost. Da, bila je odmevna! Kako je bila na zunaj, naj raziščejo zgodovinarji s svojimi znanstvenimi metodami, saj so na voljo razni podatki in tudi še očitvidci. Tu bom povedal, kako je to odmevalo v meni.

Najprej moram zapisati, da sem bil na dožemanje tistega poljanskega dogodka, kljub svojim takratnim rosnim letom, pripravljen. Z očetom, starejšim bratom Pepijem, ujemcem dr. Sušnikom in bratrancom Jankom smo že leto dni bili v Avstriji in prepotovali, v glavnem peš, vso Podjuno in Rož. Poznal sem vsa koroška jezera, občudoval celovškega zmaja, bil sem pri Gospe Sveti, vedel sem, kaj je vojvodski prestol, kaj knežji kamen... Za sprejemni izpit na mariborski gimnaziji sem komisiji recitiral zgodbo o kamenitem ribiču, ki me je posebej presunila s svojo grožnjo. V tej zgodbi, ki se godi na celovškem trgu, menih prekolne ribiča, ker se je norčeval iz slovenskega jezika: »Dokler bo v Celovcu en sam Slovenec, bo di kamenit!«... Na Osojah ob enako imenovanem jezeru, sem videl grob »Mutca Osojskega«, prej Boleslava, kralja poljskega, morilca škofa Stanislava.

Poznal sem važnost cerkvice na otoku Vrbskega jezera za slovenstvo, saj so tu nastali Brižinski spomeniki, najstarejši ohranjeni zapisi kakega slovanskega jezika sploh, vsaj sto let starejši od vseh ohranjenih glagolskih in cirilskih-ruskih spomenikov. Bral sem pesem o Visoki Ostrovici, nepremagani od Urbana Jarnika, sodobnika Valentina Vodnika. V tej veličastni pesnitvi nastopa vitežica-možača Marjeta Krivousta. Ta strašna »Tirolerca« je seveda zelo vznemirjala mojo otroško fantazijo. Ker sem imel na teh koroških rajzah vodiče in učitelje, sem poznal tudi pomen Matija Majerja Ziljskega, Gutsmana, Janežiča... Škoda pa, da pred

petdesetimi leti nisem videl lipe, s hrastom se prepletajoče, ki naj bi takrat, tam na otoku Vrbskega jezera, še rastle, zdaj pa se je posušila, kljub temu, da ji mokrote, na otoku, ni moglo manjkati. Kakšna simbolika!

Hitlerjev germanizacijski pritisk med okupacijo je samo dograjeval že zasnovano podobno moje zavesti. Kot vemo izziva teror navadno nasprotni učinek.

Življenje v celovški gimnaziji imam v lepem spominu, čeprav sem seveda v istem času prebival tudi grozote vojne: strah pred gestapom, stalne vpoklice pred zdravniške komisije v zvezi z vojaščino, kjer pa sem bil zaradi šibkosti vedno odklonjen, bombardiranje celovškega mesta po ameriških bombnikih, razstreljevanje železniške proge Celovec—Dravograd, lakote, mraza... vsega je za posebno storijsko in bi spadalo v ta zapis le posredno. Naj omenim le to, da sem bil večkrat v celovškem muzeju in ogledoval pravi knežji kamen in zraven ponaredek s Poljane, Nemci so to naredili v posmeh slovenstvu.

Med kipi, ki v celovškem muzeju pričajo o Rimljanah v naši dolini, sem se že takrat počutil nekoliko imenitnejšega. Še danes najrajši parkiram avto, kadar sem v Celovcu, v bližini muzeja, če je le mogoče, celo na »naši Miesstalerstrasse«, ki je prav tam. Relief prej omenjenega kamnitega ribiča, za katerega imajo Nemci svojo verzijo zgodbe, pa so Celovčani, z izgovorom, da zaradi modernizacije cestišča, nekoliko skrili. Prav težko ga je sedaj v neki stranski ulici najti.

Z velikim zanosom sem takoj po vojni razlagal svojim dijakom koroško situacijo, takrat za hermetično zaprto mejo, ko so se mi pritoževali nad »nemogočim« naslovom slovenske šolske naloge pri profesorju Mesnerju, enemu izmed prvih mojih stanovskih kolegov: »Koroška, ti prečuden svet, ko lipa žene hrastov cvet...« Prva leta po vojni sploh ni bilo zaželeno veliko govoriti o Koroški. Na gimnaziji so imeli glavno besedo profesorji, ki so bili premeščeni v naš kot napol kazensko. Pomagali naj bi pri nas novoustanovljenemu srednjemu šolstvu. Lahko pa trdim, da mnogi svoje vloge pri nas niso doumeli. Nismo bili potrebni sodnikov, saj

še ni bilo kaj rešetati. Potrebni smo bili porivačev. Ni bilo čudno, ko je v tistih konfliktnih neki srboriti učenec ustrelil prestrogega učitelja.

Dobro se spominjam, kako so mi domačinu, ti tuji kolegi in kolegice očitali, česa vsega pri nas ni: ne gledališča, ne telovadnice, ne knjižnice, sploh nobene kulture... Ena sama rovtarija da je naš kot, so trdili. Niso vedeli, da je njihova naloga vse to ustvariti.

Zato pa sem dobesedno požiral pisanje Franceta Brenka v omenjenem jesenskem Fužinarju. V pičlem času, ki ga je prebil pri nas, na morda tistikrat najodurnejšem mestu, na mrzli demolirani strojnški šoli... je doumel naš utrip in kraju dal, kar se je pričakovalo od inteligenta. Kako cmeravo drugače bi se lahko kaka pomehkužena »ljubljska srajca« v istih okoliščinah obnašala, pa ji niti ne bi mogli preveč očitati.

Za ime Brenk sem vedel že od očeta, saj je bil Brenkov predhodnik na strojnški šoli in smo imeli s tamkajšnjimi kmeti vedno trdne zveze. Po omenjenem spektaklu na Poljani, katerega glavni iniciator je bil France, pa mi je bilo to ime še svetlejšje zapisano, kljub morebitnim nazorskim razlikam med očetom in Brenkom. Nov je bil takrat za me in hkrati najlepši del branja v Fužinarju Brenkov opis spoznavanja naših krajev, oblikovanja njegove zavesti in odkrivanja koroškega nemškoslvenskega problema. Še pri opisih dolgih pohočev in podvigov v gorah sem užival. Med mladino sem tudi sam precej deloval na tem področju, sicer v drugih okvirih, pa vem meriti in ceniti vzgojne učinke tega medija. Da, Francé Brenk je imenitna izjema v mojih dosedanjih predstavah o »ljubljskih srajcah«. Dobro čutim, teže pa povem, kje je bil izvor njegovih moči. Sam predvsem navaja le svojega skavtskega starosta »Sivega Volka«.

Ko Brenk sedaj v Fužinarju v nič devlje literarno vrednost svojih iger, napisanih v strojnški dobi, med njimi tudi Poslednje ustoličenje koroških vojvod, me ne prepriča. Čeprav sem po izobrazbi naravoslovec in se naj ne bi vtikal v ocene, ki sodijo v humanistična področja, si upam trditi nasprotno. Morda je moja laična sodba, ki izvira iz srca in občutkov, zato bližja resnici, ker ni obremenjena s tozadevnimi šolami, z nekimi institucionaliziranimi normami in koncepti, ki pa morajo popolnoma zamegliti lastno doživljanje ob umetninah. Osebno doživetje pa je pomemben element v zadevi umetnosti. Kdo pa more postaviti natančne meje umetnosti in kiču, literaturi in plaži, kulturi in...?

Kako me je prizadelo, ko sem pred leti bral poročilo o pogrebu Blaža Mavrela na Strojni in je za naš kraj inštalirani novinar v časopis napisal: »...Blaž Mavrel ni bil umetnik... ni bil šolan... je pa rad pesnil in razmišljal...« Zakaj pa toliko čaščenja starih skrinj v muzejih in modernih stanovanjih? te vprašam, dragi novinar, ki si v časopisu Blaža tako v nič del. Mar daje vrednost tem arhaičnim predmetom res le čas? Res je lažje reči, kdaj kulture, umetnine ni, kot kdaj je. Svojega bivšega ravnatelja lahko neovrgljivo obdolžim, da ni bil kulturni, ker mi ni dovolil iti na omenjeni pogreb in sem moral isti čas biti na eni izmed mnogih današnjih konferenc, kjer se odloča zaradi forme,

ne pa zaradi poznavanja razmer ali osebne upravljalne angažiranosti. Morda tudi v očeh ravnatelja Blaž ni bil dovolj velik umetnik in kulturnik, s čimer bi bila upravičena moja odsotnost na konferenci. Pa je moje srce jokalo zaradi zamujenega pogreba še enega drugega Blaža! Tistega, ki je v lakoti druge svetovne vojne s Strojne prinesel nadštevilni Lodrantovi družini hleb dobrega rženega kruha, tistega, ki ga je sam pridelal. To je bila seveda neka druga kultura, taka, ki se v šolah ne priučijo, kultura srca, ne pa peresa ali čopiča... Vsakomur, ki bi želel soditi na tem področju, priporočam ogled latinskega slovarja; naj vidi, kaj bi si pod besedo kultura sploh morali predstavljati. Da pojmi umetnost, kultura in literatura niso v neposredni zvezi z visokimi šolami, naj bi se vsi zavedali. Visoka izobrazba je celo nevarna srčni kulturi: Koliko šarlatanstva se skriva za naslovi, ki so zunanji dokument izobrazbe!

Nihče me ne bo prepričal, da je železna forma viva pred našo šolo, ali pa ona na Čočovju pred hotelom, umetnina. Sta prav tipična nekulturna izraza naše dobe. Iz materiala omenjenih storitev naj bi raje izvarili kakemu kmetu napravo za proizvodnjo bioplina. Ta bi bila bližje pojmu kultura, kot ga opisuje prej omenjeni slovar.

Rad bi prisluhnil sodbam arheologov čez tisoč let, ki bodo »slučajno« našli nekoristno umetniško formo vivo in jo bodo primerjali z nekdanj koristno, pa zato neumetniško lokomotivo ali kakim drugim težkim primerkom tehničnega muzeja v bližini. Tisočletni čas bo vmes seveda že temeljito prečistil pojme koristnosti in današnje kriterije lepote. — Spet me motijo stare skrinje, ki so nam tako umetniške, čeprav so bile v svojem času kičaste. Čas gotovo ni mogel kaj stvarnega pridati, kvečjemu kake črve. V umetnini moram hkrati videti kreatorja, ki ga je pri ustvarjanju gnala neka notranja sila, in tistega, ki jo podoživlja. Njen obstoj je le v obojnosti.

Francé Brenk je naslovil svoj članek v Fužinarju Poslednje ustoličenje koroških vojvod in dodal še spomine na mladostna potovanja po Koroški. Za me je bilo, kot sem že omenil, ravno branje teh spominov najbolj dragoceno, saj so se tolikokrat križali z mojim življenjepisom. Pri pisanju teh odmevov sem se moral vseskozi zadrževati, da osebna doživetja niso še bolj planila na dan. Kolikor pa se jih je le primilo papirja, bi bila lahko, vsaka izmed njih, naslov nove storije. Vprašanje je, koga bi zanimalo.

Tisti, ki me poznajo, vedo, da nisem prijatelj gostobesedja. Globlja sporočila mi daje likovni svet, da ne govorim o privrženosti glasbi, čeprav sem tudi tu, obakrat laik. Ni me sram priznati, da me privabita otroški pevski zbor in orkester glasbene šole s pesmijo Sonce za goro je šlo... solze v oči. Seveda sem pa v isti sapi razočaran, ker današnji sistem aktivno vzgojo teh dveh področij, mislim likovno in glasbeno, zanemara. Velika škoda se godi, ker je tozadevno na delu le nekaj osamljenih entuziastov, od družbe ne dovolj priznanih učiteljev; pa tudi, nasprotno, nekaj neodgovornežev. Če se v vzgoji srca v mladosti zamudi, ni moč tega popraviti, kot se da še tudi v starosti, vsaj za silo, kakršenkoli drugi analfabetizem.

Marija Hriberšek

Jutri?

**Cvetejo mesta.
Sončni domovi.
Med njimi je cesta.
Iz griča na grič
so razpeti mostovi.**

**V domovih je sreča
v svojo milobo
vsakdanja dejanja
ovila
in upam razpela je krila.**

**Slika srečnih dni
pa žal vse bolj blede.
Črna vizija je sanja prekrila.**

**V mnogih domovih ni več svetlo.
Najlepše rože je slana požgala.
Milijoni očetov brez dela.
Kako naj bo žena vesela?
In fantje, dekleta brez dela —
brez ciljev za jutrišnji dan.**

**Ljubezen v domovih ugaša
pod pezo življenja.
Le redko še soj hrepenenja
prerije se skozi oblak.
Vnaprej podira se vsak
načrt za jutri v človeku.**

**V atomskem veku
naenkrat je vse brez cene:
ne lepa preproga,
zlato in srebro.
Bogato pohištvo —
kaj vredno še bo?**

**Samo pritisk na gumb!.....
N e v t r o n s k a b o m b a .
V dobre pol ure
uniči ti srečna mesta
in mrtva bo sleherna cesta.**

**Ubije vse živo.
Ubije ljudi in živino,
praproto preraste ti njivo.
Zloveščo tišino
ne moti ničesar.
Ne petje ptic
niti mukanje krav.
Le gozd še šumel
bo sem s temnih dobráv.**

**In glej, ko čez čas zmagovalc
čez polja — brezžitna — pridirja,
zasede te sončne domove,
ga čakajo mrtvi povsod.**

Jakob Vidovšič

Vsi na kolo za zdravo telo

Kolesarjenje postaja vse bolj priljubljena športna in obenem tudi rekreacijska zvrst. Na cestah srečujemo vedno več ljubiteljev te aktivnosti, ustanavljajo se kolesarska društva in sekcije. Napačno pa bi bilo misliti, da je kolesarjenje nova pridobitev sedanjih generacij. Zgodovina kolesarjenja sega v leto 1816, ko je Karl von Dreis izumil prvo obliko dvokolesa, ki ga je bilo treba poganjati z odzivom od tal, saj še ni imel pedal in pogona. To se je pojavilo šele čez nekaj let, ko so najprej vrteli veliko sprednje kolo neposredno s pedali, šele pozneje tudi z verigo na zadnje kolo. V letu 1888 je škotski živinozdravnik Dunlop izumil zračnico in vse te izboljšave so pripomogle, da se je uporaba dvokolesa vse bolj širila.

Obenem s tehničnim razvojem kolesa se je uveljavljal tudi kolesarski šport. Prvo tekmovalje so imeli v Franciji leta 1819, leta 1869 že dirko na 130 km, ki so se ga udeležile tudi ženske. Leta 1891 so v Franciji priredili prvi veliki maraton na 1200 km (kako so jih prevozili s takratnimi kolesi!). Kolesarji so tekmovali že tudi na prvih sodobnih olimpijskih igrah leta 1896 v Atenah.

Eno najpomembnejših kolesarskih tekmovalj, Tour de France, so pričeli leta 1903. Na tej dirki morajo kolesarji prevoziti okrog 4000 km z mnogo gorskimi prelazi, visokimi tudi 2500 m.

Pri nas so bili prvi kolesarji — izletniki v Ljubljani med nemškim meščanstvom. Kolo je takrat veljalo kar štiri učiteljske plače in so si ga lahko privoščili le premožnejši meščani.

Leta 1885 so Nemci ustanovili svoj kolesarski klub, že dve leti pozneje pa imamo v Ljubljani tudi slovenski klub. Temu so hitro sledili klubi v Gorici, Trstu itd. Posebno tržaški klub moramo omeniti, saj je priredil dirke za jugoslovansko prvenstvo (pred 1. svetovno vojno!), leta 1912 pa so v Trstu priredili celo vseslovensko prvenstvo z udeležbo Čehov in Poljakov. Takrat se je tudi rodila misel, da bi ustanovili hrvatsko-slovensko kolesarsko zvezo, čemur pa se oblasti nasprotovale, saj so slutile v tem prizadevanje zavednih Slovencev in Hrvatov.

Tega seveda Avstro-ogrška dolgo ni mogla zavirati, saj je kmalu prva svetovna vojna v marsičem spremenila predvojne razmere. Kolesarstvo se je v novi državi nemoteno razvijalo in je v letu 1930 doseglo največji razmah med obema vojnoma.

Iz knjige Telesna vzgoja treh dolin (uredil Vinko Cajnko) je razvidno, da je bilo kolesarjenje v Slovenj Gradcu in okolici izredno popularno. Leta 1934 so ustanovili tudi klub, ki je imel v Sloveniji in Jugoslaviji zelo velike uspehe, saj je imel v svojih vrstah leta 1937 člana državne reprezentance, prva leta po vojni pa republiškega in državnega prvaka.

Slovenjegraški kolesarski klub Mislinja je priredil vrsto tekmovalj, od klubskih do

mednarodnih. Ni pa bil na Koroškem osamljen, saj so bili podobni klubi tudi v Guštanjnu, na Prevaljah (celo dva, ki sta se kasneje združila) in v Mežici.

Zaradi strokovnega dela in velikih uspehov je kolesarska zveza Jugoslavije odobrila v letu 1939 ustanovitev koroške kolesarske podzveze s sedežem v Slovenj Gradcu, ki je združevala klube od Mežice pa vse do Solčave in na drugi strani do Slovenskih Konjic.

Dejavnost je prekinila 2. svetovna vojna, ki je tudi med kolesarji pobrala mnogo žrtev. Že leta 1945 pa klub ponovno oživi, vendar ne več v takem obsegu in leto 1950 pomeni zaton koroškega kolesarstva. Vse bolj ga izpodrivajo smučanje, odbojka in drugi športi.

Vinko Cajnko, eden najzaslužnejših za koroške kolesarske uspehe, je zapisal: »Spomni na tiste čase, ko so številni dirkači nabirali lovorike v slavo Slovenj Gradca in Koroške, bodo morda marsikateremu bivšemu tekmovalcu ali funkcionarju vzbudili željo, da bi nekaj podobnega ustanovili tudi sedaj, ko imamo za to boljše pogoje, le da manjka ljudi, ki bi tako požrtvovalno zgrabili za delo, kot so tedaj...«

O razvoju kolesarstva po 2. svetovni vojni v svetu ne bom pisal, saj je ta več ali manj znan ljubiteljem kolesarjenja. Omenim naj le, da je v zadnjem času kolesarjenje v Sloveniji vse bolj popularno tako s tekmovalnega kot rekreacijskega vidika. Slovenski kolesarji dosegajo tako v domači kot v mednarodni areni lepe uspehe, kar je rezultat dolgoletnega dela trenerjev v slovenskih klubih, predvsem v Savi, Rogu, Astri itd.

Mi si pa sedaj pogledjmo, kak pomen ima rekreacijsko kolesarjenje.

Z vidika zdravja oziroma iz biološkega vidika je nedvomno ena tistih panog, ki od udeleženca terja vso njegovo organsko moč. Ima velik vpliv na celoten gibalni aparat (okostje, sklepi, mišice) dihala, srce z ožiljem itd. Kot rekreacijska panoga je kolesarjenje primerno za vse spole in starosti, ni pa priporočljivo pretiravanje predvsem za mlade do 14. leta. Enako velja za osebe v odmaknjenih letih.

Udeležencem nudi kolesarjenje občutek zadovoljstva, povečuje tako potreben stik med ljudmi, povečuje voljo do dela ter razvija družabnost in tekmovalnost. Tu ima tudi vsak tisti, ki to hoče, priložnost pokazati svoje sposobnosti, ki jih mogoče ne bi mogel drugje.

Velik vpliv ima kolesarjenje tudi na povezanost ljudi različnih poklicev, položajev, izobrazb, starosti in spolov. Tu se te »pregrade« rušijo, vsi so enaki, dobiš občutek varne pripadnosti, ki posameznika sprejme.

Vzrokov zakaj ljudje kolesarijo, je seveda še mnogo, dejstvo pa je, da je kolesarstvo vedno bolj množično. Dokaz za to so med drugim tudi množični kolesarski maratoni, med njimi največji »maraton Franja«, ki le-

tos pričakuje kar 2000 kolesarjev, ki se bodo pomerili na 155 km dolgi in težki preizkušnji.

Sicer pa je v Sloveniji letno na programu kar 17 maratonov, ki so daljši od 80 km, in vsi po vrsti so množični in priljubljeni. Domačini poznamo več ali manj dobro vožnjo okrog Pohorja, ki je dolga 150 km in je tudi med najtežjimi preizkušnjami pri nas. To vedo predvsem tisti, ki so se podali na to pot premalo pripravljeni in zato njim nasvet: prevoziti je treba vsaj 500 km, potem pa lahko pričakujemo, da ne bomo imeli prevelikih težav med in po maratonom. Dobro trenirani rekreativci prevozijo pohorski maraton v petih urah in nimajo nobenih težav, medtem ko nekateri rabijo za enako pot tudi do 10 ur, da o bolečinah in mukah, ki jih doživljajo še nekaj dni, ne govorim. V teh stvareh bi resnično ne smeli pretiravati in se ne igrati z zdravjem.

Kot v vsakem športu ali rekreacijski dejavnosti imamo tudi v kolesarstvu nekaj posameznikov, ki nekako odstopajo od povprečja. Naj navedem le nekaj primerov z našega konca, ki jih poznam. Zakonca Maja in Marjan Senica s Prevalj sta pred dveina letoma s kolesom potovala do Bara v Črnogorskem primorju. Prevozila sta skoraj tisoč kilometrov, v Bar sta prispela sedmi dan dopoldne. Podobne preizkušnje sta prestala Berti Močivnik in Bojan Pastirk, ki sta dve leti zapored prevozila slovensko kolesarsko transverzalo, dolgo 1000 km, v enem mahu oziroma v enem tednu. Sicer pa sta o tem pisala v Fužinarju že sama.

Bilo je tudi nekaj posameznikov, ki so se s kolesi podali na Češko. Na žalost jih ne poznam, morda se bodo javili, če bo kdo od njih prebral te vrstice. Vsi skupaj pa si brez dvoma zaslužijo iskrene čestitke za pogum in voljo, ki je za nekaj takega potrebna.

Rekreacijski kolesarski klubi rastejo po Sloveniji kot gobe po dežju. Tako smo tudi na Ravnah ustanovili kolesarsko sekcijo pri društvu Partizan. 12. aprila letos smo se zbrali kolesarski navdušenci in imenovali odbor, ki naj bi sestavil program dejavnosti in sploh skrbel za boljše organizirano rekreacijo kolesarjev v našem kraju. Odbor je za delo resno poprijel, dejavnost je zaživela, danes šteje sekcija skoraj 50 članov in članic. V sredah se dobivamo na kolesarskih izletih v bližnje in nekoliko oddaljene kraje, tudi čez mejo na avstrijsko Koroško se včasih popeljemo. Nekaj članov sekcije pa poleg tega še redno trenira in se udeležuje večjih in zahtevnejših maratonov v Sloveniji.

Člani sekcije si želimo, da bi se nam pridružilo še večje število privrženecv kolesarskega športa, predvsem starejših od 20 let. Sekcija je le rekreacijskega značaja in nihče ne more pričakovati od njenih članov, da bi med vožnjo skrbeli še za otroke drugih občanov. Mogoče se bo iz teh začetkov kdaj

mladih, takrat pa bo seveda mladina zelo razvil kolesarski klub, ki bo prevzel vzgojo dobrodošla.

Seveda pa bo dejavnost sekcije treba razširiti. Odbor in člani se dogovarjajo tudi o organiziranju servisa za popravilo koles, o nakupu koles in rezervnih delov za svoje člane ipd. V načrtu imamo tudi organizacijo kolesarskega sejma, kjer bi bila na razpolago tako nova kot rabljena kolesa, rezervni deli, kolesarska oblačila in obuvala in tudi servis — po vzoru smučarskega sejma. Marsikdo ima doma kolo, ki bi ga prodal, marsikdo pa bi ga rad kupil. Nekaterim manjka kak del, ki ga ni na policah naših trgovin. Vse to bi skušali urediti na tem sejmu, ki naj bi bil v aprilu ali maju, mogoče že prihodnje leto. Vse pa bo uresničljivo šele, ko bomo postali člani Kolesarske zveze Slovenije in pa predvsem s sodelovanjem in dobro voljo vseh članov sekcije.

Vsi, ki jih zanima ta dejavnost, lahko dobijo informacije pri predsedniku sekcije Marjanu Senici, podpredsedniku Milanu Krajncu, tajnici Majdi Horjak ali pri avtorju članka. Lahko pa se kar pojavijo s kolesom pred DTK v sredo ob 17. uri.

KMALU NOVI OBJEKTI V PTK

Tenis: Kmalu bomo tudi na Ravnah dobili dvoje teniških igrišč. V zadnjem času je veliko povpraševanje po igranju tenisa. V Sloveniji je sedaj registriranih 250 igrišč, v Slovenskih Konjicah, Zrečah, Titovem Velenju pa imajo 20 igrišč, V naši občini imamo tri igrišča v Mežici, 2 na Ravnah, v načrtu je gradnja (Ivarčko jezero, Prevalje, Rimski vrelec). Občina Slovenj Gradec ima tri igrišča, Dravograd 2, Kope na Pohorju 3 igrišča, v načrtu jih je še več. Tenis si pridobiva domovinsko pravico tudi med Koroškimi delavci, kljub dosedanji miselnosti, da je ta lep šport rezerviran za bogatejše in privilegirane. Kdor se začne ukvarjati s to igro, hitro ugotovi vse dobre prvine, a spozna, da mora veliko trenirati, da bi užival v njeni mikavnosti. To so seveda kvalitete za vse nas, da z govorjenjem pridemo do uspeha.

Odbojna stena: Na Ravnah smo zgradili odbojno steno, ki je nenadomestljiv pripomoček na vseh tenis igriščih.

Kaj dobimo s steno?

— nemoteno vadbo večjega števila igralcev hkrati

— vadba in trening brez partnerja

— čakalni čas koristno uporabimo za vadbo, medtem ko so igrišča zasedena

— začetniki ob pomoči odbojne stene hitro premagajo začetne težave pri učenju tehnike udarcev

— steno lahko uporabljajo v prostem času vsi športniki (odbojka, rokomet, nogomet) za vadbo udarcev in drugih tehničnih prvin

— steno bomo pobarvali zeleno, tako da se bo prilagodila okolju.

Zakaj bomo dobili asfaltno igrišče?

— več prednosti imajo igrišča s trdo podlago

— stroški vzdrževanja so manjši kot na peščenih igriščih

— podaljšana sezona uporabnosti, kajti vemo, da za peščena igrišča v našem okolju velja čas po

odmrznitvi pa do prve slane, to je od začetka maja do oktobra

— po močnem dežju so peščena igrišča dalj časa neuporabna, medtem ko je na asfaltni podlagi mogoče igrati že po nekaj urah

— pravilno odskakanje žogice je za začetnika zelo pomembno

— seveda bomo tudi asfaltno igrišče pobarvali zeleno — rdeče, tako da bo dajalo lep videz

Vse zainteresirane in ljubitelje teniške igre bomo posebej obvestili, če se želijo strokovno usposab-

ljati in vaditi ob nasvetih poznavalcev tega športa. Nasvete boste dobili ob teniških igriščih v parku telesne kulture.

V prelepem okolju bomo dobili še košarkaško in odbojkaško igrišče, tako da bo lahko vadilo in igralo več skupin hkrati. Prosimo, da vsi skupaj skrbimo za red in snago ob njih in na igriščih, da bomo lahko ponosni na pridobitve ter jih z veseljem pokazali in ponudili gostom, ki jih ne bo malo.

Ljubitelji tenisa na Ravnah

Polonca Grabner

V KOČI NA SAMEM

Pri domači kravi je nastopil čas telitve. Tiste dneve pred porodom pogledamo pogosto v hlev. Včasih se porod zavleče za nekaj dni. Ponoči vstajamo, bolj ko se kosti kravjega porodnega kanala razklopajo, gostejši so obiski v hlevu. Kdaj pa kdaj se vleče tudi po ves teden, prej da pride do resnice. Tako si človek že nazadnje ves omotičen, kot bi bil pijan. Uležeš se, trdno pa ne zaspiš, spet te budilka opozori na ponovni nočni obisk v hlevu.

Bila je nedelja. Prijaznega septembrskega popoldneva se oglasijo sosedje. Pokramljujejo o dogodkih. O lepih doživetjih pripovedujejo, o dogodkih, ki v spominu najdejo stalno mesto. Pripovedujejo tudi o Tončiju, za katerega pa so se doživetja nerodno zasukala, ranila so mu ponos. Ponos mladega delavca v železarni. Ni bilo kaj hudega. Njega pa je bolelo.

Odšel je sam od doma, da bi mirno preštudiral in spet in spet ocenil bolečino, nje vzrok, nje pomen...

Prostor pred hišo je bil osvetljen.

Travnike, njive, hribovske domačije in tihi gozd s prijazno kočico je pokrila tema.

Napol svetla noč je legla čez koroško deželo. V hlevu je kazalo, da bo to noč

krava telila. Se dobro uro ji ni treba pomagati. Utrujen človek se ne sme uleči, znal bi zaspati in prespati noč. Postojim pred vrati. Topla jesenska noč me obdaja.

Obide me prijetna misel — samo za uro, nič delj. Njive so strme, lepa, ravna polja, položena v koroško strmino. Malo mi je nerodno pred samo seboj, pa, ko sem že sredi njiv, moram naprej...

Pred kočico obstanem. Prostor pred njo ni več osvetljen. Iz notranjosti prihajajo pritajeni zvoki glasbe. Ozek pramen lučke sili izza šipe na vratih. Bi — ali ne bi — se vprašam.

Obenem potrkam: »Kdo pa je?« čujem Tončkov glas, ko da se je predramil. »Polonca od Grabnarja.« — »Samo trenutek«, slišim njegov glas, kako se hiti oblačit. Odpre mi. Vstopim. Ponudi mi stol, sam se vsede na posteljo. »Po ničesar nimam priti, pričakujemo telitve, kakšno uro še ni treba pomagati, pa si rečem, grem malo v ves, kot so včasih rekli obiskom.« Potem govoriva o vsakdanjih rečeh.

Vprašujem, on odgovarja. Omenim urenjenost kočice in njene okolice. In še to in ono. Tonček sedi na postelji. Oblečen je v majico in hlače. Ramena ima gola. Trudi

Otroško veselje

se, da bi bil videti umirjen in zbran, čeprav ga v notranjosti boli. Ponudi mi postrežbo in kakšno pijačo. »Hvala, ne se truditi z ničimer, zares ne.« Še govoriva...

Čas pa tudi teče, krava me skrbi. Vprašan mi nenadoma zmanjka. Vstanem, se poslovim in opravičim, saj mi je vstal iz postelje, ko sem potrkala. Odidem do vrat, pa Tonček vstane: »Pospremiti pa moram...« me pogleda v oči.

Zunaj je nekaj zelene ravninice, drug za drugim greva po nji. Odmakne »šrango«, da mi ni treba lesti čez ograjo. On ostane v notranjosti, na ravninici ob ograji.

Videla sem ga le dvakrat poprej. Tončijeve oči izdajajo bogastvo njegove notranjosti, smisel za urejenost in lepoto, ustvarjalnost, praktičnost, družabnost.

Nekoč, ko mu je bilo kakšnih 19 let, je prvič pospremil svoje dekle.

Takrat so se v njegovih čustvih mešali občutki sreče, ljubezni — ob dotiku mehke roke zares lepega dekleta...

Naše življenje je pač tako, kot so usta starčka z redkimi zobmi. Med zobmi pa so vrzeli. Prijetni dogodki so kot sončni žarki, ki nas osrečijo, med njimi pa so zdaj daljše, zdaj krajše vrzeli — praznine.

Ko je leto okrog, si rečemo: — spet smo za leto starejši, toda ta neusmiljeni tok časa po svoje celi rane, umirja bolečine, ki nastanejo samo od pogleda, od besede, včasih celo od smehljaja...

Čudno, pa vendar res, še kako res... Po bolečini človeka ne moreš vprašati. Čuteč človek v sveže rane ne dreza. Da bi me ne priganjala skrb za kravo, bi ga prosila, naj se s čim ogrne. Noč je tudi hladna. Povabila bi ga, da se usede na šrango, ali pa na travico. Povprašala bi ga po mami, po njenem imenu, česa se najraje spominja. Povprašala bi ga, zakaj je mamo tako zgodaj izgubil. Očeta sem poznala — skromnega — tihega. Moralo jim je biti lepo... saj se je Tončkov značaj oblikoval v toplem družinskem krogu.

Značaja staršev sta se ujemala, v takih zakonih je otrokom lepo...

Iz družinske toplote otroci črpajo bogate čustvene zaklade.

Ob pomenku o starših se človek sprosti, spomini nanje te osrečijo znova in znova...

A Tončka nisem vprašala po mami, le lahko noč sem mu rekla. Hitela sem čez nekdanje ržene in pšenične njive nazaj v hlev...

Kaj si bo mislil o meni, sama v temnem večeru, on, mlad mož najlepših let? Vprašal se bo, če se mi ni zmešalo. Pa nič zato. Karkoli si bo mislil, je dobro. Misli ga bodo zaposlile. Bolečina v njegovih čustvih bo zbledela. S tem pa bo moj namen dosežen: Povrnila se bo sreča v njegovo notranjost. Spet bo prišla pomlad. Žuborel bo studenček, zapele bodo strune.

Zvoki pihalnih glasbil bodo doneli čez zelene ledine. Senca in sonček ob kočici.

Sredi družbice on, poln življenja. Saj koroški hribi se človeku tako priliježijo... Ljudje se iz prometnih središč vse bolj odmikajo v zeleno gozdno sobotno zatišje.

Na številnih gredicah pri sv. Barbari rad med cvetjem požene tudi regrat. Najraje požene na sveži gredici. Ko izpuliš regratovo zelenje, se zamisliš, zakaj smo ljudje včasih tako čudni. Bolečino čuvamo,

ko vendar tako odleže, če nekomu zaupamo.

Pa tudi ponos je čednost, ki jo spoštujemo, ki je vredna, da bi jo spoštovali.

A živeti je vendar tako lepo...

Ivan Lačen

Od novne do ledine

Često se radi pomenkujemo, kako hitro se spreminja ritem življenja z njim pa okolje, standard in navade. Malokdaj pa razmišljamo, kako kratka je lahko doba od novne do ledine.

Beseda novna je star pojem in pomeni novo njivo, novino. Kako nastane novna in iz nje njiva?

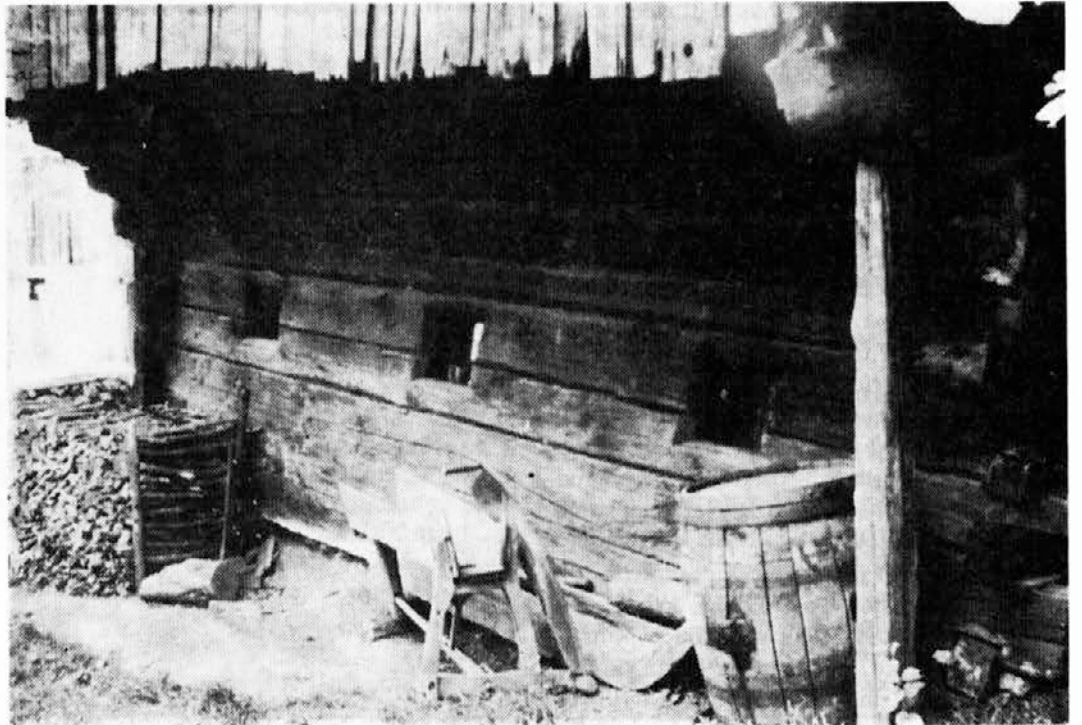
Kolikor sam ne pomnim, mi je pripovedovala moja mati. Mati se je priženila na grunt, enega najbolj strmih. Ni bil majhen, bilo pa je zelo malo obdelovalne zemlje. Večinoma je bil poraščen z grmovjem in posejan s pečovjem. Zato se je po domačem reklo pri Pečovniku. Moj oče je materi obljubil, da bo za vsakega otroka naredil novo njivico. To obljubo je tudi držal. Izpolnitev obljube pa ni bila lahka. Saj je moral pri svojih 35 letih delati že šesto novno. Sejal jo je še, žel pa ne več, ker je, na žalost prej umrl, preden se mu je rodil šesti otrok. Ko sem mu kot 7-letni deček nosil mošt na poseko, sem videl, kako je delal novno. Postopek je bil enak kot nekdanj, ko so se v naše kraje naseljevali prvi kmetje. Tu so bili prej sami gozdovi. Oče seveda ni sekal tam, kjer je bil smrekov gozd, ampak tam, kjer je bila manj vredna listnasta gošča, predvsem jelša. Pri sekanju je hosto polagal prečno z bregom in z njo prekril zemljo do zaželeno širine in dolžine. Sekal je poleti, ko je gozd zelen. Oktobra, ko je prišel čas setve ozimne rži, je začel s požiga-

njem novne. Na pomoč je dobil še dva moža. Prižgali so na vrhu poseke na vsej širini in s posebnimi novnskimi kavliji, ki so bili železni na lesenem drogu, grabili ostanke za ognjem, ki je požiral hosto, od zgoraj navzdol po bregu. Čim se je zemlja ohladila, je posejal rž in jo z motiko zagrebel, boječ se, da veter ne odnese pepela. Rž je v novni bujno uspevala, zato tokrat kruha nismo stradali. Naslednje leto je v novno sadil krompir. Orati ali branati se seveda še ni dalo, ker je bila novna še vedno polna štrcljev. Zdaj ga je čakalo najtežje delo, izkoreniniti je moral vse štrclje. Tako očiščeni novni se je šele lahko reklo njiva. Moj oče je bil eden zadnjih v našem kraju, ki se je s tem trudil. Saj so že istočasno marsikje lepe grunte pogozdovale. To je prvi delal graščak, pozneje pa tudi lesni trgovci, ki so imeli po več gruntov.

Koliko teh novn, ki so se z znojem in žulji spremenili v njive, se danes zaradi industrializacije in lagodnosti življenja spet spreminja v ledino in porašča z grmovjem. Kot da nam ne bodo več potrebne.

Iščes sledi

Iščes sledi,
sledí nečesa,
ki je pošlo,
ki je odšlo
kot šepet v poletni travi.
Gledaš.
Nekdaj belo nevesto
na deviško belem pesku.
Uvela roža zakriva
njen greh.
Je življenje res greh?
Uvele prsi,
ki so rodile življenje.
Življenje rodi življenje.
Življenje rodi smrt.

Drva za zimo

Andreja Blatnik

Na razpotju

Megle pomladnega jutra se počasi vlečejo čez dolino. Za hišo zaslišim tiho, neurejeno šumenje potočka, ki se prepleta s petjem drobnih, svobodnih ptic. Prav ta trenutek si sonce izbojuje dostop do moje sobe in razsvetli s svojim svetlim in toplim žarkom moj obraz. Prebuja se jutro kot vsako jutro, pa vendar je za kanček drugačno od drugega. To jutro bo odločalo o usodi moje sošolke. Že vso noč sem le od časa do časa zatislila oči, kajti pred mene je venomer silila misel o njej in njena podoba. Zdi se mi, kot da postajam del nje, del njenega srca. O kako si želim, da bi uspela, da bi tudi v njenih očeh videla smehljaj. Zadnje dni se mi zdi, da je tako skrivnostna, tiha in žalostna. Kako mučno je čakati na to odločilno uro.

V učilnici se mi je zdelo vse tako mračno, tuje in neprijazno, čeprav sem še včeraj občudovala svetlino in lepoto prostora. Zdaj je vstopila učiteljica. »Pridi!« je osorno in odločno rekla. Še zadnji pogled, še zadnji stisk roke in napočil je trenutek, ta tako težko pričakovani trenutek usode. Zdaj se mi je zdelo, kakor da stojim pred tablo in se usoda odloča o meni. Hotela sem se vživeti v svet, v katerem živim, a srce mi ni dalo, utripalo mi je hitro, zelo hitro in včasih sem se od strahu kar stresla. Nisem slišala besed učiteljice, nič, čisto nič, preden ni bilo vsega konec. »Sedi, v nadaljnjem šolanju ti želim veliko sreče!« To je bilo zame dovolj. Zazdelo se mi je, da sem naj-srečnejši človek pod milim nebom. Čutila sem, kako se mi je odvalil kamen od srca. Videla sem sošolko, počasi, a ponosno se mi je približeval njen korak. Le še hip in bova skupaj. O, koliko vedrine in razigranosti je bilo zdaj v njenih očeh. Z veseljem sem ji podala roko in kmalu zatem na njej začutila toplo solzo. Hotela sem ji pogledati v solzne oči, a kaj, ko so se kmalu zatem zmezglile še meni. Solze so si utrle pot na svobodo. Počasi, a neutrudno so kapljale po mojih licih, kot ob največji nevihti. Vem, to so bile solze sreče. Nisva se jih sramovali, kajti, če človek joče zaradi česa tako lepega, se mu ni treba sramovati. Najraje bi sošolko objela in bi večno jokala z njo, a kaj si bodo mislili drugi, ki naju opazujejo, sem pomislila. Toda že tisti trenutek sem občutila svojo nemoč, kajti moja roka se je že dotaknila njenih ramen in jo pritegnila k meni. Zdaj mi je bilo vseeno, kaj si mislijo drugi, saj se mi je zdelo, da sva sami, čisto sami na tem prelepem svetu. A to je trajalo le hip. Zavedla sem se, da morda zadnjič stojim pred sošolko, pred vsemi sošolci. Ne morem verjeti, da so že minila osnovnošolska leta. Zdi se mi kot v knjigi, ki govori o človeku, kateremu so ob rojstvu dali klobčič volne, dolge kot njegova življenjska pot. Želel si je, da bi kmalu zrasel in se razvil v pravega moža, a potem je spoznal, da je svoj klobčič odvil prehitro, mnogo prehitro. Vse do danes sem mislila, da me skoraj nič ne veže na šolo,

niti najtanjša nitka ne, danes pa spoznavam, da je vse to zrastle v meni, da je vse to postalo del mene, del mojega srca in da me niti največja sila ne bo odtegnila od vsega lepega, od sošolcev, tovarišev in vseh učencev na šoli. Ne morem se sprijazniti, da je le še trenutek in imena, ki sem jih srečevala vsak dan, bodo le še črke na zvezkih in knjigah.

Spomnim se, kako sem mislila, ko sem kot sedemletni otrok stopila v šolo z željo, da bi jo čimprej končala. A zdaj, ko sem na koncu, si želim, da bi dobila vse skupaj nazaj, od prvega dne naprej. Jezna sem, ker človek spozna svet v pravi podobi šele takrat, ko je že vsega konec, ko se mora od tega posloviti. A kaj hočemo, sprijazniti se moramo s spoznanjem, da je čas našega brezskrbnega otroštva minil in da stopamo na novo pot, kjer bo moral vsak prispevati svoj delež.

To je dogodek, ki si ga nihče ne želi, pa se je moral vseeno zgoditi, je dogodek, o katerem nihče ne želi pisati, a kljub temu mora. Sto nas je, o katerih moramo zdaj, ko je ta dan nepreklicen, reči: »Bili smo sošolci. Nismo več, nikoli več se naše poti ne bodo srečale.« Imeli smo vsak svoje ime, svoj obraz in svojo usodo.

Jernej Krof

Desem o dragoti

Cena in dragota,
bogastvo in sirota.
Kam pa spadaš človek ti,
ki se težko ti godi?
Že cena vsakega obiska,
račun vsakega pritiska;
visoka cena za bencin,
vse nas tira v pogin.
Zakaj so tak visoke cene,
ne samo zame, vsem so breme.
Cene nizke naj so v modi,
da se z njimi lahko shodi.
Polne so kleti še vina,
človek pa denarja nima,
da si v malem ga privoščiš,
šli so Dinarji po gošči.
Bogat že lahko vse izplača,
če le na dobro vse obrača,
drugače je za revni stan
»le delaj še dokler je dan.«
Kruh in sadje — zelenjava:
meso začimbe in kurjava,
potrebno piti mora biti,
če smo v vsem si le odkriti!

S poti proti Koprivni (v ozadju Peca)

Franc Gornik

Srečanje na Smrekovcu leta '41

Ko sem pregledoval beležke pokojnega očeta Franca, sem med ostalimi našel zapis o najini poti na Ljubno.

Bilo je v začetku julija leta 1941, ko se je odločil, da bova obiskala svakinjo na Ljubnem. Takrat so še držale besede dr. Sušnika, ki je ob neki priložnosti dejal: »Od Črne naprej se merijo vsa pota z dnevi«.

Od doma sva se odpravila okoli poldneva. Kolikor se spominjam, sva se do Črne peljala in nato napotila mimo Male Črne proti Kramarici. Veliko konjev se je podilo po teh višinskih travnikih. Nekaj so jih spravili na Kramarico kmetje, ki so se bali, da bi jih morali oddati Nemcem, pridružili so jim pa še konje, ki so ostali od starojugoslovanske vojske.

Pozno popoldne sva prispela do planinske kočice. Tu sva se nameravala malo odpočiti in si »privezati dušo«, vendar se je najina namera obrnila čisto drugače. Vrata so bila zaklenjena, »polkne« na oknih pa odprte. Imela sva občutek, da morajo biti v hiši ljudje. Šla sva okoli kočice ter klicala in trkala na okna tako dolgo, da se je na pragu pokazala starejša ženska. Oče jo je prijazno pozdravil in povedal, od kod sva in kam sva namenjena in da, če nima nič proti, bi malo stegnila noge in popila kak čaj. Bila je neka-ko zadržana, ko naju je spustila v turistično sobo. Čaj sva dobila hitro in oče je naročil še »frakelj«. Povedala nama je, da je oskrbnica, ter prisedla k nama. Beseda je tekla in imel sem občutek, kot da se je ženska počasi odtajala. Ja, saj veste, kako je danes, je dejala, saj ne veš, kdo se potika v teh vojnih časih po planinah in previdnosti ni nikoli dosti. Povedala je, da ni sama in naju povabila v kuhinjo. Bila sva presenečena. V kuhinji so sedeli brkat moški, neka ženska in dve lepi dekletki. Oče naju je predstavil in oni so odgovorili, da so iz Šoštanjja. Šele pozneje, ko smo se bolj spoznali, so povedali, da je moški Božo Mravljak, španski borec, ki je zadnji trenutek ušel nemški aretaciji, medtem ko je bila ženska Ana Poprask s hčerkama Ano — ime druge sem pozabil. Odrasli so si imeli veliko povedati in pogovor se je zavlekel pozno v noč.

Očetu se ni nikamor več mudilo.

Naslednje jutro so se oče, Popraskova in Mravljak odpravili na vrh Smrekovca in mi mladi nismo smeli z njimi. Raztegovali smo mornarski daljnogled, ki ga je nama posodil za to pot Martin Vrčkovnik.

Ogledovali smo si Šoštanj in okolico, kjer sta dekletki stanovali. Kar dajali sta se, vsaka na eni strani, kateri bom odstopil daljnogled, ter mi kazali, kje je kaj. Bil sem presenečen in verjetno mi je, sedemnajstletnemu pobiču, ravno zaradi prijaznih deklet v tistih morastih, nič dobrega prinašajočih časih, ostalo to srečanje v svetlem spominu.

Z očetom sva ostala v koči še naslednji dan in pozneje mi je pripovedoval, da je Mravljak prišel na Smrekovec šele pred nekaj dnevi. Še nima nobene zveze, kar bo po-

skušala urediti Popraskova. Očeta je prosil, naj mu priskrbi vojaški šotor in nekaj najnujnejših stvari za bivanje na prostem. Dogovorili so se, kje in na kak način bo dobil zvezo.

Kot sem v očetovih zapiskih videl, mu je šotor in nekaj druge opreme spravil na Smrekovec. Pri tem sta mu pomagala Avgust Šipek in Andrej Ladinik.

Božo Mravljak je bil pozneje znan partizan. Rojen je bil leta 1917 v Šoštanjju, padel pa je leta 1942 v Mariboru. Ana Poprask-Mica ter hčerka Ana Poprask Volga, roj. 1925, sta padli v Pohorskem bataljonu 8. 1. 1943.

Ajznik:

ZDRAVILIŠČE

»Se pritožujete, da ne morete s plačo shajati ves mesec? Vas jezi, ker v mesnicah ni teletine in pljučne pečenke? Ste žalostni, ker so vam spet podražili centralno kurjavo? Ste besni, kadar zmanjka pralnih praškov? Ste potrti, ker ne morete v Avstrijo na smučanje? Se bojite redukcije? Ste nesrečni zaradi inflacije in dinarskih obresti na devizne vloge?

Potem ste nujno potrebni zdravljenja. Osvežujočega in odrešilnega zdravljenja. Za dušo namreč. Ne, ne mislim na Malto ali Florido, dovolj bo, da sedete na avtobus in se odpeljete pod Kriško goro in še malo popešajte do Veternege. Pri hišni številki 2, pod tri stoletja starim hrastom, je na pol zidana, na pol lesena podrtija, obložena z vso mogočo ropotijo. Vedro, zajemalka, škarje, nekaj podkev za srečo, vse to visi po žeblih in plankah na zunanji steni pažbe oziroma stare sušilnice za sadje. To je vaše zdravilišče.

V njem stanuje zdravnik, dve leti mu manjka do devetih križev. Pravzaprav je tudi malo čarovnika: živi s 3500 dinarji na mesec, vsako četrto plačo da za davke in zavarovanje, nima niti elektrike niti vode, in trdi, da je — srečen. Kdo dug, če ne on, Janez Perko, nas lahko ozdravi?«

Ta nasvet sem prebral v letošnji četrti številki Jane. Prepričan sem, da se temu vabilu ni odzval nobeden od številnih bralcev tega zanimivega mesečnika, čeprav je tega zdravljenja potreben marsikdo. Sicer pa tudi ni treba tratiti časa in denarjt za to dolgo pot, kajti tako zdravilišče se najde tudi kje bliže, celo v domačem kraju. Samo poiskati, odkriti ga je treba. Meni se je to posrečilo.

Naše zadnje počivališče pri Barbari obkroža ozek pas smrekovega lesa. Nad tem lesom leži lična Alekarjeva kmetija, kjer sta že sedemnajst let na kvartiru zakonca,

h katerima se naj zatečejo tisti, ki bolehalo za to sodobno boleznijo.

Tu živita skromno, toda srečno in zadovoljno Kravtov Tini in Opriesnikova Pavla. Pišeta se Kumšek, vendar sem njiju namenoma predstavil po domače. Imata oba za seboj težko mladost, imela nista nič; vzela sta se in zdaj sta bogata. Njuno bogastvo ne predstavljajo materialne dobrine, ampak druge, višje vrednote. Bogata sta zato, ker se tako lepo ujemata v zakon in ker sta zadovoljna z vsem, kar imata. (Nimata pa veliko.) V skromno opremljenem podstrešnem stanovanju nisem našel sodobnih pripomočkov, kot so elektronska in bela tehnika, pač pa en velik koš zadovoljstva! Tega namreč pogrešajo v mnogih luksuzno opremljenih stanovanjih.

Tudi njima ne gre vse po »žnurci«. Vzela sta se namreč razmeroma pozno, zato je njun zakon jalov.

»Da bi bila le še zdrava!« je edino, kar si še želita.

Tini je bil nezakonski sin Kravtove deklete, očeta ni poznal; zatajil ga je namreč iz sramu, ker se je spečal z gluhonemo in prizadeto sirotko. Bil je pri Kravtu za rejenca, dokler ni prišel do svojega zaslužka. »Nisem lep,« je pripomnil, ko mi je dal svojo sliko. Bodimo odkriti! Res ni lep po zunanosti, toda lep je v srcu, plemenit po značaju. Ni se sramoval svoje revne in prizadete matere, nasprotno, vzela jo je k sebi kljub slabi plači, skrbel je za njo do smrti. O domu onemoglih ni maral niti slišati, kaj šele, da bi vanj spravil mater. Kako lep zgled za marsikoga!!

Pavla je odrašala pri Opriesnikovi bajti na Tolstovem vrhu, kot zadnji otrok številne družine, kjer so se trije bratje pobijali po leseh za to, da so imeli najnujnejše za skromno življenje. Ta drobna in vedno živahna ženska je prav zanimiva: šegava je in odrezavnega jezika. Kdor ne razume špasov, naj nikakor ne odreza v njo! Vem, da mi tega ne bo zamerila, saj sva celo sošolca.

»Se kaj skregata?« sem silil v njo kot kakšen novinar. Da sem to vprašanje postavil prav po nepotrebnem, sem se zavedel šele potem, ko je bilo že prepozno. Že v mladosti sem namreč čul zgodnico, ki pravi, da imajo v nebesih pripravljen velik šarkelj, od katerega si lahko odrežejo samo tisti zakonci, ki se še nikoli niso sprli. Iz istega vira mi je tudi znano, da ta šarkelj dosedaj še ni načel...

»O seveda pride včasih kaj vmes, pa je hitro dobro,« so se Pavli zasvetile živahne oči. S temi odkritimi besedami je dala vedeti, da se zavedata, da kljub zakonski slogi tudi onadva ne bosta načela tega šarkelja. Tudi jaz ne poznam nikogar, ki bi bil upravičen, da ta šarkelj pokusi.

Če želi kdo spoznati to zanimivo žensko, jo najde često pri Barbari. Tam kosi in pleje travo po poteh in med grobovi. Kot sem zvedel, jo uprava pokopališča zelo ceni. Kako tudi ne, kajti Pavla ne zna obrniti samo jezika, ampak tudi roke.

Pričakujem, da se z menoj ne bo strinjal marsikateri bralec. Pravijo namreč, da človek nikoli ne sme biti povsem zadovoljen; težiti mora neprestano po novem in boljšem, kot ima. Le tako napreduje. Da se razumemo. Tudi jaz nisem proti napredku, toda kako prijetno se je pogovarjati s člo-

Franc Telcer

Zadnja oskrbnica „spodnje ute“ na Uršlji gori

Pozno jeseni leta 1983 je v Libeličah v starosti 88 let umrla Marija Knez, po domače Bučeva mama.

Pred vojno je družina Knez prebivala na domačiji Skobir v Razborju pod Uršljo goro. Poleg obilnega dela na kmetiji in v številni družini sta z možem imela v zakupu mežnarijo na Uršlji gori, ali, kot so jo ljudje imenovali, spodnjo uto. Ob nedeljah in praznikih sta nudila gostinske usluge vsem turistom in planincem, ki so se tu radi zadrževali.

Zgradba je stala na južni strani na lepi ravninici pod cerkvijo; bila je iz kamna zidana, nizka, z majhnimi okni. V zgradbi so bile velike, nizke sobe, opremljena je bila z navadnimi mizami in klopmi, iztesanimi iz hlovdov. Ob stenah sama vlaga, ki je stene obarvala z naravno zeleno barvo. V sredini zgradbe kuhinja s štedilnikom, razne stelaže s starimi posodami in žlicami. Na podstrešju slama ali seno za prenočevanje, ki je bilo v veliko primerih zastoj. Pred hišo so bili napeljeni leseni žlebovi v vodnjak, od koder so dvigali vodo s čebri. Za hišo je bil že največji rezervoar, prav tako zajetje od strehe.

Koča je bila dobro obiskana zlasti ob raznih cerkvenih praznikih, predvsem so jo poznali po dobrem in poceni vinu, kar je delalo preglavice planinskemu domu in njegovi oskrbnici.

Življenje na gori smo takratni mladinci opazovali z radovednimi očmi, saj smo tekali od koče do koče. Vse početje in življenje smo lahko samo opazovali, saj denarja nismo imeli.

Živo je pred mano prijeten dogodek, ki sem ga doživel prav v spodnji uti, ko je tam gospodarila zadnja oskrbnica.

Navadna hoja na goro nam kmalu ni več zadoščala. Začeli smo s plezalnimi vzponi, plezanjem po Šmohorici. Sprva bolj samotno, saj smo naše skromne vrvi skrivali v nahrbtnikih, klinov, kladiv in drugih pripomočkov nismo imeli. Vse smo skrivali in tudi nismo povedali, kam smo namenjeni. Največkrat so nas opazili ljudje, ko smo se po opravljenem vzponu prikazali na vrhu Šmohorice.

Neke nedelje sva z Ernestom še v popolni temi zapustila planinski dom, kjer sva noč presedela v kuhinji, kamor sva prišla tudi v poznih urah. Vlažno megleno jutro naju je spremljalo, ko sva se spuščala po grapi z vrha Uršlje gore proti Šmohorici. Negotovi

koraki so večkrat sprožili kamen, ki je pretrgal jutranjo tišino. Prideva do steze pod steno Šmohorice, megla in mrzel veter nama nagaja, ne da se nama. Sede preišljujeva. Kar pojeva, kar imava, da ne bo treba pozneje v steni, reče Ernest. Skromna malica kmalu izgine. Začne se daniti. Odločila sva se za desno od luknje. Kmalu sva v dobri formi, napredujeva hitro, nekaj časa naravnost, zatem na desno. Po dobrih treh urah sva že na polički tik pod vrhom Šmohorice. Vreme je zelo lepo, postane toplo, imava še čas, greva še nazaj. Spustiva so zopet do steze, sedaj začneva naravnost na luknjo. Radovedna sva stopila v jamo, malo sva se bala, da ne bi v njej prenočeval kakšen gams. Dokler je bilo svetlo, sva hodila po jami, vendar v temo se nisva podala. Opustiva raziskovanje in začneva s plezanjem nad luknjo. Vrečka z nekaj klini nama odleti. Sedaj sva pa tam. Nadaljujva z vzponom brez klinov, se sprijazniva. Z negotovostjo in oprezno kar dobro plezava po krušljivem terenu. Z vrha gore in tudi s Šmohorice se že slišijo vriski in petje. Še je minilo nekaj časa in spet sva na najini prvi polički. Spraviva stvari v nahrbtnik in že sva na vrhu Šmohorice. Radovedne oči planincev naju ogledujejo, kako je mogoče priti na Šmohorico po steni. Malo se nasmejiva in naprej proti vrhu. Pred planinskim domom leževa v travo in preišljujeva. V žepih niti dinarja, v nahrbtniku pa tudi nič več. Nisva si priznala, da sva lačna. Po krajšem počitku greva proti spodnji uti, kjer je bilo zelo veselo in precej ljudi, da vidiva, kaj delajo. Usedeva se v veži na klop, v sobi je bilo polno gostov. Opazim, da naju ogledujejo, nekaj o naju govorijo, mogoče sva bila videti utrujena. Začnejo že glasno govoriti, da sva bila v šmohorskih pečeh.

Iz kuhinje diši po raznih jedilih, ki jih prido prinašajo gospodinja Knezova in druge ženske.

Mimogrede se nasmejana oskrbnica z nazaj privezano ruto ustavi pred nama in reče: »A sta vidva bva v Šmohorskih pečeh, kak da si upata, a sta vačna, bosta jedva kisevo župo.«

Še preden konča, Ernest že pritrdi, da bi jedel. »Ali je ovčja?« sem jo hitro prekinil. »Ne, dons nimam ovčje župe.« Kmalu nama prinese dve precejšnji šalici s kruhom: »Le jejta!« in naju gleda s prijaznim pogledom in nasmeškom, ki mi je ostal dolgo v spominu.

Iz sosednje sobe so naju še kar naprej ogledovali. Slišim glas možakarja: »Ja, gvadovija jiva je prignava.« Da se izogneva zbadljivkam, hitro vstaneva in se pri vratih še enkrat zahvaliva prijazni oskrbnici Knezovi, ki naju vabi, naj še prideva. Grede proti cerkvi preišljujeva o prijazni ženski, o najini turi, o želji, da bi imela tudi kaj denarja za opremo itd. Ob takšnih in podobnih pogovorih kaj hitro mine pot do doma. Oskrbnico spodnje ute bova pa še obiskala.

Naslednjo nedeljo zopet na Uršljo goro, zopet v Šmohorico in seveda zopet v spodnjo uto. Ko naju oskrbnica zagleda, se prijazno nasmeji in reče: »Danes pa imam ovčjo kisevo župo, jo bota jedva.« »Ne, hvala,« ji hitro odgovorim, »danes pa nisva lačna, le vas sva prišla pozdravit.« Seveda to Ernestu ni bilo prav. »Tak je prav, le pridita še, le v peči ne hodita več.« In je odšla v kuhinjo.

Kot stalni obiskovalci Uršlje gore tudi v zimskem času smo bili v takratnih časih prisiljeni, da smo se stiskali ob raznih zidovih, saj so bile koče vse zaprte in tudi v rokah planinskega društva iz Slovenj Gradca. V takšnih časih smo se prav radi zadrževali v spodnji uti, kjer smo imeli tudi skriven vhod skozi majhno okno v kuhinjo. Najbolj suhi je moral skozi okno in potem je od znotraj odprl vrata. Tako smo tam velikokrat bivakirali. Za krajši postanek in za pripravo na pot v dolino pa smo uporabljali tudi prostor, kjer je bil v sezoni počitek za konja.

Zgradba mežnarije, imenovana spodnja uta, je pogorela 29. avgusta 1942 z vsemi ostalimi postojankami na Uršlji gori.

Veselje pri spodnji uti na Uršlji gori

vekom, ki ne jamra in ne skriva svoje sreče in zadovoljstva.

Iti moramo s časom in napredkom. Toda sodobni človek rad zaide v drugo skrajnost: Imeti hoče več, kot je zmožen kupiti, če tega ne doseže, je nesrečen, zagrenjen in nezadovoljen. Krivdo vali na družbo, na sistem in še koga drugega. Skratka, to je bolnik, ki je potreben zdravljenja.

Zdravilišče za to bolezen posebne vrste sem nakazal.

Maks Dolinšek

Naselitev Slovencev v Mežiški dolini in njeni okolici

(kolonizacija)

V zgodovini slovenske naselitve je imela Drava s pritoki zelo pomembno mesto. Slovenci so se v njenem porečju zelo hitro razširili. V razmeroma kratkem času so prispeli do izvirov Drave na zahodu in ustvarili s središčem na Gosposvetskem polju celo začetke lastne politične tvorbe. Zanimalo nas bo predvsem, kako so Slovenci prišli na slovenska tla in v kakem obsegu so v prvih stoletjih tja do prvega nemškega dotoka v 9. in 10. stoletju naselili to pokrajino.

V zelo kratkem času so slovenske množice zasedle pokrajine od Pece pa skoraj do izvirov Drave. Prodirale so v veliki večini skozi vpadna vrata na vzhodu (med Pohorjem in Kozjakom ter Pohorjem in Peco). Smer jim je kazala (najmočnejšemu toku na Koroškem) rimska cesta iz Mislinske doline v Podjuno (Colatio Stari trg pri Slov. Gradcu, Jauenna pri Globasnici, skozi današnje kraje Kotlje, Dobja vas, Fara, Poljana, Zg. Libuče, Bistrica, Globasnica. Manj pomembna pot za pritek Slovencev na Koroško je bila obdravska pot (še v srednjeveških virih je slabo prehodna dravski gozd. Majhen pomen za slovensko naselitev na Koroškem gre prav tako stari poti ob Labotnici, v Laboško dolino. Je neprimerno slabša od prej omenjene in je slabo povezana s splošno naselitvijo ter so jo Slovenci primeroma najmanj naselili. Število krajevnih imen slovenskega izvoda (dva Edlinga-kosezi) je tu zdaleč manjše od nemških oziroma neslovenskega izvora — Rojah, Tramlah, Raglah, Seigelsdorf...

Torej preostaja kot najvažnejša vdorna pot slovenskega življa na Koroško že omenjena mislinsko-obdravsko-podjunska. Tod so slovenske množice naselile Koroško (kolikor nam je znano iz skromnih virov) že v 6. in 7. stoletju.

Dežela, ki so jo Slovenci naselili že v prvih desetletjih vsaj ekstenzivno (od Pece do izvirov Drave) ob njihovem prihodu ni bila brez prebivalcev. Saj segajo od tod v Mislinsko dolino pasovi najdišč naselbin in prometnih poti daleč naokrog proti jugovzhodu v Mislinski dolini — glavni naselitveni tok — in drugam).

Slika naselitve v predzgodovinski in rimski dobi je v glavnem enaka sledeči slovenski dobi. Kontinuiteta je zelo močna in gre do prevzema pred-slovenskih imen za iste geografske pojme. Prvo slovensko naselbinsko jedro v Podjuni — Jenua — blizu današnje Globasnice je prevzeto ime od starega prebivalstva. Slovenci so to ime prevzeli in po njem imenovali Junsko goro (Rozalska gora — Hemmaberg) grad Žinek (Sonneg — grad Ivneke) in celotno pokrajino Podjune (Libuče, Bistrica, Globasnica, Podjuna, Dobrla vas, Škocjan).

Izkopavanja so odkrila krščansko kulturno (antično) središče na Junski gori (iz 5. in 6. stol.) Pankrac pri Slovenj Gradcu,

Vuzenici in več naselbin, ki so se nadaljevala v mlajša naselbinska jedra. Tako Stara vas pod Junsko goro (v bližini nikakršnega kraja po imenu »nov«). Pripovedka še danes govori o nekdanjem »mestu« na gori. Kmet pod cerkvico sv. Heme pa se imenuje Gradišnik. Od starejšega krščanskega prebivalstva so Slovenci prevzeli mnoga imena, npr. Krška ves. Ko krščanstvo dobiva tla drugič v teh krajih, dobivajo najstarejše fare poimenovanja po antičnih imenih. Najstarejše oglejske fare dobivajo pridevek v »Juni«. Dobrla vas, Šmihel in Škocijan ležijo v pokrajini »Jun«. Tradicija starega imena je bila zelo močna.

Razpored najstarejših dokazanih naselbin v Podjuni kaže, da se kraji drže roba ravnine, podnožij gora in gričev, ki jo obdajajo, in podnožij holmov, ki gledajo iz ravnine. Središče ravnine je tudi danes pokrito z gozdom in še sorazmerno slabo obljudeno, pred 1000 leti pa je bilo še redkeje. Na zgodnjo naselitev Slovencev v tem prostoru spominja kraj Kasaze (Edling). V zahodnem delu Podjune najdemo sledove obširne stare naselbinske kontinuitete.

Najstarejša slovenska kolonizacija v goro južno od Podjune ni globoko prodrla. (Urbarji omenjajo še v 13. stoletju le novevine). Promet ni šel čez Karavanke in Kamniške planine, ampak je zaobšel v velikem loku na vzhod.

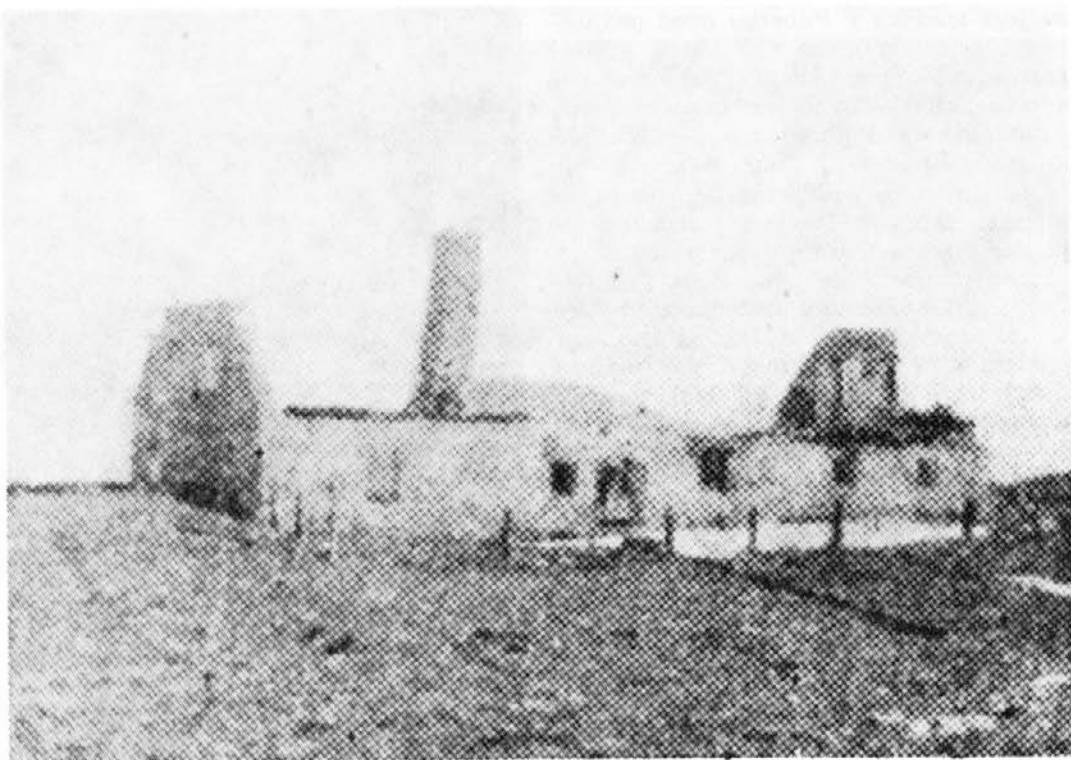
Slovenci so se naselili še severno od Drave v podnožje Vovbrsko — Djekške gore. Tu so naleteli na Romane — nekdanje Lahe — Vlahe, ki so se v tem odroč-

nem območju ohranili dlje kot drugod. Vašnje — Vovbre-Haimburg (Hunenburg) dajo slutiti po postanku imena na Obre ali Hune, ki so med Slovenci bivali in gospodovali, ker so tvorili vrhne družbene plasti.

Poglavitno jedro in izhodišče slovenske kolonizacije na Koroškem je bilo Gosposvetsko polje, ki je bilo že v pred-slovenski dobi naseljeno in kultivirano. V Virunum so se stekale glavne ceste antične dobe z juga, vzhoda in severa. Tu je bilo središče pokrajine Carantanum, ki je znano že v 7. stoletju (Pavel Diakon). To je bilo politično središče slovenske karantanske kneževine v 7. stoletju. To besedo s keltskim deblom so prevzeli tudi Slovenci in je tako nastalo tudi deželno ime — Karantanija. Od tega središča koroškega kolonizacijskega jedra se je slovenski tok usmeril tudi proti severu in severozahodu ter napolnil z naselniki porečje zgornje Gline. (Tudi sem so dajale naselitvi smer rimske ceste).

Značilen za kolonizacijsko območje med Št. Vidom in Trgom je »hrvatski kraj« (pagus Chrou...), kjer so bili pogosto naseljeni kosezi in že v prvih stoletjih Slovenci. O tem so na Koroškem mnogo pisali in enačili Hrvate s kosezi (Muchar, Puntschart...). Kjer so Hrvati in kosezi naseljeni skupaj, je to znak za prvotno slovensko naselitev in tudi naselitev iz pred-slovenske dobe.

Slovenci so bili poseljeni še ob zgornji Krki, v predelih okoli Vrbskega jezera, v Rožu, slabo v začetku tudi v dolinah Karavank, v okolici današnjega Beljaka in spodnji Zilji. Ob Zilji sta nestalni vodni tok in močvirnat teren onemogočala obsežnejšo naselitev. V danes popolnoma nemških predelih so se Slovenci zelo skromno poselili. Obseg naselitve v slovenski dobi se v prostorskem pogledu v glavnem krije z onim v pred-slovenski dobi, pa je prej manjša kot ona v pred-slovenski dobi.

Pogorišče mežnarije ali spodnje ute na Uršlji gori

Slabo pa so Slovenci naselili Labotsko dolino (v naši bližini). Skoraj nenaseljene so prvotno notranje doline Karavank, kjer so se naselili tja do višine okoli 1300 do 1400 m, na Svinji pa do višine 1100—1200 m. Izogibljejo pa se od vsega začetka poplavam izpostavljenih zemljišč dolinskega dna širokih dolin, obrobja tal v vršaji in osojno ležečih teras, pa tudi večjim ravninam — ki so nudile slabe možnosti obrambe, za vodo propustno dno in gozd. Vse to je branilo naselitev.

Gozd je pokrival deželo v večji meri kakor danes, saj je to slabo in pokrito ozemlje. Torej ne le gorat svet, ampak tudi ravnino. Najmanj gozda je bilo v gričevnatem svetu spodnje Koroške. Zato je postalo poglavitno jedro slovenskega življa (že v antiki) v zgornjem Podravju.

Pri izstopih potokov v ravninski svet — na gorskem obrobju — in na nižjih gričih so pričele nastajati utrjene trdnjavske naselbine — gradovi. Prafare, ki so običajno nastale na ostankih predzgodovinskih in rimskih selišč, so tvorile osnovo krčenja v gorski svet. Večina prafar, ki so ležale na robovih kotlin, je imela dovolj moči, da so zajele okoliška območja in se nato pričela širiti v gorski svet.

Dobrla vas je prvotno osnova za krčenje vsega, predvsem pa zahodnega dela Podjune in področja Bele. Šmihel — poznejši Pliberk (Liupizdorf) izhodišče nadaljnega krčenja gramoznih tal, področja okrog Pliberka in vsega, predvsem pa zahodnega dela Podjune in gornje Mežiške doline.

Izhodišče krčenja za Savinjsko območje, vključno kotline okrog Rečice, predstavlja vsekakor prafara Rečica—Gornji grad. Gorski svet je ostal do 12. stoletja neposeljen, kakor ob prihodu Slovanov.

Prva fara plemiške kolonizacije (krčenje plemičev) je življenjski prostor v ravninskih delih kakor v kotlinah povečala, a se je komaj dotaknila visokogorskega sveta. To se je zgodilo šele v 12. in 13. stoletju. Šele v I. polovici 11. stol. so do Železne Kaple deli severnih Karavank bili pokristjanjeni (deloma).

Predvsem so to opravili Vovbržani iz svojega središča v Pliberku (med podjunske in gornjekranjsko ravnino). V apnenčasti svet Karavank se širijo s severa gospodje Sonnek—Žovnek in pozneje Spanheimi (Laboška kotlina) iz svojega glavnega gradu Rechberg po Beli navzgor.

Medtem ko so Vovbržani (Heuenburgi) v glavnem krčili predvsem v območju Šmihelske prafare (gornje mežiške doline in okolice masiva Pece). To akcijo so vršili Žovneški (Junekerji) v območju izvira Meže (Koprivna) in Bele. V tem zadnjem predelu so v fari Železna Kapla (prafara Dobrla vas) v začetku 13. stol. to delo Žovneških nadaljevali Spanheimi. Ni pa dokazano, da so v obdobju od 10. do 11. stoletja tod krčili že brixenški škofje. Dobrlavaški samostan — edini podjunski kloster — je le malenkostno deloval v območju Karavank. Samostan Šempavl je imel domeno krčenja na severnem obronku Obirja (St. Georgen) in na Peci. Sekovski samostan je najbrže zaključil s svinčem bogati Obir, kakor Vovbržani masiv Pece. V zač. 11. stoletja so Babenberški škofje (Darovnica iz zač. 11. stoletja) poselili okolico Guštanja, za kar pa ni dokazov.

Z juga pa so krčili v prostoru Kamniških planin andeški gospodje iz prafare, Kamnik kar pa je — kakor za njihove prednike — težko dokazati kljub mnogim daritvam in ustanovam. Po Savinji navzgor so krčili globoko v Kamniške planine gornjegrajski benediktinci, ki so predstavljali najpomembnejši faktor krčenja v tem južnem delu Štajerske.

Na tak način so krčili globoko v gozdove Kamniških planin: na severu so to vodili vovbrški Pliberk ter žovneški in poznejši spanheimovski Rechberg.

Starejši centri (Dobrla vas in Šmihel) so za krčenje v visokogorskem izgubili pomen. Pozneje pridobijo pomen Rebrca in Pliberk kakor Gornji grad napram stari bazi Rečica, prav tako je središče manj pomembnega krčenja iz Žovneka sekundarnega pomena zelo stare dobrlavaške sestrške fare Železna Kapla. Široka divjina med celovškimi, ljubljanskimi in savinjskimi kotlinami, iz katerih se krčenja gosposčin od srede 12. stoletja energično širijo, so bile s prebivalstvom revne (malo ljudi). Od sklenjenih naselbin znotraj gorskega sveta so bile le Železna Kapla v dolini Bele ter Ljubno in Luče v Savinjski dolini ob ustju manjših pritokov. Stegenšek meni, da je bilo tedaj (1140) v vsem gornjegrajskem področju največ 800 ljudi, najbolj gotovo le 400 ljudi.

Iz teh kulturnih središč širijo kmečki naseljenci svoja bivališča s treh strani v visokogorsko samoto. Posebno radi so si poiskali sončne rebri stranskih pritokov Bele in Meže. Koprivna in območje Jezerskega so bili poseljeni šele v poznejšem naselitvenem toku. Najbrž zaradi sestave kamenin. Prav tako tudi Solčava od Igle navzgor. Način krčenja tiste dobe je označen kot gošča in prav gotovo samotna kmetija, ki ji je ustrezala najbolj razširjena običajna oblika samotne kmetije (Einödfur) (Bergbauernflur.) Te kmetije so osnove krčenja v gozdovih (takojim. hostah) in veljale za zaprto področje, v katerem lahko tujci sekajo les, lovijo ali pa se smejo naseliti samo z dovoljenjem go-

spoda (Forstherren). Taki gozdovi so nastali z različnimi darili kraljev in privilegijev ali pa tudi kot lastnovoljna vključitev sosednjega zemljiškega gospoda.

V tem prostoru so prišli v poštev:

1. območje Ojstre — 1552 oddaja ovska gosposčini Žovnek, morda so to prej frate gospodov Junek,

2. drugo območje gornjega toka Bele ter gornje Savinjske doline, l. 1140 označena kot pusta, kjer so gornjegrajski menihi imeli pravico sekanja lesa, pravico lova, krčenja in naseljevanja,

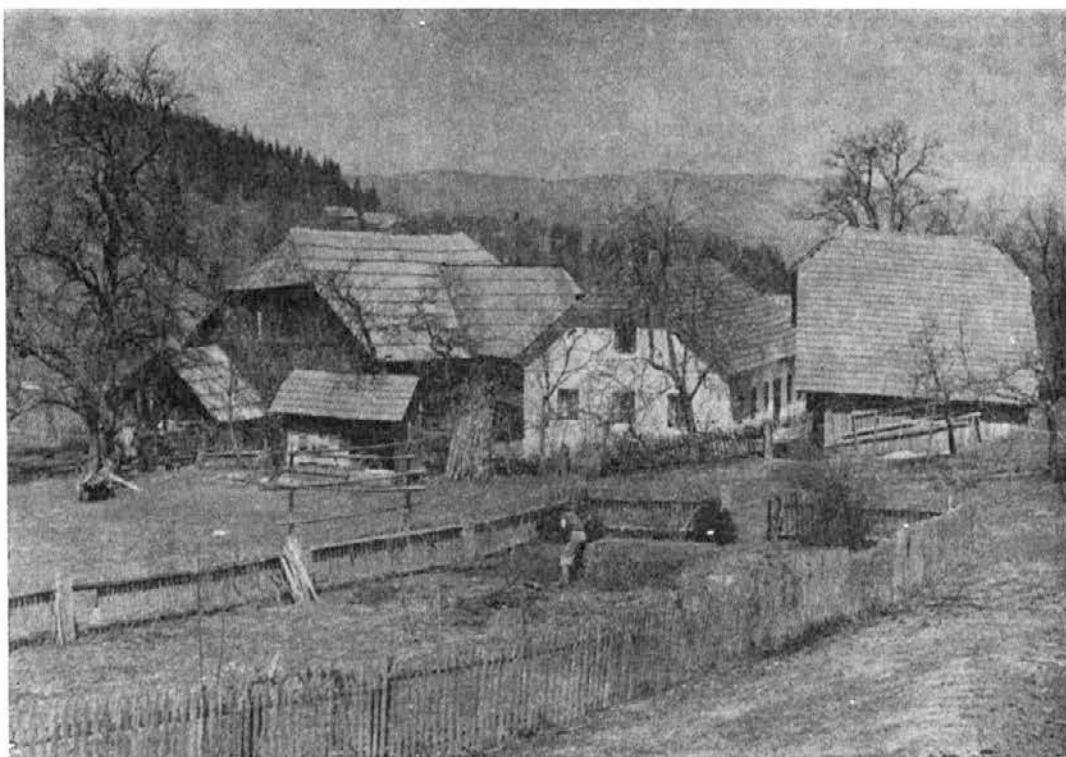
3. tretje — pa neposeljena hosta in v poznejšem času last kamniških meščanov v osrčju Kamniških planin, pravica lova pa je bila v rokah deželnega kneza.

Vse manjše številne planine (Almen) brez gozda so bile v dobi krčenja v gorskem svetu v lasti strnjenih naselij obrobnega sveta, ali pa so ostale lastnina velikih zemljiških gospostev do današnjih dni. (Mala, Velika palnina, predeli nad Kamnikom, Kamniške Bistrice).

Tudi v severnih Karavankah so take površine skupne lastnine strnjenih naselij obrobnega sveta. Npr. na sev. pobočju Obirja, Pece (Globasniška planina, ki je last kraja Globasnica, je bila 1828. pogozdena). Grohat je bil lastnina gornjegrajskih menihov, pozneje pa ljubljanske škofije.

Velika zemljiška gospostva v Karavankah in Savinjskih Alpah imajo zelo obsežne gozdne površine in planine na črti Obir—Peca, predvsem gospostvo Žovnek, samostan Gornji grad, gospostvo Pliberk (Peca) na Oiševi (od 16. stol. dalje gospostvo Hagenegg), v celotnem delu gornje Savinjske doline gospostvo Gornji grad (več kot 1000 joh), ki ima že od srednjega veka dalje gozdove in planine vzhodnega apnenčastega platoja Savinjskih planin (Raduha, Travnik, Menina planina — planine se pojavijo v pisanih virih šele v katarskih 18. stol. in ne že v urbarjih).

(Nadaljevanje prihodnjič)

Na kmetiji

Ajznik

Domače anekdote

Vice imamo radi vsi. Izmed vseh reči smo pri teh najmanj izbirčni. Smejimo se dobrim in slabim, dostojnim in tudi — zelo nedostojnim. Žal.

Vice je dovoljeno tudi plankati. Zato jih pridno uvažamo iz tujih zakladnic.

Domislil sem se, kaj če bi poskusil s čim domačim, kakor je to storil pisec Jože Jurač v tretji številki lanskega letnika.

Objavljam nekaj primerov. Morda niso najbolj duhoviti, imajo pa to prednost, da so domačega izvora in resnični dogodki. Zato jih lahko imenujemo: domače anekdote.

Ofovški puobi so bili znani kot zelo gošpodarni, pridni in podjetni ljudje. Poleg teh dobrih lastnosti so bili tudi šegavi in šaljivi.

Žerjav je bil tudi rezar. Kastriral je bike in prašiče daleč naokoli. Takrat so uporabljali zelo jedka razkužila, ki so imela močan, zoprni duh, ki se ga je tisti, ki je imel z njim delo, težko iznebil.

»Je bil danes Žerjav v cerkvi?« je vprašal znanec Pristova neke nedelje po maši na sejmišču pred cerkvijo na Fari.

»Bil.«

»Kje si ga videl?«

»Nisem ga videl, ovohal sem ga.«

Dr. Jožko Erat je bil svoj čas zelo priznan zdravnik v Dravogradu. Kljub slabim prometnim zvezam so hodili k njemu bolniki od daleč.

V svoji težavi je šla k njemu mlada dekla, ki je bila takrat pri nas. Njenega imena seveda ne smem izdati, kajti kaj lahko se zgodi, da bo te vrstice brala tudi ona. Med preiskavo jo vpraša:

»Kako so kaj vetrovi?«

Dekla, ki je bila presenečena, zakaj se zdravnik zanima za vreme, je pogledala skozi okno in zmedeno odgovorila:

»No ja, danes je še kar mirno.«

Prvi radijski sprejemnik v Guštajnu je imel elektrotehnik Friderik Plešnik. Bil je na slušalke. Sosedom in zancem, ki so prihajali gledat to čudo, je Plešnik natikal slušalke, da so čuli govorjenje in glasbo iz daljne Ljubljane.

Pride na obisk njegov tast, stari Predovnik s Plate. Seveda je nataknil slušalke tudi njemu. Mož pa je bil neverni Tomaž.

»Ne boste me nasrali. Zunaj za ogrom stoji in govori.«

Nekdaj so rokodelski obrtniki delali usluge na domu. Temu so pravili »štera«.

Priznan krojač, ki je bil na šteri pri nekem kmetu na Strojni, je imel za pomočnika nekega tujca.

Prav ta čas je bila gospodarju ukradena večja vsota denarja. Sum je takoj padel na tega tujca, kar ni nihče skrival. Mojstru je bilo nerodno.

Na kvaterno soboto po večerji je rekel tujec, da morajo ostati vsi pri mizi. Odšel je ven in se hitro vrnil z veliko knjigo.

Slavko Rose

XIX. MEDNARODNA REVIIJA FOLKLORE ZAGREB '84

Med 22. in 26. julijem je bila v Zagrebu XIX. mednarodna revija folklore, na kateri je sodelovalo 50 skupin z okoli 1700 udeleženci iz 10 držav. Nastopile so folklorne skupane vseh jugoslovanskih in avtonomnih pokrajin, Slovenijo pa sta zastopali folklorni skupini Šantanel in Oljka iz Šmartna ob Paki.

Folklorna skupina Šantanel obstoja šele 4 leta, vendar je v tem času dosegla videne uspehe. Navzočnost v Zagrebu pa potrjuje dobro delo skupine, saj jo je na revijo poslal strokovni odbor za folklorno dejavnost pri Zvezi kulturnih organizacij Slovenije. Hkrati je to nagrada za prizadevno delo.

»Osvežitev med asfaltom in avtomobili« je zapisal časopis Večerni list, ko je objavil fotografijo razpoloženih Šantanelcev na zagrebških ulicah. Zares so bili osvežitev, pa ne samo Šantanelci, ampak vsi udeleženci, saj je bilo dobre volje, glasbe in pesmi na vsakem koraku. Kjerkoli so se pojavili, tam so spravili ljudi okrog sebe v dobro voljo, pa naj je bilo to v otroških vrtoih, na ulicah ali pa v kasarnah — ne glede na uro.

»To so Kolomon bukve«, je dejal. »Kobom bral, bo stopil v hišo sam vrag in odnesel tistega, ki je ukradel denar.«

S svečanim glasom je bral nerazumljive besede. Toda ni prišel daleč.

»A, a, a je še cajt?« je prestrašeno zajecjal pastir.

»Seveda je še cajt. Kar prinesi denar!« je olajšalno rekel tujec.

Razpoloženje je raslo iz dneva v dan, od nastopa do nastopa in doseglo višek z nastopom v dvorani Vatroslav Lisinski.

Res, da je vsak nastop enako pomemben, da terja enako mero pripravljenosti, pa vendar je nastop v dvorani, kot je Vatroslav Lisinski, le nekaj drugega. Veliko starejših in bolj izkušenih je bilo v skupinah, ki so nastopale isti večer, vendar je trema navdajala vse. Toda ko so prišli na oder, so dali vse od sebe in uspeh ni izostal. Bučen aplavz je bil povračilo za vsa odpovedovanja, in trdo delo.

Vendar revija ni bila samo delovno srečanje, tu so se srečali stari prijatelji, ljudje, ki ljubijo ljudsko izročilo. Sklepala so se nova poznanstva. Tako smo se posebej sprijateljili s folklorno skupino Oljka iz Šmartnega ob Paki ter s folklorno skupino KUD Tomaši iz Vojlovice. Vsem pa se bomo spominjali tudi naše nove prijateljice Goge, ki nas je kot vodička spremljala vse dneve od ranih jutranjih do poznih večernih ur.

Člani folklorne skupine se zahvaljujejo vsem tozdom in delovnim skupnostim, ki so jim omogočili nastop na Mednarodni reviji Zagreb '84.

Ekpa da se šika

Rok Gorenšek

ANA ZABEL „ŠTAJNERJEVA“ 70 LET

Letos 30. julija si je učkala in skromno praznovala 70. let življenja tudi naša Štajnerjeva Ančka. Doma je pri Štajnerjevi bajti na Brdinjah, ob cesti Kotlje—Dular. Mislim, da je prav, da o naši slavljenki, ki je v 70. letih svojega življenja, posebno med okupacijo, morala toliko pretrpeti in prestati kot le malokatera druga, zapišemo nekaj besed tudi v Koroškem fužinarju. To pa predvsem zaradi tega, ker je sodelovala v NOB, saj je bila žena junaškega hotuljskega partizana Alojza Štajnerja-Tesarja.

Rodila se je na Ravnah, toda otroštvo in mladost je preživela večinoma kot rejenka pri teti Janetnji v Podgori. V šolo je hodila v Kotlje. Še kot otrok se je spoznala z delom na kmetiji. Pozneje, ko je bolj odrasla, je hodila h kmetom na dnino. Dve leti je bila za dekle pri Ovšenu. Tam sta se spoznala s Štajnerjevim Lojzom, delavcem, tesarjem, s katerim se je leta 1939 poročila in mu rodila dva sinova. Kupila sta raztrgano Tiljevo ali Šušterjevo bajto ob cesti Kotlje—Dular ter jo obnovila. Začelo se je za nju srečnejše življenje, žal ne za dolgo. Prišli so okupatorji in začeli uvajati »novi red«. Med tistimi, ki so se mu uprli, je bil tudi Ančkin mož Lojz. Postal je spoštovan in znan partizan — Tesar.

Ko je maja leta 1943 odšel v partizane, so Ančko Nemci zaprli za šest tednov v Celovcu. Potem so jo izpustili in poslali domov, da bi bila za vabo možu, katerega so hoteli na vsak način in za vsako ceno dobiti. To jim je uspelo 5. maja 1944, ko je Lojz ponoči na poti proti Janetu prišel v zasedo v gozdu nad Janetom. Lojz se je boril kot pravi junak, saj je drago prodal svoje življenje, enega Nemca je ubil, drugega pa težko ranil. Žal je v neenakem boju tudi sam izgubil življenje. To se je zgodilo ob treh zjutraj, ob petih pa so bili policisti že pri Kolu na Brdinjah, kjer je tedaj živel Ančka z otrokoma. Za Ančko se je začela strahotna križeva pot. Odvezli so ji otroka in ju poslali v Avstrijo, kjer so ju posvojili in vzgajali za Nemce. Ko ju je končno v začetku leta 1947 s pomočjo mednarodnega Rdečega križa dobila nazaj, je nista več spoznala, govorila sta samo nemško, tako da je Ančka velikokrat jokala, ker je nista hotela za mamo in sta si želela nazaj k svojila nemškima materama. Ko so Ančko aretirali, so jo odgnali najprej v Dravograd, kjer je bila brez hrane in vode zaprta dan in noč. Iz Dravograda so jo odpeljali v Celovec, od tam pa v taborišče Rawensbrück, kjer je ostala 14 dni. Nato pa jo je čakalo najstrašnejše uničevalno taborišče Auschwitz — Oswiecim na Poljskem. Kaj in koliko je morala tam prestati strahu in trpinčenja, ve le sama. Le-to mi je povedala, da je že bila pred plinsko celico in krematorijem med skupino Judov, ki so jih likvidirali. Ostala je živa samo zaradi nemške natančnosti, zakaj neka paznica je opazila, da ima na obleki prišit drugačen znak kot ostali, zato jo je potegnila iz vrste, ki je bila namenjena v smrt, da bi tako počakala na smrt kdaj drugič.

Ko se je ruska fronta leta 1945 približala Auschwitzu so Ančko in druge taboriščnike evakuirali spet nazaj v Ravensbrück, kjer je končno dočkala svobodo. Primerov, ko je v taborišču le za last ušla smrti, je bilo še več.

V domovino se je vrnila septembra leta 1945. Znašla se je v zapuščenih in izropanih bajti sama, brez moža in otrok, za katere takrat še sploh ni

vedela, če so še živi. Toda z voljo do življenja, optimizmom, poštenostjo in priljubljenostjo pri ljudeh se je vrgla na delo in znova zaživela. Vrnila sta se tudi otroka, z njima pa zanjo pol življenja. Čas je celil rane in leta 1949 se je ponovno poročila, tokrat z Ivanom Zabelom. Rodila mu je tri otroke, dva sta jima umrla, ostal pa jima je sin, tako da ima danes žive tri sinove. Z možem Ivanom se zelo dobro razumeta ter živita srečno in zadovoljno v Štajnerjevi bajti.

Na pogled je naša slavljenka Ana Zabel — Štajnerjeva Ančka drobna in krhka ženica. V njej pa se skriva neverjetna energija in vitalnost. Zadnje čase jo sicer nekoliko dajejo noge, toda to ji ne more preprečiti, da ne bi bila pridna in delavna kot čebelica. Če le more komu pomagati, mu pomaga. Pri tem pa je ostala, čeravno je toliko hudega prestala, videla in doživela, morda pa ravno zato, tako dobra, zlata in poštena ženska, soseda in prijateljica, da je zares malo takih.

Rok Gorenšek

LUDVIK FERJANČIČ - „ŠROTNEŠKI LUDVIK“ - 70 LET

Vipavec, pravzaprav Kraševac je po rodu Ludvik Ferjančič, ki je v 37 letih, odkar živi pri nas, postal pravi Korošec, predvsem pa Hotuljec, saj si je v Kotljah zgradil dom in se tu za stalno naselil. Pognal je korenine globoko v to našo koroško zemljo, kakor jih v njegovem rojstnem kraju požene vinska trta, simbol primorskih krajev in ljudi.

Rodil se je 2. junija 1914 na Erzeltu, kjer je hodil tudi v šolo. Do vojaščine je bil doma, nato pa je leta 1935 moral v italijansko vojsko na službo vojaškega roka. Tedaj je bila ravno italijansko-abesinska vojna, zato je prišel v Abesinijo in tam sodeloval v najtežjih bojih od Eritreje do Adis Abebe. Posebno krvavi so bili boji pri Amba Aladžiju. V Abesiniji je ostal do leta 1938, ko je zbolel in so ga poslali domov na okrevanje. Po ozdravitvi bi se moral vrniti v Abesinijo, pa je rajši pobegnil v Jugoslavijo. Zaposlil se je na posestvu tedanjega veleposestnika Terčelja v Šentjurju ob Pesnici. Pri Terčelju, ki je imel Ludvika zelo rad, ker je bil priden delavec, je ostal tri mesece kot navaden delavec, potem pa je postal »šafar«, pomočnik gospodarja. To je trajalo do leta 1943, ko so ga prišli iskat gestapovci. Kot italijanskega vojnega obveznika so ga namreč hoteli poslati nazaj v Italijo in v vojsko. Ludvik pa je pobegnil v partizane, kjer je ostal vse do osvoboditve. 9. maja 1945 je bil Ludvik skupaj z Rusi med prvimi partizani, ki so prišli v osvobodjeni Maribor.

Kmalu po osvoboditvi, ko se še ni poleglo prvo veselje, so ga že vprašali, če ga veseli delo v kmetijstvu. Potrnil je, zato so ga z dekretom poslali na graščino grofa Pachta v Zgornji Kungoti pri Mariboru. Tam je ostal dve leti kot upravnik in vodja vseh del. Dela je bilo veliko, saj je bilo treba vse na novo organizirati in urediti, da je ponovno steklo. Na tem posestvu sta

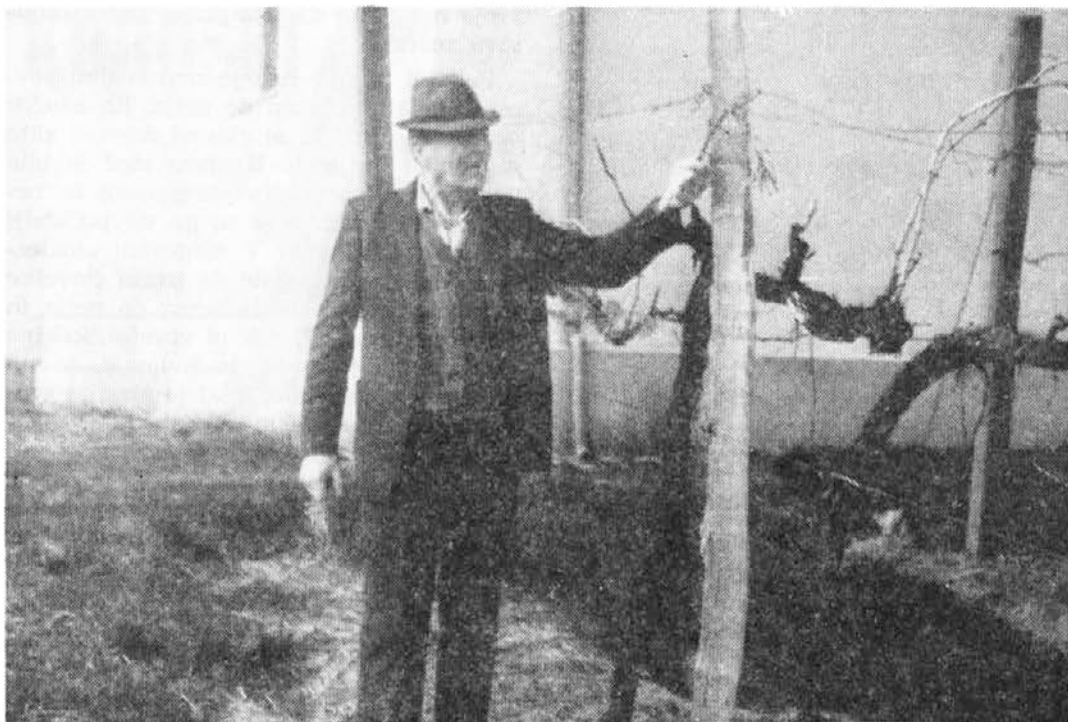

Ana Zabel

se prvič v življenju srečala s Francem Šmarčanom. Pa še eno srečanje je bilo tam. Srečanje, ki je imelo za Ludvika in njegovo življenje kar največji pomen. Srečal je namreč svojo bodočo ženo Ančko, ki se je tedaj pisala Marks. Na graščini je bila zaposlena že med vojno kot kuharica pri grofici Pachtovi, lastnici graščine, medtem ko je grof živel itak največ na Dunaju. Agrarna reforma je razdelila posestvo, Ludvika pa so leta 1947 ponovno z dekretom poslali na takratno državno posestvo Dobji dvor — Hof v Mežiški dolini. Na Dobjem dvoru je bila takrat veterinarska ambulanta pod vodstvom veterinarja Fidelja iz Maribora. Po ukinitvi ambulante se je leta 1948 zaposlil na državnem posestvu Javornik na Ravnah, nato pa je šel za upravnika na posestvo Šrotnek v Podgori. Ko je leta 1953 posestvo Šrotnek postalo del Splošne kmetijske zadruge »Prežihov Voranc« Kotlje, je Ludvik postal njen upravnik. Ludvik je bil med zadnjimi, ki so bili upokojeni še s 55 leti starosti.

Hotuljci smo Ludvika vsa ta leta, ko je vodil zadržno posestvo Šrotnek, spoštovali in radi imeli. Bil je vnet za zadržništvo in kmetijstvo, pošteno je delal, predvsem pa je skrbel za dobre odnose z domačini in sosedi. Zato je postal tudi naš. V času svojega službovanja je veliko prestal, saj po vojni ni bilo lahko, delalo se je tudi po 12 ur in več. Delovne razmere so bile težke, saj takrat ni bilo modernih hlevov in mehanizacije, kot jo imamo danes. Zato smo se takrat vsakega doseženega uspeha in napredka skupno veselili, če pa ni šlo, smo se tudi skupno jezili.

Naš Ludvik je imel ob upokojitvi smolo. Prepričan sem, da se mu zadruga ob njegovem odhodu ni dovolj oddolžila za vse, kar je naredil med svojim službovanjem. Veseli pa smo, da si je Ludvik skupaj z zetom in hčerko zgradil svoj

Ludvik Ferjančič — Šrotneški Ludvik

dom v Kottljah in tako za vselej postal Hotuljec in Korošec.

S kakšnimi občutki je prvič prihajal k nam na Koroško, najlepše povedo te njegove besede: »Ko sem se peljal z vlakom prvič sem gor in videl te z gozdovi obraščene bregove in strmine, sem sam pri sebi dejal: Ne, tu pa ne bom ostal, pa če me pribijejo na križ. Pa je prišlo čisto drugače, kakor sem si takrat mislil. Spoznal sem tukajšnje ljudi, spoznal sem Korošce, spoznal Hotuljce in sem moral priznati, da so enkratni, da so pravzaprav 'kruh', le živeti se med nje in spoznati jih moraš! Prepričan sem, da nimam med temi ljudmi nobenega sovražnika, saj resnega ne! Če bi danes moral iti s Koroške, bi šel zelo zelo težko in hudo bi mi bilo prav zares. In še nekaj bi rad povedal, pravi Ludvik. To je sicer žalostno, je

pa resnica: To, da danes, 40 let po vojni, ni več takih ljudi, ni več take sloge in prijateljstva, kakor je bilo med nami prva leta po vojski. Kakšni ljudje so bili tedaj, škoda, da jih ni več: Voranc, Pavšer, Lubas — Beno, Serajnik—župnik Ozmec—učitelj, Pepi Kolar, Lužnik, Valen, Šiman Kamnik, Ivan Hudopisk, Mihel, Naceski Anza, Dularjeva Pavla in še mnogi drugi. In kar je najhujše, tudi med lovci ni več tiste sloge, tistega pravega veselja, kot je bilo nekoč, pa čeprav sem še zmerom navdušen lovec. Škoda, da smo se ljudje pod vplivom materialnih dobrin, malomeščanstva in statusnih razlik tako zelo spremenili. Škoda je to zares, saj vendar tako kratko živimo.

Šrotneškemu Ludviku, Primorcu, ki je postal Korošec, ob 70-letnem življenjskem prazniku ključemo in iz srca želimo — še na mnoga zdrava leta!

Grad Plešivec na južni strani Uršlje gore, imenovan Urški dvor (slikan leta 1936). Grad je bil požgan v noči kot vse ostale kočice na Uršlji gori 29. 8. 1942. Po končani vojni v letih 1947 in 1948 so pristopili k obnovi gradu, vendar so jo pozneje opustili. Novo ostrešje se je kmalu zrušilo in tako je danes samo še kup razvalin.

Ivan Hamun

Upokojenec

Ko stopiš v pokoj,
postaneš penzjonist,
zdaj nisi več na veji,
si kot odpadli list.

Če dolgo si v podjetju,
se težko posloviš,
a kmalu si pozabljen,
kot da več ne živiš.

Prvič že občutiš,
ker plača je bolj pičla,
kmalu prepoznaš,
da postajaš ničla.

Da ne bi bil osamljen,
sinovi, hčere poskrbijo,
in ti v zvesto varstvo
vnuke izročijo.

Od nas ni več dobička,
je majhna od nas korist,
smo v zadnjem podjetju,
v podjetju PENZJONIST.

Rok Gorenšek

Franc Štruc

15. oktobra 1905. leta, ko se je rodil v Starem trgu pri Slovenj Gradcu, se je začela skoraj 79 let dolga življenjska pot našega dobrega dedija, rajnega Franca Štruca. Ta pot ga je peljala najprej v Donawitz v današnji Avstriji, potem pa zopet nazaj na Sele, dokler ga ni po končani drugi svetovni vojski za zmeraj pripeljala v Kottlje. To je bila življenjska pot delavca, pastirja, dninarja, najemnika, gozdnega delavca-tesarja, tovarniškega delavca in nazadnje upokojenca ter nadvse prijaznega, srčno dobrega dedija, ne le svojim vnukom, pač pa tudi nam vsem, ki smo ga poznali in radi imeli. Vmes, med drugo svetovno vojno, pa je bil Franc Štruc velik in zvest pomočnik ter zaupnik partizanov in naše NOB. Bil je oskrbnik manjše partizanske bolnišnice. S pomočjo partizanov jo je sam postavil. Skrbel je za varnost in prehrano bolnikov in ranjencev, ki so se zdravili v njej. Najbolje dokazuje, da so zapali to skrb res pravemu človeku, to, da v njegovi bolnišnici ni nihče umrl, pa tudi Nemci je niso odkrili.

Rajni Franc je bil v svojem življenju dvakrat poročen. Prva žena Frančiška mu je rodila 6 otrok, od katerih sta jim umrla dva. Leta 1953 pa mu je umrla še žena, s katero sta se zelo lepo razumela. Ker se je tedaj počutil še mladega in čilega, saj je bil leta 1955 star šele 50 let, se je ponovno poročil z Micko Zdovc, vdovo po Rožankovem Anzanu, Hotuljcu, ki so ga nemški okupatorji zverinsko umorili na Rimskem vrelcu. Z Micko sta v slogi in razumevanju skupaj preživela skoraj 30 let življenja. Tega pa je bil naš rajni Franc najbolj vesel. Zmeraj se je najbolj veselil razumevanja in sloge, ki je vladala

Zborovodja Stanko Rek z zborom

med družinama, med otroki in družinskimi člani obeh družin. Posebno vesel je bil, da so otroci, ko so se osamosvajali in si ustvarjali družine, to razumevanje gojili in razvijali naprej in ga prenašali tudi na njegove vnuke. Pokojni Franc je poleg žene in svojih otrok še posebno rad imel svoje vnuke. Vedno in povsod jih je učil in spodbujal strpnosti in ljubezni drug do drugega.

Rože in cvetje pomenijo čustva, pomenijo tisto globoko, kar z besedami le težko prav izrečemo. In z rožami so tisti, ki so našega dobrega dedija Franca Štruca radi imeli, njegov grob kar zasuli. To je izraz ljubezni in hvalečnosti do tako prisrčnega in prijaznega človeka, kakor je bil on.

In kaj je mogoče še reči ob uri poslednjega slovesa? Hvala vam dedi, za vse, kar ste nam v življenju dali. Dali pa ste nam veliko. Predvsem svetel zgled skromnosti in resničnega prijateljstva. Niste poznali zasmehovanja in hudih besed. To pa so lastnosti, ki jih danes vse bolj pogosto pogrešamo. Zato se vas bomo še toliko raje spominjali.

Franci Kamnik

Spomin na Stanka Reka

Nepričakovano nas je zapustil kulturni zanesenjak in zborovodja Stanko Rek. Neizprosna smrt je segla v vrsto tistih ljudi, ki jim je bila glasba in pesem vzvišen opoj ter prijatelj v prostem času. Pesem mu je pomenila spoštovanje do ljudskega ustvarjalca, ki je prenašal v note svojo dušo. V njegovem življenju sta bili dve ljubezni, ena je bilo petje, drugo poklicno delo. Pri svojem delu v delavnici in v odnosu do strank je bil vedno primer pravega obrtnika in kot takega so ga cenili in spoštovali ljudje iz vseh krajev.

Stanko Rek se je rodil leta 1931 v Dovžah, na obronkih zelenega Pohorja, v zavedni slovenski družini, kjer je bilo osem otrok. Njegovo brezskrbno mladost je presekala druga svetovna vojna, ki je prinesla slovenskim domovom toliko gorja. Tudi Rekovi družini ni bilo prizanešeno, okupator jih je pregnal v izgnanstvo, kjer so morali prestatati veliko hudega. Ob koncu vojne jih je sprejela svobodna domovina, ki je klicala po obnovi. Klicu se je pokojni Stanko nesebično odzval. Po osnovni šoli se je pri pleskarskem mojstru Kokotu v Slovenj Gradcu izučil obrti. Že v zgodnji mladosti je čutil nagnjenje do glasbe. Njegov naravni talent mu je omogočil, da se je pri Krpačevih v Šmartnem naučil veččin orgljanja in petja, kar mu je kasneje zelo koristilo. V prostem času je rad deloval kot organist. Stankovi starši so se preselili v Dravograd na Robin dvor in z njimi tudi on. Zagrenjen od izkušenj je iskal človečnost in dobroto — oboje je našel, ko si je ustvaril družino in dom.

Pevska žilica mu ni dala miru. V Črnečah je ustvaril oktet, ki je pomenil začetek in nadaljevanje njegovega kulturnega dela. Oktet je prerasel v zborček, ki je deloval pod okriljem Svobode v Dravogradu, ta pa kasneje prerasel v moški pevski zbor združenja šoferjev in avtomehanikov. S tem zborom je kot zborovodja nastopal na številnih prireditvah, med njimi tudi na priljubljenih revijah »Od Pliberka do Traberka«. Zbor je vodil sproščeno, s prefinjenim občutkom, in je bil v vsakem pogledu kos svoji vlogi. Zato je žel simpatije krajanov, saj se je zbor pokazal v najlepši luči, tako v intonaciji kot v ritmiki.

Pred dvema letoma se je njegov pevski zbor preimenoval v moški pevski zbor »Obrtnik« združenja obrtnikov Dravograd. Doživel je uspeh in priznanje, predvsem na prvem srečanju obrtniških pevskih zborov v Dravogradu ter na drugem srečanju teh zborov v Kranju, ki je žal bil tudi njegov zadnji nastop pred občinstvom. Za

svoje nesebično delo je prejel zlato Galusovo značko.

Pokojni Stanko Rek je znal svojim pevcem vsadati ljubezen do petja, jih naučiti pevskejših veščin, da so glasovi delovali zlito in barvno prijetno. Njegova moč je bila v požrtvovalnosti, discipliniranosti in nesebičnosti, zaradi čega so ga vsi prijatelji cenili in spoštovali. V njegovem amaterskem delu so prihajale do izraza človeške vrline in zmožnosti, ljubezen do petja in domačega kraja. Nikoli ni vprašal, kakšno nagrado mu je namenilo življenje, če mu jo je sploh namenilo. Znal je živeti s svojim časom, imel ga je rad takšnega, kakršen je. Rad je bil povezan s krajem, v katerem je živel, z ljudmi, ki jih je imel rad. Brez zunanega blišča, skorajda preskromen, je z zanesljivo roko vodil svoj zbor. Takšen bo ostal v našem spominu in v srcih njegovih pevcev.

Dopisuj v Koroški fužinar

Listnica uredništva:
Gradivo za naslednjo številko sprejemamo najkasneje do 20. oktobra 1984.

Fotografije so prispevali: Rok Gorenšek, Franc Telcer, Franc Kamnik, Stanko Lodrant, Franc Gornik, Angela Haramija, Ivan Kušnik, Marjan Lačen, Ignac Zdovec, Gregor Klančnik, Mirko Korošec in fotoarhiv KF, ki je prispeval tudi naslovno fotografijo.

Za vsebino člankov s tematiko iz NOB odgovarja občinski odbor ZZB Ravne na Koroškem.

Izdaja delavski svet Železarne Ravne. Ureja uredniški odbor: Silva Sešel, Jože Kert, Fanika Korošec, Rudi Mlinar, Jože Šater, Mitja Šipek, Maks Večko, Dušan Vodeb in Jože Žunec. Glavni in odgovorni urednik: Jože Šater. Telefon 861 131, interni 497. Lektor Marija Potočnik. Tiska ČGP Večer, Maribor.

V svetu Koroškega fužinarja so poleg članov uredniškega odbora tudi: Stanko Bodner, Jurij Glavica, Ivan Leitinger, Filip Jelen, Marija Kolar, Janez Mrdavšič, Franc Rotar in Ivan Žunko.

Glasilo je po 7. točki prvega odstavka 36. člena zakona o obdavčenju proizvodov in storitev v prometu (Uradni list SFRJ, št. 33/72) in mnenju sekretariata za informacije SRS, 421/72 prosto plačila prometnega davka.